

Del collegio de la comp^a de J^{os} de granada. Be

TOMVS SECVNDVS

CONFESSIONIS CATHOLICAE
Ecclesiasticorum procerum
Regni Poloniae.

R. 13300

QVOD IVSTITIA NOSTRA
NON SIT SOLA FIDES.

CAP. I.

IVSTITIAM qua sola ^{Cor. 1.}
rectè colitur, qui factus est
nobis iustitia, Dominus no-
ster Iesus Christus, qui so-
lam esse fidè arbitrati sunt,
eorum ab vna, sancta, Ca-
tholica, & Apostolica Ec-
clesia, iampridem est explosa sententia. Si quidè
ante mille ducètos plus minus annos, fuisse scri-
buntur. Anomæi quidam hæretici, quorum
Principes commemorantur Aëtius & Euno-
mius, qui nihil aliud à nobis requirere deum do-
cuerunt, quam vt ipsum solum cognosceremus:
cuius etiam adeo sibi notitiam arrogarunt, vt
non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi
Dei naturam perspectam, & exploratam habe-
rent: ac tantum illi, cuius authores ipsi fuerunt,
fidei, tribui volebant, vt si quis eam esset ample-

A a

TOMVS SECVNDVS

CONFESSIONIS CATHOLICAE
Ecclesiasticorum procerum
Regni Poloniae.

R. 13300

QVOD IYSTITIA NOSTRA
NON SIT SOLA FIDES.

CAP. I.

IYSTITIAM qua sola 1. Cor. 1.
rectè colitur, qui factus est
nobis iustitia, Dominus no-
ster Iesus Christus, qui so-
lam esse fidè arbitrati sunt,
eorum ab vna, sancta, Ca-
tholica, & Apostolica Ec-
clesia, iam pridem est explosa sententia. Si quidè
ante mille ducètos plus minus annos, fuisse scri-
buntur. Anomæi quidam hæretici, quorum
Principes commemorantur Aëtius & Euno-
mius, qui nihil aliud à nobis requirere deum do-
cuèrunt, quam vt ipsum solum cognosceremus:
cuius etiã adeo sibi notitiam arrogarunt, vt
non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi
Dei naturam perspectam, & exploratam habe-
rent: ac tantum illi, cuius authores ipsi fuerunt,
fidei, tribui volebant, vt si quis eam esset ample-

xus, etiam si grauissima quæq; scelera patraffet, ac non modo patrare non intermitteret, verum subinde grauiora patris adiungeret, nihil ex eo detrimētū foret accepturus: quemadmodum ab Epiphano & Augustino, memoriæ proditum legimus. Quin multo etiam ante cum adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiam si male viuat & bona opera non habeat. Cum ut hæc sentiret, ei qui vas fuit electiois, ne in mentem quidem uenerit unquam: qui non aliud his verbis, intelligi uoluit, quam ut se per fidem iustificari quisque sciret, etiam si legis opera nulla præcessissent. Hoc est quod alio loco dicit, quod magno cum applausu audiri à nonnullis uidemus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur. De quibus nos recte dicere possumus, quod à Cypriano scriptum legimus, corruptores Euāgelij, atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt, partim memores & partim subdole corrumpentes: ut ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli unius sententiam scindunt. Nisi quod ipsi superiora ponunt, & quæ proximè insequuntur prætereunt. Nam quemadmodum Augustinus quoque monuit, uidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictū, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat, quod istis tam persuasum est,

*Libr. 3.
hære. 76.
de hæres.
hære. 54.
De gratia & libero arbitrio, cap. 7. & de fide et operibus, cap. 14.*

Ephes. 2.

De simplicitate prælatorum.

De gratia & libero arbitrio, cap. 8.

quam quod maxime: quam etiā ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis, non ex operibus: ut in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructū. Vidit hoc spiritus sancto plenus Apostolus: uidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, uelut ad ea facienda sibi sufficienti. Itaque mox addit, quod isti silentio prætereunt, ipsius enim sumus figmentū, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit August. quod, cū Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus: ne forte quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus; ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Nō ex operibus dictum, tanquā tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquā iis, in quibus te Deus finxit, id est formauit & creauit. Hoc enī ait: ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, nō illa creatione, qua homines facti sumus, sed ea de qua ille dicebat, qui utiq; iā homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apost. Si qua ergo in Christo noua creatura, uetera transferūt, & ecce facta sunt omnia noua. Figimur ergo, id est, formamur & creamur in operibus bonis, quæ nō præparauim⁹ nos sed præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Itaque charissimi uita nostra bona, nihil aliud est, quam Dei gratia: sine dubio, & uita æterna, quæ bonæ uitæ redditur: Dei gratia est: & ipsa enī gratis da-

*psal. 50.
2. Cor. 5.*

tur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, ut verum sit, (quoniam verum est:) Quoniam red-
Roma. 2. det unicuique Deus secundum opera eius: Ex his Augustini verbis, facile perspiciamus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit exclusa: nimirum ea quæ fiunt extra fidem: quæ etsi disponere non nihil ad iustificationis gratiã videntur: quoniam tamen sine fide impossi-
Hebr. II. le est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt, quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim
Roma. II. gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alio-
 qui, gratia iam non est gratia. Nulla igitur me-
 rita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram præuenerunt. Hoc est
Libr. I. de quod à Fausto scriptum legimus, cum eundem
libro ar- ex Pauli ad Ephesios Epistola locum produxif-
bitrio, set: prima, inquit, vocatio compendium fidei à
cap. 7. nobis, sequentis verò gratia redemptis, ablutis, innouatis, sedulitatis operis & curam laboriosæ seruitutis indicit, ut quod sine labore accepimus, opitulante adiutorio, cum labore seruemus, Apostolo commonente: Videte ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Agnosce distinctos esse gradus vocationis & consummationis. Fidem expectat à paruulis, opera autem cum fide à confirmatis requirit. Ita tamen ut sedulitatis affectum proficientibus augeat, & laborantibus adiutor quotidianus existat. Quamob-

rem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, ut ambularem in illis, postquam cor mundum *Psal. 6.* creauit in nobis, postquam nouæ creaturæ facti
2. Cor. 5. sumus: verum ad ea quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus, qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, re-
 icere voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas scripsisse putat: quodq; meminit Petrus, esse quædam in Epistolis Pauli difficultia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem, id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse putat, quod nunquam ea Pauli mens fuerit, quam isti corruptores Euangelij fuisse volunt, nihil ad iustitiã, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba. Quid compa-
Roma. 8. ti oportet, si conglorificari, commori, si conui-
2. Tim. 2. uere, sustinere, si conregnare volumus: quodque non coronabitur, nisi legitime certauerit. Declarat autem ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illam immarcescibilem assequimur. Nã ad Galatas scribens, difertis verbis illud pla-
Galat. 5. num facit, quod non de qualicunque fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa, sed de ea quæ per dilectionem operatur. Illam verò solam fidem, quã

plerique cum ad iustitiam, tum ad salutem
sufficere volunt, adeo nihil prodesse asseuerat,
vt non dubitanter dixerit. Si habuero om-
nem fidem, ita vt montes transferam, charita-
tem autem non habuero, nihil sum. In quam
sententiam à Iacobo quoque dictum est: Quid
proderit fratres mei, si fidem dicat quis se habe-
re, opera autem non habeat, nunquid poterit fi-
des saluare eum? Quamobrem quam volent isti
sibi placeant, deque sola fide glorientur, quod
ea iustitiam, quod salutem adferat, nobis illud
certum & indubitatum esse debet, quod per or-
ganum suū spiritus sanctus loquitur: Nolite er-
rare, neque fornicatores neque idolis seruiētes,
neque adulteri, neque molles, neque masculo-
rum concubitores, neque fures, neque auari, ne-
que ebriosi, neque maledici, neque raptores, re-
gnum Dei possidebunt.

I. Cor. 13.

Iacob. 2.

I. Cor. 6.

*¶ Si Quod peccato quolibet mortali, fides
non amittatur. CAP. 2.*

Verum hic isti quo rimam habere
queant, per quam elabi liceat, fieri
posse negant, vt hæc insint fidem
habenti, quam amitti mortali pec-
cato quolibet asseuerant. Quod si
ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat
Christus eos, qui in ipso nomine propheta-
bant, dæmonia eiciebant, virtutes multas facie-
bant: quæ tam eximia, sine fide certe præstare
non poterant. Cur idem viro stulto compa-

Matt. 7.

rat eum, qui verba sua audiret & ea non faceret:
cum fides ex auditu sit. Cur multos ex princi-
pibus in Christum ait credidisse scriptura, ve-
rum eos magis hominum, quam Dei gloriam di-
lexisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens volun-
tatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit
multis? Cur à Iacobo scriptum est, scienti igitur
bonum facere, & non facienti, peccatum est illi:
Quid autem est aliud scire voluntatem domini,
scire bonum, nisi credere spiritui sancto, per a-
manuenses suos, Prophetas, Apostolos, & Euan-
gelistas nos docenti, hanc esse Domini volunta-
tatem. Et cum hac tamen fidem, peccatum dicit
esse scriptura, quando non fit quod creditur.
Quare falsum est quod ab istis asseritur, per pec-
catum fidem amitti, aut si remaneat non esse ve-
ram fidem, aut eum qui fidem habeat sine chari-
tate, non esse Christianum: Falsum est quod solam
incredulitatem esse peccatum, solam fidem
esse iustitiam, tam peruiaciter asserunt. Nam si
nullum est peccatum, nisi incredulitas, si nulla
est iustitia nisi fides: quorsum igitur illud extre-
mum erit iudicium? quod non esse futurum de
infidelibus, illa Christi verba non obscurè vidē-
tur indicare: Qui non credit, iam iudicatus est.
Futurum est ergo iudiciū de fidelibus, quos nō
ideo collocatos à sinistris, incorrupto ille iudex
viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire
iussurus est, quia non crediderunt, sed quia pie-
tatis opera facere neglexerunt. Hoc est quod à
sapiente dictū est: Omnis misericordia faciet lo-
cum vnicuique; secundum meritū operum suorum.

Matt. 7.

Rom. 10.

Ioan. 12.

Luca. 12.

Iacob. 4.

Ioan. 3.

Matt. 25.

Eccl. 16.

Hoc est quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu reddes unicuique secundum opera sua. Ad Corinthios quoque scribens idem Apostolus ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis: non dicit prout credit, sed prout gessit, siue bonum, siue malum. Sed & in Apocalypsi legimus: Ego venio cito & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò male egerunt in resurrectionem iudicij. Plena est scriptura hoc genus sententiis, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem operarum infidelium? minime gentium, nam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod non credunt, iam iudicati, iam condemnati sunt. Fidelium igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quæ futurum est iudicium. Quamobrem longe alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur est ratio, hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec vnquam ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapientia. Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligitur à patre meo. Quamobrem quam sunt inter se pugnancia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam iis inesse queunt qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, excludit is quidæ cha-

*Psal. 6.**Rom. 2.**1. Cor. 5.**Apo. 22.**Ioan. 5.**Ioan. 3.**Prover. 8.**Ioan. 14.*

ritatem, quæ non modo non concupiscit aliena, verum etiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua, sed interim nihil impedit, quo minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediatur, quo minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quantum vita est charitas, nullum habenti fructum sint allaturæ, si vita sua fuerint destitutæ. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quam excluditur habitus fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnus, sanctæ, Catholicæ, Apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensu, is habitum amississe fidei recte dici possit. Est igitur vera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenentur, si cum aliis articulos fidei, tum sanctam credant Ecclesiam catholicam. Neque credendus est Dauid rex, postquam adulterio commisso, cædem quoque patrauit, euestigio fidem simul amississe siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore, propter Christum cõfidemus, quo tamen alterum spei magis, quam fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid, esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauius animo perculsus, non tantum de sceleribus patris dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multæ misericordiæ ac præstabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore vt propter nomē suum, propter vnigenitum filium suum propi-

*1. Cor. 13.**1. Reg. II.**Ioel. 2.**Psal. 24.*

ciaretur peccato suo, nunquam ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquam supplici prece, placatum eum sibi reddere studisset. Petrum negasse Christum legimus: *Matt. 26. Amb. li. 10. Luc. 10. Luc. 10. Luc. 10. Luc. 10.* non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore fidem eum in Christum habuisse contendunt. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiamsi viua fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cum qui mortuus est, verus homo dici nequeat. *Pet. Lōb. li. 3. dist. 24.* Nam si verba Iacobi diligentius expendas, longe diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est, Est quidē ita, quod & homo moritur extincto spiritu, & fides moritur extincta charitate, per quam qui vita nostra est Deus habitat in nobis, qui ipse Deus, verum, fides habet se instar corporis, charitas instar animæ, est enim anima fidei charitas. Quamobrem sicut cum ex corpore migrauerit anima, verum nihilominus corpus permanet, etiamsi spiritu destitutum sit, neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur, nimirum vt dei dictis & omnibus ab eo reuelatis assentiatur:

Quod Fides à Spe & Charitate, non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia distinguatur.

C A P. 3.

VNT igitur, distincta inter se Fides, Spes & Charitas, neq; ita sibi tres hæ virtutes coherent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia distingui, in Encheridio suo docet Augustinus, Verum quis potest huius rei locupletior esse testis, quam ipse Paulus, qui cum dixisset. Si habuero omnem fidem, charitatem autē non habuero, nihil sum? nonne videtur apertē fidem à charitate secreuisse? Nā quod hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda, putant, fidem hanc miraculorū in scripturis nusquā legimus: Gratia sanitarum, donū linguarum legimus in scripturis, fides sanitarū aut linguarum nusquā reperimus: Verum de verbo nihil est quod disceptemus, scimus enim vno atq; altero loco signorum atq; miraculorū fidei meminisse Ioannem Chrysostomū & eo multo posteriorē Bernardum. Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur, certe perfectior quā quæcūq; alia, nimirum ea, qua non solum assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt ad salutē æternā consequendam necessaria: quæq; certam fiduciam de misericordia Dei, deq; promissis eius concipimus: Verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiā signa sequatur & miracula. Certē Origenes, Basilius, Genadius, Theophi-

Cap. 8.

I. Cor. 12.

I. Cor. 12.

Hom. 29

in primā

et 23. in

secūd. ad

Cor. &

23. in epi.

ad Ephe.

In paruis

sermoni.

serm. 1.

In tract. lactus, de perfecta, deq; solida atq; integra fide
4. in Mat. Pauli verba hæc interpretatur, quæ satis esse,
In regula queat etiam ad montes transferendos. De qua
de institu etiam dictum est à Christo: Si habueritis fidem
tionibus & non hæsitaueritis, etiam si monti huic dixe-
monacho- ritis, tolle & iacta te in mare, fiet, *Quam idem*
ri, ca. 4. Christus alio loco sinapis grano comparauit,
In scholis non propter exilitatem sui, sed propter vim &
Matt. 21. acrimoniam, qualem in modico sinapis grano
Matt. 13. videre licet. Certum est igitur ibi Paulū loqui,
 de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non
 modo reuelatis à Deo creditur: verum etiā cer-
 ta fiducia concipitur, quod petitur, eum omni-
 no liberaliter concessurum. Ceterum quorsum
 attinet, qua de fide loquatur Paulus ambigere?
 cum in extrema capitis eiusdem parte, tria do-
 ceat esse distincta, fidem, spem & charitatem
 maiorem aut horum charitatem. Poteritne cui-
 quam esse dubium, quin loquatur de charisma-
 tibus deq; ea fide, qua Christiani sumus, quæ si
 sola fuerit, ac quæ vita ipsius est, charitate desti-
 tuta, fructum adferre queat nullū. Quāobrem
 istorum cōmentis reiectis, cum Augustino di-
 camus, quod sine charitate fides, potest quidē
 esse, sed non & prodesse.

Lib. 15. de
Trin. ca.
18. & in
serm. sup
gestis cū
emerito.

¶ Quod fidei vt prodesse queat, spem & Charita-
tem iungi necesse est. CAP. 4.

SAETERVM quo prodesse queat, spes
 vt illi iungatur necesse, quam quidem
 eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis
 ipsi fidamus, verum spem omnem & fiduciam

nostram, in Deo positam habeamus, cuius vni-
 geniti filij passione & morte acerbissima, pec-
 catorum nostrorū remissionem cōcuti sumus.
 Ad hæc igitur Domini nostri Iesu Christi pas-
 sionem & mortem, quæ prora quod aiunt, &
 puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hæc
 remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre
 nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi no-
 bis hæreditatem, accedentes ad thronum illius
 gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa
 spes, vana prorsus erit & inutilis, si non ad eam
 opera charitatis accesserint: nam frustra credi-
 derit aliquis: peccata sibi propter christum esse
 remissa, nisi iustū de patris illis dolorem con-
 ceperit, nisi detestatus illa fuerit: nisi dignos
 fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: quare
 coniuncta sint oportet, sperare, & bene agere,
 vel saltem studium aliquod ingens ad bene vi-
 uendum adhibere. Cuius rei non vno in loco
 nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in
 domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrifica-
 te sacrificium iustitiæ & sperate in domino: sic
 demum spes in domino nobis est profutura si
 fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacri-
 ficium iustitiæ, si charitatem fides in nobis fue-
 rit operata. Sin autem nihil aliud quam credere
 nos & sperare professi, charitatis opera neglexe-
 rimus, & à iustitia longe remoti fuerimus: & ad
 illam vitam nobis aditus non patebit, ad quam
 si vellemus ingredi, madata seruare iussi sumus:
 Neque enim existimare quisquam debet, datū
 nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem

Matt. 3.

psal. 36.

psal. 4.

Matt. 10

tantum cui fidamus, & non simul vt legislator
 rem cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba,
Esai. 33. dicentis: Ex Syon exhibit lex & sermo Domini
 ex Hierusalem. Quæ in libro qui inscribitur de
 eognitione dei, cuius author esse fertur Grego-
 rius Nissæ Pontifex sic explicata legimus. Do-
 minus inquit noster Iesus Christus, nunc in mō-
 te Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hie-
 rusalem versans, legem & doctrinam Euange-
 licam tradidit. Neq; enim de Mosaica lege Pro-
 pheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri
 queat, cū ea nō in Syon nec in Hierusalē, sed in
 monte Synai fuerit data multo ante, quā natus
 esset Esaias: quemadmodum Euangelica multo
 post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit
 quæ propter appositè dixit, Exhibit, quoniam
 antiqua lex iam exierat. Apertius autem idem
 Propheta Esaias alio loco de Christo loquens:
 Dominus enim iudex noster, Dominus legifer
 noster, Dominus rex noster, Dominus ipse sal-
 uabit nos. Et per aliū Prophetā dicit Dominus:
Hier. 31. Dabo legem meā in visceribus eorū, & in cor-
 de eorū scribam eam, *Quin & Iacobus de Chri-*
Iacob. 4. sto: Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui po-
 test perdere & laborare. Docet hoc pluribus
 verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, nō re-
 demptorem tantum, verum & legislatorem esse
 Christū, *Qui factus obediens patri vsq; ad mor-*
Lib. 3. tem, mortem autē crucis, factus est omnib; ob-
Philip. 2. temperantibus causā salutis æternæ. Nunquid
Hebr. 5. autem omnibus credētibus tantū in se? Nō hoc
 dicit Paulus: verum omnibus, inquit, obtēpe-

rantibus sibi, omnib; legem suā custodiētibus,
 omnibus mandata sua seruantibus. De iis verò
 qui nō obediunt Euangelio domini nostri Iesu
 Christi, tantū abest vt eis Christum factum esse
 dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiā
 affirmare, quod pœnas dabunt in interitu eter-
 nas. Errat igitur si quis putat Euangelium esse
 nudam & absolutam vitæ æternæ promissionē,
 sine conditione mandatorū obseruationis. O-
 mnis huic sententiæ scriptura reclamationat: *Cōpati Rom. 8.*
 nos oportere, si conglorificari cōmori, si con-
 uiuere: sustinere, si conregnare volumus, mo-
 net Paulus: verum apertius multò Christus ip-
 se: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et a-
 lio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. *2. Tim. 2.*
 Quod si oportuit pati Christum & ita intrare *Matt. 19*
 in gloriam suam, multo magis oportet pati nos, *Ioan. 13.*
 vt intremus in alienam, super naturalem videli- *Luc. 24.*
 cet, ac nobis indebitam & longe meritis nostris
 imparem. Præclare vir ille singulari pietate præ-
 ditus nomine tantū idiota, regulas quasdam de-
 scribens vitam Christianam complectentes, po-
 steaquam nō minus laboriosam vitam docuisset
 quæ est secundum mundum quam sit via vir-
 tutis: stultum esse dicit credere ad cœlum pos-
 se perueniri nisi per pugnam aduersus carnem,
 diabolum & mundum, quandoquidem & ca-
 put nostrum Christus non ascendit in cœlum *In natali*
 nisi per crucem, nec debet serui cōditio melior *s. Victoris*
 esse conditione Domini. Quem sequutus ali- *serm. 1.*
 quot post sæculis Bernardus. Non recti plane
 sed peruersi est animi, ante querere gloriā quā

exercere virtutē, & velle coronari qui legitime non certauerit. Vanum est vobis inquit, ante lucem surgere. Ita & frustra ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non claruit virtute: frustra fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarū lampades extinguuntur, & ideo vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans ait:

psal. 88. Domine in lumine vultus tui ambulabūt & in nomine tuo exultabūt tota die & in iustitia tuā exultabuntur. Et infert. Quomodo virtutis eorum tu es: pulchre non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profecto indebita venit, præpropere affectatur, periculose captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ. Fallax gloriā, & vana est pulchritudo, quam illa nō parturiuit: sola virtus est cui iure gloria debetur, & secure impeditur. Sed & Ambrosius, *Tenera*, inquit, corporis cura, luxurq; & lasciuarū cupiditate mollitos, nequaquam cœlestis aula suscipit, ad quam duri: laboriosæ virtutis gradibus ascenditur. Hic verò quibus fluida deliciis membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenscunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficile, imo impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de deliciis transeat ad delicias. Ad eundem modum Basilius quoque, Quomodo cum vitæ secundum

Lib. 5. in Lu.

secundum mādatum Domini instituentæ, eam quæ voluptatum est perferamus, æternæ vitæ facultatem & conuersationem ei quæ sanctorum est conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur: Stolidi certe animi sunt talia phantasmata, Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem, cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum, lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cū singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus? Quis Athleta ita iudicij expers est, vt iisdem velit dignari coronis, & victorem & eum qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquam spoliorem partem, cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui impugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus: verum & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est, Bene fac Domine bonis, Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est, at & iudex, Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium Dominus, qua propter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus. Manducant homines fungum malum & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris, vita nostra Christus est. Christus attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed

*Serm. 63
de verbis
domini.*

B b

etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere, Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argētum tuum, quia ad argentum tuū cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tuū, quod quādoq; vel moriēs amissurus es, nō peruenisti sine labore, ad vitam æternā sine labore vis peruenire.

Quod nihil impossibile Deus præcepit.

C A P. 5.

VERVM hic isti, si nos ad mādāta remittis, aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus? actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere possibile non est, in qua legi satisfacere potest nemo. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici, quicquam aut cogitari magis blasphemum, quam hoc sit? Quis præcipiat his qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videatur, nisi aut prorsus insanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suam in illos crudelitatem, expromere queat. Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari si Diis placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam nunc demum asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamatione huic eorum blasphemiam scriptura? In Euangelio suo

dicat Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiam vos: tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiē animabus vestris, iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti, Iugum Christi durum & acerbum, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod forendū Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat, qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauiā nō sunt: *I. Ioan. 5.* Dicit Sathanæ spiritus per membra sua: Mandata Dei non modo grauiā, verum etiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimirum hoc est illud purum Euāgelium, quod à Zonariis, baiulis, figulis, tantopere vidimus expetitum: cum ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omnne studium eneruatur, omnis faciendi mandata CHRISTI conatus impeditur. At non ita prisca patres illi sancti, qui, si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum Anathema pronunciauerunt: *Hieron. ad Dama sum in ex post. Sym quod impium esse dicerent affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse crebali. Bassi. dentibus impossibilia. Inter quos Ioannes ille, in verba qui iure merito Chrysostronus appellatur, a illa modo nihil impossibile mādasse Deum affirmat, seos attentos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltro præfiterunt, quam à Christo mandatum est, tantum abest, vt eius mandata non impleuerunt. *Hom. 8. de pœnit.**

serm. de Nam cum neque virginitatem, neq; paupertate
charitate tem Deus vnquam mandauerit, minime tamen
ho. 19 defuerunt, qui iniussi, vltro vtrunq; amplecte-
in epist. rentur. Quin & illud non vno in loco, persua-
ad Hebr. dere populo conatur, multo grauius esse iugum
Hom. 39. sæculi, quã sit iugum Christi: quod illud iugus
in Matr. est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò
ho. 2. iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiæ.
ad Phil. Origenes, Qui dicit, implere non possum, quæ
In Iosue mandatur à Deo, quid tibi videtur aliud quam
hom. 9. inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse nu-
Psal. 118. merandus? Locum illum enarrans Hylarius: La-
 tum mandatum tuum nimis: Latum, inquit, mā-
 datum Dei est, & in omnia spei nostræ genera
 diffunditur, vt nō difficile sit, si voluntas adsit,
 præcepto domini obtemperare: cum & latum
 & diffusum sit ad placendum, officiosæ religio-
 nis varietate: neque solum latum sed vehemen-
 ter latum. Etiam Prophetis longe grauisimum
Zach. 5. visum est onus iniquitatis: quã sedere quidam
 ait, super talentum plumbi: sub quo gemebat
Psal. 77. alius quoq; dicens: Iniquitates meæ, supergres-
 sæ sunt caput meum, & sicut onus graue graua-
 tæ sunt super me. Quamobrem duriora multo
 sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum
 legimus, quæ vel infanus amor, vel inexplibilis
 habendi cupiditas, mortalibus imperat, quam
 quæ Christus præscribit: vt non ineptè dictum
 sit à Ioanne Gersone, quod plures videre licet,
 qui maiorem pœnam habent, ad infernum ac-
 quirendum, & ad male agendum, quam requi-
 ratur pœna, ad regnum paradisi lucrandū, siue

Parte
quarta in
ser. de om-
nib. san-
ctis.

quis obsceno sit amore captus, siue rei facien-
 dæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur
 ambitione, quas non perfert molestias? quæ
 non adit pericula? quos non tolerat corporis &
 animi cruciatus? vt non defuerunt, qui mortem
 etiam indubitater oppeterent, dum eo, quod a-
 māt potiri student. At in Deo pie colendo, atq;
 illius contemplationi vacando, quid tãdem est
 molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ
 non voluptas potius, cum animi summa tran-
 quillitate coniuncta: qua fruuntur in cœlis ani-
 mæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in
 terris, atq; in fragili corpuseulo, representari vi-
 detur. Initia fortassis aliquid habent difficultatis
 & molestiæ, quo longius autē progressus fue-
 ris, hoc faciliora, iucundiora, suauiora sunt om-
 nia. Sic prisca populum instituebant, sic de su-
 periore loco, mētes eorum, ad virtutum studia,
 quæ amplecti Christus voluit, oratione sua in-
 stammabāt. A quibus quid aliud isti, quam de-
 terrere prorsus videntur? dum nō difficilia mo-
 do, quod ferri tamē posset; verum etiam prorsus
 impossibilia Deum præcepisse blasphemāt. Ex
 quorum hac impia doctrina, quam ipsi nihilo-
 minus verbum Dei vocari volunt, hoc esse con-
 secutum cernimus, nullo vt vnquã tēpore quã
 hoc magis refrixerit charitas, magis abundauerit
 iniquitas, *Quis enim adduci facile possit, vt*
 aut eum Deum colat, quem impossibilia præ-
 cepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta a-
 nimum adiiciat, quæ impleri non posse credat?

Matt. 24

Quod non tam natura mandatorum, quam nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possimus, cumque timori graua sunt, leuia sint amori.

CAP. 6.

*Matt. 7.
Psal. 16.*

ED hic isti nobis obiiciūt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quã ea tu videri vis, cur igitur dicit Christus, quod angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitã, & pauci sunt qui inueniunt eã: Cur vias domini duras appellat Propheta? Nos verò nõ nostris, verum eorum, qui totius orbis iudicio, grauisissimi, doctissimi, sanctissimi que sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quod laboriosa via Dei, quod eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chryso-
Hom. 8. de penit.
Ho. 2. in Epist. ad Philip.
Ho. 1. in Epist. ad Hebr.
 mus, nõ tam id fieri natura mādatorum, quam nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persæpe videtur: Num quod natura tale sit? minime gentiũ, sed est id morbi vitiũ. Ad eundem modũ lex onerosa, non tam sua natura, quam nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid, in ipsius legis natura, difficultatis & molestiæ: tamẽ si nautis minaces pelagi fluctus: si tempestates & hyemes agricolis: si vulnera cædesq; militibus: si pugilibus ictus plagæq; grauisimæ, leues adeo videtur & tollerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate, se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quanto magis homini

Christiano, videri leue debet ac tollerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum: cum nec oculus videri, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt illum: vt vere dictum sit à Paulo. Quod in præsentī momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videtur temporalia sunt, quæ autẽ non videtur æterna. Leue Paulus vocat momentaneũ, quod est in præsentī tribulationis: at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verum prorsus impossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferendo nemo sit mortalium. Interea tamen purum putum Dei verbum haberi volunt quod isti loquuntur & sentiunt, quãuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Diuus Augustinus, cũ & ipse locũ hũc enarraret ex Euangelio: Iugum meũ suauẽ est & onus meũ leue, pluribus verbis laboriosiorẽ esse docet huius mũdi amorem. Et in Psal-
Lib. 5. de Musi. ca. 14. et ser. 9. de verbis dom. In psal. 92. De natu. & gratia ca. penul. & vlt. et ser. 48 de temp.
 mos commentatus, Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias tuas: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori, Omnia quippe sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est, ipsa illa sarcina quæ leuis est.

*1. Cor. 2.
2. Cor. 4.*

*Li. 9. ca.
2. in pri-
mi libri
Reg.*

*Ephes. 3.
I. Cor. 12.
Philip. 2.
Hebr. 13.
I. Cor. 15.*

Itaq; quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis
mitescunt amantibus. Nam quæ sæua sunt etiã
& immania, prorsus facilia & prorsus nulla effi-
cit amor. Quem secutus Gregorius quoq; lo-
quens de peccato dilectionis: Hoc est, inquit,
præceptū domini, hoc iugum est diuinæ suavi-
tatis: quid enim leuius aut vnquã gratius, quam
amor fertur? quid præterea graue nõ leuiter tol-
lerat qui amat? Quicquid enim diligitur cū ma-
gna deuotione portatur, Potest hoc amor huius
mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia
videri faciat, & nõ possit multo magis, quò ni-
hil est fortius amor christi? Quod si soli nos ef-
semus, si nostris ipsorū viribus, lex nobis imple-
da foret, fortasse nostrę nobis imbecillitatis cõ-
feci, de difficultate, atq; adeo impossibilitate ip-
sius nõ immerito queri possemus. Nunc autem
qui viuit in nobis Christus, qui per fidẽ habi-
tat in cordibus nostris, ipse est qui operatur om-
nia in omnibus: ipse est qui operatur in nobis
& velle & perficere: ipse est qui facit in nobis,
quod placeat corã se. Hoc est quod cū scribens
ad Corinthios gloriatus fuisset Paulus, quod
plus aliis omnibus laborasset, ne sibi suãq; vir-
tuti bona tribuere videretur, quę per ipsum de-
operatus fuerat, subiunxit euestigio: Nõ ego au-
tem, sed gratia dei mecū, Quæ tamen verba, ne-
quaquã ita sunt accipienda, quasi cū dixerit, nõ
ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se labo-
rassẽ, nihil prorsus operatū esse: non enim adie-
cisset mecū, si præueniẽte gratia, subsequens li-
berum arbitrium nõ habuisset: Poterat dicere

per me, quemadmodum annotatum est à Ber-
nardo, sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere
mecum, præsumens se non solū operis esse mi-
nistrum per effectum, sed operantis quodam-
modo socium per consensum. Ac si diceret, a-
bundantius laboraui, non ego, sed & ego: in eo
enim quod solo Dei dono præuentus sum, non
ego: in eo autem, quod donum voluntate sub-
secutus sum, & ego.

*¶ Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis
nihil agentibus, verum consentienti-
bus, & simul operantibus
nobis. CAP. 7.*

Quamobrem execrãdus est eorum
impious error, qui nihiloplus ho-
minem asserunt in bonis agere,
quam agat securis in manu fabri,
aut lutum in manu figuli: atque ita
Deum per filium suum legẽ in credentibus im-
plere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad
ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem
videmus, vt eum qui solus bonus est, de quo di-
cit Propheta: Non Deus volens iniquitatem tu-
es, eum etiam malorum authorem faciant, ne
que bona magis, quam ipsa etiam in nobis ope-
ra mala impudenter affirmant: quod haud aliter
habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrãt
crimina, quam habet se gladius, quo iugulatur
proximus. Neque minus esse proprium opus
Dei Dauidis adulterium aut Iudę proditionem,

Matt. 19.

Psalm. 5.

quam Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilētius? Quid autem est aliud hoc docere, quam omnem ordinem, omnē bene agēdi curam, omnem sollicitudinem, prouidētiam ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis, radicitus omnē euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quod Deus etiam ipse mercedē regni cœlestis piis promittit, gehēnæ verò pœnas impiis comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis, operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili, patimur magis, quam agimus, aut velut ferræ quædam, ab illo acti agimus? Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modo, verum etiam & cogitationes piorum abhorrent omnium, quod quæ facinorosi patrant scelera, eorū sit author Deus. De eo tantum breuibus differendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis.

Psal. 36. Aperta sunt scripturæ verba, quod à Deo gressus nostri diriguntur, quodque omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verum interea non minus certum est & hoc, nos facere cum facimus, quamuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia

Psal. 36.
Esa. 26.

Ex. 36.

mea obseruetis & faciatis ea. Que Prophete locū adducens August. Cū dicit, inquit, faciā vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferā à vobis cor lapideū, vnde non faciebatis, & dabo cor carneū, vnde faciatis? Et hoc quid est? nisi auferā cor durū, vnde nō faciebatis & dabo cor obediens, vnde faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone domine custodiam ori meo: quod beneficium Dei iam fuerat consequutus, qui dixit: Posui custodiam ori meo: Quando igitur legimus in scripturis, quod omnia opera nostra operatur deus in nobis, quod operatur & velle & perficere, quod operatur omnia in omnibus, quod facit in nobis, quod placeat coram se, nequaquam in eo sensū accipiendum est, vt sic agi nos cum agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit ferram, sed potius quemadmodum seffor agit equum. Operatur quidem in nobis Deus; verum non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quanquam vt velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus: ab ipso enim præparatur voluntas nostra: cum autem volumus & sic volumus vt faciamus, nobiscum cooperatur: sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Præclare Guilelmus Parisiensis: Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis & etiam per nos. Non quidem tantum per Organa quædam aut Instrumentum, tunc enim, nec ad laudem, nec ad vitu-

De gratia et lib. ar. ca. 16.

Psal. 140.
Psal. 38.
Esa. 26.
Philip. 2.
1. Cor. 12.
Heb. 13.

De gratia et lib. ar. ca. 12.

Libro de meritū.

perium, nec ad culpam, nec ad meritum impu-
tanda essent nobis opera bona: Sicut Cytharæ
& Tybiæ nihil imputatur ad culpam aut meri-
tum de cytharizantibus & tibicinâtibus. In no-
bis igitur operatur Deus, bona opera sua & no-
stra: non tam præstando virtutem, facultatem, &
oportunitatem: quam etiam excitando, & foris
doctrinis & prædicationibus & beneficiorum
consolatione, flagellorum quoque stimulatio-
nibus, & interdum compulsionibus, & interius
inpirationibus, ac reuelationibus, terroribus, &
aliis modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt.
Æquū est autem vt illius adscribamus omnia di-
uinæ bonitati, non quod nihil agamus ipsi, sed
quod nihil possumus, nihil volumus, agimus aut
sumus, quod non illius beneficio possimus, ve-
limus, agamus aut simus, à quo solo proficisci-
tur, omne datū optimum, & omne donum per-
fectum. Neque enim sufficientes sumus, vel co-
gitare saltē aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed
sufficiētia nostra ex deo est. Quemadmodum
igitur à Paulo dictum est. Viuo autem iam non
ego, viuit autē in me Christus: ita qui cum Pau-
lo per fidem & baptismum, eidem Christi cor-
pori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur,
si quod subinde nos monet, imitatores illius fa-
cti fuerimus, dicere quisque nostrum cum illo
poterit: viuo autem iam non ego, viuit autem in
me Christus: laboro autem iam non ego, laboro
autem in me Christus: operor autem iam nō
ego, operatur autem in me Christus: mereor au-
tem iam nō ego, meretur autem in me Christus,

*Iacob. 1.**2 Cor. 3.**1. Cor. 4.**2. II.*

modo sanus adfit horum verborum intellectus:
Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non vi-
uamus, non laboremus, non operemur, non me-
reamur ipsi quoque: quin imo nos sumus, quia
viuimus, nos sumus qui laboramus, qui opera-
mur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita no-
stra Christus: vt operemur, facit qui & volunta-
tem inspirat, & vires ad operandum suppeditat,
adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui
merita sua nobiscum communicat, redemptor
noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium
scribens. Nos quidem ambulamus, verum est,
nos obseruamus, nos facim⁹, sed ille facit vt am-
bulemus vt obseruemus, vt faciamus. Hæc est
gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia
eius præueniens nos. Quando itaque dicit ho-
mo Christianus, Viuo autem iam non ego, vi-
uit autem in me Christus, hoc dicere videtur: vi-
uo autem ego: non iam ille, qui conceptus in i-
niquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius
natus: verum qui sum ex aqua & spiritu sancto,
Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterem
exutus, & nouum hominem indutus, Dominū
nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cu-
ius etiam agor spiritu. Hic meam infirmitatem
adiuuat: hic ad operandum & voluntatem im-
pellit, & facultatem suggerit, hic efficit pro sua
inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius
esset iræ, nihil mereri poterā, nisi gehennæ sup-
plicia, factus per adoptionis gratiā Dei filius &
hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps
mereri possim ea, quæ Dei filio & hæredi,

*Contra
duas epi-
stolas Pe-
lagiorum
Lib. 4.
Psal. 50.
Ioan. 3.
Galat. 3.*

Rom. 8.

quæ Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quam ipsius quem indui Christi merito merear. Meum namque meritum quatenus pure meum, extra Christum factum, nõ erat nisi meritum supplicij: Postquam autem viuo in fide filij dei, iam illud qualecunque à me profectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cælestis præmij, non sua quidem ipsius, verum Christi viuentis, operantis & merentis in me, virtute dignitatéque, qui, quæ est illius immensa benignitas, merita mea quæ sunt ipsi dona non tanquam merita mea, sed tanquam dona sua coronat. Nam & ab ipso manât, & ex ipsius morte precium acquirunt. Hic sanus est & pius horum verborum intellectus. Nos ergo sumus qui viuimus, nos sumus, qui operamur, nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei legem implemus, qui quæ mandata sunt ab eo perficimus: verum non sine eo qui dicit: sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus, illius adiuti gratia, nihil non possumus, qua fretus nemo est, ex his qui credunt in Christum, qui non confidenter dicere queat: Omnia possum in eo qui me confortat.

Ioan. 15.

Philip. 4

Et Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab ipso deseratur: quodq; charitati non modo non impossibile, verum nec difficile quicquam est.

EST autem, quod ab Augustino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem semel iustificauit impium, gratia sua nunquam deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus piè semper iustéque viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit author libri, qui inscribitur de vocatione gentium, animaduersum legimus. Qui certissimum esse vult, nullum fidelium à Deo discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositã, sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate nõ fieri. Verum testatur hoc etiam propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: si quæsiueritis eum, inuenietis, si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquam nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Cæterum si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit quod præstare non possumus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quod recte volumus, faciamus. Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: nulla namque voluntas maior esse potest, quam sit voluntas cha-

*Denatur
ra et gra
tia. ca. 26*

*2. Par. 18
Libr. 2.
cap. 4.*

Rom. 8.

Cantic. 8.

ritatis, quæ tanta est, nihil ut sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solum fortis est, ut mors, dilectio, quemadmodum à sapiente scriptum est: verum etiam fortior ipsa morte: non ea re tantum, quia quos diuidit mors, non diuidit charitas, Verum etiam quod cum ea corpore per mortem anima separatur, tum verò quæ fuit in corpore mortis huius tantum inchoata charitas, fit perfecta. Sensit vim huius magnæ voluntatis ille qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

Roma. 8.

Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, estimati sumus, sicut oves occisionis Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque akitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur in cuius corde diffusa est per spiritum sanctum, huic iugum domini vere suaues huic onus eius vere leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur, si tamè hæc magna voluntas accesserit, non modo non impossibile: verum ne difficile quidè, quin potius iucundum erit & suaue. Verum enim est,

Psal. 43.

quod ab Augustino scriptum est, sarcina illa quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam sequi terribilisque cruciatus,

De gratia et lib. ar. ca. 17.

quos

quos tot millia sanctorum martyrum etiam ex fragili scemineo sexu: deinde tenuioris etiam ætatis amore sponsi sui, domini nostri Iesu Christi inflammati, non maiore constantia, quam animorum alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiterunt, minus ut alacres ad epulas plerique, quam isti ad vitam suam pro Christi nomine, cum sanguine profundendam festinarent. Ut nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tanto martyrij studio flagrasse, puerulum adhuc, Ecclesiastica narrat historia; multum vt negotij mater habuerit in eo detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret: Vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur. Adiffenæ mulieris exemplum, quæ cum esset facta certior, ciuitatis Adiffenæ præfectum, ad campum in quem Christiani conuenerant proficisci, posteaquam vidit, frequentiore solito Christianorum populum eo tendere, currere præcipientes, ac festinare, tanquam vererentur ne quis deesset ad mortem: & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cum nec ostium clausisset, nec ut mulierum habitum decet, se diligentius operuisset, infantem quoque paruulum secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine festinauit, quam cum ita festinantem præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percunctatus est: quo nam infelix mulier tam festina properaret. Illa vero, Ad capum, inquit, quo catholicorum populus conuenit. Tum ille,

*Eusebius
lib. 6.
cap. 3.*

*Ruffi. lib.
2. cap. 5.
Socrat.
lib. 4.
cap. 18.
Theodor.
lib. 4.
cap. 17.*

non audisti quod præfectus eò pergit, ut omnes interficiat quos inuenerit? Audiui, inquit mulier, & ideo festino, ut ibi inueniar. Et quò, inquit præfectus, paruulum istum trahis? Ut & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur. Tantum potuit amor Iesu Christi, non solum apud viros, verumetiam apud fœminas, ut non modo non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res asperas, nec ullos mortis terrores extimesceret: verumetiam quæ natura mortales omnes mortem refugiunt, ea sit illis adeo non fugienda, adeo non horrenda visa, ut expetendam etiam vltro ducerent, nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere posset, quam si cuius morte, se salutem affecutos, & ab æterna morte liberatos esse meminissent, pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas & occasio daretur, cuius amore sic inflammati plerique fuerunt, ut sensum etiam doloris omnem amitterent, & cum carbonibus incensis, nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrum per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum: Cùmque flagris & neruis cederentur: ut triticum nisi bene exculcatum & purgatum in horreo: sic animam in cælo, nisi sic excusam & perpurgatam, digne stare non posse dicitarent. Scilicet iis durum fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio sunt multo durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus? iis fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltro

præstiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat: Nã ut exigit hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, ut cum deprehensi fuerimus, mortem prius in eius nominis confessione simus occumbere parati, quàm ut eum negeamus, hoc certe quod ab istis factum est non exigit, ut vltro se discrimini quisquam offerat, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum. Quid autem est quod præcipit nobis Deus? Quid aliud quam id quod ipse est: Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos, seipsum impertit nobis, mansionem facit apud nos, ita ut nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquam tamè prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quod nos deserit nostra culpa: quod mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia, qui paratior est ad eam nobis impartendam, quam simus nos ad recipiendam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

*Deut. 6:
Matt. 22.*

*Oratio. 6:
in Monodia Basij.*

I. Ioan. 4.

Quod Christiana iustitia charitas est ex corde puro & conscientia bona & fide non ficta.

CAP. 9.

Verum ut vnde cœpit eo redeat oratio: Non sola fides iustitia nostra est, neque si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: dæmones quoque fidem habent

Matth. 8. & contremiscunt, neque enim non credebant cum Christum cōfessi dicerent. Quid nobis est & tibi Iesu filij Dei. Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verum & reliqua, sex hæreticorum. Sacramentarij, Anabaptistæ ac quibuscunque alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationē vllam, promissam sibi regni cęlestis hæreditatem consecuturos. Attamen quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quę extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euāgelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse cōfitemur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est quę facit, vt hæc prodesse queant, extra, quam, si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnē, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt mōtes transferat, si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat: si corpus etiam tradat ita vt ardeat: tantum abest vt propterea iustus censeretur debear: vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmat. Quem Pauli locum, diligenter in quarto libro Stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cum sicut omnes alij hæretici schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quę habebant omnia, quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem pro-

*In serm.
super ge-
stis cum
Emerito,
tom. 7.*

I. Cor. 13.

fuisse: nam cætera frustra habet omnia, qui vnā charitatem non habet: quicumque totam legem serauerit, offendit autem in vno charitatis precepto, factus est omnium reus, quia contra preceptum illud facit, in quo pendet omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis precepti: hoc est vinculum perfectionis, hæc via Dei ad homines, hæc via hominum est ad Deum, Per hanc è cælo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cælum; vbi Christus est in dextera Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus & cuncta habebis, quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta & ab ea pendunt vniuersa. Sola est quę vincit omnia, & sine qua nihil profunt omnia, & quę vbiq; fuerit ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum, hæc promissio regni, hæc præmium est sanctorum: absque hac nihil est quod se quicquam bonum aut iustū fieri posse speret. Hinc est quod cum quæritur vtrum quisquam sit homo bonus: nō quæritur, dicit Augustinus, quid credat aut quid speret, sed quid amet, nam qui recte amat, proculdubio recte credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiam si sint vera quę credit, inaniter sperat, etiam si ad verā felicitatem doceantur pertinere, quę sperat. Qui etiam alio loco: Interrogat se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit cuius: verbi gratia. Amat aliquis mundum, & ea quę sunt in mundo, carnē, pecuniam, honores, cuius est Ba-

Iacob. 2.

Matth. 22.

Roma. 13.

I. Tim. 1.

Coloß. 3.

Coloß. 3.

Ioan. 12.

Tractat.

32. in Ioā.

August.

Sermo. 53.

de tempo.

In Enchi-

ridio,

cap. 117.

In Psal.

64.

byloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, cuius est Hierusalem, bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus, in illa die coronam iustitiæ. Itaque propria piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua ceteræ virtutes & bonis inesse possunt & malis: Habere baptismum, & malus esse potest: habere prophetiam, & malus esse potest: accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, malus esse potest: habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere virtutes alias & malus esse potest: Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus: ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent, neque enim scinderent unitatem cuius vinculum est charitas. Ex quo facile perspici possent, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solum fidem iustificare, quæ æque malis atq; bonis inesse posse constat. Charitas autem, inquit Augustinus, ea demum verissima, plenissima, perfectissimaq; iustitia est: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare quod quanto amplius diligimus in hac vita Deum, tanto sumus iustiores, ac tum demum piã veramq; iustitiam perfici, cum fuerit dilectio Dei perfe-

August.
tracta. 7.
in Epist.
Ioan.

De natu.
O grat.
cap. 42.
O cap.
78.
Libro. 3.
cap. 7.

cta. Omnium summa virtutum, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo deus proximisq; diligitur. Quærit Rupertus cum & pater spiritus & filius spiritus, & pater sanctus & filius sanctus sit: quam ob causam vocabulum hoc quod est spiritus sanctus proprie adscribitur personæ huic. Et mox respondet, nimirum quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est: Hæc operationum distinctio, diligenter animaduerten da, quia Deus pater, omne quod factum est, per filium fecit: & omne quod sanctum est, per spiritum sanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor eius, & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit unquam vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus sit, recte tamen hæc sola persona, spiritus sanctus, debuit nuncupari: cuius operatio propriæ creaturæ sanctificatio est: sine quo nec Angelus sanctus, nec homo sanctus est: quem non habens Angelus, Diabolus est, quem non habens homo, Antichristus est vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Charitatem autem cum dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuo dilexit nos & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens: nos autem nunc formaliter loquimur, nimirum de ea quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris, per

In serm.
de sancto
Laurentio,
libr. 1. in
Matth.

Hier. 31.

Roma. 5.

*Eoloſſ. 2.
In Pſal.
131.*

*Libr. 10.
cap. 14.
in Ioan.*

ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquam in templis ſuis, non corporaliter, hoc eſt, non ſecundum ſubſtantiam ſuam: ſolus eſt enim Chriſtus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat. Verum per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus noſtris. Quemadmodum etiam Hylarius teſtatur dicens: Habitat enī Deus in religioſorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingreſſu, vt alibi non degens, illic tantum quo ſe intulerit inſiſtat: Sed ſpirituāli virtute, in vacua ſe à terrenis labibus corda permittit, ſe ſeque luminis modo, in patentibus innocentiaſ foribus, mentes illuminaturus infundit. Sic & à Cyrillo ſcriptum eſt. Etiamſi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc eſt, quod in CHRIS T O habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cum ſentimus quod caro factum ſit, non eodem modo ſicut in Sanctis habitare dicitur, & in CHRIS T O iſtam factam eſſe habitationem defini- mus, ſed quod ſecundum naturam vnitum, non tamen in carne conuerſum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habitare dicitur corpore. Quamobrem cum in omnibus iis quæ creata ſunt, quatenus & ſunt, & creata ſunt, per præſentiam, potentiam & eſſentiam ſuam, Deus eſſe dicatur: ſolæ ſunt mentes piorum, in quibus non ſolum eſſe: verum etiam habitare per gratiam: Solus autem eſt CHRIS T V S, in quo per vnionem ſubſtantiaſ eſſe dicitur. Hoc eſt quod ab

Auguſtino ſcriptū legimus. Fatendum eſt, Deū vbiq; eſſe per diuinitatis præſentiam, ſed non vbiq; per habitationis gratiā. Deus enim vbiq; æqualiter totus eſt per ſua ſimplicem ſubſtantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis eſt, inquit Bernardus quam in cæteris, & ipſarū, aliter in bonis eſt, quā in malis per efficaciam. Ita ſane eſt in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipſis, à rationalibus autem omnibus quidē capi poteſt per cognitionem, ſed à bonis tātum capitur etiam per amorem. In ſolis ergo bonis ita eſt, vt etiam ſit cum ipſis, propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari ſpiritus ſanctus intelligitur, qui patris amor eſt & filij, quando ſui nos huius amoris reddit participes, vt quemadmodum ipſe cum patre & filio vnus eſt Deus, vnā ſubſtantia, Sic nos adhærentes Deo, vnus cum eo ſpiritus efficiamur. Atque hoc eſt, quod iuſtificari quod iuſtum fieri dicimus, neque enim id aliud eſſe videtur, quam quod à Propheta dictum eſt: Mihi autem adhæreſſe Deo bonū eſt, Deus eſt enim iuſtitia noſtra, ipſe iuſtus, ipſe iuſtificans nos, cui quanto magis adhæſerimus, tanto magis participes iuſtitiaſ fuerimus. Hoc eſt, quod ab Auguſtino quoq; ſcriptū legimus: Ea iuſtitia, quæ viuūt in ſeiſpſa, proculdubio Deus eſt, Sicut autem cum ſit in ſeiſpſa vita, etiā nobis ſit vita cum eius efficiamur participes, ita cum ei ſeiſpſa ſit iuſtitia etiam nobis ſit iuſtitia, cum ei adhærendo iuſte viuimus, & tanto magis minus iuſti ſumus, quanto magis illi, mi-

*Epist. 57.
ad Dardanum.*

*Homil. 3.
Super miſſus eſt.*

I. Cor. 6.

Pſal. 22.

Epist. 85.

*Libr. 10.
ca. 14. in
Iean.*

nusue cohæremus. Adheremus autem illi charitatis vinculo copulati, quod etiam Cyrillus testatur iis verbis: Voluntaria est nostra cum Christo cõglutinatio, & charitate ac fide perficitur: Et fides quidem in animo nostro consistit, veram dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit: Qui enim me diligit, is inquit, mandata mea seruabit. Qui ergo per fidem Christo solummodo coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligâtes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absq; operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx feuerissime amputat, & igni tradit: Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet. Si igitur iustitia est, per quam adheremus Deo: Deo autem per charitatem adheremus, cui dubium esse potest quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quanto perfectior est, tanto perfectior erit iustitia nostra.

*Rom. 7.1.
in Cant.*

Qua de re sic à Bernardo quoq; scriptum legimus. Quis est, qui perfecte adhæret Deo, nisi qui in Deo permanens, tanquam dilectus à Deo. Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cum vndique inhærent sibi homo & Deus: inhærent autem vndique intima mutuaq; dilectione, inuiscerati alterutrû sibi, per hoc Deum in homine, & hominè in Deo esse, haud dubie dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illû ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixerit: Ego diligētes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à pa-

*Cant. 8.
Iean. 14.*

tre meo, & ego diligā eû, & manifestabo ei meipsum: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eû faciemus. Porro vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinè operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quod autem dicimus diligendo Deum effici vicissim vt ipse diligat nos, nequaquam ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deû, quin cum Ioâne potius libenter profitemur, quod in hoc est charitas, nõ quasi nos dilexerim⁹ deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, ipse elegit nos, ante mundi constitutione: ipse misit filiû suum propiciationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios, nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos: nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos: nisi in se nimia quadam nostri charitate flagrâs misisset filium suû propiciationem pro peccatis nostris: qui & immēsis beneficiis præstâdis, nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquam possemus. Ipsius itaque misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia præuenit nos, ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Augustino quoque scriptum legimus, Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsi sunt & quæsuerunt, & quod eos voluit De⁹ velle, voluerunt.

2. Cor. 6.

1. Ioan. 4.

Ephes. 1.

Psal. 58.

Psal. 22.

Epi. 107.

De voca-

tione gen-

tium lib. 2.

cap. 9.

Preclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ vi-
sum est adscribere. Nemo se, inquit, amari diffi-
dat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum
quem præuenit subsequitur: nam quomodo re-
damare pigebit, quos amauit, & nec dum amā-
tes? Amauit, inquam, amauit: habes enim dile-
ctionis pignus spiritū, habes & testem fidelem
Iesum & hunc crucifixum: O geminum ip-
sumq; firmissimum Dei erga nos amoris argu-
mentum: Christus moritur & meretur amari:
Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ame-
tur, iste vt ametur: ille suam multam dilectionē
in nobis commendat: iste & dat: & in illo cerni-
mus quod amemus: ab isto sumimus vnde ame-
mus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto af-
fectio. Quanta confusio Dei filium ingratis o-
culis cernere morientem? quod quidem facile
contingit, si desit spiritus. Nunc autē quia cha-
ritas diffusa est in cordibus nostris per spiritum
sanctum qui datus est nobis, amati amamus, a-
mantes amplius amari meremur. Est itaq; iusti-
tia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præ-
cepti, quæ vinculum est perfectionis charitas.
Charitas autē non nummi sed Dei, charitas nō
terræ, non cœli, sed eius qui fecit cœlum & ter-
ram, charitas vt est apud Paulum, ex corde pu-
ro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo lo-
co sicut animaduersum ab Augustino legimus,
conscientiam pro spe posuit: ille enim sperat,
qui bonam conscientia gerit, quem verò pun-
git mala conscientia, retrahit se à spe, & nō sibi
sperat nisi damnationē. Hæc igitur vbi adsunt,

Rom. 5.

Rom. 13.

I. Tim. I.

Colos. 3.

I. Tim. I.

In Ps. 31.

Fides, Spes, & Charitas, ibi demum perfecta est
& absoluta iustitia. Quod Paulus etiā signi-
ficare visus est, qui cum Timotheo suo dixisset.
Sectare iustitiam, quasi volens indicare quibus *2. Tim. 2.*
in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox Fidem,
Spem, & Charitatem.

*Quod per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ
propemodum obsoleuerat in nobis,
imago Dei restauratur.*

C A P. IO.

E G I M V S hominem ad imaginem & *Gen. 1.*
similitudinem Dei factum esse, quam
quoad incontaminatam retinuit, iu-
stus erat: simul vt verò post admissum
peccatum, hæc in eo imago, non quidem pror-
sus abolita, verum obsoleta tamen est, & defor-
mata, iustus esse desit, atque suam hanc iniusti-
tiam, ex inobedientia contractam, in vniuersam
posteritatem suam, primus parens noster pro-
pagauit, ac per eius vnus delictum diuinum iu-
diciū processit in omnes homines in condem-
nationem. Est autem non secundū formam cor-
poris ad imaginem Dei factus homo, sed secū-
dum rationem mente præditam. *Rom. 5.*
Quod cum alij pleriq; omnes, tum longe vetustissimus ille
Philo in eo libro quem scripsit in opificio mū-
di pluribus demonstrat. Sed & Clemens pres-
byter Alexandrinus his verbis indicat. Est e-
nim Dei imago, eius verbum & filius mentis
germanū, diuinum illud verbū, lucis lux exem-

plaris & archetipo, verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine, qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, prudentia quæ est in corde diuino verbi afsimulatus, ea ratione verbi rationisque particeps. In oratione adhortatoria ad gentes. *Ioh. 4.* Verum indicat hoc etiam ipsa ratio: nam cum Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quam in spiritu hominis: Sed ipse etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cum dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod dixit, induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quod ante dixerat, renouamini spiritu mentis vestræ: Quod mox addit: qui secundum Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit, ad imaginem Dei: quum aliis verbis id ipsum præcipiens. Expoliates vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius & induentes nouum, cum qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius qui creauit eum. Ibi secundum Deum, hic vero secundum imaginem, inquit, eius qui creauit eum: vt creatum esse secundum Deum, nihil aliud intelligi possit, quam esse creatum secundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam antea notatum ab Augustino videmus, Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis quod ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cum sit pluralis numeri, non recte diceretur, si homo ad vnus personæ fieret

de *Trin.*
ca. 8. c.
li. 15. ca.
20.
imaginem: siue patris, siue filii, siue spiritus sancti. Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque trinitatem, est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quo minus in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateque versari semper posset, nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommodum, nec esset quod obstarat volutati, quo minus quæ sola est Christiana iustitia per charitatem adherere Deo posset. Cæterum post infelicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: nam non ipsius magis primi parentis nostri, quam vniuersæ posteritatem eius, memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alius rei cogitatione consumeretur potius, quam cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt umbras rerum pro rebus ipsi, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui facit cælum & terram, sed ipsi tantum terræ visa sit adhærere, nihil vt aliud prope mens humana tota, quam terra, quam caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro est. Quid multis? eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret.

Gen. 3.
Gen. 6.

Psal. 48. Quid etiam Propheta deplorat dicens: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & deoram, nimirum ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus: qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post filium spiritus quoque sanctus missus est, per quem in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet ei munda sunt omnia. Per hæc duo fides & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum: Credite namque & intelligetis, dicit scriptura, Spes erexit memoriam: charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iustitiam quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur. Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis, Nam quemadmodum antea quoque dicere nos meminimus, errant qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quam peccatorum remissionem: quâdo quidem non solum remittuntur

tuntur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur præterea spiritu mentis nostræ, induimur nouum hominem, illum qui de cœlo venit dominum nostrum Iesum Christum, in illius imaginem transformamur & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit noua creatura, quam alibi dicit esse fidem, quæ per charitatem operatur. Nam quod dixerat, in Christo Iesu, neque circūcisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura, id in proximè præcedenti capite, totidem prope verbis dixit. In Christo Iesu, neque circūcisio valet aliquid, neque præputiū, sed fides quæ per Charitatem operatur, facile vt appareat, quod per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quam fidem nō ociosam, non solam vt nostri temporis contendunt hæretici, sed quæ per charitatē operatur, per quā, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur.

*Eph. 4.
Rom. 13.
Gala. 6.*

Quod iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.

C A P. II.

Onstitutum itaq; iam est, quod iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, per quem quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filiis diaboli discernimur, Charitatem autem, Augustinum, secuti,

*1. Ioh. 3.
De spiritu & li-
tera. cap. 32.*

non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui, qua nos amari à Deo, amamus Deum, & amplius amari meremur. Quamobrem audiendi nō sunt, qui iustitiam nostram esse quiddam extra nos affirmāt, nihil vt in nobis esse velint, vnde iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit albedine: Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potest ne dici quicquā absurdus? Quis vnquam ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei spmā esse diceret, quæ ipsi rei nō inesset? Pugnat itaq; cū ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis nō inest, causam esse formale iustificationis nostræ, neq; minus pugnat cū recepta tot seculis, totius Ecclesiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quod iustitia Dei iusti sumus, sed nō hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quod iusti sumus: verum quod hoc ipsum, quod in nobis est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verum Dei donum est. Quod in libro de spiritu & litera, quem falso pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam astruit, enarrans illud ex Psalmo. In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ

Cap. 9. 11
et 18. 31.
Psal. 30.

& nostra fit, cum donatur nobis: Ideo autē Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans: Cum ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data, iustus ero, & sic erit mea vt tua sit, id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, nō solum qua ipse iustus est, sed quam dat homini, cū iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans. & suā volentes constituere: id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodā libro, loquēs de virga Aaron: Nūc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primum virga dicta est Aaron, postea vero virga Moyse: sicut dicitur Spiritus Eliæ, qui est Spiritus Dei, cuius particeps fuit Elias, sic illa potuit dici. Dicitur etiam Dei iustitia quæ nostra est, sed donata à Deo, de qua loquens Apostolus Iudæos arguit dicens: Ignorantes Dei iustitiā, & suam constituere volentes, tanquam à se sibi paratam, contra quales dicit. Quid enim habes quod nō accepisti? Eundem etiam Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt fit iustus homo per Deū, Et ad Bonifacium scribēs: Nō enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniā Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est, Et producēs illū ex Psalmo locū. Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, iquit, nō in mea: Si

Psal. 70.

Libr. 14.
de Trinitate
cap. 12.

Rom. 10.
Quæstio
super
Exod.

cap. 25.
Exod. 7.

Rom. 10.

1. Cor. 4.
Tracta. 6
in Ioānes

Contra
duas epistolas
Petri
Lagiano
rumbr. 3.
cap. 7.

Ed ij

*Serm. 69
de tēpore.*

diceret, exaudi me in iustitia mea, tanquam meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit quia & suam quādo dicit, datam dicit: quomodo dicimus panem nostrum quotidianum de nobis hodie: quomodo nostrum: quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit: hinc cum exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipiēda quæ egisti: tunc Deus coronabit, nō tam merita tua, quam dona sua. Atq; iterum alio loco, qui crediderit in eum, non habebit suam iustitiam, quæ ex lege est, quamvis sit bona lex: sed implebit ipsam legem non sua iustitia sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis: Et vnde ista charitas? diffusa est in cordibus nostris, non vti que à nobis, sed per Spiritū sanctum, qui datus est nobis. Hic quod aliis quoq; locis semel & iterum fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam, sed per Spiritū sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cum dixisset noli velle habere iustitiam tuā: Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit: Sacerdotes, inquit tui, induatur iustitia: vestis accipitur nō cū capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur: hanc prædicat Apostolus Paulus, à Deo tibi sit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac iterum post pauca: Totum inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt nō velimus: sine volun-

*Serm. de
verbis A-
postoli.
Rom. 13.
Rom. 5.*

Psal. 131.

tate tua, non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, mei per voluntatem tua, demonstratum est quid debeas: ius sit lex; non facias illud aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias. Et iterum paucis interiectis. Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te: ergo fecit nescientem, iustificat volentem: tamen ipse iustificat: ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, & stercorea: inueniare in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem CHRISTI, quæ est ex Deo, *Philip. 3.* iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis eius, & communicationem passionum eius, & ipsa virtus tua erit: communicatio passionum Christi virtus tua erit. Quid autem erit incommunicationibus passionum CHRISTI, si charitas non erit? Ac paulo post: Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas: Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam: nihil mihi prodest: Vt profit tibi communicatio passionum Christi, *1. Cor. 13.* charitas adfit. Vnde tibi charitas? o mendicissima infirmitas? Vnde tibi charitas Dei? vis ostēdi tibi vnde sit tibi? ipsum interroga. Horrearium dominicum: si enim fuerit in te charitas Dei communicabis Christi passionibus, & eris

Psal. 99.

2. 1. cor.
Felsa

verus martyr: in quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr, vnde ergo tibi? Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergo vnde tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ex his & aliis plerisque locis hęc Augustini sententiam esse cognoscimus, quod nostra quidē, iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis, verū ab eo qui creauit nos: Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quod iusti sumus, quam quod homines sumus melius enim est iustum esse, quam hominē esse. Quod si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quam fecit Deus, quod cum vel cogitare cum primis absurdum sit, tenendum est illud firmiter, quemadmodū quod homines sumus, ita & quod iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus, ipsius opus est, vt amemus: Atque hęc est iustitia nostra: fides quę per charitatem operatur: hęc est renouatio nostra: hęc est imago Dei, quę fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cum ex his quę per nos adducta sunt, tum ex aliis nonnullis locis, manifestius est, quam vt quicquam in facias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus, cuius hęc verba leguntur. Hęc hominis est

summa iustitia, quicquid potuerit habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini qui largitus est. *Traclatus* Quamobrem nemo se palpet, inquit *49. in Io anem.* Augustinus, de suo Sathanas est, de Dei beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo. Tolle peccatum quod est tuum, iustitia inquit de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? Nunc videamus num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre sententias. Cyrilli maximē visum est autoritate niti, viri longe doctissimi grauisimiq; , cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, *Lib. 1. ca. 7. Eccl. hist.* cui tributum etiam hoc Eulogium ab Euagrio *Lib. 12. Tesauri cap. 3.* legimus, quod clarissimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur *2. Cor. 4.* atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei. Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius, in similitudine carnis peccati factus, ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidē, iustitia Dei dicimur facti, quę propriē filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritū sanctum participes sumus, ipse autē rursus in seipso humana suscipit ad diuinā pulchritudinem, naturam nostram in se ipso reducens. Ac non ita multo post: Omnia quę naturaliter diuinę insunt naturę, non possunt naturaliter ac proprię creaturis inesse, sed per gratiam innata sunt: Quid enim habes quod non accepisti? Paulus clamat. *Cap. 5.*

Quare sanctitas quoque soli Deo inest natura-
liter, in aliis per gratiam, à Deo enim sanctifi-
cata, quasi à fonte sanctificatione accipiunt, &
ideo sanctificare non possunt: id autem Chri-
stus facit, sanctificauit enim Ecclesiam. Nun-
quid non pulchre cum Augustino Latino con-
uenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud,
quam negat natura nos esse iustos, negat nasci
nos, verum fieri dicit iustos, atque id non à no-
bis, verum ab eo qui solus iustus est & iustifi-
cans, cui quod esse, hoc ipsum est iustum esse;
ab eo qui factus est nobis sapientia & iustitia,
sanctificatio & redemptio, Domino nostro Ie-
su Christo: in quo plenitudo diuinitatis inha-
bitat corporaliter, de cuius plenitudine omnes
nos accepimus, de plenitudine misericordiae ei-
us, de abundantia bonitatis eius. Ipse est enim
ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus,
vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni
flagitare, quemadmodum in eodem libro Cy-
rillus, & ante eum aliquot in locis author est
Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se
velit omnes, prout singuli possunt: quod certe
facit: habitaturum enim se in nobis promittit,
& nos in filios adoptaturum. Ita ergo clemens
& bonus est Deus, vt bonitas sua per filium, in
Spiritu sancto ad omnes transeat, & nemo à par-
ticipatione suae bonitatis repellatur: Patris ve-
ro participatio per filium in Spiritu decenter &
proprie fit: nam & sole per splendorem, qui ex
eo emittitur, nec sine calore participamus, qui
operationis Spiritus sancti imaginem gerit.

Ephes. 5.

I. Cor. I.

Coloss. 2.

Ioan. I.

Libr. 4.

*ca. I. Cae-
lestis Hie-
rar. cap.*

*4. de
diuinis
nominib⁹*

cap. 4.

Leuit. 26

Ioan. I. 4.

I. 7 Te-

saur. ca.

4.

Et iterum alio loco: Bonus, Sanctus, caeteraque
huiusmodi de hominibus quandoque per par-
ticipationem veri boni & Sancti dicuntur. Ex
his & aliis Cyrilli locis, non dubie colligitur,
quod nos sumus qui boni, qui sancti, qui iusti su-
mus: verum non natura, sed per participatione
tantam, hoc est, quatenus Dei participes effici-
mur, qui non tam bonus, quam ipsa bonitas, no-
tam sanctus, quam ipsa sanctitas, non tam iustus
quam ipsa est iustitia. Caeterum ad hanc par-
ticipationem solis illius iustitiae, qui lucem ha-
bitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tene-
bris, & in umbra mortis, viribus ipsi nostris per-
uenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur qui
diues est in misericordia, Dominus Deus noster
non pro meritis nostris, quae nulla erant nisi ma-
la, & aeterno supplicio digna, sed propter nimiam
charitatem suam qua dilexit nos, vt eum qui splen-
dor est ipsius gloriae, filium suum vnigenitum è
sublimi caelo demitteret, qui carnis nostrae par-
ticeps factus, & eam indutus, qua ratione suae di-
uinitatis ipso largiente, participes fieri possemus,
in hac lachrymarum valle nobiscum versatus,
ac per omnia simili nobis factus illuminans te-
nebras nostras, ac splendore suae lucis, omnem
ex animis nostris caliginem depellens, nobis de-
monstraret. Neque enim hunc mundum veni-
endi, sola Christo causa fuit haec, vt pro pec-
catis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per
hunc modum patri suo caelesti reconciliaret:
verum etiam vt quemadmodum nos iam reco-
ciliatos, in nouitate vitae ambulare, hoc est in san-

I. Tim. 2.

Luca. I.

Ephes. I.

Heb. I.

Roma. 6.

Luca. I.

*De vita
solitaria,
cap. 1.
In lib. de
fide contra
Arrianos
cap. 3.
Osca. 13.
1. Pet. 2.*

Citate & iustitia, omnibus diebus nostris, Deo
seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se
nobis exemplum proponeret. Quod quidem
corpus propterea gestauit, sicut Basilius quoq;
scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersa-
tionem; quantum possibile est imitaremur. Fa-
ctus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit
quodcunque docuisset, vt cæteros inuitaret, ma-
gis autem dixerim, vt cæteros subleuaret. Itaque
vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit
redemptio: Illa vitam instruxit, mortem ista de-
struxit: Mors Christi, mors fuit mortis nostræ,
quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus.

Quemadmodum autem peccatis mortuos, iusti-
tiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos ali-
quandiu versatus, exemplo suo nos docuit. Id-
circo namque in carne apparuit, dicit Grego-
rius, vt nõ solum nos per passionem redimeret,
verum etiam per conuersationem doceret, exem-
plum se sequentibus præbens. Quamobrè cau-
sa meritoria iustificationis nostræ, morte sua no-
bis factus est CHRIS TVS: omni autem vitæ suæ
genere, factus est causa nostræ iustificationis
exemplaris: vt verissime dicitur, ipsius nos iustitia
iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis
ipsius merito fit vt iusti simus: nisi enim dedisset
semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab om-
ni iniquitate, & mudaret sibi populum acceptabi-
lem, sectatorem bonorum operum, nos iusti se-
ctatorésque honorum operum, nullo modo. ef-
se potuissimus: Siue quis ipsam consideret ius-
titiam, non eam aliunde, quam ab ipso Chri-

*Pastoral.
cura li. 1.
cap. 3.*

Tit. 2.

sto habemus, qui nisi factus esset nobis iustitia,
nisi nobis & verbo & exemplo, iustitiæ, viam
commonstrasset, nobis ad eam aspirare nun-
quam licuisset: in tenebris adhuc versaremur,
omni que prorsus orbi lumine, in via iniquita-
tis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi
nos paternæ splendor gloriæ CHRIS TVS
illuminasset. Huius itaque splendoris, qui Chri-
stus est, quisquis particeps est, is demum iustus
est: vt nihil sit aliud iustum esse, quam Christi
participem esse. Quemadmodum etiam à Paulo
dictum est: Participes Christi facti sumus: si ta-
men initium substantiæ eius, vsque ad finem fir-
mum retineamus: Quicumque in nouitate vitæ
ambulauerit, dicit Hylarium secutus Ambro-
sius, quicumque tramitem iustitiæ tenuerit, Chri-
sti particeps est: Christi autem participem ef-
se, est Christianum esse: à Christi enim partici-
patione Christiani vocamur. Porro fiunt non
nascuntur Christiani, sicut à Tertuliano scri-
ptum, ab Hylario & Hieronymo legimus re-
petitum. Quantò magis autem aliquis Chri-
sti particeps fuerit, tanto magis Christianus,
hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leo-
nis Magni verba: Crux Christi quæ saluandis
est impensa mortalibus, & Sacramentum est:
& exemplum: Sacramentum, quo virtus im-
pletur diuina: exemplum, quo deuotio incita-
tur humana: quoniam captiuitatis iugo erutis,
etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi pos-
sit imitatio. Nam si mundana Sapiencia, ita
in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quis-

*Heb. 3
In Psal.
118.*

Sermo. 3.

*Tertulia.
in Apo-
logetica.
Hyl. lib.
12. de Tri-
nitate.
Hiero. in
epistola
ad Letã.
Sermo 2.
de resur-
rectione
Domini.*

Ioan. I. 4.

Libro. 3.
in fine.

In Hen-
meron.

Hom. XI.

Cap. 43.

Libr 5.
de baptis-
mo par-
uulo,
cap. 25.

que Duce[m] elegerit, eius opiniones & mores at-
que omnia instituta sectetur: quæ nobis erit cõ-
munio nominis Christi? nisi vt ei inseparabili-
ter vniamur, qui est vt ipse insinuauit, via, veri-
tas, & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ:
veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sem-
piternæ. Sed & à Saluiano rectè scriptum est:
Nihil prodest nomen sanctum habere, sine mo-
ribus, quia vita à professione discordans, abro-
gat illustri[t] tituli honorem, per indignorum ac-
tuum vilitatem. Hoc est igitur Christianum &
iustum esse, Christi participem esse: quod tum
efficitur quisque, quando Christum induit.

Quid est christianismus quærit Basilius? ac mox
respondet: Similitudo Dei, quo ad eius huma-
na capax est natura: Si Christianismum ample-
xus es, stude similis fieri Deo: indue Christum.
Quomodo illum indues? qui Baptismum non
accepit, quisque vestem incorruptionis non in-
duit, similitudinem Dei repudiauit. Ac paulo
superius: Assume viscera miserationis, bonitatè
& comitatem, vt Christum induas: quibus enim
modis sympatiam assumpseris, iisdem & Chri-
stum indues, & per Christi cognationem Deo
quoque coniunctus eris. Et in Asceticis: Chri-
stianismi, inquit, finis hic est, vt Christum pro-
mensura incarnationis, iuxta quod cuiusque vo-
cationi competit, imitemur. Ex quibus Basilij
verbis colligere licet, quod ab Augustino quo-
que scriptum est: duobus modis nos Christum
inducere: per Baptismi susceptionem & per mor-
rum eius imitationem. De priore genere dicit

Apostolus ad Galatas scribens: Quotquot in *Galat. 3.*
Christo baptizati estis, Christum induistis: De
posteriore meminit cum Romanos iam procul-
dubio credentes, & per baptismum Christum
indutos, hortatur, vt induantur Dominum nos-
trum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiã, *Roma. 13.*
credentes in baptismo, consequimur, vbi com-
plantati facti similitudini mortis Christi, vetere
simul homine crucifixo nouum induimus, qui
secundum Deum creatus est in iustitia & sancti-
tate. Quo quidem tempore non solum peccata
nobis omnia remittuntur, passionis & mortis
Christi merito; quod nobis credentibus in ba-
ptismo communicatur, haud aliter, quam si eã-
dem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eũ-
dem modum mortui essemus: verum etiam in-
funditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum
largitore Christo, per fidem in cordibus nostris
habitante: vt si quem, simul atque lauacro rege-
nerationis ablutus est, & sanctificatus, ex hac vi-
ta migrare statim contigerit, dubium esse debeat
nemini, quin is Christum indutus & quod Chri-
stus est natura, per adoptionis gratiam filius dei
factus, hæreditatem regni cælestis è vestigio cõ-
sequatur: etiam si non modo nulla bona, verum
etiam opera nulla mala baptismum eius præcef-
serint. Cæterum, si posteaquam fidem est & ba-
ptismum consecutus, aliquod ei viuendi spaciũ
Deus suppeditare sit dignatus, nequaquam suf-
fecerit, quod per gratiam adoptionis, quam ade-
ptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum
indutus, filiũque Dei factus est. Neque enim

sine causa dictum est à Ioanne: Charissimi, filij
1. Ioan. 3. Dei sumus, & nondū apparuit quid erimus: fie-
 ri enim potest, vt qui per baptismum & fidem
Heb. 6. Christum indutus, filius Dei per adoptionis
 gratiam factus est, posteaquam gustauit semel
 donum cœlestis, particepsque factus est Spiritus
 sancti: & contristet voluntariè peccando spiri-
 tum sanctum quem accepit, & quod ipse factus,
 templum eius violet, atque ita duplo quam an-
 tea gehennæ filius efficiatur, quod melius illi
2. Pet. 2. fuerat non cognoscere viam iustitiæ, quam post
 agnitionem retrorsum conuerti. Nescimus igi-
 tur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi
 facti fuerimus: imaginem ipsius hic portando,
 cruce[m] eius ferendo, membra nostra, quæ su-
 per terram sunt mortificando: cum apparuerit,
 similes ei erimus in gloria: si comparsi illi fue-
 rimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis
Rom. 8. verborū sensum, vel ex eo colligi potest, quod
 statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem
 in eo, sanctificat se, sicut & ille Sanctus est:
 Quod verbum diligenter est obseruandum. Ne-
 que enim dixit Ioannes, qui habet hanc spem,
 Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto
 habet, non imputando ei peccata sua, propter
 fidem & spem: nam non loquitur ibi de Sancti-
 ficatione & iustitia, quam supernè accepimus,
 mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: sed de ea
 qua Sanctificati iam & abluti per lauacrum, ex-
 ercemus nos ad omnem pietatem: & quem in-
 duti sumus CHRISTVM per Sacramenti su-

sceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imi-
 tationem: vt quemadmodum ei similes esse cu-
 pimus in gloria, sic prius ei pro modulo no-
 stro, similes esse contendamus in sanctitate &
 iustitia, ea iustitia de qua scribit idem Ioannes
 alio loco: Qui iustus est, iustificetur adhuc.
Apoc. 22. Tunc autem iustificatur qui iustus est, cum qui
 per lauacrum regenerationis, non ablutus tan-
 tum à sordibus peccatorum suorum, verum-
 etiam iustificatus est & sanctificatus, aspiciens
 in authorem fidei & consummatorem I E S V M,
Heb. 11. quod cum baptizaretur professus est, omni
 genere vitæ suæ præstat, sacris I E S V vestigiis in-
 cedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambu-
 lat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos
Ephes. 5. Paulus cum dicit: Estote imitatores Dei, si-
 cut filij Charissimi & ambulate in dilectione.
 Hoc est igitur iustum esse, CHRISTVM in-
 duere Deique filium fieri: non modo per su-
 sceptionem Sacramenti: verumetiam per imi-
 tationem illius vitæ Sanctissimæ, citra quam
 salui esse non possumus. Hoc est quod à Dio-
 nysio quoque Areopagita scriptum est: Deus
Cap. 1. maxime desyderat salutem nostram, quæ no-
Ecclesia- bis nisi deificatis contingere non potest.
stica. Deificatio autem est ad Deum quantum pos-
Hierar. sibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem
 similitudo, reddit creaturam Deo amabilem
 & dilectam: si quidem similitudo, causa dile-
 ctionis, sicut contra dissimilitudo, causa est dis-
 plicentiæ, & disunctionis.

Quid autem est, in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quam ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verum quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est omnis iustitia nostra, non aliud esse videatur, quam dilectio: Verum in hac quoque Deum imitari perdifficile est. Quid est enim homo, vt possit sequi regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quam vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verum data est tibi diuinitus potestas, inquit, Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Aduuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris, in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quam appositè dictum sit à Cyrillo: quod iustitia, siue bonitas patris, per filium in spiritu sancto, transit ad omnes: Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & sole per splendorem qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit. Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, qui que nobiscum in terris degens,

Eccle. 2.

Eccle. 2.

Hom. 79.
in Matt.Libr. 4.
Theauri
capit. 5.
Lib. 6. de
Trinit.

degens, viam iustitiæ nobis commonstravit: calor spiritus sanctus, qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consecuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritu Sancto: Sicut ex patre per filium est gratia quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in spiritu sancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem. Ex his cuius perspiciuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia, Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur, Deus est qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuito nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solum quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam, Deo patri suo cælesti reconciliasset, non modo nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verum etiam quia non aliter iusti efficimur, quam si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est participes reddamur, cuius cum nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquã satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cœreum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Porro nostra dicitur iustitia, quoniam cum à deo nobis donatur,

Apo. 1. 6.

Rom. 8.

Eph. 4.

De gratia & libero arbitrio, cap. 9. 1. Cor. 12.

spiritu mentis nostræ renouamur, & non modo reputamur, sed vere iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipiētes, de plenitudine iustitię quę Christus est pro modulo nostro, quę admodum dicit Augustinus tanquam particulas nostras, secundum mensuram, quam spiritus sanctus partitur singulis sicut vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem, & cooperationē, diffusa in cordibus nostris charitate, quę quanto maior fuerit, tanto maior erit iustitia nostra. Quę quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhiæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis, quia posteaquã semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos, in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnē est iustitiam consecutus. Nostra ergo est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quod ab illo donata est: Nisi forte quis dicat & vestem propterea nostram non esse, quod eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit, Augustinus quod à nobis habetur, nostrum est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus, quem nouatores isti secum facere gloriātur, Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia: Quænam ipsa? Finis legis, CHRISTVS ad iustitiam omni credenti: Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia à

In li. 50. homiliarum. Hom. 14. Epi. 190 Rom. 10. 1. Cor. 1.

Deo patre. Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & meâ indulta iustitia? Et sanè multò tutior donata, quam innata: nam ista quidem gloriam habet, sed non apud Deum: illa autem cum sit fatalis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod non accepisti? quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quam illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum antea retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est, iustos: Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideo, inquit, iustitia mea non est, etiam vita factus est nobis CHRISTVS: sic enim loquitur Paulus. Cum CHRISTVS apparuerit vita vestra: sic loquitur ipse CHRISTVS: Ego sum vita & resurrectio: Ego sum via veritas & vita: nunquid ideo nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur & sumus: Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modo rectè dici potest moueri Deum? Possent ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verum quam Deus produxit in nobis, sicut aer clarus est, non ea luce quæ est in Sole, sed ea, quam accipit à Sole: sicut aqua feruet, non eo colore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest

Job. 10. 1. Cor. 4. Coloss. 3. Ioan. 11. Ioan. 14. Act. 17.

E e ij

Libr. 33.
moral.
cap. 2.

illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ est in sole iustitiæ Deo, sed quam accepimus à sole iustitiæ Deo & inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoque scriptum legimus. Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra. Sicut in dominica oratione dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus, & tamē vt detur oramus: noster quippe fit cum accipitur, & tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & noster fit veraciter per acceptionem. Hoc ergo sentiendum est de nostra, & de Dei siue Christi iustitia, quod nos iustitia iusti sumus quæ est in nobis, ille verò est ipsa iustitia: nos capaces tantum iustitiæ sumus: ille, sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verum capabilis: nam qua iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contra à semetipso habet quod iustus est: & est, (quo verbo libenter Victorinus vtitur:) fontana quædam iustitia. Deus, inquit, Ambrosius vniuersitatē bonus est, nos ex parte Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificans: in nobis est iustitia iustificata. Nos iustitiam similitudine tantum, Christus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter iuhabitat plenitudo iustitiæ, nos non plenitudinem, sed gratiæ portionē accepimus: mentes nostræ de plenitudine acceperunt: mens Christi plenitudinem ipsam cōprehendit: Quin ipse Christus plenitudo est, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo nō est capax omnium inquit Chrysof. ideo dicit

Lib. I. de
spiritu
sancto.

Lib. I. &
3. contra
Ariū.

lib. 8. ca.
17. Luc.
Libr. 18.
moral.
cap. 33.

Colos. 2.

Libr. I. in
cap. 3.

Paulus, Num omnes Apostoli? num omnes Prophete? num omnes habent dona sanationum? in carne autem Christi, omnia dona fuerunt secundum substantiā carnis: Cuius æqualius Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò participatione illius iustitiæ iusti sumus. Quod ante Basiliū quoque, cum alibi tum in libro de diuinis nominibus, frequenter incūcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cū ipso igne existit, & quasi cōsubstantialis illi est: est & caliditas, quam communicat aquæ, aut alteri cuiquam cōsimili, sic & spiritus sanctus, & in se vitā habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt deo dignam, vitam diuinam & cælestem consecuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisititiū, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo emanantem eiusdem cum eo substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationis. Leo quoque Magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, & sapientiæ, atque iustitiæ: solus autem Deus nullius participationis indigus est, de quo quicquid indignè vtcunque sentimus, non qualitas est, sed essentia, in cōmutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi quod est sempiternum, semper est propriū. Ante quam Ioannes quoq; Chrysof. explicans illud ex Psal. Bonitatem fecisti cū seruo tuo domine: non aliunde docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni: nec alium vult esse bonitatem

in Ioan.
In homi-
85, san-
cto & a-
dorari. spi-
ritu, To-
mo 7.
1. Cor. 12.
Homi. de
penitet.
Homi. de
spiritu
sancto.

Epist. 93
cap. 5.

*Homilia
II. in Nu-
meros.*

Christianorum, nisi quam deus infundit bonis, ut ex malis essent boni. Et ante Chrysostrum Origenes. Sola trinitatis substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura fit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergo & scriptum legitur: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.

Non continuo similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda; de Deo enim dicitur, quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper fuerint, iubentur ut sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestum ergo est, quod qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est, qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator Leonis æqualis, ubi de libero arbitrio disserit:

Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quam esse virtutem: cuius cum participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteraque virtutes, quum verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis e contrario oriuntur ex nobis: discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia? non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt præuaticatione primi parentis euerfa sunt: nec haberi queunt, nisi

eo restituente qui dedit: reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum, quæ habuit, capax est, ut per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare, quod perdidit: remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ, & iustitiæ, & misericordiæ, non sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti misericordes sumus: quæ bona, quamuis rationale nostrum vitium occupatum sit, & præuaticibus nobis Dei templum spiritus immundus inuasit, possunt tamen rursus ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatque mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Et qui videtur non multo fuisse posterior Faustus, cum Deus inquit iustus ac iustitia, misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse potest, iustitia esse non potest, misericors esse potest, misericordia esse non potest, pius esse potest, pietas esse non potest, quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia: Ille aurum est, homo autem deauratū vas videri potest, & in hunc modum gratia est, quod in Deo natura est, & in hoc creatum est, quod in illo probatur ingenitū. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, quia Deus iustus, sed quia nos iustos facit, dum suæ iustitiæ participes reddit.

*Lib. 8. de
libero ar-
bitrio.
cap. 7.*

*Quod non sola iustitia Christi imputatione,
sed vere realiter inhaerente nobis
iustitia iusti sumus.*

C A P. 12.

Verum hic alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare nostram esse iustitiam, qua iusti sumus: esse enim aiunt, & Christi & nostram Christi quod in ipso nō in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non vere nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus: hanc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens posteaquam per fidem eam apprehendimus, nobis perinde ac si nostra esset imputatur. Docet igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, nō propter propriam qualitatem, hoc est, non propter gratiam, quā de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorē filium Dei per misericordiam. Verum hęc quoque non minus quam illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmāt hi quoque, quā quod ea qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verē iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidem extra nos esse volunt id, quo iusti sumus? Quod si Paulus audiendus est, qui prophanas

1. Tim. 6

vocum nouitates deuitare iubet: noua certe vox est, & his quæ nos præcesserunt sæculis inaudita, imputatiuæ iustitiæ: Nam reputari nobis fidem ad iustitiam. Beatum esse, cui non imputauit dominus peccatum: propter Christū non reputare nobis Deum delicta nostra legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris, temere quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, appellationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoq; patres reperiuntur: verum imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hæcenus inaudita. Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à Catholicis vsurpatam, sed sicut veteres licere sibi voluerunt, essentia, personæque nominibus vti, quamuis in scripturis ea non legantur: sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquam fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicunt hoc locutionis genere, quò planioribus verbis edisserant, ea quæ captui nostro in scripturis perplexa impeditaq; sunt. Interea tamen quam sibi dari postulant, eam catholicis veniam non cōcedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quod illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia non est scriptū, reiciendum esse censent. Nostras autem aures,

Gen. 15.

Rom. 4.

Psal. 31.

2. Cor. 5.

vocis hæc nouitas non offenderet, si quod isti se facere videri volunt, explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verum tantum abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa contrarium vt potius illis asseratur. Aperta sunt scripturæ verba: per obedientiam vnus Christi, iustos constitui multos: An cum hac scriptura nõ pugnat, qui non constitui, sed reputari tantum nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quam Christi meritis derogare? quam gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum est, vt vere nos peccatores & ministros cõstitueret, vt illius peccato, non solú per imputationẽ dānemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideo pœnam illius sustineamus, quia & culpæ rei sumus: Et non erit secundi Adæ Christi iustitiæ, tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quod dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulo ante: Sed non sicut delictum, ita & donum: Sic enim vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & domini in gratia vnus hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus quod à Bernardo scriptum supra commemorauimus. Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia: si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati exigeretur à pœna: sed ideo pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum: cur & iu-

Rom. 5.

Rom. 5.

stitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur, sed ideo præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicat cum eo qui multis ante sæculis præcessit Cyrillo. Absurdú est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobedientiam immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Est ne autem verifimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factú esse patri obedientem vsque ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantum, non autem vere iustos faceret? Atqui cum esset ad mortem iturus: patrem pro suis discipulis, proq; omnibus qui essent in se credituri præcatus, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate: Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari: non vere nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiue: vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. At isti: non eritis, aiunt, vere liberi, sed hæctenus tatum eritis à peccatis liberi, quod ea vobis, non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est: Isti, si Diis placet Evangelici, non qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus. Dixit idem in eodem capite: Videte qualem charitatem

Li. posteriori ad reginas de recta fide,

philip. 2.

Ioan. 17.

Ioan. 8.

Ioan. 3.

dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & fimus: Iſti verò, non eſt verum, aiunt, quod dicit ſpiritus Dei per Ioannem: non fumus filij Dei, verum nominamur tantum & reputamur: Niſi forte poſſunt eſſe filij Dei, qui iuſti nò fuerint. At qui reclamat ſpiritus Dei per Paulum dicēs:

2. Cor. 6. Quæ participatio iuſtitiaꝝ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial. Idem Paulus cum recensuiſſet, fornicarios, idolis ſeruietes, & aliis id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuiſtis, inquit, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis: Iſti autem fuiſtis, aiunt, hæc & eſtis adhuc, niſi quod nò imputatur vobis: iuſtitia autem Chriſti, imputatur vobis ad iuſticiam: Nimirum hoc eſt planioribus verbis ediſſerere, quæ ſunt perplexa in ſcripturis: hoc eſt purum Euangelium docere, quæ cum Chriſti & Apoſtolorum doctrina pugnant ex diametro, populo perſuadere conari: hoc eſt, Chriſti gloriam propagare, negare tantam fuiſſe virtutem paſſionis & mortis eius, vt per eam vere iuſtificati, vere ſanctificati, vere per eam abluti ſimus, & à peccatis liberati, vere ex filiis ire, filij Dei facti: Deinde verò non intelligunt iſti, per quos miro quodam artificio Sathanas, omnia Chriſti beneficia: nò obſcurare modo: verum etiam ex omni hominum memoria delere, & ſempiterna quadam obliuione conatur obruere, non intelligunt, inquam, iſti, ſe pugnantia dicere: neque enim non legerunt, peccata noſtra eſſe quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio eſſe

1. Cor. 6.

Eſa. 59.

Deo, impium & impietatem eius: qui igitur fieri poteſt, vt nò imputet, quod odio habet, cum ipſum etiam imputationis verbū odium quoddam ſignificare videatur. Quamobrem explodenda prorfus eſt iſtorum, & de manente quidem in nobis, ſed non imputato peccato, & nò de inhærente nobis, ſed imputata tantum iuſtitiaꝝ, doctrina: pugnat enim cum verbo Dei, qui nò dixit: Ego ſum qui nò imputo, ſed ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Chriſto, Dei ſpiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi; qui tollit, inquit, non qui non imputat. Verum à ſancto David, aiunt, ſcriptum eſt: Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Scriptū eſt, verum non eo ſenſu, quo volunt nouatores iſti, neq; hoc verbis iſtis David ſignificare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quodq; ſempiternæ mortis reū facit hominem, eatenus tantum remitti, vt nò imputetur, non autem vt non ſit. Longe abſuit ab ſententia, ſanctus ille Rex & Propheta, quin illud his verbis exprimere potius voluiſſe videtur, beatum eum eſſe, in quo ſic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria, prorfus extingatur, quaſi nunquam admiſſum fuiſſet, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit dominus: Omnium iniquitatum quas operatus eſt, nò recordabor. Videtur enim Propheta quaſi gradus quorſdam conſtituere, quiddam vt amplius eſſe velit tegere peccata, quam remittere: rurfus

Eſa. 14.

Eſa. 43.

Ioan. 1.

Eze. 18.

*Lib. 4. in
epistol. ad
Romanos
In Ps. 31.* maius quiddam non imputare; quam tegere: quem admodum a doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita ut omnis malicie radix ex ea penitus amputetur, eodem usque; ut nullum in eo vestigium possit reperiri nequitie. Hieronymus quoque; Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per Baptismum, tegi per charitatem de qua scriptum est, quod operit multitudinem peccatorum: non imputari, per martyrium. Quibus verbis non obscure videtur indicare, maius quidem significari, cum non imputari, quam cum vel remitti, vel tegi peccatum dicitur. Quamobrem cum legimus: non imputari nobis peccatum, sic accipere debemus, ut cum pulvisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium ullum deinceps eius in nobis reliquum esse factum persuasum habeamus. De iustitia vero Christo potius & Apostolis eius fidem habeamus, qui verum nos sanctos, vere liberos, vere iustos esse constitutos, ac filios dei non modo nominari, verum etiam esse dixerunt, quam novatoribus istis, per quos non aliam ob causam, hanc de ficta & imputata iustitia, quem ipse commentus est, Sathanas doctrinam disseminavit, quam ut homines veram iustitiam prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque; incidisse, quaestus est olim Hylarius: Erit, inquit Apostolus, tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed sua desideria, coaceruabunt sibi

2. Tim. 4

*Li. 10. de
Trinit.*

magistros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoque; dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatae, ferre non possunt, ut retributio fieri dicatur secundum opera, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum, sed voluit ut retributio fieri dicatur: secundum illa non quae gesserunt ipsi mala, sed quae gessit Christus in corpore suo bona, ut si ipsi probi non sunt, sufficiat christum tamen probum fuisse, quamuis de recens baptisatis, si subito ex hac vita eos migrare contingat, fortassis non absurde dici queat, retributionem futuram, secundam ea quae Christus gessit in corpore suo bona: de his vero nequaquam, qui post Baptismum aliquandiu superstites, in peccatorum caeno sunt voluntati. Fuit ne tempus ullum, quo maior esset magistrorum aceruus, auribus hominum prurientium, quam sit istud in quod incidit aetas haec nostra? Nisi forte non titillat, hoc aures nostras non est auditu mortalibus vel maxime gratum, & iucundum cum dicitur: nulla nostra sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos salvos esse, quicquid sit de nostris operibus unumquodque; certum esse debere, quod gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitae sit haeres aeternae. Ac videtur hic esse temporum horum status, haud facile ut quicquam statuere possit: in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior; neque; enim in iis audiendi, quam in illis placetia loquendi, maius est studium, adeo se ultro,

2. Cor. 5.

Hier. 23.

Hier. 5.

*In Epist.
cot. p seu
do Euan
gelicos.*

ingerunt auribus, etiam auscultare nolētium, v̄
vel inde facile quisquam perspiciat, quod ex
eorum numero sunt de quibus Propheta scri-
bit: Nō mittebam prophetas & ipsi currebant,
nec loquebar ad eos & ipsi pphetabāt. Et pla-
ne impletum est quod ad eodem Propheta scri-
ptum est, stupor & mirabilia facta sunt in terra,
Prophete prophetabant mendacium, Sacerdo-
tes applaudebāt manibus suis, & populus meus
dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hec
eorum doctrina, quam isti parum sani, sanam ha-
beri volunt, quamq; sub specioso verbi Dei ti-
tulo rudi populo venditant, rerum exitus de-
clarat. Nō eunt hoc inficias ipsis prurientes au-
ribus magistris, eos vitā agere improbam & con-
taminatissimam, nihiloque meliores nunc esse
quam ante receptum nouum hoc doctrinæ ge-
nus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi
mundū, & eius cupiditates, omniaq; sibi per-
mittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos
traduxit, qui malunt Evangelici, quam Chri-
stiani vocari, vir amæno cum primis ingenio,
neq; mediocri iudicio, dicēdiq; suavitate qua-
dam admirabili præditus Erasmus Roteroda-
mus, Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istā
Euāgelicam, quot habet adulteros, quot temu-
lentos, quot aleatores, quot decoctores, quot a-
liis vitis infames? Ac nonnullis interiectis: Di-
ces, inquit, nihil tam scēlix vnquam fuit in re-
bus humanis, quin malorum admixtu viciare-
tur: Ad bonos verte oculos: Fieri potest vt mea
sit hæc infœlicitas, mihi adhuc neminem con-
tingit,

tigit nosse, qui non videatur seipso factus dete-
rior. Et iterum paulo post: Euangelica pietas à
minimis initiis paulatim creuit in maius ac me-
lius, ac optimus quisq; se illi iungebat: hanc do-
ctrinam non fere nisi leuissimus quisq; ample-
ctitur: Et ad fratres inferioris Germaniæ scri-
bens, de quodam sacerdote narrat, qui cum vir-
gis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere
& extra portam, cū à carnifice dimitteretur, pu-
blice testatus est, se posteaq; illi se sectæ addixe-
rat, in omne flagitiorum genus proruisse. Et in
aliō quodā libro, adeo per hoc quod ipsi vocāt
Euangelium, nō corrigi scribit homines, vt po-
tius videātur deteriores, nec fieri vt peccare de-
finant, sed vt peccent impunitius. Ac vere qui-
dem ille, quis nō peccet impunitus, cū ab istis
hominum sceleribus blādentibus & prurien-
tibus auribus magistris, nō nostris, in immēsum
exaggerari vim peccati originalis audiuerit, a-
deo vt etiam renati ex aqua & spiritu sancto, nō
possumus non peccare, cum cuius impulsu fit
vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse cre-
dit vnum dæmonem, quam omnes homines.
Quasi non contra fortior sit vnus Deus, quo
adiuuante peccatum effugere possumus, quam
omnes dæmones: Quem tamen & ipsum, quæ
taeangelicorum istorū insignis est & horrenda
blasphemia peccati faciunt authorem, vt ab eo
nos ad peccatū agi blasphement. Quis nō pec-
cet impunitus, cum nulla sua, sed sola Christi
iustitia, sed saluum fore persuasum habuerit?
Quis non peccet impunitus, si nullū esse meri-

*Hypera-
stista se-
cundo:*

Alberto
Magnodi
finet 20
in 3. lib.
sen sen.

tum bonorū operum arbitretur, etiam eorum,
in quibus à deo creati sumus? quæ Deus ipse o-
peratus est in nobis, quæ non aliunde precium,
non aliunde meritum habent, quam ex precio-
so Christi sanguine quo resperfa sunt: quem-
admodum à viro quodam docto præclare scri-
ptum est. Quod iustitia meritorum Christi, ful-
get in virtutibus Sanctorum, sicut sol in gem-
mis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in ab-
sentia autem obtenebrantur. Quis non peccet
impunitus, cum omnem iustitiam & sancti-
tatem nostram, merum esse peccatum & rem
damnatam crediderit? atque adeo nihil valere
bona opera ad diuinam gloriam demerendam,
vt quo quisque turpior est, eo citius illi Deus
gratiam impartiat? Sed quorsum attinet alium
de quærere testimonia: modo non ædita voce
clamat hoc res ipsa: quod ipse quoq; princeps
& architectus huius temporis hereseon fatetur,
se corruptiores expertum esse mores Germa-
norum, posteaquam, quod ab eo traditum est,
quintum Euangelium, acceperunt, quam fue-
rint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani
Pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor
tantum recipit Euangelia, quæ tamen quatuor
vnum sunt. Qui etiam alio loco suos in crepans
decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Interea
tamen, quæ miseranda est istorum hominū cœ-
citas, Dei verbum vocatur, quod ad omne ge-
nus nequitæ fenestram patefecit quod ex bo-
nis improbos, ex improbis multo reddit impro-
bissimos. Nos verò aduersus istorum voces,

tāquam Syrenum cantiones, dulces illas quidē,
verum certam perniciē adferētes, aures nostras
obturemus. Nam præterquam quòd omne stu-
dium virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi
sumus, sufficere docent, quod Christus probus
fuerit, atq; illius nos sola iustitia contentos esse
oportere, etiam si minus ipsi iustè viuamus: nō-
dum inter ipsos, qui de via regia declinauerunt,
hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarūt, de
ratione iustificandi satis conuenit, nec ipsi mo-
do disident inter se, & inuicem sibi sunt hære-
tici, seq; mutuo iudicio cōdemnant, verum etiā
secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc
vir quidem doctus, quamuis ex eorum numero
qui segregauerunt femetipsos, Philippum Me-
lächthonē in iustificationis negotio quater de-
cies variasse. Sic istorū oratio, sicut alicubi scri-
bit Basilius, videtur nescio quomodo, cum se-
mel extra veritatem deducta sit, ad multiplicia
pericula saq; inconuenientia, per quamdam se-
ductionis consecutionē efferri. Nā qui semel de
recte fidei religionisque curriculo deflexerūt,
haud aliter atq; ij qui à recto itinere aberrarunt,
alias ex aliis semitas ingredientes vagantur &
errant, nullū peritū regionis ducem sequuti. Sic
isti duce carētes ecclesia quam relinquerūt, alia
ex aliis erroris & impietatis diuertacula ingressi,
nullū errandi finem faciūt. Miscuit enim Deus
in medio eorum spiritum vertiginis, & immi-
sit illis operationem erroris: Obscuratum est
in sapientis cor eorum, vt non intelligant, neque
quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Li. 2. cōt.

Eumoniū

Esā 19.

2. Theſ.

Rom. 8.

1. Tim. I. Sic fit vbi suo quisq; prædidit ingeniq;, sibiq; hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur, vt ceteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cœciores, se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potius animum inducamus, qui vere nos & realiter esse iustos docet, cum per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquã quod se ad iustitiam exemplum imitantibus præbui, dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latèter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquam quod, eis qui præceptũ domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tale carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes, Itaq; iustificari in Christo qui credunt in eum, dicit Augustinus, propter occultam cõmunicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret domino vnus spiritus est. Hæret autẽ quisq; domino per charitatẽ, qua vna sicut in alio libro dicit idem Augustinus, vere iustus est, quicumq; iustus est, cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, vt cum adulti fuerint, actu eam exercere possint. Non igitur sola peccatorũ remissione, verum etiã cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra constat iustitia, quæ renouatio fit, quemadmodũ ex Augustino iam docuimus, per occultam quandam communi-

De peccatorũ meritis & re miss. li. I. cap. 9.

Ibidem cap. 10.

De natura et gratia, ca. 38

cationem & inspirationem gratiæ spiritalis, Quam etiam alio loco, vocat interioris hominis pulchritudinem, cum scribit ad Consentiu. *Epist. 83* Quid est aliud iustitia in nobis, quam interioris hominis pulchritudo? Neq; verò disidẽt ab Augustino latino, Græcus author Eusebius Cæsariensis Episcopus, siue quis Emissenum esse *De corpore et formalit quod ex hoc libello pleraq; citant Petrus Lombardus & Gracianus sub Emisseni nomine.* ne, qui vt docet quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirum panis & vini commutantur, te ipsum, inquit, qui iam in Christo renatus in terroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsicus mortuus exulabas, subito iniciatus Christi legibus & salutaribus mysteriis innouatis in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei fieri, occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam cõmunicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem: Et mox subdit, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter sine quãtitatis augmento, cum idẽm atque ipse esses multo alter fieri fidei processib⁹ meruisti. In exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est, ac sic homo Dei filius, effectus, & Christus in hominis mête formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterea vilitate deposita, subito nouã indutus es dignitatem, & sicut hæc quæ in te Deus læsa curauit, infesta

diluit, maculata deterfit, nō oculis sed sensibus sunt creditata & cum reuerendum altare cibis faciendus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem, fidem respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiori assume. Quam clare docet hic Eusebius, nō imputatione iustitiæ nos iustos, Dei que filios nominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virum alium, Quæ verba Gregorius explicans; Amor, inquit, electæ mentis, quid est aliud, quā immutatio vetustatis? natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterescat: Sed qui in nobismetipsis deficiamus, cum in nos ille spiritus insilit, renouamur, quia statim quod nō eramus efficitur. Tepidus erat quis, sed repente visitatus à spiritu feruens efficitur, incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit quod ante insipientem spiritum in se, esse non potuit. Vtrum autem præcedat ea gratia qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur, curiose magis quā fructuose queritur. Scribit quidem Dionysius, quod quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primum, deinde illuminat, postea cōfirmat ad Dei formam perfectionem. Cæterum si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauit, nescit ergo tarda molimina sancti spiritus gratia, ac tria hæc non

I Reg. 10
Li. 4. ca.
4. in lib.
Leg.

Ecclesia
Hierar.
cap. 5.

tam re ipsa, quā ratione distingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio, quatenus vero sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena cōtemnat omnia, perfectio nūcupatur. Quamquā si causa prior est effectu suo, gratiæ cōmunicatio prior esse videtur, quā sit culpæ remissio. Sic enim deus per gratiam expellit culpā, sicut sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratiæ posterior, quod ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorum propulsio, prior esse dicitur: sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarum, quāuis non prius incipiunt radij splendescere, quam tenebræ fuerint propulsatæ. Quamobrem anxia disquisitione, omissa præcedat ne an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunquē fiat persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est: Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid, vis nosse quantum est: Iustus ex fide viuunt. Et paulo post: Beati predicti sumus, & de iustitia nihil habemus?

Serm. 16
de verbis
apostoli.
I. Ioan. 1.
Abac. 2.

Psal. 17. Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est, Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi, nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati sumus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis cum de sola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere.

Iacob. 2. Sed ait Apostolus Iacobus: Et demones credunt & contremiscunt. Si tantum credis & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & demones credunt & contremiscunt. Quid magnū est? Dicit Christum filium Dei, hoc dixit Petrus, & audiuit, Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt demonia & audierunt obmutescite: Ille beatus dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est: Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicunt & repelluntur, vna vox est, sed dominus radicem interrogat, non florē. Vnde dicitur ad Hebræos. Ne qua radix amaritudinis, sursum germinans molestat & per illam cōtaminentur multi. Prius ergo discerne fidem tuā à fide dæmonis. Vnde eam discernis: Dæmones hoc dixerunt timēdo, Petrus amando: adde ergo fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua cōscientiæ bonitate? speique ipsi adde charitem: Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis. Paulus Apostolus dicit: Neque circūcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides: Dic adhuc Apostolo, adde, discerne, quia & demones credunt

Luc. 4. *Matt.* 16. *Hebr.* 12. *Gal.* 5.

& contremiscunt, ergo adde, Dæmones enim credunt & contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole & circuncide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta: Plane distinguit, discernit, circūcidit: Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergo fratres mei inspiciat se intus, appēdat se, probet se, in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos: Ergo crescat in vobis. Quibus verbis quam iis Augustini, potuit apertius demonstrari, quod sit in nobis iustitia, quodque ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Et Eorum confutatio, quæ contra vere & realiter inhaerentem nobis iustitiam à quibusdam producuntur.

CAP. 13.

Verum hic iterum reclamant isti, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autem habere nolunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quo nos alio quam ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignæ pœnes huius temporis ad futuram gloriā. Nos verò cum Propheta libenter profiteremur, quod facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Omnes declinauimus, simul inutiles fa-

Roma. 8.
Esa. 64.
Psal. 13.
Luca. 16.

*Psal. 142.
Libr. 9.
contra
cap. 13.*

Et si sumus, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum: Nam & magister noster nos docuit: Cum feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi. Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoque quamuis & Romani pontificis & monachi, hæc in parte multum valet autoritas, quo tamē Ecclesiæ præfidente, iam inde à mille propemodum annis extinctam Euangelij lucem, de vera fide, de quæ veris cultibus esse volunt: quem etiam, quæ est eorum sacrilega audacia: manifestam ethnicorum idololatriam, in ecclesiam introduxisse mentiuntur, neque dubitant ei viro impietatis notam, impij nephariique homines inurere, cuius pietas vitæque sanctimoniam singularis, totius est orbis Christiani testimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum autoritatis illi tribuunt, quod scriptum ab eo legatur: quântalibet iustitia polleant, nequaquam sibi ad innocentiam vel electi sufficiunt, si in iudicio districtè requirantur. Et alio loco: Omnis humana iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius monachi Bernardi vox laudatur: Æternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante eum totidem prope verbis ab Augustino scriptum legimus. Neque verò noua sunt hæc, quæ

*Libr. 8.
moral.
cap. 23.
Libr. 21.
moral.
cap. 15.
Serm. de
annun-
ciatio.*

ab istis obiiciuntur: suo quoque tempore, quæsitum fuisse scribit Algerus, ante quingentos & amplius annos, qui fieret, quod eternitas scelicitatis vel pœnæ, retribuatur temporalibus meritis reatus vel iustitiæ? Ac respondet iis verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus non temporalem actionem, sed perpetuam boni vel mali remunerat, vel damnat voluntatem, quæ, si in æternum viueret, in æternum in suo proposito maneret. Ideo iuste eternitatem retributionis eternitati voluntatis appendit: vnde etiam cum, vt ait Apostolus, pæsiones huius temporis non sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi usque ad finem, non modo quis pro Deo laboraret sed & pateretur, non tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio eternitatem mercaretur. Ne tamen malo diutius liceret peccare, ad maiorem sui pœnã, ne etiã bonos in mudi exilio tederet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuiavit Deus humanæ vitæ dies, ppter electos, ne prauorū afflictione, vel nimio suo labore deficeret, & ne minutio tēporalis laboris, aliquod eterni præmij videretur dispendiū. Ipsius præcursoris sui vitã, quo nemo maior, ipso teste, surrexit, triginta duorū & semis annorū esse voluit, suam etiam ipse qui super omnes est, eodē numero consummauit, vt quia Deus non curat ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur, perfectionem meriti, non temporis adferberet sed virtuti. Ante Algerum verò multis secalis Eusebius Emisenus: Totis licet animæ & corporis laboribus desudemus: totis li-

*Lib. 2. de
Sacram.
Eucha-
ristiæ,
cap. 7.
Libr. 4.
dialog.
cap. 44.
Epi. 44.*

Rom. 8.

Matth. 11.

Homi 3.

cet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cælestibus bonis compensare & offerre valebimus: non valent vitæ præsentis obsequia, æternæ vitæ gaudiis comparari: Laffescant licet membra vigiliis, pallefcant licet ora ieiuniis, non erunt tamen cōdignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus ergo charissimi in quantum possumus, quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum lætitia, opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Ex his

August.

in Psal. 61

In Psal.

83.

In Psal.

103.

De præce

pro & di

spensatio-

ne.

Eusebij Emisseni & Algeri verbis, facile quisque perspexerit, in renumerando vel puniendo, discutere Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit, non attendere facultatem, sed voluntatem: Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, ubi nō inuenit facultatem: sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur, cuius alio quoque loco, digna vox est quæ celebretur: Sola voluntas, quoniã pro sui ingenita libertate aut dissentire sibi aut præter se in aliquo consentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustã vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæque cōsentit: cuius æqualis etiam

De gra-

tia & li-

bero arb.

De ven-

Petrus Abbas Cluniacensis. Sola creaturæ rationalis effectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit iisdem temporibus, Anselmus

Hauelburgensis Episcopus. Intentio, inquit, ratione bona siue mala, operi nomē imponit, & siue meritum siue supplicium iuste retributionis acquirat: Sed ante vtrunque Chrysostomus, Voluntas remuneratur non opus. Quia voluntas ex nostro arbitrio procedit, opus autem per gratiam Dei consumatur. Augustinus quoque, Voluntas, inquit, omnium factorum meritorumque mensura est. Ex qualitatibus quippe voluntatum, nō ex temporum spaciis siue recte facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deiicere, quam hominem occidere. Illud enim sit lōga mora, actibus multis, Hoc vno ictu, breuissimo tempore, pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo punitur, etiam mitius cum illo actum quã dignus fuerat diceretur: Quamuis in spacio temporali longitudo pœnæ cū breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcessit hos omnes Hylarius: quid dico Hylarius? vniuersa semper Ecclesia docuit, vni cuiusque aut pœna, aut præmiis affici electio. Falso igitur sibi persuadent nouatores, quod causa illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Æternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proxime citata sunt verbis, liquere cuius potest, non enim opus est quod meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternam, si bona est, meretur vitam æternam: Non virtus, dicit August. sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Hoc est quod Hugo

ratione

sanctæ

crucis.

Libro 1.

contra po

stos. ca.

10.

Hom. 26.

imperf.

in Mast.

Episto.

49. qua-

stion. 6.

In Psal.

118.

*De tempore sermo. 59.
Lib. 2. de Sacram.
parte 14
cap. 6.
De libero arbitrio. libr. 1.
cap. 14.
Luc. 19.
Luc. 2.*

Luc. 7.

quoque dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur. Totum, inquit, meritum in voluntate est, quantum vis tantum mereris. Si ergo magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam: Tantum mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus qui diues erat & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta misit, parum habuit & parum dedit: imo tantum dedit, quantum Zachæus: minores facultates habebat, sed parem voluntatem habebat: Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vnde dederint, paria inuenies: Non autem pensat Deus, quantum detur, sed ex quanto datur. Si ergo vbi plus datur, & vbi minus differens meritum non est, si æqualis vtrinque voluntas habeatur, ergo vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritum esse non potest, si æqualis vtrinque voluntas habeatur. Ideo dixi tibi, vt non desperes: Si facultas deest, adsit bona voluntas, quantum vis, tantum mereris. Fac ergo voluntatem magnam, si vis habere meritum magnum. Bene hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit, quod dimitteretur, non attulit substantiam magnam, sed dilectionem magnam, multum contra multum. Si multa pecunia magis quam charitate multa, iniquitas multa redimeretur, foeliciores diuites essent, quam pauperes, & securè peccare possent, quandiu vellent, & quantum vellēt, in ipsi enim esset redemptio

peccatorum suorum: quomodo vellent, darent pecuniam & haberent iustitiam. Nūc autem bene fecit Deus, quia in eo posuit redemptionem nostram, vbi nullus nisi ipse velit egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiam si pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige multum, si vis vt multum tibi remittatur: Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multū. Et ante hūc multis seculis, Ioan. Chrysofomus, explicans illum ex Euangelio locū. *Hom. 26 in Matt. cap. 1.* Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid est inquit, quod dat, ideo habet mercedem, sed ob id quia magnus est propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare & non potuit? Nunquid iustum est, vt secundum modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergo vt opus ostendatur secundum voluntatem, quam larga voluntas angustetur secundum opus. Ex his Hugonis & Chrysofomi quoque verbis discimus, quod tam operi, quam voluntati merces tribuitur, quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est. Si bona est à domino præparatur qui operatur in nobis & velle & perficere, per quem diffunditur in cordibus nostris charitas, atq; huic retributio datur æternæ vitæ: *Roma. 6. Philip. 2.* vt recte Ioannes Gerson admoneat, tenendū esse pro regula, quod qualis est in cognoscēdo & amādo Deū Christianus, talis est sibi in retribuēdo deus: Dilectus meus mihi, dicit spūs & ego illi, & ad me cōuersio eius. *In Ana. go. de verbo & hy. mo gloria parte 4.* Quamobrem nemo dicat, non habeo, non possum: charitas non de sacculo erogatur dicit Aug. quia quicquid dicitur *Cāt. 2. in psal. 103.*

Libr. 4. Stromatum. mus, & quicquid diximus, & quicquid dicere poterim, vel nos vel post nos vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoque Alexandrino scriptum est. Quod eundem honorem consequentur, hi qui voluerunt cum iis qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis: etsi alij superent facultatibus. Quo magis autem intelligi possit, quæ de meritis operum ecclesiæ doctrina sit operum precium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re differemus. Primum igitur hoc semper in ecclesia Catholica docebatur, docetur & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatū: priusquam fidem Christi quis recipiat, & in eo spiritus sancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: est merces operi tuo: Siue ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturum: Posteaquam verò conuersus ad Christum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditorum Apostolum proclamantem.

2. Petr. 25. Hier. 31. Vnusquisque accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. Proinde & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit. Si volumus animos ad recte viuendum frigidos & pigros christianis exhortationibus excitare, & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant & eius nomini subiciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt & recte viuere negligunt verberentur

De natura et gratia, cap. 68.

tur terroribus & præmiorum laudibus erigantur. Ita sanè vt non solum ad bonas actiones, verum etiam ad pias orationes, adhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant: cum instituerint bene viuere, quod aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseverantissimis precibus & misericordiæ proptis operibus, facilitatem à domino impetrare persistant. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ in Paulinis Epistolis, ita demum tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur. Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatum infidelibus: iis nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in specie bona opera feceris: Illi contra sunt admoniti, quandoquidem Christianam fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, non tam verbis, quam factis ostenderent: neque lingua magis quam moribus & bonis operibus Christum confiterentur, quod fides sine operibus mortua sit. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quod quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sa-

Libr. 1. de libero arbitrio, cap. 5.

Heb. 11.

Iacob. 26.

*Tract. 86
in Ioan.
Rom. 14.
De prede-
stina. san-
ctorum,
cap. 10.
Heb. 11.
In psal.
31.*

cramentum. Hanc gratiam quæcunque præ-
cessissent opera, nullius apud Deum esse meriti.
Quamobrem ne bona quidem ea vocare digna-
tur Augustinus, quamlibet recte laudabiliterque
facta videri possint. Quid enim est, inquit, boni
operis ante fidem? cum dicat Apostolus. Omne
quod non est ex fide, peccatum est: Et iterum.
Non sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim
ex fide viuít, & omne quod non est ex fide: pec-
catum est, & sine fide impossibile est placere
Deo, & alio loco: Nemo computet bona opera
sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus
non erat. Bonum enim opus, intentio facit, in-
tentionem fides dirigit. Non valde attendas,
quid homo faciat, sed quid cum facit aspiciat,
quo lacertos optimæ gubernationis dirigat. Ac
paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat
impium, vt possint & bona opera tua esse bona
opera. Nam nec bona illa appellauerim quam-
diu de radice non bona procedunt. Et iterum:
Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus
ex fide viuít, Sine ipsa verò etiam quæ videntur
bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim
quod non est ex fide, peccatum est. Et sc̄ator
eius Prosper. Non sunt bona opera, nisi quæ per
fidem & dilectionem fiunt. Et Paulinus Aquilei-
ensis Episcopus cõtra Fœlicem & Eliphandum scri-
bens, Nihil esse boni docet omne quod videtur
bonum nisi fuerit super fidei fundamentum fir-
miter radicum. Et tamen alio loco dicit Augu-
stinus: ad salutem æternam nihil profunt bona
opera aliqua impio. Hieronymus quoq; Ablq;

*In senten-
tia Au-
gust. col-
lectis.*

*De spiri-
tu & li-
tera, c. 28*

fide quamuis bona opera sint, mortua compu-
tantur. Quid igitur dicimus. Num inter sanctos
doctores parum hac de re conuenit? aut num se-
cum ipse pugnat Augu. qui nõ diuersis, verum-
etiam eodẽ aliquando in loco, impij, hoc est, in-
fidelis, & bona & nõ bona opera esse dicit. Nul-
la dissensio, nulla pugna est: verum quod alicubi
dicit August. Vbi fides nõ erat, bonum opus nõ
fuisse: nequaquam sic intelligere voluisse cre-
dendus est, quasi quod hæretici nostri temporibus
faciunt, opera omnia infidelium esse vere
peccata iudicauerit. Quos huc etiam demeritiæ
prolapsos videmus, vt in omni bono quoq; ope-
re iustum peccare contenderent. Non hæc fuit
Augustini sententia: verũ ipse declarat, quomodo
intelligere voluerit, ea non esse bona, cũ ait.
Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quam-
uis videantur hominibus laudabilia, inania sunt.
Ita mihi videntur esse vt magnæ vires & cursus
celerrimus præter viam. Sensit igitur Augusti-
nus, esse quidẽ ea bona, hoc est, laudabilia apud
homines, non esse autem bona, hoc est, esse ina-
nia, cum neque gratiam siue iustificationem, ne-
que vitæ æternam nobis mereri possint. Quod
eodem Pauli loco allato: Omne quod nõ est ex
fide peccatum est, pluribus etiam verbis demõ-
strat Orig. aut quisquis fuit author cõmentario-
rum in Iob. Sic & Ioan. Chryso, Corneli j ope-
ra, bona quidẽ vocat & admirabilia, sed mortua
tamen, eo quod fidem non habent. Mittit igitur
Deus, inquit, angelum, operibus ad acquire-
nda præmia ministratẽ, ita vt bene certado ob fidem
Ioan. 3.

Act. 10. coronari possit. Quid dicit ei. Corneli preces tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppem, dicit, & accersere Simonem qui agnominatur Petrus, qui ubi venerit, loquetur tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua. Itaque non poterant opera saluare. Nam si his, quæ Petrus prædicat saluatur, & ipse & domus sua, nondum habuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides acquirèdum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chrysofostomus. quoque quam quod Augustinus, ciuilitèr quidem bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quæ reprehendi non possent, quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam verò fides non aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodesseut. Siquidem vita æterna & gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita: quoniam verò legitur apud veteres non raro mereri peccatores iustificationem, mereri peccatorum remissionem: inde nata sunt illæ scholasticorum distinctiones, de merito congrui deq; merito condigni quod in impiis, hoc est, in iis, qui nondum per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali cõtaminassent, meritum esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorũ prætermisissent, quæ ad cõciliandam dei gratiam pertinere putassent. Nam

quod eorum opera fidem præcedentia digna essent, quibus deus placaretur, sed quod cõgrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reuicere, qui tanto studio demeri sibi gratiam eius contendissent. Tale meritum sunt, qui putent etiam in Cornelio fuisse: quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reuiciendum esse putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quod bis iam est inchoatum Tridentini concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta patrum decreta, quod nihil eorũ, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Verissimum enim est, quod ab Augustino dictum est. Sciat quisque per fidem iustificari, etiam si legis opera non præcesserint, sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandũ. Quamobrem quæ præcedunt iustificationem opera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiam, quam qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cum pugnent inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiam ait. Si autem, gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia, iam non est gratia, non est enim quo intret gratia, vbi meritum iam occupa

*Et opera
spiritu 2. in
fine.*

*De fide
& operibus,
cap.*

14.

Rom. II.

uit. Explodendū igitur nonnullis visum est omne meritum congrui, solumque condigni meritum retinendum, quod iam fidelium est, & eorum, qui crimine nullo capitali commisso Deivoluntatem à se abalienauerunt, qui que cū eo sunt in gratia constituti: cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod condignum vocatur. Hęc enim est iustitię principium: hęc honorū fons, & origo meritorum: hanc si excluderis nullū erit meritū, hoc est, quod in Canonibus concilij Arauficani secūdi scriptum reperitur: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiat. Hęc est, quod Bernardum quoque dixisse legimus. Nolo meritum, quod gratiam excludit: horreo quicquid meum est, vt sim meus, nisi quod illud magis forsitan meum est, quod meū facit: gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruiture peccati. Non igitur excludit meritum gratiā, sed excludit indignitatem: cū gratia sit, quæ dignitatem operibus nostris adfert, quæ in honorem ea adducit, quorum si naturā spectes, nihil est eo verius quod ait Apосто. Non sunt condignæ pāsiones huius temporis ad futurā gloriā. Neque est quod sibi quisquam hoc arroget miser homuntio Pauli sententiam hanc, vt probabiliter tueri velit. Non opus habet spiritus sanctus, vt quod ipse per Paulū loquutus est, id sibi tuendū homo sumat. Nō modo probabili quauis defensione, verum etiā quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas. Vnde igitur dices est ista condignitas

In ser. 67
in Can-
tica.

Roma. 8.

in operibus, siue pāsionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit docere nos meminim⁹, quod nō ex operum ipsorum natura, sed primū ex promisso dei liberali, qui fallere nescit, cuius tāta est bonitas, vt quę natura sua digna nō sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? quod Christum induimus, quod filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christū, esse Dei filium. Nunquid autem illam, vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehēnæ, quæ enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quod per lauacrum generationis Christū induimus, quod filij Dei facti sum⁹, meræ gratiæ, meræq; bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam, nulla merita præcesserunt, nisi quis forte dispositiones & preparationes ad illam, vocare merita voluerit. Tolle gratiā hanc, tolle dignitatem, quam ex ea cōsequuti sumus, nullum opus nostrū, quantacūque laude & admiratione dignum fuerit, futura gloriæ præmio dignū iudicabitur. Sed posteaquā semel gratuita Dei bonitate, dignitatē istam consequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dūmodo, quod facti sumus, esse non desiderimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocem illā omnibus exoptandā audiamus. Gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cęlis. Non quod quæ facimus opera, quatenus à nostra volūtate profecta sunt, tāti sint, sed quod

Matth. 5.

qui uiuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur, cum præfertim propter hoc ipsum passus sit & mortuus, vt ea quæ natura sua tanti non sunt opera passionisque nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent. Neque verò quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideo nõ operamur neque meremur nos, *Matt. 10* dixit Christus: Non enim estis vos, qui loquimini, *2. Cor. 13.* sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis: dixit Paulus: An experimentum eius queritis, qui loquitur in me Christus: de Stephano quoque scriptum legimus, quod qui cū eo disputabant, non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur: Nūquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur & in Apostolis, ideo non ipsi loquebantur? Atqui legimus in eodem lib. Tunc repletus spiritu sancto Petrus, *Act. 6.* dixit ad eos. Quin & Stephani & Pauli, & aliorum Apostolorum orationes multas ibidem insertas videre licet: Quid igitur? Pugnat hæc inter se? tu nõ loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus spiritu sancto? Nequaquam pugnant: loquebatur enim spiritus sanctus in Apostolis, verum sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes spiritui. Quos eum non loqui dixit Christus non ideo dixit, quod nihil agerent ipsi, sed quod ipsi non fuerint principalis sermonis authores, quodq; quicquid efficaciter & cum audientium fructu loquebatur, id omne fuit illius qui dixit.

Aperi os meum & ego adimplebo illud: Cuius *psal. 80.* nisi præsens virtus adfuisse, nisi per eorum orationem spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunquam duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis, ita non propterea non operamur aut meremur nos, quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus uiuit in nobis, cum tamen digito Dei scriptum sit: Iustus ex fide uiuit. *Abd. 2.* Operamur itaque nos, sed quod fructum aliquem operum nostrorum consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito intercedente, qua si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacunq; tandem essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam cõdigna esse non possent quam obrem non tam nostræ, quam ipsius passionis sunt, quibus in cælo copiosa merces est reposita, vt quod illis detrahatur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis: ipse caput nostrum est, nos membra sumus eius: ipse dolet in membris suis: ipse gaudet in membris suis: Vis videre, vbi doleat? vbi patiat in membris suis? Quãdo Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris? nunquid non patiebatur tum? nūquid non dolebat in membris suis? Neq; enim Christum tum persequebatur Paulus, sed membra

Act. 9.

Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsi ergo passiones, sunt passiones nostræ, quæ tanquam nostræ, condignæ non sunt, tanquam CHRISTI passiones condignæ sunt ad futuram gloriam. Neque quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt, sed Christi sunt, quoniam ipse & præparat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostræ sunt, quia non fiunt nisi volentibus nobis. Sic Augustinus cum de iustitia, continentia, pietate, castitate loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona sunt, & vestra quidem sunt: sed non ex vobis, habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & nõ ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse, nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamẽ addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus esse videtur. Christus viuit, Christus operatur, Christus, loquitur in nobis, is quem alium quam spiritum sanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autẽ sicut recte dicimus, viuere Christum, operari, mereri, quin & conari in nobis, ita recte dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus. Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquam autem dictum est: Deus credit omnia in omnibus. Quod ergo credimus, nostrum est, quod autem bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat

*Ad Roman.
Epi. 143.*

*In expositione
quarundam
propositionum
in
epist. ad
Roma.*

spiritum sanctum. Quem locum retractauit dicens, Profecto, inquit, sic non dicerem nisi scirem, etiam ipsam fidem inter dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Et alio loco: *Ca. 23°
primi li.
retract.*
Ut amet Deum, habitet in te Deus, & amet se de te, id est, ad amorem suum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te. *Serm. 43
de verbis
domini.* Cæterum cum dixit Paulus. Non sunt condignæ passiones, videtur dicere voluisse, quod non sunt æquales vel comparabiles. Quis autẽ est, qui hoc ire inficias audeat, inter passiones siue merita nostra, quatenus nostra sunt: & à libero arbitrio nostra profecta, & futuræ gloriæ præmiũ, æqualitatẽ esse nullã, cum hæc leues & momentaneæ, & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contra sit æternum. Cæterum sicut iustitiã duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Est iustitia commutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contraheutes, vt emptorem & venditorem: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem Arithmeticam, quæ est quantitatis, hæc Geometriam quæ est proportionis. Si quis iustitiã spectet commutatiuam, certum est, neque iustum esse, neque dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria, cum inter leues & momentaneos labores & præmium illud æternum, nulla sit æqualitas, sitque hoc quam illud infinitis partibus maius & præstantius, Si quis verò spectet distributiua, est aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opẽra, quæ charitate sunt in-

formata, & futurā gloriam, quæ merces est charitatis, quæ licet quantitate maius quiddam sit, quam gratia & charitas, quibus meremur, non est tamē maius virtute. Quod vel exemplo planum facere possumus. Semen arboris multo minus est, quam sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem minus non est: quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eūdem modum gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quāuis actu vel quātitate non sit æqualis gloriæ, est tamē æqualis virtute, quia sicut in femine tota est arbor virtute: sic in nobis per gratiam spiritus sanctus, quia causa est efficiens vitæ æternæ, cum sit fons aquæ salientis in vitā æternam, & ideo vocatur à Paulo pignus hereditatis nostræ. Sūma doctrinæ de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit: Quod si substātia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantū in se considerentur, fieri posse mortem vt mereantur æternam: vt mereantur vitam æternam, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessario putauerūt, vt & à Christo proficerentur & ad Christū referrentur. Si viuit Christus in nobis (viuere autem non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostentationem, sed ad illius gloriam referim⁹ omnia: si illius amore facimus quicquid fecimus: quæ ad hunc modum facimus, nō possunt non esse digna vita æterna: non propter ipsum operum, sed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatem, & propter finē ad quem referuntur, Christum, cum idem est &

*Ioh. 4.
Eph. 1.*

effector & finis eorum. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est. Non actibus, sed finibus officia pensari. Et præclare scriptum est à maximo, quod non ad opera, sed ad scopum operum diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus quæ fiūt à nobis actionibus, scopus apud Deum quæritur, nunc propter illum, aut aliud quiddam quod agimus facimus. Quamobrem admiranda est istorum hominum cœcitas, qui tantopere bona opera impugnant, qui negant Euangelium pati posse, vt prædicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi prædicari ea audet: fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre, eos qui bonis operibus cooperiti sunt, vix posse cœlum penetrare, quod ea iustificationem etiam consequentia impura sint, cum opus optime factum peccatum sit: pestilētes esse magistros & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento, operibus cōscientias vexat: non esse in ecclesia simul magistratum fi dei, & operum: Deum non respicere opera, nō curare, non valere, non placere coram deo opera, nihil ea prodesse, nec amari quenquā à deo propter ea. Hæc tam absurda qui docent, admirabilis est eorum cœcitas: quandoquidem de Christianorum operibus loquuntur: quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, domino nostro Iesu Christo, quem si tollas ex operibus nostris, reuera tāquam pannus menstruata sunt, vniuersæ iustitiæ nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alber-

*Li. 4. cōt.
Iulianū.
Ceturia.
2. ca. 37.
Cen-
turia. 3.
cap. 48.*

*In lib. 3.
sent. di-
stinct. 20*

to paulo ante commemorauimus, in sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur, Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum, scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus. Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech sacerdotis magni: Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum dominus coronatur, imo in illis omnibus coronatis, saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona. Sed cum sola sit Ecclesia catholica, cui sanctorum intelligentiæ lux promissa est, non est adeo mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea pereussi sunt à domino amentia & cœcitate, ac furore mentis, ut palpent in meridie, sicut palpare solet cœcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non est, quod Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christum remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christum, donari nobis vitam æternam. Nonne videntur isti quoque dicere: Posuimus mendacium spem nostram & mendacio protecti sumus, qui cum ista tam aperte falsa comminiscuntur, non aliunde, quam ex mendaciis & calumniis esse conflati videntur? Vel vnum aliquem profertur

Zach. 6.
Lib. 2. in
Zach.

Deut. 28

Esa. 28.

ex Ecclesiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut alio quam ad Christum relata, vel remissionem peccatorum, vel vitam æternam nobis mereri: extra Christum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contra vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus, etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse mentiuntur, non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quam quod ea sola opera prodesse nobis queunt quorum & initium & finis ad Deum refertur, cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri. Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus modus confitendi descriptus. Enumerantur in eo species & filia peccati cuiusque mortalis. Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur, quarum prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda, si datum sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumeratur & filia, inter quas recensentur Hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus, quam iustitiam quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerit, sed ex mera gratia, liberalitateque dei patris, per Christi meritum nobis comunicata, ut & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quam Dei gloriam spectemus.

Libr. 27.
moral.
cap. 7.

Quod si secus à nobis factū sit, ea ipsa qua bona viderentur, non esse nobis bono futura, ac mortem potius, quam vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonum? quis vsque eò est ab omni mēte desertus, vt hoc existimet? & tamen si hoc ipsum, quod habet bonum, non ad authorem Deum referas, qui mentem bonam donat, vt recta conetur, & vires, vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel commodum aliquod ex eo vitæ degendæ quæsieris, iam hoc ipsum quod habebas bonum, factū est tibi malum, factum est tibi crimen capitale. His ergo præceptis pueri sumus imbuti non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: non propter operum nostrorum, quatenus à nobis proficiuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus nostris vitam æternam donari, à quo cum authore proficiuntur, cumq; non ad alium finem, quam ad ipsum pertendunt, quod leue & momentaneum est tribulationis nostræ supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper, vna sancta Catholica Apostolica Ecclesia, Sic ab Augustino quoq; scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minime gentium: Datur quidem operibus, verum propter Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus, propter Christum qui dixit: merces vestra copiosa est in cœlis: pro-

2. Cor. 4.

In Enchiridio. ca.

107.

Matt. 5.

Ioan. 5.

procedent quia bona egerūt in resurrectionem vitæ: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab omnibus in Germania, materna gentis lingua, quod nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri: Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perficitæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nūquam docuisse de fide intuentem nō nostrā dignitatem, sed mediatorem, & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum: Quod cum dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes, & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euāgelio, & de fide seu fiducia mediatoris. Aut isti nunquam Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malicia cor eorū excoecauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquam Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerūt, qui sententiarij siue Scholastici vocantur, aliter docuit, quam quod illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater scholasticæ Theologiæ fuisse videtur Petrus Lombardus? atqui is vbi de fide tractat, dist. 23

Apo. 11
Tit. 2.

Esa 16.

Li. 3. sentent.

dist. 23

quam diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententiis in medium productis, quod sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius, nullus mortalium saluus factus fuerit, in quem cum commentati sint omnes ferè qui postea sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse sensisseque cunctos, nemo qui quæquam eorum legerit, dubitabit: apud quos etiã illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Sed quo magis omnes intelligat, quanta sit istorum hominum in his asserendis temeritas, & impudentia, aliquot locos adferemus, ex eorum libris tantum, quos Theologiae scholasticæ principes fuisse constat, ut quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuius perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur. Thomam Aquinatem collocaimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Si consideretur opus hominis meritorum, secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est, non propter suam, sed propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum non est: Erig in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Addit & hoc: Attendit precium operis, secundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinę naturę confors factus, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure,

Esa. 57.
Hom. 17.
in Exe-
chielem.

Prima se-
cunda
quest. 114
Art. 3.

NOTA

Ioan. 4.
2. Pet. 1.
Rom. 8.

iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes: Scribit præterea. Deum ex promisso debitorem nobis fieri, quod ipse bene agentibus præmium promissit, ut mereri dicamur, quoniam promissit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuentem non nostram dignitatem, sed mediatoris qui cum reconciliauerit nos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus, & per eum adoptionem filiorum Dei consecuti, atque ita hæreditate regni cælestis digni facti sumus? Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est mediatoris? cum dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum. Antequam etiã Innocentius Tertius Romanus Pontifex, Quatuor, inquit, cruces pure, sicut quatuor virtutes politice, Iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi Crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen usurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Aequalis autem Alberti. Bona uentura; cum demonstrare conatur, quod nobis tribuitur, quam tributum fuisset, si in statu innocentie primus homo permanisset: quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri, pro sua reuerentia, unde cum appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie: valde probabile videtur, quod maius munus gratiæ tribuatur nobis, quam si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus.

Hh ij

Quest. 3.
in 27. di-
stinctione
Petri Lõ-
bardi. li.
2.

Rom. 8.
Art. 3.
quest. 2.
in 29.
dist. Pe-
tri Lõb.
li. 2. My-
sterioris
missæ. 1.
1. cap. 63.

Art. 3.
quest. 2.
in 29. di-
stinctione
Petri Lõ-
bardi. se-
di.

Hebr. 5.
Hebr. 9.

Lib 5.
ca 15.

Ac præter, ea quæ scribit copiosius, in vigesimâ septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, est efficacia doni spiritus sancti cooperantis in meritum. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrii consentientis & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas status merendi.

Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quod glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuētis, quem non decet parua reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit, quod tantum ponderatur in conspectu iudicis, quantum amor ex quo procedit, & ideo non potest sufficiens,

In lib. de
meritis.

nisi à summo bono remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem? Et æqualis horum Guilielmus Episcopus Parisiensis: Diligens Deum & seruens ei, Deum sibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissione diuina, qua se obligauit bene negociantibus in talentis sibi commissis. Ac nonnullis interiectis: Nostri meritis solis Deum nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul, Qui vero centum annis posterior fuisse videtur Guilielmus Durandi: Quia in iustificatione, plura & nobi-

In rationali diuini
nortioffi-

fiora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quam boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam præuenientem elicited, regulatū, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquā docuit, nullum actum hominis, secundū strictam iustitiā esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quā habet ex suis principiis, atque ideo recte dici, quod Deus semper præmiat ultra meritum condigni vniuersaliter quidem ultra dignitatē actus qui est meritum: demonstrat simul, quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur, dicens quod ille actus est, condignum meritum, hoc est, ultra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptatione, ita ut omnis ratio meriti, non aliunde magis proficiatur, quam ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel, 22. parentum nostrorum memoria, meritum condigni quidem in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, ut sit amicus requiri, nā inimicus non est dignus premio, sed pœna. Quamobrem, quandiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est, quod præmium expectet, sed pœnam, est enim inimicus Dei, cū scriptum sit: Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius: Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, ut referatur ad honorem Dei: nam si quis etiam in gratia existens, alio referat opus, quam ad honorem Dei, præmium non

ciorū lib.
4.ca.38.

Distinct.
17 lib. 1.
senten.

Li. 2. diff.

Sapi. 14.
Sapi. 4.

meretur. In eo qui dat præmium, requiritur ac-
ceptatio, siue ordinatio actus, sic elicit, vel im-
perati at tale præmium, ita vt præmium iustitiæ
in præmiante actum ex gratia procedentem ta-
li præmio æterno dignum, non innitatur boni-
tati actus, quam habet ex bonitate intrinseca &
principiis suis naturalibus, sed diuinæ ordina-
tioni, quæ est quædam conuentio siue promissio
& pactum: debent autem pacta & promissa
feruari. Quam Scotus ordinationem diuinæ vo-
luntatis alicuius actus ad præmium, eam expo-
nens Gabriel promissionem vocat, siue conuen-
tionem & pactum, vt quod opus ex se dignum
nō erat, æternæ vitæ præmio, dignum fiat. pro-
pter promissionem Dei, sic illud ex liberalitate
sua tanquam dignum acceptantis, quemadmo-
dū in libro Æsther legimus: Hoc honore dignus
est, quemcūque Rex voluerit honorare. Nun-
quid & hic nullam fecit de promissione men-
tionem? Idem Gabriel Biel Missæ Canonem
explicans, Nullum inquit, foret nostrum meri-
tum, si non per Christi meritum fieret præmio
dignum. Nunquid hic Christi mediatoris obli-
tus est? Dionysius vero Carthusiensis, qui non
ita multis annis Gabrielem præcessit, his verbis
vitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spi-
ritus sancti, & ex super naturalibus præstantissi-
mis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis
est dignitatis, quod nullum temporale bonum
potest esse condigna aut sufficiens merces eius:
ided secundum valentiores Doctores Schola-
sticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bo-

Æsther. 6

Leitio. 86

*In lib. 2.
senten. di
stin. 27
quast. 2.*

nauerunt & alios: imo & secundum Augusti-
num, Gregoriū, Bedam & alios sanctos, in om-
nibus promissionibus Mosaicæ legis, in quibus
temporalia bona, pro præmio actuum virtuosorum
promittuntur, sub promissionibus tempo-
ralibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac
gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ
habemus, sint dona Dei: attamen benè & lauda-
biliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam
quæ à Deo sunt ordinata sunt, & ipse super glo-
riosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque
in cunctis operibus suis misericordiam iusti-
tiæq; suam contemperat, ipsemet, sic ordina-
uit, & ita instituit, vt rationalis creatura, per viā
non solum misericordiæ, sed etiam iustitiæ ad
summam & æternalem illam felicitatem per-
tingat. Ad incitandum quoque & confirman-
dum nos in fide, spe, & charitate, & ad laboran-
dum idoneg, indefessè & feruidè, dignatus est
hominibus suis dona beatifica ac diuina, non
solum asserendo, sed & promittendo, & iuran-
do prænunciare, sicq; se quodammodo ad id a-
gendum constrinxit, & debitorem constituit:
vnde ad Abraham loquebatur: Per memetip-
sum iuravi, quia fecisti hanc rem, benedicam
tibi: Propter quod Zacharias in Canticum suo
deprompsit: Iusiurandum quod iuravit ad A-
braham Patrem nostrum daturum se nobis. Hinc
& Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir
qui suffert tentationem, quoniam cum proba-
tus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repro-
misit Dominus diligentibus se.

*Rom. 3.
Psal. 103*

*Gen. 22.
Luc. 1.*

Iaco. 1.

Tit. 1.

Apo. 3. Iterumq; Apostolus Paulus: Quam promissit qui non mentitur Deus. In Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt: sicque de condigno hoc meruerunt: nihilominus totum originaliter ex mera bonitate & munificentia superbeatissimi Dei fluxit, Haecenus Dionysius. Nunquid autem & hic de promissione tacuit. Sed quorsum attinet aliorum omnium testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? ut ab horum duorum sententia minime discrepare videantur. Libet nihilominus hic adscribere, verba Ioannis Gersonis, qui vixit ante centum quadraginta annos. Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis beatitudo: iungit, quod ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quod ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis, ordinavit, media conuenientia, variis modis, sine numero, inter quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideo dicitur vita æterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per mediū mediatoris Dei & hominū, quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam, sed non efficaciam, nisi incorporatis sibi per fidem habitualement, ut in paruulis, vel actualement & habitualement, quæ per dilectionem perseveranter operatur. Quæ fides minus explicata fuit in Prophetis tempore legis scriptæ, quam in Apostolis tempore gratiæ.

*De consolatio
theologiae
lib. 1.
prosa. 4.*

Et alio loco: Si obsistat fortassis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse, ut alienis precibus, & non propriis operibus quicquam saluetur: ad verbum illud fateor expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida, & merito pro iis ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei. Et primum quidem est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiam si vel minimum quid operatus fuero, etiam si vel unum in fine vitæ gemitum ædidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me, & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundū opus operatur mecum, & in me, & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit: atque ita verum est, quod electi Deo dicunt: Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni celestis referat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est: Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo. Et magister Petrus in sententiis: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem unigeniti, cuius tanta fuit humilitas & patientia, ut merito eius patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scriptum est: vnusquisque propriam mer-

*In sermo
ne de ver-
bis Domi-
ni,*

*Venite ad
me om-
nes, par-
te. 2.*

Psal. 41.

Eze. 18.

Esa. 26.

Apo. 51

I. Pet. 3.

*Lib. 3. di-
stinct. 18.*

I. Cor. 2.

Eccle. 16. cedem accipiet, secundum suum laborem. Et a-
libi: Cuius misericordia locum unicuique tri-
buit, secundum meritum operum suorum, & se-
cundum intellectum peregrinationis eius. Bene
autem dicitur, secundum intellectum peregrina-
tionis eius, quia secundum quod magis aut mi-
nus se hic peregrinū esse quisquam intelligit, &
iuxta intellectu veram patriam inquirat, secundū
hoc maius aut minus in regno claritatis habebit.

Matt. 10. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vt pote
qui illud sibi conquisierit vno solo gemitu, vel
vno aquæ frigidæ potu, scimus quod tãtam glo-
riam habebit, quantam nec oculis vidit, nec au-
ris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et ite-
rum alio loco loquens inimicis animam in de-
sperationem inducere volentibus: Nec opus
est, inquit, vt mihi mea peccata commemoretis
inferentes hinc me cælestibus præmiis esse peni-
tus indignum: id enim scio: sed scio, quod pius
ille meus pater Iesus Christus meum debitum
soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi dis-
plicuerint delebit peccata, mihi que suo pre-
ciosissimo sanguine cæleste regnum lucrifecit
& emit, & hoc titulo & nullo alio possessionem
eius rei prætor. Et paulo post ad eosdem.

*1. Cor. 2.
De men-
dicitate
spirituali
parte 2.*

O nequam & desperati, non quidem dico mi-
hi hanc adesse fiduciam, vt absque obseruan-
tia diuinæ legis saluari præsumam: esset hoc in
dubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas.

Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœni-
tentia & correctione malæ vitæ Deum eos sal-
uatorum arbitrantur, dicentes, non ideo eos

Deum fecisse vt condemnet. Absit vt sic spem
meam instituum: quin imo summè cupio in me-
lius reformari, & legem totam adimplere sine
qua impossibile esse scio me saluari. Ad id au-
tem faciendum, mihi confido præstari vires à
Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio,
quod cælestium bonorum retributionem peto,
sub titulo, & in spe mei gloriosi redemptoris
Iesu Christi, qui mihi ius in illis vëdicauit, & ob
id suam mihi impertiri misericordiam præcor,
qua in primis à peccatis meis ex mera sua gratia
suam auertat faciem, & omnes meas deleat ini-
quitates, & exinde me faciat suæ legis factricem
& mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson.
Quoniam vero, vt supra diximus, hos ferè Scho-
lastici Doctores reliqui secuti sunt: nec aliud
scripserunt, aut senserunt omnes sancti Mona-
chi, Dominicani, Franciscani, Carthusiani, &
cuiuscunq; tandè alterius ordinis, quin & quot-
quot alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lom-
bardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tem-
pora: quis est incircūcisus iste Philistæus, qui
sic audet aciei Dei viuientis exprobrare, quasi
nihil in ea tot seculis de mediatore, nihil de pro-
missione seu Euangelio, nihil de fide seu fidu-
cia mediatoris dictum sit? Videtur hic non
modo Theologos non legisse vnquam, sed ne
templa quidem Christianorum ingressus ali-
quando: vidisset in his Iesu Christi mediatoris
nostri simulachra, per quæ templum ingredi-
tes, vt in hoc vno mediatore spem nostram om-
nem defixam habeamus, admonemur: &

cum alia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis: tum illud audiuiſſet, quod in iis orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgo collectas vocant,) preces omnes ad deum patrem ferè dirigimus. neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quam per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum: vt dicere fuisse mediatorem orbi Christiano tot sæculis ignotum, non sit aliud quam dicere: nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri. Verum isti qui dici volunt (si diis placet) Euangelici, verum an falsum, dicant, nihil sua referre putant, dum quos Christus præcioso sanguine suo collegit, eos dispegere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Sathanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cum non aliam esse viam commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot sæculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nihil de promissionibus, nihil de beneficiis eius dictum esse, verum hoc actum potius, vt ea quam maxime obscura essent omnibus. Atque interim hæc ab imperitis, non leguntur modo, magna cum admiratione: verumetiã non minore leuitate creduntur. Sed iam quæ sit Ecclesiæ sententia de meritis operum, & quam sint ab omni veritate longe remota, quæ matris nostræ per filios desertores affinguntur, satis planum fecisse videmur. Ex his autem quæ iam dicta sunt, ad ea quæ per istos obiiciuntur, facile

fuerit respondere: Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quod non sunt condignæ passionnes huius temporis ad futuram gloriam: quin & illud addimus, Si fieri posset, vt quis ab eo die quo conditus est orbis, ad extremum vsque iudicij diem viueret, ac per omnè tempus id non modo laboraret, verumetiã extrema quæque supplicia pro Deo pateretur, nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrem ipsa quidem operum natura, siue substantia, digna non est: verù dignus est Deus, qui operatur ea in nobis: digna est Christi passio, per quam quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione: digna est denique charitas quæ diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, quæ cum finem nesciat, non est huius temporis: atque ideo nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus, vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatae vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & munderet sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius beneficium abolebo? nunquid non agam potius gratias infinitæ bonitati illius & misericordiæ? per quam factum est, quod iustitiæ meæ, quæ natura sua tanquam pannus menstruatae fuerunt, sanguine illius ablutæ,

*I. Ioan. 1.
Tit. 2.*

factæ sunt mundæ; factæ sunt acceptæ Deo, factæ sunt per hanc illius acceptationem dignæ præmio vitæ æternæ: quod fulget in illis iustitia meritorum Christi: quæ si non adesset, si non fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerunt, tanquam pannus menstruata. Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus: Quem tu erudieris Domine, ille scit quod iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimoniū habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi: cuius sanguis cum aqua fluens de latere eius, nisi iustos omnes emundasset, immundæ, & sordidæ essent omnes iustitiæ. Confitemur & illud non magis humiliter, quam & veraciter & liberter: quod cum fecerimus omnia, quæ nobis præcepta sunt, serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam non dicit nos seruos, sed amicos? quid si non tantum amicorum sed etiam filiorum suorum honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cælestis regni debetur hæreditas? quid si tanta liberalitas eius est, qui fons est perennis totius bonitatis, ut vltro se obliget, ut cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat? Debitor enim factus est, inquit Augustinus, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: redde quod promissisti: quia fecimus quod iussisti, & hoc tu fecisti, quia laborantes inuisti. Quem sequutus Fulgentius, Ecce qualis est, inquit, Dominus no-

*Libr. 2. in
Matth.*

*Ioan. 15.
Roma. 8.*

*De ver-
bis Apo-
stoli.*

*Hom. 16.
& in e-
narratio-
ne Psal-*

ster, ut donando debeat: & quanto magis donat, tanto magis eum debitorem esse non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur, nec cum potest aliquis debitore habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Hanc igitur illius, inenarrabilem beneficentiam nunquid non obuiis vlnis amplectar potius, quam ut parum illi me gratum præstem? Scio quod bonorum meorum non eget: scio me nihil habere, quod ab eo non acceperim: scio quod illi sunt omnia, neque possum illi dare quicquam, quod de manu eius non acceperim: scio, quod illius munera sunt, si quæ sunt merita mea: ac si quid valet opus aliud quod meum, Christi passionis & mortis merito valet, quod iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis si quæ sunt: omne meritum illius ut sit proprium, neque debere mihi quicquam possit. Sed quid faciam illius immensæ bonitati? Nūquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cum digito Dei scripta sunt. Sed quis ego sum, qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta est, ut etiam pro iis, quorum nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat, ut suis ipse donis mercedem promittat, ut suis ipse muneribus coronam tribuat, quæ mihi certe iam debetur, non ex operis mei per se considerati dignitate, sed ex immensæ promittentis Dei liberalitate. Quis vnquā prædicare satis poterit admirandā hanc illius bonitatem? quam quanto mihi Sathan magis inuidet,

*mi 109.
In prolo-
go libro-
rum quos
ad Moni-
um scri-
psit.*

*Psalm. 15.
I. Cor. 4.
I. Para-
lip. 2. li-
mō.*

Matt. 20

tantò magis de illa gloriabor, tanto maiores illius auctori gratias agam, tanto sum in illa perpetuo prædicanda futurus diligentior, & cum Propheta dicam: Misericordias Domini in eternum cantabo. Qui cum & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.

Psal. 88.

Psal. 142.

Sermone

super ver-

ba Chri-

sti.

Venite ad

me om-

nes.

Gene. 18.

Nam, quemadmodum etiam Ioannes Gerson admonuit, aliter cum Sathana loquimur, si quãdo ille nos in desperationem adducere, aut si quando opera quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritum illis detrahere conatur, quo segniores nos ad bene operandum reddat: aliter agimus cum sistendi sumus in conspectu diuinæ maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abraham cinerem & puluerẽ esse recognoscimus: tunc nos miserimos peccatores & omni suppliciorum genere dignos profitemur, tunc qua summa possumus animorum nostrorũ submissione, veniam deprecamur, tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum Diabolo, quasi in cælo volantes, extensas tenemus, vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur: Quod etiam Bernardus fecisse scribit Guilihelmus, qui cum extremum iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Affuit autem inquit, & Sathanas ex aduerso improbis eum accusationibus pulsans. Vbi vero ille omnia fuerat profectus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum: nihil territus aut turbatus ait: Fateor, non sum dignus

In vita

D. Ber-

nardi,

cap. 12.

dignus ego, nec propriis possum meritis regnũ obtinere cælorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris & merito passionis. Altero ipse contentus; alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Sed & Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis interrogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmus in extremis constitutus. inter quas extrema est: Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergo, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue, in nulla alia re fiduciam habe, huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totum confige, in hac morte totum inuolue. Et si Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obiiicio inter me & tuum iudicium, aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine mortem Domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusque meritum offero pro merito, quod ego debuiffem habere nec habeo. Si dixerit, quod tibi est iratus, dic: Domine mortem Domini nostri Iesu Christi, oppono inter me & iram tuam.

Quamuis exempla Sanctorum commemora-

*Esai. 34.**2. Tim. 4**In vita eius.**Iob. 9.*

re liceat, qui cum iam essent morti proximi, non omnino suis operibus diffidere visi sunt, sic Ezechias rex, cum dixisset illi Dominus: Disponde domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietem, orauit Dominum & dixit: Obsecro Domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cum delibatur, & tempus resolutionis iam eius instaret: Bonum, inquit, certamen certavi, cursum consumaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iam iam ex hac vita migraturum, usum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hylarione quoque narrat, quod cum iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis superesset, hæc verba protulerit: Egredere quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti Christo & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit. Sed quorum quæquam reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abudauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transfegerit, ut pleræque confidenter, ut isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutius fuerit, ut cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra, cum non sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, ut qui morti

iam sunt proximi, diligenter admonentur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculosposito, quo propria iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia, spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cælesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, ut inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum authorem & consumatorem nostræ iustitiæ Christum profitemur, & ipsius merita deuotio nobis applicari promereamur, ad eas quæ tunc occurrunt tentationes superandas. De Ambrosio scribit Possidonius, quod moriturus dixerit. Non sic vixi, ut me pudeat inter vos viuere, sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: Quæ verba senex Augustinus; tanquam elimata ac librata, sit admiratus ac vehementer laudauerit. Ideo enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum dominum habemus, ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quod vero præcessit: Non sic vixi, ut me pudeat inter vos viuere, ad illud respicientem dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quam de meritis se dicit magis confidere. Quamquam illa Psalmographi verba non ita doctores sancti accipienda putauerunt, ut negari per ea crederent iustificari quenquam in extremo iudicio: certum est enim quod omnes nos manifestari oportet, ante tribunal Christi, quodque iudicium ibi futurum sit de operibus, ut referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum.

De vita Augusti cap. 27.

Matt. 25. Quamobrem si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gessit, neque glorificaretur quisquam, nec essent quibus recte dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit: Quibus meritis? Et statim subiungit: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c. Erit igitur iudicium & retributio secundum opera, erit iustificatio secundum opera cuiusque. Ibūt qui bona egerunt in resurrectionem vitæ. Cæterum expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuēs, verum addidit in cōspectu tuo. Hoc itaque dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiūt ei, non sunt stabiles & in angelis suis reperit prauitatem, quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum consumuntur velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quod ita sit, quod non iustificabitur homo cōpositus Deo. Et iterum alio loco: Nunquid iustificari potest homo cōpositus Deo aut apparere mundus natus de muliere? ecce luna etiam non splēdet, & stellæ non sunt mūdæ in conspectu eius: quanto magis homo putredo, & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius. Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitiā est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in Solis radio posita tenebra-

*Sermone
49. de
verbis
Domini.
Ioa. 15.*

Iob. 4.

Iob. 9.

Iob. 25.

*Libr. 4.
moral.
cap. 26.*

tur. Et rursus: Homo quippe Deo non cōpositus, iustitiam percipit, cōpositus amittit: quia quisquis auctori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? percipit, inquit, iustitiam, non cōpositus, amittit cōpositus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quod non comparata Deo est aliqua iustitia nostra, comparata illi mera est iniustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris, cæterum si ponatur in solis radio, meræ sunt tenebræ. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut Dominus. Si scriptum esset, inquit, nō est sanctus, nisi Dominus, consequens erat omnes nos renuciare nobismetipsis, ab hac spe, vt sancti efficeremur, nunc autem necessaria distinctione vitur, & dicit: Non est sanctus sicut Dominus, hoc est: Et si sint sancti multi, sed nullus ita sanctus est vt Dominus. Possunt ergo multi sancti fieri, sicut & mandatum Dei dicit: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, sed quantumcunque quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest, sicut Dominus: Quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator, ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector, & ideo non est sanctus, sicut Dominus. Hoc & ab Hylario dictum aliquot ante seculis his verbis legimus: Quamquam vero eam esse infirmitatem humanæ naturæ meminimus, vt

*Libro 9.
cap 5.*

In Psal.

52.

ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo fit: sed incomparabilis illa diuinitatis exceptio, non interclusit bonitatis officium, vt secundum comparationem hominum inter homines, bonus nemo fit. Ad eundem modum Ioannes quoque Chrysostomus: Quemadmodum hora vespertina, quis stellam aliis comparatam lucidam vocat, quam sole fulgente lucidam nemo diceret, quod excellens splendor solis, fulgorem stellæ obtigit: ita & hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando eum cum aliis hominibus conferimus: cæterum quando eum cum Deo comparamus, non est verax: Omnis enim homo mendax. Et qui fuit vtroque posterior Beda Presbyter explicans locum Euangelij: Vos cum sitis mali, nostis bona dare hominibus: Apostoli, inquit, qui electionis merito bonitatem generis humani, multis exceſſerunt modis, supernæ bonitatis intuitu mali esse dicuntur, quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nihil bonum nisi Deitas sola. Omnes vero creaturæ, vt beatitudinem æternitatis, vel immutabilitatis obtineant, non hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Non modo iustitiam non habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut in libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius, & post eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te. Sed & Augustinus: Omnia quæ creata sunt, quamuis ea Deus fecerit bona valde, creatori tamen comparata, nec bo-

In Psal.
115.

Libr. 3. in
cap. 11.
Lucæ.

De perfe-
ctione iu-
stitia.

na sunt, cui comparata, nec sunt: Qui Prophetæ locum hunc adducens in eodem libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudicium cum seruo tuo, noli me iudicare secundum te, qui es sine peccato, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Quod ait, non iustificabitur, ad illam perfectionem retulit, quæ in hac vita non est. Neque secus interpretatus est Arnobius, qui ceterum plus minus annis Augustinum, præcessisse videtur: Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo: hoc ergo voluisti dicere, iustitia tua est; vt Dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum, & laudabilem, in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præſente deformis est, omnis fortitudo te præſente infirma, omnis diuitiæ te præſente mendicitas, omnis iustitia te præſente iniustitia. Ad eundem modum Euthimius quoque, nõ dixit simpliciter, inquit, nõ iustificabitur, sed, in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandem interpretationem adferunt, Bernardus, Hylarius & Hieronymus & alij Psalmorum interpretes. Quo magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus. Est iustus Deus, est iustus Dei filius Dominus nõster Iesus Christus, quatenus homo, sunt iusti angeli, sunt iusti & alij Spiritus beatorum in caelis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes

In Psal-
mos.

De ver-
bis Esæ.
serm. 7.
Libro. 1.
cõtra Pe-
lagianos.

Deus ita iustus est, ut sit ipsa iustitia: Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ. In angelis cæterisque spiritibus beatis, est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione, si cum Dei iustitia comparetur: Nos autem in hac vita degentes, de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro, tanquam particulas nostras per exiguas, quæ si examinentur quales ipsæ sunt in se, certum est quod immundæ sunt, quod nomen iustitiæ non merentur, quod æternæ beatitudinis præmio dignæ non sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius precioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quod acceptantur à Deo, tanquam æternæ beatitudinis præmio digna, totum ut sit bonitatis & misericordiæ diuinæ. Illa est quæ præuenit nos, illa est quæ subsequitur nos, illa est, quæ nobis adhæret, siue cū conuertimur, siue cum præliamur, siue cum coronamur, quemadmodum à Davide scriptum legimus: misericordia eius præueniet me. Et iterum: misericordia eius subsequetur me. Præuenit nos eius misericordia, quando qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur: Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus, ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanquam nostra merita coronat: coronat autem in misericordia & miserationibus. Huc respexisse videtur Gregorius dicens, non bonitate nostra, sed

Psal. 78.

Psal. 102.

1. Cor. 13.

Reg. 14. 2.

Dei fit, ut homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur: donum quippe Dei est, non ex nobis. Et alio loco: Illam sanctorum sc̄licitatem misericordiam esse dicit, quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari: quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur, ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hęc est gratia quam pro gratia dandam sanctus Apostolus perhibet, ut quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ sc̄licitatis. Et tamen hęc ipsa bonitas, hęc ipsa misericordia dei iustitiæ est: iustum est enim, quod misericordia motus per Prophetam dixit, pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: In quacunque hora ingemueris, saluus eris, ut illud præstet, promissiq; sui memor, vel extremū peccatoris gemitū coronet in misericordia & in miserationibus suis multis: quod etiam in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto, qui simul ut dixit: Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum, statim audire meruit, Hodie mecum eris in Paradyso, Atque hoc est fortassis, quod à Propheta scriptum legimus. Exequabit gratiam gratiæ eius: hoc est, quod Ioannem quoque dicere voluisse scribit Augustinus, qui posteaquam dixit: de plenitudine eius accepimus omnes: mox adiecit, & gratiam pro gratia: pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per

*In sept.
Psal. pœ-
nitencia-
lem.*

*2. Cor. 1.
Ez. 18.*

Luc. 23.

Mach. 4.

*Tract. 3.
in Ioan.
Ioan. 1.*

*Lib. 12 in
Apoc.*

gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus: Gratia autem Dei vita æterna. Quem sequutus Rupertus: Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, diuersa creditibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia bene expensa, retributionis æterna præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans: Gratia pro gratia: Triplicem, inquit, gratiam diuinitus accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur: tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est: secunda meritum, tertia premium: de prima dictum est, de plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est: munera gloriæ æternæ pro merito temporalis militiæ. Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud sicut scribit Augustinus, nisi quod gratis datur, nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur, ut cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quam dona sua, quam ea quæ non despiciat opera manuum suarum. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc: Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia

*Serm. 5.
de assumptione
prione.*

*Ad sextum
epist. 105*

*Psal. 137
De correptione et
gratia
cap. 13.*

contulit homini. Recte quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Quæ de re sic ante Augustinum quæque scripsit Basilius: Quis adeo rudis est, ut non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, ut ignoret quot corona iustorum est, spiritus sancti donum siue gratia, quæ largiorem ac perfectiorem exhibebitur, cum iuxta proportionem recte factorum spiritualis gloria fuerit unicuique distributa. Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quod sua dona coronare in nobis dignatur, magis etiam in hoc insignis est, quod vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: tradidit autem ad illudendum, flagellandum & morte turpissima condemnandum ut passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atque hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum si remota misericordia discutiatur eam. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo, nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans, væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundum hanc misericordiam iudicari petamus, ut in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur

*De spiritu
tu sancto
cap. 16.*

Rem. 8.

*Li. 9. eod-
se ss. ca. 13
Eph. 5.
Hebr. 9.*

opera nostra qualia sunt in se: actum enim erit de illis, si secundum naturam, siue substantiam ipsorum, iudicium factum fuerit, sed iudicentur tanquam à Deo data, tanquam opera manu illius, tanquam (quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine resperfa, & per eum in honorem adducta, ut iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquam Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquam ex nobis profecta consideret, re vera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ, tanquam pannus menstruata. Sed quid si pater ille misericordiarum, dignos nos fecit, in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius unigenitus, pati, crucifigi, mori dignatus est, ut nos qui eramus inimici, & natura filij, iræ efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modo, verum etiam filij Dei: si filij & hæredes, hæredes quidem Dei: fratres autem & cohæredes Christi: ut quæ opera nostra, per se fuerunt immunda, ea sanguine ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclare Athanasius: Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quæ Dei sunt per verbum accepit. Omnia enim quæ homo accepit, verbum dicitur accepisse: ut quamuis indignus sit homo, quantum ad naturam eius pertinet qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum

Coloss. 2.

Rom. 5.

Ephes. 2.

Rom. 8.

accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non re mota misericordia Christi, qui non solum author eorum & effector est, verum etiam quæ natura sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, ut quod illis deest, suæ passionis & mortis precio compensentur: ut recte cum Bernardo dicere possimus. Pauperes sumus, parum dare possumus, at tamen reconciliari possumus pro paruo illo si volumus: Totum quod dare possum miserum corpus istud est, id si dedero satis est: si quo minus, addo & corpus ipsius, iam illud de meo est, & meum est: Paruuus enim natus est nobis, & filius datus est mihi, de te domine supplico, quod minus habeo in me. Cuius alio loco de meritis, hæc est sententia: Sufficit ad meritum scire, quod non sufficiant merita, sed ut meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porro infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiverint, sed neglexerint, quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita proinde habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam, & omne periculum euasisti, paupertatis, ingratitude, præsumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum: Præsumptio autem Spiritus fallaces diuitiæ, & ideo: Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait sapiens. Felix ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsum-

Sermōe. 1
in Epiph.

Esa. 9.

In Cant.
serm. 68.

Prout 30.

ptio absque meritis deest; habet unde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum non ad præsumendum, ipsum non præsumere nonne promereri est? Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recens baptisati, alia adulti, post Baptismum aliquandiu superstitis: ille non habet sua, sed sola CHRISTI merita, & secundum illa iducabitur dignus vita æterna: adultus vero, Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronuntiabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quod non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionem de meritis excludere videtur, sicut & ille qui dixit: Quantum detrimentum est non laborare, tantum periculi de labore præsumere. Quam frequens autem illud est apud Chrysostomum, ut ne aliis in rebus ullis, quam in bonis operibus confidamus: Sic in Matthæum scribens monet, ut vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoque Commentariis, quæ in Genesin ædidit, hæc verba sunt. Habenda est salutis expectatio, in omni virtutis operatione, & neque in appellatione, sublimis sapere, neque in cognatione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorum operum, imò neque in illis multum de se sen-

*Falsus
lib. I. de
libero ar-
bit. ca. I.
Hom. 5.*

Hom. 21.

tire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodimus & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuero propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cum omnia feceritis, dicite serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutum esse, in bonis operibus modeste atque humiliter se habere. Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomus: qui super eundem librum commendatus opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et in alio quodam libro, vnum duntaxat apud Christi tribunal patrociniū esse dicit operum, quo qui careret, aliud nusquam, inquit, saluti locus est. Et rursum in Paulum scribens. Oramus, inquit, ut post baptismū etiam, vitā honestam habemus. Tu contra studes, ut hinc migres, absq; bona vita: Quid autē refert si iustus fias, sed sola fide? at nos optamus, ut & ex benefactis habeas fiduciā. Non reprehēdit igitur sobriam operū fiduciam Chrysostomus, sed sicut ab eodē scriptū est, aut quisquis ille fuit author operis imperfecti: In omni re ex ipsa re nascitur, quod exterminet rem, ut puta in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignū: ex vestimēto nascitur tinea, quæ comedit vestimentū: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit. Sic & in spiritualibus ex ipso proposito eorū spirituali, accipit occasiōē

Hom. 1.

Hom. 11.

in Ioan.

Hom. 2.

in poste-

riore ad

Cor. ep-

istolae.

Hom. 43

in Matth.

inimicus, vnde eis retia texit, ita vt cum cætera vicia tantum in malefactis valeant, sola superbia etiam in recte factis cauenda sit: hanc à nobis amoliri studet his verbis Chrysoſtomus. Quod apertius etiam alio loco demõſtrat, dicens: Caueamus de nobismetipſis dicere glorioſe, hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcirco quãto maiora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus: Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam conſequemur: nec ſolum gloriã quã à Deo eſt, verum etiam mercedem retributionẽq; pleniffimam. Noli ergo mercedem reſcere, vt merearis accipere: tu ſaluãri te Dei gratia conſitere, vt ſe ille tibi debitorem fateatur: nec modo pro operibus tuis, verum etiam pro hac grata humiliq; ſententia: quando enim aliqua fecerimus, habemus eum procul dubio debitorem, quando vero nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quam propter opera ipſa quã facimus. Minimum itaq; de ſe ſenſiſſe, tam magnũ eſt, quã maximas res feciſſe, quod ſi nõ adlit, nec ille poterint eſſe laudabiles: nam nos quoq; ſamulos habentes, tum eos maxime cõprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obſequuti, nihil ſe grãde arbitrantur egiſſe. Itaq; ſi bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna eſſe non poſſunt: Sic enim Centurio dixit: Non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: & propterea dignus effectus, ſupraque omnes Iudæos iure mirabilis: Sic etiam Paulus

*Homi. 3.
in Matt.*

Matt. 8.

1. Cor. 15.

ait:

ait: Non ſum dignus vocari Apoſtolus: & omnium primus inuentus eſt: Sic & Ioannes: Non ſum, inquit, dignus ſoluere corrigiam calciã meãti eius, & idcirco amicus factus eſt, & manum Chriſtus quã indignam ſe calciã meãti eſſe ducebat, à pedum obſequio ad caput ſuum ſubleuauit, Sic etiam Petrus ait: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum, & propterea factus eſt Eccleſiã fundamentum: Nihil enim ſic eſt amicum Deo, quam ſi quis ſe minimis annumeret: hoc eſt enim caput totius Philoſophiã atq; ſaſtigiũ. Et iterum explicans illum locum ex libro Paralipomenon. Elatum eſt cor Ozis: Nihil, inquit, perinde gignit ſuperbiã, vt bona conſcientia, niſi aduigilemus: vnde Chriſtus ſciens quod poſt benefacta nos hic morbus ad oritur, dicebat diſcipulis ſuis: Cum omnia feceritis, dicite inutiles ſerui ſumus. Cum enim hæc noxia beſtia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hæc verba fores illi occludite: neque dixit, cum omnia feceritis inutiles eſtis, ſed vos dicite, inutiles ſumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero ſententiam: nam ſi tu teipſum dixeris inutilem, ego te vt vilem coronabo. Explicans eundem locum Fauſtus, qui nõ multo fuit Chryſoſtomo poſterior. Aduerte inquit, quia non excluſit operis ſtudium, ſed operantis requirit obſequium, nec laborem ſeruitutis recuſat, ſed humilitatem mentis inſinuat. Vitium ergo quod laborem fugiendum imperitiſſime putas non in opere, ſed in corde conſiſtit. Totis ergo laboribus laboro, ſed quicquid de

Ioan. 11

Luc. 9.

2. Par. 26

Hom 3.

*Lib. 2. de
libero ar-
bi. cap. 4.*

Kk

superna largitate percepero, gratiæ nõ industrię deputabo. Beneficium vocabo non precium: donum testabor esse, non meritum, remunerationem non retributionem. Ex his Chryso-
Matt. 25 stomi & Fausti locis videre licet, quęadmodum quę
Ioan. 12. Christi verba nostri temporis hæretici produ-
Ioan. 20. cunt, ad extenuanda merita operum: iis nõ mo-
Ioan. 1. do non extenuari, verum amplificari potius ea
Matt. 25. sint interpretati, modo vt quę sequi solet in
In serm. recte factis, periculosa vitetur arrogantia, aliud e-
de gratia
in actio-
ne. nim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Ho-
In serm. mo dicit, Seruus sum, & seruus inutilis. Quid
ad Dimi-
res. Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis:
De spiri-
in sc̄to ad
Amphi-
lochiũ.
cap. 24.
serm. de
verbis a-
 Et, iam non dico vos seruos, sed amicos: quin
 & pro seruis fratres appellat, & qui se vocant
 seruos inutiles, Deus appellat filios suos: atque
 ipsi qui se nũc vocũt seruos inutiles audiẽt a do-
 mino: Venite benedicti patris mei: & audiẽt cõ-
 memorari sua benefacta, quę ipsi se fecisse nef-
 ciebant. Neque vero solus Chrysostronus, ve-
 rum etiam æqualis eius Basilius, vsque eo non
 reprehẽdit fiduciam operum, vt disertis etiam
 verbis scriptum reliquerit: Multãris, sed diui-
 tiis cœlestibus & thesauro quem per bona o-
 pera tibi reposuisti, intende. Et alio loco: Exhi-
 be opera, & tum demum exige retributionem.
 Iterum alio loco: hominem saluum fieri dicit,
 per iustitiam operum. Et in Homilia quam scri-
 psit in initium prouerbiorum: Omnes, inquit,
 qui viam Euangelicam incedimus, mercatores
 sumus, per opera mädatorum nobis possessionem
 cœlestium comparantes. Quo sensu di-

ctum etiam est ab Augustino: Auaritia te ad In-
 dos misit: ad deportandum aurum, ego tibi an-
 te ostium Christum posui, a quo emeris regnũ
 cœlorũ. Et ab Ambrosio: Habemus plura sub-
 sidia quibus peccata nõstra redimamus, sed tu
 ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es, re-
 dime te operibus tuis, redime te pecunia tua,
 vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia: Ele-
 mosyna inquit a peccato liberat. Et alibi dic-
 cit: Redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euange-
 lio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mã-
 mona iniquitatis. Et a Ioanne Chrysostrono:
 Pretiũ non appono, ne obiicias inopiam: quãti
 potes, tanti eme: habes denarium, eme cœlũ nõ
 quod venale sit cœlum, sed quod clemens est
 Dominus: non habes denarium, da calicem a-
 quę frigidæ: inquit enim? Quicumque dederit
 vni ex minimis istis, calicem aquę frigidæ pro-
 pter me, non perdet mercẽdem suam. Mercatu-
 ra negotiatioque cœlum est, atque ipsi pigritas,
 da panem & accipe Paradysum, parua da
 & magna suscipe: da corruptibilia, & incorrup-
 tabilia accipe. Et alio loco: Pro paucis iugeri-
 bus, & exiguis habitaculis, non modo aurum,
 sed proprium quoque sanguinem frequenter
 impendimus: vt vero cœlum nobis emamus ip-
 sum, ne hæc quidẽ, quę nostris vsibus superat,
 erogamus: & hoc cũ & exiguo illud precio e-
 mere possimus, & in perpetuũ possidere, si se-
 mel emerimus. Et iterum alio loco: Deus tibi
 pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. In
 quam sententiam & a Gregorio Nazianzeno;

In oratione de baptismo sermo. 8.

& à Petro Chryfologo pleraq; scripta legimus: Præclare autem Chryfostomus: Eme, inquit, cœlum, non quod venale sit cœlum, sed quod clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quod non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quodq; nostris operibus, quatenus nostra tantum sunt, ea comparari non possit? verum tāta est Dei clementia, vt quæ per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo resperfa sunt, pro dignis habeat, quibus regni cœlestis præmium largiatur Cæterum numisma nostrum charitas est, quæ præmium imponit actibus nostris: per quam, sicut à Ioanne Gersono scriptum legimus, non ex illorum dignitate, sed ex dignissima seu dignantissima condescensione Dei mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum favore multo: Et quamuis omnia quæ damus sint de suo, & suscipimus ea de manu sua, & ita dare, pprie nequimus, quid pro quo: nihilominus ipse totus desyderabilis, acceptat bona nostra ex valore huiusmodi numismatis tāquam nostra essent appropriate & non sua: reddit quoq; absque vlla cōmutatione ciuili, sed emptione gratuita vinum compunctionis, lac deuotionis, imo & seipsum & regnum cœlorum. De hoc numismate Charitatis ita scribit vetustissimus author Origenis præceptor Clemens Presbyter Alexandrinus: Ne si pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum præcium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis si velitis præciosissi-

De vita spirituali anima lectioe. 3.

In oratione exhortatoria ad gētes.

mam salutem emerere proprio thesauro, charitate, & fide vitæ: quod quidem est iustum præcium. Iustum præcium salutis esse dicit Clemens charitatem. Cum autem dicit Ioannes Gerson numisma nostrū esse charitatem, cumq; multis ante seculis iustum salutis nostræ præcium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate non autem simul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterum quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, nō tamen effectus ipse cōbustionis, qui penes ignem est & materiam lignorum: sic habere se videtur charitas, tanquā ignis quæ radix est merendi, opera vero ex illa procedentia, sunt tanquam ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinū, qui sunt præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita differētem audiamus: Nemo, inquit, habitabit in terra viuātium nisi per opera sua: nemo gloriatur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet; nō enim habitabūt, nisi filij: Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuētium & non morientium. Præcedant filij tui, præcedāt te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Qui etiam enarrans illud ex Euangelio. Qui dederit calicem aque frigidæ &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & præcium eius calicem aque frigidæ esse voluit. Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auriaciā quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartendam eleemosynam

In Psalmo. 101.

In li. 50. Homiliarum Hom. 13.

Saluianus, Episcopus Massiliensis: vbi inter cætera sic loquitur. Si opes non damus ob peccatorum redẽptionem, demus saltem ad emendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltem vt muneremur: si non habet sancti quę redimant, habent tamen quę emant. Atque hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcessit: Neque homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quę dederit, sed Deus in his homini, quę acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini sui munus est, ac per hoc in his quę offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaq; cum offert quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluentis, nec absolueret se peccata sua credat, sed abluere, nec offerat cum redemptionis fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam si tradat quod habet, pro modo rerum, nõ reddit quod debet pro magnitudine peccatorum. Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quę sequi solet in recte factis, veteres existimauerunt: qui meritis operum plurimum tribuisse videntur, Quamobrem immerito reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa est expectatio futurę beatitudinis, veniẽs ex gratia & meritis præcedentibus: sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici

Li. 3. sentent. dist. 27.

potest. Que tamẽ spei definitio, nõ Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadringentis & amplius annis præcessit, vir minime vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam iis verbis ab Augustino scriptum legimus. Ille sperat qui bonam conscientiam gerit, quem vero pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem: vt ergo speret regnum habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur, charitatis est. Sed ante Augustinum Hilarius enarrans illud ex Psalmo: Feci iudicium & iustitiam, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placencia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus se tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium postulatur: fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, orat. Idem in Matthæum scribens: Diuinę bonitatis præmium atque honos, præsentis, inquit, vitę operibus est merendus, atque ita per hanc spiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora speranda, regnum cælorum erit nostrum. Et in eo qui proximẽ sequitur Canone: Regnum, inquit, Dei vitę nostrę stipendiis quæramus. Et iterum: De nostro est beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de thesauro absconso: Per similitudinẽ, inquit, thesauri in agro, spei nostrę opes intra se positas ostendit, quia deus in homine sit repertus in cuius

In præfatione Psal. 38.

Psal. 118.

Canon. 4.

*Canon. 6.
Canon. 13.*

præcium omnes seculi vendēde sunt facultates, ut vestitu, cibo potuq; indigentium æternas cælestis thesauri diuitias cōparemus. Ad eundem modum Ioannes Chrysofomus, aut quisquis fuit author operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. Sed & Ambrosius: opus est, inquit, ut crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Itaque nōn Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinū, sed Ambrosium, sed Hylarium, sed Chrysofomum, sed reliquum Orthodoxorum scriptorum chorū omnem reprehendunt, qui sp̄i definitionem hanc reprehendunt,

Hom. 15.

In cōmē-

ta. Pauli

2. Cor. 3.

Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

C A P. 14.

HActenus veterum Orthodoxorum testimoniis demonstratū à nobis est, quod Dei quidem iustitia, sed non ea qua ipse iustus est, verum qua nos iustos facit, quodque non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus, quæ quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solam præcepisse nobis Christus videtur, ita ut omnia mandata sint vnum charitatis mandatum: hinc pendet vniuersa lex & Prophetæ: Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omnino iustitiam impleri, scribit Augustinus, qui

Mat. 22

præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum De spiri- iustitiæ: Cæterum sunt qui negant, in hac vita tu & li- mandatum hoc expleri posse, quod qui non du tera, cap. bitant affirmare, quid aliud quam impossibilia 36. Deum præcepisse blasphemant? Nos verò Chri- sto potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti: Et cum Paulo quisque nostrum gloriatur, dicens: Omnia possum in eo qui me confortat Christo. Incredulis dubium non est, quin ea quæ Christi præcepit, factu sint impos- sibilia: Cæterum qui fidem habemus in Chri- stum, qui regenerati spiritum sanctum accepimus, qui adiuuet infirmitatem nostram, dicere quod nihilominus explere Christi præcepta nō possumus, quid fuerit aliud quam spiritum sanctum imbecillitatis arguere? quam virtuti pas- sionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis ut pos- simus? Si quidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quæ admodum à Leo- ne Magno scriptum esse iam ante commemora- uimus, uti eam sequi possit imitatio. Testatur hoc Augustinus quoque iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse possibile, quia omnia pos- sibilia sunt Deo, siue quæ facit, sola sua volunta- te, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ volun- tatibus, à se fieri posse constituit. Quanquam il- lud interea fateri necesse est, quoddam esse dile- ctionis genus, quod in hac vita nō potest expleri: Verum non est ita crudelis Deus, ut exigat à nobis quod præstare nequimus, facile in eo ac- quiescit, si quod facultas nostra fert faciamus.

Marci. 9.
Philip. 4

Roma. 8.

Sermo. 2.
de resur-
rectione
domini.
De spiri-
tu & li-
tera, cap.
5.

Est quædam perfectio viæ, est alia perfectio patrię: cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit, in his libris quos de officiis inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cælesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quoque ad corpus hoc quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandòque non declinare, quin sæpe potius in multis offendimus omnes, atque ideo necesse habemus quotidie dicere, sicut nos magister noster docuit, Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Aug. scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia imperfecta est: præcipue, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cælesti patria commorantium iustitia comparatur: Neque tamen propterea iusti nõ sumus, quod peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato dicit August. nec tamen ex hoc desinit esse iustus & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem: siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum: vsque adeo profus omnia, quemadmodum idem scribit August. vt etiã si qui horum deuiant & exorbitent, hoc ipsum

Libro. 1. cap. 48. & lib. 3. cap. 2. Libro. 7. cap. 39. Gene. 42. Ephes. 5. Sapie. 9. Iacob. 3. Matth. 6. I. Ioan. 1. De peccatorum meritis & remissione libr. 2. cap. 13. De Ecclesiast. dogmat. cap. 86. Roma. 6. De gratia et cor. recti. c. 9.

eis faciat proficere in bonum, qui humiliores redeunt atque doctiores: discunt enim quod in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, nõ sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua nõ mouebor in æternum, propter quod eis dicitur: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando irascatur dominus, & percatis de via iusta. Neque enim ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse commonitos qui iam ambulat in via iusta, vt in timore Deo seruiat: id est, non altum sapiant, sed timeant. Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quod parua peccauit iustitiæ nomen amisit, sed ex eo quod multa bona fecit iusti vocabulum possidet. Septies in die cadit iustus dicit scriptura. Iustum vocat etiam, cum ceciderit: Cum ceciderit, inquit, iustus, nõ collidetur, quia dominus supponit manum suã. Præclare Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiã semper refurgit. Ad eundem modum Theonas quoque referete Cassiano. Quid enim aliud est, inquit, cadere quam peccare? & tamen cum dicatur septies cadere, nihilominus pronunciat iustus, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Vbi posteaquam quædam interposuit, de eo quantum interfit inter Sancti & hominis peccatoris lapsum, subiungit ad extremum:

Prover. 2. Psal. 29. Roma. II.

Lib. 2. aduersus Pelagianos. Prover. 24. Psal. 36. In Epist. ad Rusticum.

Collatio. ne. 22. cap. 13.

Nec enim sanctus esse definit post ruinationem, qui cum se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum

Roma. 7.

Libro. 6.

cap. 2. in

I. Reg.

Apostolo proclamare non definit: Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Gregorius quoque: Iustorum casus, quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, ut semper valeant fortius stare: permittuntur ut in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant: hi profecto, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, ut aeternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam cum in leuiora peccata prolapsi sumus, modo ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quod si nec illud fortassis effugerimus, modo lapsi per poenitentiam resurgamus, non ideo statim iusti nomen amittimus: & erit iustitia nostra, si praesertim nullius fuerimus rei criminis capitalis in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorum, valde futura sit imperfecta: cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia.

Psal. 7.

Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta qui dixit: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Cum enim intelligeret esse iustitiam Dei, quae mentem omnem ex-

cedit quam tantum abest, ut vlla creatura possit exequare, ut non modo non imitatio, verum ne cogitando quidem, vim eius, comprehendere queat: Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum coetu, in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, ut eam affecutus iudicari possit: noluit neque secundum priorem illam, neque secundum posteriorem hanc iudicari: sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam, hoc est, secundum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde, & secundum innocentiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, in experientiam & ignorantiam eorum quae necessaria sunt cognitum, sicut in Prouerbiis dicitur: Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales, per ignorantiam & in experientiam nostram, in multis offendimus, rogat Propheta Deum super innocentia veniam: Iudica me, inquit, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem: id est, secundum iustitiam humanae fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem: Quasi diceret: Scio me parum esse consideratum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundum iustitiam tuam: hoc est, qua tu iustus es: nam si secundum illam iudicaueris, actum est de me, si quidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera iniustitia. Sed neque iu-

Prou. 14.

dica me secundum iustitiam spirituum beatorum; nam & hanc, quoad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas assequi non potest, sed iudica me secundum iustitiam imbecillitatis & ignorantiae humanae, quae non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita ut saepe cadere, saepe etiam resurgere necesse habeamus: Sic fere locum hunc Psalmi Basilii interpretatur. Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriae iustitiam, quae vere perfecta est, sed qui quo maxime potest studio contendit & elaborat, ut eam quam proxime accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiae pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quaedam venialia, sine quibus haec vita non ducitur, quominus ad vitam aeternam pervenire queat. Est igitur perfecta iustitia, hoc est perfecta charitas etiam in hac vita, sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur.

Quam vero perfectionem in caelesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra, Deus a nobis exigere non videtur. Est quidem eadem numero viae charitas quae patriae: sicut idem numero est homo: qui cum puer fuerit, factus est postea vir; neque alius est factus vir, quam fuit puer: sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur ut paruuli, sapimus ut paruuli, cogitamus ut paruuli, diligimus ut paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quae erant paruulorum; & perficietur in nobis quae

*De spiritu
tu & li-
tera, cap.
28.*

fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impossibile precipitur, cum ex toto corde nostro diligere iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisivi te, ne repellas me a mandatis tuis: Et Ezechias Rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto: Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te, in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam Reges, qui se exquisivisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur? Quamobrem in hoc praeccepto, quo iubemur diligere Deum, ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam quod a nobis recte perfici potest, etiam in hac via est: aliud quod non potest nisi cum ad patriam nostram, caelestem illam Hierusalem pervenerimus. Nam si quis ita verba haec accipiat, ut illis praecipere putet, sic Deum ut diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, ut ne partem ullam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios Deos impendamus, quis est, qui non videat hoc nullo negotio ab homine Christiano praestari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, praeter alia multa scripturae loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, ubi Samuel populum Israeliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reueri

Psal. 118.

Esa. 38

3. Reg. 8.

1. Reg. 7.

mini ad dominum, auferte Deos alienos de medio vestri. Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cum nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis praeter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse quod a nobis hoc praeecepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proxime praeficit liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus neue colamus sculprilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti praestare, non modo non impossibile, verum ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Ceterum si quid amplius etiam exigatur: hoc praeecepto, nimirum summus amor Dei comparatione rerum ceterarum, vt is diligat Deum ex toto corde, anima, & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitae & morti si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda, ne sic quidem adhuc impossibile praecipitur aliquid, cum quod a tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc a credentibus & amantibus Deum possit. Quod si vero quis hunc esse verborum horum sensum velit, vt praecipari nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factique nobis ipsis tantquam vas perditum, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Deficit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc vero quin arduum

Psal. 30.

1. Cor. 6.

Psal. 72.

duum sit & difficile negare non potest. Te enim quodammodo perdere, tanquam qui non sis, & omnino non sentire te ipsum, & a temetipso exinaniri, & penè annullari, celestis, inquit Bernardus, conuersationis, non humanæ res est affectionis: videtur enim id esse hominem exuere & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aqua gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina propriaque forma exuta: quemadmodum solis luce perfusus aer, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quam ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus humana affectionem, quodam ineffabili modo, necesse est a semetipsa liquefcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cum primis id esse magni negotij. Neque tamen propterea vel semel in vita prestari non potest: Nisi forte non fuit ab illo praestitum, qui posteaquam se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret, qui tanto in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne di-

*In lib. de
diligen.
Deo.*

Coloss. 3.

Galat. 2.

Philip. 3.

Philip. 3.

Roma. 8.

uini flagrans amoris, in has tandem voces proripit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro: Non quid aliquid huic defuit ad iustitiæ charitatisque perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certe Clemens Alexandrinus cum dixisset Paulus, Viuere autem iam non ego, viuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quod cum esset in carne, sic viueret, vt in cælo versari videretur, cælestique vitam in terris adhuc degens representaret. Quia in re ne cæteri quidem Apostoli multo videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus, hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, quod vsque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abiicisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpusculi, per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur, vix vt quandoque sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quique vniuersum orbem diuinæ sapientiæ sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuere diuinitatis contemplatores, sed quos in fide Christi instituerant, eos quoque spiritualiū do-

*Libr. 4.
stromati.**In lib. de
vita con
templat.
sive de
Esenis.*

norum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse Monachos narrat Chrysostomus, qui carnis illecebras respicientes, ab omni studio mundanarum rerum auersi, suos amores in cælestibus optandis, ac in illa cū Deo gratia coniunctioneque ponentes, nullis vel carnis desiderijs, vel quarumcunque aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari solent, sed cælestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore representantes, ad iustitiæ diuinæ similitudinem, quam proximè accederent. Tales nullo vnquam seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est. Verum hic dixerit aliquis: Si autem iustitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo quaeritur ille, quod videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem & liberari cupit, de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam perfectum esse, sed se sequi tantum dicit, si quo modo comprehendat?

Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui victus à concupiscentia, iam feruiat peccatis? Nec enim Apostolus cum hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnalis erat, neque venundatus sub peccato, neque malum quod non volebat, faciebat, neque erat

*Hum. 70
& 71. in
Matth.**Philip. 3.*

infaelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet: verum docendi gratia peccatoris in se personam recipit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum nisi per gratiam Euangelij.

Quid si iidem veteres, non de peccato originis, quod omnes contraximus, sed de consuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio, & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certe portionem adscribunt assuetudine vitiorum, quam in Paulo fuisse dici vere non potest. Verum demus hoc istis, vt à qua sententia non abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ: non ideo tamen ab ea perfectione iustitiæ siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quæ à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur, quæ certe tanta non exigitur, vt perpetuo simus in solius Dei contemplatione defixi, nihil vt præterea cogitemus, vnquam, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitam hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquam cupiditate seu desyderio tangamur.

Nam et si dictum est: non concupisces: quem admodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentias eius. Docet & Sapiens, cum ait, post concupiscentias tuas non eas. Non

*Con. duas
epist. Pe-
lagiano-
rum ad
Bonifa-
cium, lib. I.
cap. 10.*

*Exod. 20
Deut. 5.
Roma. 6.
Eccl. 18.
2. Cor. 5.
1. Pet. 1.*

concupiscere, non est nostræ fragilitatis, quid sumus in isto corpore, peregrinamur à domo, sed eorum est, qui cælesti iam patria potiti, præsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desyderant. Cæterum non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentiis, nostrum est, & à nobis præstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt nõ concupiscat aliquis, ad cælestis patriæ perfectionem pertinet: in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi, sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quam vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis.

Quam etiam ob causam Paulus, cum nondum se perfectum esse, paulo ante dixisset, subiunxit euestigio: Quicumque ergo perfecti sumus: duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriæ, quam se nondum accepisse cõfessus est, alteram vitæ, quam sibi cum aliis optimo iure vendicat: Ostendit, inquit Augustinus, secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eique perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit, nondum perfectum esse. Et in eodem libro: Licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur: parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam quæ iam inerat perfectum: & propter istam quæ adhuc deerat imperfectum se esse dicebat. Ac aliquando superius, in eodem capite: Tunc est

philip. 3.

*Con. duas
epist. Pe-
lagiano-
rum ad
Bonifa-
cium, lib.
3. cap. 5.
cap. 7.*

secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit. Ideoque Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectum scilicet cogitando, quantum illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autem quod & suam imperfectionem confiteri erubescit, & ut perueniat, bene procedit: Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: non quod quisquam par sit Christo, sed quod in eodem virtutis genere, quamuis longe impari successu, verfetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater caelestis perfectus est: non quod vllus hominum aut etiam Angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quod in aliquo virtutis genere, nihil impedit quominus aliqua ex parte referre patrem caelestem queat, nimirum in benigne faciendo non amicis modo, verum etiam inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in paedagogo suo Pauli locum hunc explicans. Ego me nondum existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat quod à priore vita liberatus sit, meliorem autem persequitur: non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod est perfectum desiderans, & ideo subiungit. Quicumque ergo perfecti hoc sentimus: perfectionem dicens renunciasse peccatis, & in fidem eius qui est perfectus, esse regeneratos,

*De peccatorum
meritis &
remissione.
Lib. 2.
cap. 13.
Luc. 6.*

posteriorum peccatorum oblitos. Atque hæc quidem libro primo capite sexto in fine: Non procul autem ab initio eiusdem capitis. Solum, inquit, credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem Gregorij verba adscribere ex quibus planum fieri possit, quis sit verborum Pauli sensus: explanans enim illa: velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio, non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum ad facio: quasi dicat, inquit, vellem esse in carne, non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut Angeli Dei in caelo: sed hoc posse non inuenio, quia quandiu mors quoque peccati absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus quam his verbis recitat Prosper. Iustitia secundum quam iustus ex fide viuit: quoniam per spiritum gratiae homini ex Deo est, vera iustitia est, quæ licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitae capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum, & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed plane minor ista iustitia, facit meritum: minor illa, facit præmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequitur. Ex his facile cuius liquere potest fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autem

*Lib. 5.
cap. 1. in
libr. Reg.*

*sentent.
33.*

ea quam desyderabat, qua angeli in caelo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suae: dubium tamen non est quin adeo fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpe remotus vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente cunctisque animi sui viribus ferebatur.

Quod si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summam præcepti, de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non cōtinuo transgressor existimandus est, qui non ad plenum forte præstitit: cum semper augendæ dilectioni superesse locus videatur: quod si nos quod in nobis est præstamus, amplius à nobis Deus non exigit. Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis, in hac vita negant expleri posse: nam quatenus præceptum est, expleri potest: quatenus autē expleri non potest, nobis adhuc à domino peregrinantibus, minime præceptū, verum quò contendere, quòue currere non oporteat, via tantum est cōmonstrata: quemadmodum in libro quoque de perfectione iustitiæ docet August. Certe grauis author Basilus, ad eò non impossibile putat, vt ne difficile quidem esse dicat, his qui volunt suscipere dilectionem erga iustitiam, & odium aduersus impietatem: Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtutem quidē amemus, odio autē habeamus iniquitatē.

In Psal.
44.

Et alio loco, vbi proprie de hoc ipso diligendi deo præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, iidem statim in prima nostri constitutione, & diligēdi facultatem vna nobis insitam adepti sumus. Vsq; eo Basilus non esse difficile vult præceptū hoc, vt naturæ maxime consentaneum & animis ab illa nostris insitum esse dicat: Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur, A cuius sententia nec Hieronymus abhorreere videtur, qui natura omnib⁹ inesse dicit dei notitiā, nec quenq; sine Christo nasci & nō habere semina in seipientiæ & iustitiæ reliquarumque virtutū. Vnde multi abque fide & Euangelio Christi vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctē, vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiāt, magisq; iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt sine eo sine quo esse non possunt. Quamobrē etiam in hac via præceptū hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plene sicut in patria: siquidem visio, sicut à Philosopho quoque traditum legitur, amoris est causa. Porro nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigma: Cum ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem: Quanto tunc eum plenius cognouerimus, tanto plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt recte cum Propheta dicere queamus:

In Asce
tici ca. 2

In cap. I.
ad Gala.

10. Ethic
orum.

I. Cor. 13.

*Lib. 5. in
I. Mc. cap.
17.*

Imperfectum meum viderunt oculi tui domi-
ne. Hoc est quod à venerabili quoq; Beda scri-
ptum legimus. Hæc est in hominibus sola fidei
perfectio, si omnibus quæ præcepta sunt, imple-
tis, imperfectos esse se nouerint, & quâdiu per-
eigrinantur à domino, semper inesse sibi mala
quæ defleant, semper meminerint deesse bona,
ad quæ gratia eius iuuante proficiant, Est igitur
quædam etiam imperfecta mandatorû exple-
tio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, im-
peret: quisquis hostem pugnando vicerit, per-
fecte ducis imperium expleuit: huc enim spe-
ctabat dux dum inire præliû iuberet, vt pugnâ-
do miles vinceret. Itaq; plene per militum eius
est imperio satisfactû. Si verò strenuè quidem
pugnauit miles, neq; quicquam eorû quæ sunt
artis & disciplinæ militaris prætermisit, non est
nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hoste
prælio superaret, nunquid is non expleffe Du-
cis mandatum existimandus est? etiam si per ad-
uersam fortunam, nō per aliquam inertiam suâ
ad optatum illum finem quem non modo dux,
verum ipse miles etiam sibi propositum habe-
bat, non peruenit? Ad eundem modum recte di-
ci poterit de dilectionis præcepto, quo videtur
à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur,
quod quoad corpus istud mortis circun-
ferimus, à nobis plene præstari nequaquam po-
test. Nam vt omnibus curis aliis vacui, solius
Dei cōtemplationi perpetuo vacemus, & in eū
hac ratione quodammodo transformati vnus
cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas

nostra non permittit. Cæterum si omnia fece-
rimus, vt quam proxime ad istam cum Deo cō-
iunctionem accedamus, iam de diligendo Deo
mandatum expleuimus, quatenus expleri po-
tuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo cō-
iungamur, & vn⁹ verè cū eo spiritus efficiamur,
non in hoc, verum in illo sæculo futurû spera-
mus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui
tamè interea tolerat infirmos, donec proficiat,
& adiuuat proficientes, ac prout quisq; profe-
cerit, sic eum posteaquam ex hac vita migra-
uit, coronat in misericordia & miserationibus
suis multis.

I. Cor. 13.

*Explicatio præcepti de diligendâ
Deo & proximo.*

C A P. 15.

Abemus ergo iam quæ sit iustitia
nostra: est enim Fides, Spes & Cha-
ritas, aut si quis compendio vti, &
vno verbo rem expedire malit, iu-
stitia nostra est charitas, quæ vbi est, quid est
quod possit deesse? vbi non est, quid est quod
possit prodesse? Nam fides haberi potest abs-
que charitate, cum dæmon credat nec diligit:
venia quoque, quamuis frustra sperari tamen
potest ab eo qui non diligit. Cæterum qui ex
animo diligit, facere non potest, quin & cre-
dat, & spem atq; fiduciam suam in eo colloca-
tam habeat quem diligit. Cum autem iustitiâ
nostrâ, charitatè esse dicimus, quemadmodum

Iacobi. 2.

*Rom. 5.**Lib. 5. stro
matum.*

antea quoq; semel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo, vicissim amamus eum, & amantes amplius amari meremur. Illorum quoq; iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc in hac vita expleri à nobis posse negant: Siquidem propterea Deus misit filium suum, in similitudinem carnis peccati, ut quod legi prestare fuit impossibile, posteaquã de peccato dånauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis: Quomodo autem impleretur? impletur, inquit, in nobis, non secundum carnẽ, sed secundũ spiritũ ambulantibus. Hoc est quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus de Christo scribẽs. Nõ id quod erat visus est iis, qui nõ potuerãt capere propter imbecillitatem carnis: Cum ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, ut possint obedire mandatis. Lex præcipere poterat: cæterum infirmior fuit caro nostra, quam ut quod ab illa præceptum fuit, prestare posset: indutus carnẽ nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri recõciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur, Christo non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, ut iustitiam faciamus, ipso diligente nos, ut vicissim eum ipsius amore prouocati

diligamus. Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur, ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos: quod præceptũ vnum quidem est, sed duo tamen in se completi videtur: iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita ut præ illius amore post putemus omnia, neque sit in hoc mundo res vlla, in quã pari nostræ voluntatis inclinatione propendamus, non honores, non aurum aut argẽrum, non possessiones, aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamenta, non amicos, non parentes, non liberos, deniq; ne vitam quidẽ nostram tanti faciamus, ut non & hanc & reliqua omnia simus alacri animo deserturi propter CHRISTVM, si forte vsus veniat: quin & potius ut stercora reputemus, modo lucrifacere Deum liceat: Deinde verò non alia vlla in re, præsidium nobis constitutũ, sed in illo spem & fiduciam nostram omnẽ positam habeamus: Non speremus in incerto diuitiarum: non in curribus & in equis, non in filiis hominum, in quibus non est salus, Verum ex Dei solius benignitate toti pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus: Postremo contemplando illi toti vacemus, omnes ut sensus nostri, cogitationesq; nostræ, nõ alio referantur, quam ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuo

*Deut. 6**Matt. 22.**Marc. 12.**Luc. 18.**Philip. 3.**I. Tim. 6.**Psalm. 19.*

contemplandam. Hoc est ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere. Sunt qui tunc ex toto corde diligere Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei, ita ut non quod ratio nostra dicat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus, quamlibet etiam pugnantem cum ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente Deum diligere, cum in memoria nostra non alias res versatur magis, quam vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet, ita ut in eius solius meditatione omnis nostra cogitatio consummatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis, citra contradictionem ullam, Deo addicta est, ut summa cum alacritate, iussis eius omnibus obtemperet, ut nec vel prosperis rebus elata, nec aduersis fracta committat vnquam aliquid, quo voluntas eius offendi possit, quin potius in eo tota sit, ut eius mandata pro virili sua expleat. Meminimus in superioribus nos de eo differere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus, quæ quidem imago, cum peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: ut sicut portaueramus antea imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cælestis hominis. Hanc autem imaginem in anima no-

stra esse docuimus, ac sicut in Deo, sic in illa quoque trinitatem quandam. Deus vnus est, tres personæ, pater, filius, & spiritus sanctus: sic anima cuiusque nostrum vna est, tres autem vires, siue potentiae: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit spiritus sanctus: Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine, valde fuit, ut diximus, primi patris nostri vitio deformata: nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt, ad quam vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita ut & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuo defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit cõuersa, mihi ut magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma, Deus, cui haud aliter eâ imprimi oportet, quam sigillo quod signatum est imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem, per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnū tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil est impossibile, modo præpta voluntas adsit,

spemq; nostrā omnem in Deo positam habuerimus, ac deinde ipsi quoq; manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerim: cito sentiemus per gratiam esse facile, quod per naturam non modo difficile, verum etiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si nō datur ultra: nec ille tantum perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest, quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigātem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorum quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio, si non possumus ad eam aspirare, quæ Gigantes ardent in cælo. (Nam & caro nostra, cum spiritu nostro bellum gerit implacabile, ut non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus. Et in multis offendimus omnes, & sæculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eū ferri, & quod maxime propriam dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus.) Si non possumus quod Gigantes in cælo: faciamus quod vel per miliones saltem in terris: quanto minus nobis satisfecerimus, tanto sibi magis ille satisfactum esse iudicabit, etiam si sit minime satisfactum. Porro proximum iubemur diligere, tanquam nos ipsos, ita ut Dei dilectio superet, proximi autem exequet nostram ipsorū dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis præsertim qui cum sit imago Dei, quisquis eum diligit,
Deum

Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel hortatur vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse qui Deum amat, non potest Deū amare, quid hominem odit: scriptum est enim, si quis dixerit, quoniā diligo Deum & fratrem suum odit, mendax est: qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem nō videt quomodo potest diligere. Quis honorat regem & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginem, & authorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptū pendet ex altero, primum ut seruire nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectionis tantum tribuit Paulus, ut non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum legem impleuit. Et in alia Epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuū sicut te ipsum: Dixit autem hoc à magistro suo doctus, qui cū alibi duobus in mādatis de diligendo Deo & proximo, pēdere legem vniuersam & prophetas affirmasset: alio loco quasi explicans quid sit proximum diligere, iis verbis vsus est: Omnia quæcunque vult ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantum tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtrique dilectionis mandato: si quidem vnum absque altero constare non potest, atque in dilectione proximi, haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quod Deum diligas, si propter Deum proximo
M m

I. Ioan. 4

Rom. 15.

Gala. 5.

Matt. 22.

Matt. 7.

f. fol. 10. bene velis, & in eum suauiter sis effusus. Iubetur autem quisque diligere proximum tanquam seipsum. Porro qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo. Duo igitur cum sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verum in hoc tantum, ut conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum, qui tum recte diligitur, cum propter Deum diligitur, ut in proximo non nisi Deus diligitur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cum diligit ægrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: sic enim diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

De præceptis Decalogi.

C A P. 16.

Nunc videamus quomodo lex in duobus iis mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Moyse datas esse legi-

mus. Ac Iosephus quidem, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta refert. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuicensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit) Augustinus verò, quæ ut in aliis fere omnibus, ita in hoc quoque sequitur schola Theologorum; tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia, ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei; septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quæ admodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit, qui neque impleri, nisi per charitatem, neque ad alium finem præterquam ad charitatem, ea recte referre docet. Quamobrem in vtriusque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quam quid intus fiat, & ex qua radice, quod sit, proficiatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices due: charitatis vna, quam plantat agricola Christus cupiditatis altera, quam plantat Diabolus: Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta Catholica Ecclesia. Quæ malum igitur intemperiarum istos agitant, qui eam infirmulare audent, quod tot sæculis, secundam tabulam tantum & opera polytica sit intuita, primam nihil curauerit: quasi nihil pertineret ad rem, aut certe tantum externos cultus requisierit.

M m ij

illam æternam legem: Diliges dominum Deū tuum ex toto corde tuo, prorsus non contemderis? Cum non obscuræ falsitatis hoc arguat Petri Lombardi, quam paulo ante commemorauimus, sententia, quem authorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgo vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, nō quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeo, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis utilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulans ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eo quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum: salus morum, finis coelestium præceptorum, mors criminum, vita virtutū, virtus pugnantium, palma victorū, causa meritorum bonorū, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit, cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit: Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem, referimus cætera præcepta omnia, adeo persuasum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo, charos eos habeamus, non modo nos officio nostro functos non esse: verum etiam peccati grauis reos factos. Hoc est quod à Thoma quoque scriptum Aquinate legimus: Quod omnium actuum humanorū regula, lex est cha-

1. Cor. 12.

Lib. 3. de
vita con-
templat.
cap. 3.

ritatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quod vnumquodque opus, tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ cœquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum, tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis cōcordat, quādo vero discordat ab hac regula, non est bonum nec rectum.

De primo Præcepto.

CAP. 17.

PRIORIS tabulæ tria tantum vt essent præcepta, propterea visum est Augustino cōgruentius, quod trinitatem diligēter intuentibus, insinuare videntur. Primum enim quod Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramenti veritate ad filium: Tertium de spiritali vacatione ad spiritū sanctum pertinere videtur, ita vt tribus iis præceptis tres personas vnum Deū colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem bene operantium, sed male: mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & non contaminatis: est enim posita, propter transgressionem. Deus autem quoniā cum iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni viciorum genere contaminatos curandos suscepit. Quod facere solet diligēs agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primum vt eas euellat, ad meliorem de-

Rom. 13.

1 Pet. 2.

1 Tim. 1.

inde plantationem terram præparet: Hoc sibi quoque faciendum esse putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominū insereret, quam radicibus extirpasset omnia, quæcunq̄ videntur impedire, quominus ea radices agere queat. Cum itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos cōtingat, corde, ore, & opere: tribus etiam præceptis transgressionē hanc prohibet: Primò eā quæ fit corde: secūdo, quæ fit ore: tertio quæ fit opère. Corde de colendo vno deo legem transgredimur, si deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto deus fieri vetat dicens: Non habebis deos alienos corā me, nō facies tibi sculptile, neque omnē similitudinem, quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totū sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim dominus Deus noster zelotes: non modo non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur: quod ab Esaiā dictum est: Coangustatum est stratu: ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire non potest: de cordis humani strato recte dici potest, quod tam angustum & arcū est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo vt debet,

Exod. 20.

Esa. 20.

capere non possit. Quamobrem excidit is euestigio de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit: Hoc est, quod Apostolus dicit: Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à CHRISTO quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem. Sunt qui inter Deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spirituales per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatriam significari velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterum de vtraque recte vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de iis quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Diis, & dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiā semel & iterum idolorum seruitutem vocat. Hinc est quod ab Hieronymo quoq; scriptū legimus: vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cœpit à quo victus est, dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beelphegor colit, lasciuia mulier, quæ cum sit in deliciis viuens, mortua est, adorat Venereas voluptates.

I. Cor. 10

Matt. 6.

Philip. 3.

2. Cor. 4.

I. Cor. 8.

Gala. 5.

Ephes. 5.

In amos

cap. 2.

2. Pet. 2.

I. Tim. 5.

In Zach.

cap. 13.

Qui etiam alio loco non ea tantum, quæ manu sunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argētum & aurum, opera manuum hominum, recte vocari idola: verum etiam hæreticorum, peruersam doctrinā, quæ quodcūq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locū enarrās Esaię: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult quod ab Ozeæ scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manu factis pleraq; dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior cultus simulachrorum, phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore errate imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum. Vincentius quoque Lirinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quod ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quam à Gentilibus dii sui. Quod itaq; legitur in Deuteronomio: si surrexerit in medio tui Prophetes & prædixerint signum, atque portentum, & euerit quod locutus est & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non

Psal. 113.

Esa. 2.

Ozeæ 8.
De vera
religione,
cap. 8.Quęst. 29
sup Iosue
Iosue. 23
Deut. 13.

Deut. 13.

audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat, vtum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra, Per Deos alienos, extraneos errores, dicit significari, novos quosdā & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreseon non statim, eradicantur authores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque quam tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumētorum grauitas, & leuitas palearum, tunc sine magno molimine excutitur ab aere, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Námque alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuiui: quippe qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex iis perspicuum esse potest, quod non tunc solum peccatur contra præceptum hoc, quando, vel planetæ, vel astra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cum adorantur idola manu facta: verum etiam cum adorantur idola vitiorum, multoque deteriorem esse simulachrorum cultum, quo sua quis phantasmata colit, & quo suas imposturas pro verbo Dei populo venditat, quam sit is, quem suis gen

I. Cor. 2.

tes præstant simulachris. Nam quod primo hoc præcepto prohiberi quidam putant sanctorum inuocationem, & imaginū venerationem: Quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quam qua ij qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius inuocantur: hoc est, non tanquam largitores, sed tanquam intercessores: quemadmodum vbi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non alio, quam ad prototypum refertur: sicut etià à Basilio legimus annotatum: cum nemo non tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum: nihil contra præceptum hoc peccatur, si Sanctis & eorum imaginibus, debita veneratio præstatur, modo ne in homine, nèue in statua, aut depicta tabula aliqua, sed in solo deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam synodum septimam exclaimasse legimus: Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quod imagines Christiani vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Ceterum hominis alicuius verbum, contra receptum Ecclesiæ totius doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, & adorare illud quod ab eo scriptum est, seque coram eo incuruare, quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quam quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum?

*In lib. de
spiritu
sancto ad
Amphi-
lochium,
cap. 18.
Actione
7.*

*Actione
10.*

Dicit Lutherus: Quod ego doceo, dei verbū est, & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici: mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio, misere amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remissq; fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quam cum vna quæq; secta suum verbum, verbum esse Dei iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt Hæreticarchæ: quos videre licet, neglectis veterū Orthodoxorum scriptis, in quibus eum doctrinā certabat vitæ sanctimonia, non aliundæ iam ferre, quam ex impurissimi alicuius Hæretici libris opinionē suam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quā quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præstigiis dæmonum, adductas esse videmus. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua fantasmata, & coli volunt ab aliis, tanquam idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium: vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est: Vocauerunt in terris nomina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectant, quam fecisse scribit olim in Lybia Paphonem quendam, Tyrius ille Maximus, qui quamplurimas aues cœpisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba: Magnus Deus Paphon.

psal. 48.

*Serm. 19.
quis sit si-
nis Phi-
losofia.*

atque ita doctas emisit in montes: illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porro Lybes, cum ignorant commentum, credentes id diuinitus accidere, Paphoni rem diuinam facere decreuerunt, & cum in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum præterdunt, atque ut verbum dei vocaretur à rōdibus, perfecerunt: à quibus iam pro Diis quibusdam eos coli videmus. Neque verò ipsi tantum hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquam dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus cōtra præceptum hoc venit, enumerando recensere: quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij: ab illis hæc peti possunt. Verum hoc tamen silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui missæ sacrificium, proprie diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quam Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij constant imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita Deo proprie debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, recte transferri possint: solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequiis discernitur, neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota

anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hic, aut nusquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfecte præstatur. Hic enim Sacerdos mentem ab omnibus aliis cognitionibus abstractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habes: eorum recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratias, pro hac immensa illius beneficentia, mentem ad eum cogitationemque tollit, illico mentis hanc ad Deum sublationem, vultus, oculi, manúsque sequantur, vt quod mēs cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præsentibus adsunt, omnes inuitantur, quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agente versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecetur: vt quod filius eius dilectus pro mundi totius dilectione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari præsentatio, eius in se fructum faciat redundare. Neque minus grauitè contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cum & hic sit cultus Deo longe gratissimus. Non enim qui dicit mihi domine domine, introibit, inquit, in regnum cælorum, Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Opera Deus à nobis exigit, non verba: Si filij Abrahæ, inquit,

estis, opera Abrahamæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Quamobrem vocem Euangelii negant, qui Deum operibus colendum esse negant, cum à Paulo quoque scriptum legamus. Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam pio dictum est: Vis Deos propiciari? bonus esto. Clamat aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum, ac non modo iactet habere se, verum etiam habeat re ipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quam opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

Hebr. 13.

De secundo Præcepto.
CAP. 18.

PRimo loco, corde, secundo, prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit Dominus: Non assumes nomen domini Dei tui in vanum: nec enim habebit in fontem Deus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius nisi reuerenter, & cum quadam etiam honoris præfatione. Cum itaq; præ cunctis aliis diligere nos,

& colere Deum oporteat: committere non debemus, quin & ipsi summa cum reuerentia nomen eius vsurpemus: neque id in alios, quam tantam decet maiestatem vsus, conferamus. Quod faciunt ij qui nigromantiis, incantationibus, sortilegiis, diris deuotionibus, & id gen^o aliis rebus impiis Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt, qui per iocum Deum aliquando nominant, qui scripturis ioculariter vtuntur, qui mendacii sui testem Deum nonnunquam citant. Is autem cum sit veritas, nulla potest ei fieri maior contumelia, quam si quis eum sui mendacii testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel dei gloria, vel fructum vsus necessario postulet. Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntarie iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibi que iuramentum deferente, modo id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat.

Ioa. 14.

Nam quod prohibuit Deus ne iuretur: illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam sicut bonum appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda sicut bona, iuratio, nec tamē fugienda tanquam mala, cum est necessaria. Cum igitur non in bonis, sed in necessariis, iuratio sit habenda: refrenet se quisque quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cum necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credendum, quod eis expedit credere, nisi quod dicitur iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriã, vel ad

Hier. 4.
Matth. 5.
De emendatio,
cap. 15.
& de ser.
domini
in monte,
libr. 1.

proximi utilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum præstatur, non modo contra præceptum hoc nihil fieri, Verum illud magis impleri credendum est, quod in Deuteronomio *Deut. 6.* scribitur: Deum tuum timebis & illi soli seruias, ac per nomen illius iurabis.

De tertio Præcepto.
CAP. 19.

Diligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam utroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est. Restat nunc ut quemadmodum opere Deus diligendus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatum, cuius hæc verba sunt: Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex dies operaberis & facies omnia opera tua, septimo vero die sabbatum domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum & aduena, qui est intra portas tuas. Est in eo præcepto quiddam quod ad cæremoniam, est quod ad mores quoque pertinet. Quod septimus dies vacationi fuit assignatus, erat cæremonia: sic enim loquitur Dominus: Videte ut sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos, in generationibus vestris. Quod autem in contemplandis Dei beneficiis, in hymnis, præcationibus,

Exod. 31.

rationibus, & sacrificiis dies ille consumabatur, morale fuit: sublata cæremonia remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id quod vetat. *Galat. 4.* Apostolus, ne videamur obseruare cum Iudæis, annos, & tempora, non iam ipsa tempora, sed res quarum illa signa sunt obseruamus: repudiamus cum illo temporum obseruationem, interea tamen temporalium signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoque scribit, retinemus. Triplicem autem habebat sabbatum Iudæorum significationem: Vnam quæ ad mores pertinet, cessatio nem à peccatis, & ab iis omnibus, quæ sunt impedimento, quo minus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit: Aliam quæ ad Allegoriam, quiete Christi corporis in sepulchro: Tertiam quæ ad Anagogen, æternam requiem in cælo. A cælo quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, ut quietam peruerse agere. *Esaiæ. 1.* Secundum expletum iam est in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, ut liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo præmimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur *Hebr. 4.* & nos in requiem illam, in qua sabbatum est ex *Esai. 66:* sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. *Esai. 58:* Cum igitur figuræ successerit veritas, quodque fuerat æterna Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum Dominum nostrum, & siti & inedia, & multis molestiis gra-

Con. 4.
diman-
tum, capi
16.

Esaiæ. 1.

Hebr. 4.
Esai. 66:
Esai. 58:

uissimisque corporis cruciatibus, quos vltro nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tadem in sepulchro quieturum, id re ipsa sit expletum: nihil fuit necesse, figuram deinceps amplius obseruari: Sicut enim adueniente sole cessat umbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaque septimus dies in octauum est mutatus: nam pro Sabbato dies feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur. Mutatus est autem Apostolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale, sanctæ Paschæ diem, cum Iudæis celebraret, Episcopus aut Presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud cautum esse videtur, quamdiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis, Apostolorum temporibus fungebantur, non Sacerdotes, verum presbyteri tantum vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catholici, non modo cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem, haberent commune. Sic Ioannes Chrysostomus, grauius eos reprehendit, qui ieiunarent iisdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephelino Concilio, cum Nestorius Christotocon, non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Non quod hoc

Cano. 8.

Tomo 3.
aduersus
Iudæos
oratione
I.

homine recte vocari non potuerit aut possit: sed quod obuiandum errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoque quarto, propter vitandum schismatis scâdalum, vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur Baptismi versio: ne viderentur qui tertio mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem.

Quod autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est; propterea factum est, quod his præ cæteris multis est Dei beneficiis insignis, cuius præconia Leo Pontifex iis verbis recenset:

Tantis est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysteriis consecrata, vt quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionem & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo Sacramentum regenerationis accipiunt: In hac sicut Beatus Ioannes euangelista testatur, cum congregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos Dominus introisset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritum sanctum:

In hac denique promissus à Domino Spiritus Sanctus aduenit. Tot igitur beneficia cum hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbathi, merito recolendis illis diligentius, cum assignauit Ecclesia. Magnū

Nn ij

Epi. 81

Marci 16

Mat.

28.

Ioan. 20

fuit beneficium, quod creati sumus qui non eramus: sed multo maius illud, quod restituti sumus, qui perieramus, per eum ipsum per quem creati sumus, Dominum nostrum Iesum Christum.

Quapropter merito diem hunc celebramus, merito Dominicum appellamus, in quo vere se Dominum Christum declaravit: non solum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verum etiam, quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quod potestatem haberet ponendi animam suam & sumendi eam: Merito cantat in eo chorus Ecclesiasticus: hæc est dies quam fecit Dominus. Est quidem ita quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipse nos inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum deus: vacate à curis & seculi negotiis, & in sancto ocio & quiete videte, quod ego sum qui creavi vos: Ego sum, qui cum vicio vestro, quod eratis per me creavi, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuo per eum vos quasi creavi, ut iam in filio meo sitis noua creatura, & sicut portastis quondam imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cælestis hominis: neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi.

Hæc tanta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstata, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me

Ioan. 10.

Psal. 45.

Galat. 6.

1. Cor. 15.

vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod iugiter à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes, & oneratos ad se venire iubet, quod in eo simus animabus nostris requiem inuenturi: hoc nobis nunquam non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non alio cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quam ad videndum & contemplandum Deum tam beneficium, tam liberalem, tam nostri amantem: qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterum tale Sabbathum celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est huius seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggruat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volentem: haud aliter, quam si quis passer culum pede alligatum, in sublime se tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatismus hic siue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, sed cælestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tanto virtutis robore munitus, tamque sibi admirabiliter & inuictè constans, qui non aliquo lapsu aliquando, aliquoque deflexu ad carnem, & carnis desideria protrahatur, quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet, ut in vna illa Dei consideratione perpetuo consistere humana

Matt. 11.

Rem. 8.

Sapient. 9.

menti datum non sit: quam sæpe cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ iustæ induviæ de cælo ipso deducunt, atque eiciunt, ac fidei complexu in Christo Iesu hærerem cupientem, prorubant inde tamen, diuelluntque à beata cura, & ad inquinatas & fordidas cogitationes detrahunt. Cum nec Scyniphes Ægyptiis perinde molestæ fuerint, subito in oculos eorum incurstantes, & quoties abactæ fuerant, iterum atque iterum recurrentes, quam sunt sæpe nobis molestæ seculi curæ carnisque nostræ desideria, quibus non possumus quandoque nõ à Dei contemplatione auocari. Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis Pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modo peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contendendum est, non tam exactè sabbatum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se quisque beneficiis contemplandis vacationem à nobis exegit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorum qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunque tandem alio necessitudinis genere sunt deuncti, cura & sollicitudine sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minime præstari posse videbat: sed optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura, sollicitudinèque remoti, soli numinis mei

Exod. 8.

Hebr. 2.

contemplationi vacaretis, in eaque perpetuò mentem vestram omnem defixam haberetis: Quoniam vero carnem vestram, peccati tamen expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo, quod præstare non potestis: Est alicui prodire tenus, si non datur ultra: Prima sequentem, etiam in secundis & tertiis consistere honestum est. Non semper vobis est otium, animum ad ea quæ sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, præcationibus, sacræ doctrinæ, sacrificiis, eleemosynis, & id genus aliis exercitamentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis, saltem quotidie se positum tempus aliquod ad ista habeatis: sin & hoc difficile est, saltem septimum quæmque diem iis rebus proprie dicetis. Scio quod non omnino est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito, neuter vt vacare mihi semper totus queat, dum in diuersas vterque curas distrahitur, quomodo focero, socru, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsu, non piam minimèque anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis sollicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operâ dare, licet agro, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio vi-

Etum quærere: nihil ea me res offenderit, non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris: modo ne sic in harum rerum sollicitudine toti sitis occupati, vt vos mei cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribus vestris mei meminisse: potestis meum non manuum vestrarum beneficium agnoscere, si quid recte processerit, potestis mihi semper gratias agere. Cæterum ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis licet, in iis quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur: saltem septimum diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in iis à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunque curis vobis temperetis, quo magis defecatis animis sacris precibus, ac cælestium rerum meditationi vacare queatis: Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum. Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod antea quoque dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse, nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo, ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationisque nostras occupatas habeamus: saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fra-

gilitate nostra non potest: saltem dies huic rei, propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos obseruemus: Denique vel semel in vita: saltem conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neq; Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur, siue is Deus venter sis, siue Mammona, siue quocunq; tãdem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conversionem auersi postea, migrauerimus ex hac vita, etiam si per omne vitæ præteritæ tempus, Deos alienos coluissimus: si ventri atque iis quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunque vicijs alijs mancipati fuissimus, nihil nos ea res impedit, quominus æterna gaudia consequamur, illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunq; hora ingemueris, saluus eris, vel eo ipso tempore, ille nos impleuisse interpretabitur quod à se de diligendo se mandatum nobis datum est. Vt vel ex hoc perspicuum cuius esse queat, falsum esse quod à Blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbathum fatendum est à nobis obseruari non posse: verum vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantum obseruemus, adiuuante spiritu infirmitatem nostram, non est nobis impossibile. Cæterum sempiterni iugisque Sabbathi obseruatio, non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cum vêtum erit ad cœlestem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbathum erit ex Sab-

Ez. 13

Hebr. 13.

batho, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus, amabimus & laudabimus, absque villo fastidio, absque vlla fatigatione, eum qui & legis & desyderiorum nostrorum finis est, Dominum Deum nostrum: vt sit deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est; & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbatho: quod expediret quidem iuge vt essent, verum infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est, in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agaten-
Can. 47 si Concilio discimus: in quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die Dominico totas audiat, nec ante benedictionem Sacerdotis egredi præsumat, Apostolorum quoque Canonibus cautum est, vt communionem priuentur, qui solennibus sacris non perseverauerint in oratione, vsque dum missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare, Sabbathum, sacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis, non corpore magis, quam animo interesse Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis

corpore præsens adsit: illam itaque tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recollere, & pro illis gratias aliis agere oportet. Atque hæc est causa, quamobrem aliis operibus omnibus tum interdicitur, non quod per se malum sit arare, feminare, rem familiarem curare: sed quod quæ potiora sunt, iis vt rectius vacari queat, ab aliis operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant, Maxime vero abstinendum tum est ab omni opere seruilii. Nulla autem grauior est seruitus, quam sit peccatum. Quare si quid per dies aliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, cum dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atque ab omni deinceps peccato cauere, ita vt neque ventri seruiamus, neque mammonæ, neque cuiquam alij vicio. Nam qualia nunc à multis sabbatha celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: neque enim ad potationes, ad choreas, ad luxum instituta sunt sabbatha, cum recte scriptum sit ab Augustino: Melius est arare quam saltare: nulla sunt opera magis seruilia, quam sint hæc: sed vt tanto tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficiis eius recollendis vacare queamus. Quamobrem ab iis quæ vere seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. Cæterum labores manuum fieri quâdoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euides postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbatho: vel Ecclesie commodum: sicut in Euangelio Sacerdo-

In Psa. 9
Matt. x.
Ibidem.

tes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo, in die sabbathi: vel proximi utilitas, sicut Dominus curauit in die sabbathi habentem manum aridam, & Iudæos qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris autoritas: sicut idem præcepit Iudæis, vt circunciderent in die sabbathi. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando sabbatho reus erit. Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes sese offerunt Deo, eiusque verbo vacantes, spiritale sabbathum obseruant, vt Maria quæ meliorem partem elegit: à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis inundantur, morsu pestifero tertiarum plagæ Ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de sabbatho sanctificando manifestum est, qui cum semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt, cuius generis sunt Sacerdotes & monachi, quibus non propterea nuptiis interdictum est, quod male sint nuptiæ, sed quod cum perpetuum illis sabbathum obseruandum & iuge sacrificium sit offerendum, ac in lege Domini die nocteque meditandum, abstinendum est eis ab iis omnibus, per quæ possint à continua sabbathi obseruatione auocari.

De quarto Præcepto.

Ioan. 1. 7.

Pater. 1.
de pmiss.
Præ-
dictioni-
bus ca. 36
Luc. 10.

C A P. 20.

Docti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere deum & ea fugere, quæ à vero ipsius cultu auocare possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum: Siquidem omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quæris, pater noster ille est, quæ vno ore inuocantes dicimus omnes: Pater noster qui es in cælis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam, mater nostra terra est, ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaque natura fratres sumus secundum carnem: sed & secundum spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus, eundem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus. Quæ cum ita sint, non ea quæ nostra sunt singuli, sed ea quæ sunt aliorum considerare, non quod nobis ipsis, verum quod multis est utile quærere debemus. Reputet homo secum nomen suum unde traxerit: ab humo utique, quæ nihil cuique accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modo, verum & brutis, dum in usum omnium animantium diuersos fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus, quam vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumque visus. Nam & nos omnes unum corpus su-

In Ps. 14

Matt. 5.

Philip. 2.

I. Cor. 10.

mus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem sollicita sunt membra, ac non modo non lædit unum alterum, verum etiam pro virili sua succurrere læso conatur. Sic & nos alterum pro altero sollicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet. Omnes itaque diligendi sunt, sed quoniam copiarum singulorum parua sunt, eorum autem qui iis egent, infinita est multitudo, delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. Nam ut quisque nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius, ut proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, inquit, ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. Paulus quoque: Si quis, inquit, suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum, sibi parentes vendicant, per quos factum est, ut lucem hanc aspiceremus. In hos ergo cum primis nos esse beneficos oportet, ut gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solum ut parentes debita veneratione prosequamur, & eis dicto simus audientes, admonemur: verum etiam si quibus rebus opus

*Lib. 1. of
cap. 30.*

1. Tim. 5.

habuerint, ut illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officiis deferendis, verum & ille, qui consistit in elemosynis ac numerum oblationibus: ut honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in Proverbiis legimus. Honora Dominum de tua substantia, Et apud Tobiam: Cum ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. Ac paulo post: Qui benè præfunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, hoc est, non solum illis debita veneratio præstari, verum etiam vitæ necessaria debet suppeditari. Parentum autem nomine, non ipsi solum accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verum etiam omnes qui præfunt, siue sint pastores & episcopi, siue reges & principes, aut quicumque tandem alij magistratus. Omnis enim potestas à Deo est, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant episcopis & pastoribus, vel tributis & vectigalibus Principes suos fraudant, vel vtrisque dicto audientes non sunt, cum etiam illis discipulis obe-

*In Matt.
cap. 15.*

*Prov. 3.
Tob. 1.*

1. Tim. 5.

Rom. 13.

Ibidem.

1. Pet. 2.

dire Petrus iubeat. Magis etiam peccat, qui non ipsi modo non honorant, verum & alios ab honorandis illis auocant, dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit, dum eorum existimationi detrahunt, dum falsis etiam plerunque criminationibus famam eorum proscindunt & lacerant, dū quicquid ab illis statuitur, id secus interpretantur, & quæ non intelligunt, ea sæpe reprehendunt, neque ferre possunt, si qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati, cum si ipsi eodē loco essent, multo fortasse grauiora patrerent. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præsunt errata: Non est aboue iudicandus pastor: diuino pleraque iudicio sunt reseruanda: Dominus enim est, cui stat aut cadit, Multò grauisime verò peccant cōtra præceptū hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi de semitis antiquis, cum ipsi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur: quicquid sancitum ab illis, & tot seculorum vsu in Ecclesia Dei receptum est, & approbatum, id vno traditionum humanarum nomine reiciendum esse docent. Sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibi ipsis nihil non tribuunt, illis contra nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, ridēt sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Denique quæcunq; mille quingentis annis & deinceps, per Apostolos, & eorum successores, & per œcumenica Cōcilia pie sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura. Interroga, inquit, patrem tuū, & annuntiabit tibi, maiores

tuos

tuos & dicent tibi: Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quam grauius autem istos momordit coluber, quam dissipare sepem, hoc est omnia ecclesie dogmata, omnes institutiones ab Apostolis & apostolicis viris fundatas, cōuellere sunt & labefactare conati, qui pleraque non aliam ob causam cōtemnunt & reiciunt, quā quod ita sunt à sanctis patribus quāuis summa ratione constituta? verbi gratia: visum est patribus & ab ipsis etiam Apostolis institutum, vt sextis feriis à carnibus abstinēretur, quo gratia fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum patrū, nulla prorsus necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus: quacunque tandem de re, quamlibet pie constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauisimè contra præceptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus est, huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? Minime gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si mortem illi non gesserimus, si nos ab illius veritate segregauerimus, frustra nos audiuissete

Oo

Deut. 32.

Prov. 22.

Eccl. 10.

Prov. 13.

Rom. 14.

Esa. 30. tris disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij,
Psal. 17. quos vocat propheta filios desertores, de quib⁹
De simpli etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mētiti
itate pre sunt mihi: Nam vt alia omnia, sic hoc quoque
laturum. praelare Cyprianus: Ecclesia, inquit est, quæ
 nos Deo seruat, quæ filios regno, quos genera-
 uit, assignat: qui quis ab Ecclesia segregatus a-
 dulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separa-
 rur, nec pertinet ad Christi præmia qui relin-
 quit Ecclesiam Christi. Alienus est prophanus
 est, hostis est, habere iam non potest Deum pa-
 trem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sic igitur
 patrem nostrum Deum honoremus, vt suo
 matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic
 patris nostri disciplinam audiamus, vt matris
 quoque legem ne dimittamus: Quam qui non
Matt. 18. audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicū
 & Publicanum, nō agnoscit eum pro filio, qui
Luc. 10. quam sibi sanguine suo mundatam copulauit,
 sponsæ suæ Ecclesiæ non obtemperat, cuius
 contemptus, ad patris contemptum redundat.
I. Reg. 8. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me au-
 dit: qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuelē:
 Non te spreuerunt, sed me, ne regem super il-
 los. Nunquam à disciplina patris, lex matris,
 nunquam à lege matris disciplina patris dissi-
 det. Non est Euangelium vbi non est Ecclesia:
 Non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Nō
 quod scriptura non haberi possit extra Eccle-
 siam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimo-
 nio Diabolum & membra eius Hæreticos &
 schismaticos, ita frequenter vsos legimus, vt

eam eiusque sanum intellectum sibi solis pro-
 prie vindicare conati fuerint: Sed quod viuum
 Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pel-
 les haberi, siue chartæ possunt, atramentum ha-
 beri potest, literæ siue characteres quibus con-
 scriptum est Euangelium, haberi possunt: cæ-
 terum ipsum Euangelium extra Ecclesiam non
 habetur, nec haberi potest. Quæ causa est,
 quod Apostoli Spiritu sancto pleni, cum sym-
 bolū tradidissent, nusquam proposuerunt: credo
 sancta Biblia, aut sanctum Euangelium, sed
 credo dixerunt sanctam Ecclesiam, In ea sunt
 Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est E-
 uangelij intellectus, quin ipsa potius est Euan-
 gelium scriptum non atramento, sed Spiritu
 Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis
 cordis carnalibus: Hoc est illud verbum Do-
 mini, quod Propheta manere dixit in æternam,
 de quo Christus loquitur: Cælū & terra trāsi-
 bunt, verba autem mea non transibunt: Nam
 quæ calamo sunt in charta scripta, transire pos-
 sunt, possunt aliquo casu perire: quemadmo-
 dum libros legis Dei combustos legimus, quos
 tamen Esdras postea, qui eodem spiritu quo
 ante scripti fuerant, plenus fuit, restituit; sicut
 a Eusebio, b. Chrysostomus, c. Augusti-
 nus, d. Beda, & alij memoriæ prodiderunt.
 Quæ vero scripta sunt Spiritu Dei viui, non
 in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis,
 aut pecorinis, verum in tabulis cordis carna-
 libus, ea nulla ratione possunt interire.

2. Cor. 3°

Esa. 40°

Luc. 21°

a. In chri-
stianis.

b. In ope-
re imper-
fecto in
Matth.

Hom. 39. Quamobrem honoremus patrem nostrū Deū,
et hom. 8. honoremus & matrem nostram Ecclesiam, v-
in epist. 3. trique morem geramus, vtrique dicto simus au-
ad Hebr. dientes. Etenim cum Dei filio, carnem nostrā
c. De mi- induto, corpus vnum Ecclesia mater nostra fa-
rabilibus cta est. Quare qui non audit hanc, Deum non
sacre scri- audit Deo detrahit, quisquis illi detrahit: si qui-
ptura li- dem duo sunt in carne vna, Christus & Eccle-
2. ca. 3. sia, Mentitur quisquis audire se patris discipli-
d. Dera- ctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris discipli-
zione tem- na sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ
porum. firmamentum est, & columna veritatis, neque
cap. 21. cuiusquā autoritate nos ab ea auelli patiamur,
Eph. 5. quamlibet is sibi catus & prudens videatur,
 quamlibet etiam multa scripturarum proferat
 oracula, quæ non legendo, sed in intelligendo
 consistunt. Sathanæ sunt illæ voces: Deponite
 quicquid armaturæ suppeditant. Orthodoxi
 veteres, Theologorum scholæ, autoritas cõcilio-
 rum & pontificum, consensus tot sæculorum,
 ac totius populi Christiani: nihil recipimus,
 nisi scripturas, sed sic, vt penes nos solos
 sit certa autoritas interpretandi: quod nos
 interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus, quod
 adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi,
 à spiritu Sathanæ & alienata mente profectū est:
 Quod Orthodoxi docuerunt, quod autoritas
 Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus
 amplexus est, quod scholæ defendunt, exitia-
 bile venenum est Sathanæ, quod ego doceo spi-
 ritus est vitæ. Credite in scripturis nihil profius

esse obscuritatis, vel quod egeat iudice: aut vt
 omnes cœcutiant, ego non cœcutio, nam con-
 scius mihi sum me habere Spiritū Christi, quo
 possum de omnibus iudicare, nemo de me: No-
 lo iuditiū, sed requiro obsequium: Neq; quē-
 quam vel tantillum moueat multitudo, magni-
 tudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas,
 Ecclesiæ sanctorum, omnes perierunt, si fense-
 runt vt scripserunt, nisi qui forte resipuerunt
 ante supremum vitæ diem: Qui meis probatio-
 nibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut
 blasphemiam committunt in Spiritū sanctum.
 Et tamen per quod idolum hæc Sathanas lo-
 quutus est, non continua quidem oratione, sed
 sparsim in multis locis, in illo omni impiæ do-
 ctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio,
 illud nunc pro Deo colit magna pars Germa-
 niæ: quod ille sentit, Dei verbum & purum
 Euangelium vocatur.

De quinto Præcepto.

- C A P. 21.

 Vemadmodum nihil est magis secun-
 dum naturam, quam vt homo homi-
 ni, quicumque sit, ob eam ipsam tamē
 causam, quod homo sit, consultum velit: Sic è
 contrario detrahere aliquid alteri, violare al-
 terum, & hominē hominis incommodo suum
 augere commodum, magis est cõtra naturam,
 quam mors, quam paupertas, quam dolor,
 quam cætera quæ possint aut corpori accidere,

Oo iij

aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini possunt importari, multo grauissimum habetur, & longe facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat, si quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet dicens: Nō occides. Quod tamē interdictū non ita late patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quæcunq; tandem bruta animalia, quæ in vsu hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuunt occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultū vellere, aut herbis etiā velci:

Gen. 9. Cum tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuunt, erit vobis in cibum, quasi olera virentia, tradidi vobis omnia, vt feras, & quascunq; tandem bestias, & pecora, nō alio loco habere debeamus, quam quo vel herbas vel fructus alios. Cum præsertim à Paulo quoq; scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit, idq; in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proxime insequenti: Maleficos nō patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbiert nolens obedire Sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Quod ergo dicit hoc loco, Nō occides,

ad priuatos homines pertinere voluit. Nam si qui magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, nō ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit. Ego occidā & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernūt. Quid enim aliud est rex, aut iudex quicūq;, quam dei minister, bonis in bonum? si autem malū feceris, inquit Paulus, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram, ei qui male agit. Ipsius ministerio deus plectit fontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque, quod de nō occidēdo præceptū est, tanto diligentius obseruet. Quamobrem non modo nō peccat iudex, cum de fonte pœnas sumit: verumetiam si id facere intermitteret, non minus in vicio est, quam ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciat. Homicida est, quisquis iurisdictionem sibi datam habēs, homicidā impunitum relinquit: de quo cū debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verū dei minister est, vindex in iram ei, qui male agit. Præclare quidā dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominū alitur effrenatus, Nō igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominē occidi faciat, sed qui priuata sua & propria autoritate occiderit hominem, is demum violasse mandatum hoc existimāndus est: non solum si manu id faciat, verumetiam si sit ex eorū numero de quibus dicit scriptura: Filij hominum dentes

Dei. 132.
Prou. 8.

Rom. 13.

eorum arma & sagitte, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunq; præstet auxilium, aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati. Si quidem digni sunt morte, non solum qui faciunt: sed etiam qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obfistit si potest, cū scriptum sit: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitū liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neq; pascit, ipse occidisse iudicatur. Pisce fame morientem, dicit Ambrosius, si non paueris, occidisti. Ac peccant quidē grauius, qui corpus hominis occidūt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De Diabolo dicit Christus, quod homicida erat ab initio. Atq; ille nō gladio armatus, nō ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum seminavit, inquit Augustinus, & occidit. Noli ergo putare te non esse homicidam, quando fratri tuo male persudes. Graue genus id est homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atq; ita gehennæ reum facit, si doctrinis variis & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam, Christi. Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua cōtaminata corrumpit alios, dum sua in eos vicia infundit, ac plus etiam exemplo quā peccato nocet: si præsertim sit ex eorum nume-

Rom. I.
Prov. 24.

Ioan. 8.

Tract. 42
in Ioan. 8

ro, quibus dictum est: Vos estis sal terræ, quod si sal euauerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Qui si præierint aliis flagitiose viuendo, tot eos mortibus dignos esse, scribit Gregorius, quot ad subditos suos In pastorali parrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modo crimine, verumetiam suspicione criminis vacare queant, quanto pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cum sua in illos vitia infundunt.

De sexto Præcepto.

CAP. 22.

Draue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non mæchaberis. Quamobrem non Romanorum modo, verum & Hebræorum & Barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli: nec manifesti, dupli pœna absoluebat: scelus adulterij securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quod is violasset, sine quo populus nō esset. Nec hoc contenta legum seueritas, illud etiam permittit; deprehensum adulterum sine iudicio, sine legibus confodere: nimirum id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite pro-

pellenti: quasi lædat atrocius, qui coniugem adimat, quam qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus, ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non aude faciem attollere: qui multis adulteriis nobilitatus est, principem inter alios sæpe locum obtinet: atque adeo non pudet facti plerosque, ut gloriantur etiam in malitia sua, lætentur cum male fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur: si pudicitiam vxoris alienæ furatus: omni eam honestate spoliauerit, non modo nulla pœna, ciuilibus quidē legibus, dignus existimatur, verum etiam idoneus dicitur cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulterij, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet: Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tanto puniri grauius oportuit, quanto magis ad eum pertinet, & virtute vincere scœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est viri, itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est, ne illac eat viuendo, qua timet, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à veritate dictum, quod plus in eo quam in scœmina virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, ut virtutis exemplo præcat vxori, neque quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse præstet, quam ab illa coniugij fidem exigit. Cæterum adulterij siue mæchie nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus, hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos.

Psal. 51.

Erou. 2.

De adulterinis nuptiis, libro 2. cap. 8.

Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius sit simplex fornicatio, quam adulterium, utroque tamen coniunxit Apostolus, *Hebr. 13.* dicēs: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei, in filios diffidentiae. Et rursus in alia Epistola: Fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniã qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certe quod peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit. Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium: qui si hoc dicerent, sancire Deum, ut à lege matrimonij coniuges non discedant, neque quid indignum committant honestate temperantiãque coniugali, nã illi recte sentirent. Vult enim Deus, ut coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuiolatam. Cæterum hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, ut vxores ducant: quæ scripturæ mens nunquam fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos qui cœlibem vitam agunt, quam ad eos qui matrimonio sunt irretiti, proprie dictum esse videtur. His præcipitur, ut inuicem sibi fidem seruent, ut thorum immaculatum custodiant, neque maritus alicui præterquam vxori, ne-

Hebr. 13.

Galat. 5.

ue vxor alicui præterquam marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quod inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur, quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat: sed si quis putat vnicum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longe aberrat. Multa millia virginum multæ myriades continentium fuerunt in ecclesia, qui aliis, quam contrahendi matrimonij remedijs vsi, pudice & caste vitæ suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quod potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quenquam posse dicemus? Non est abbreviata manus domini, idem nunc Deus est qui fuit semper, neque cœpit vnquam, nec idem esse desinet, æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: non exaruit fons ille bonitatis, æquè nunc etiam copiosus est, & redundans.

Quamobrem qui negat recte dici hodie nos dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euāgelij vocem. Omnia possibilia sunt credenti. Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlibem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergo quod melius est vocati sumus omnes, cum per ipsum Christum

Esa. 59.

Matt. 9.

Philip. 4

I. Cor. 7.

dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult capere, *Matt. 19.* capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios *I. Cor. 7.* scribentem: Volo autem omnes esse sicut me ipsum: hoc præcipue tempore, quod cum breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquam non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo pie colendo potius occupati, quam rei sint vxoriæ mancipati.

Quare vocati sumus ad ea quæ sunt optima. Nā si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: nō est verisimile, non multo magis id voluisse Deū, qui nos ad perpetuum quandam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximū est sequeretur. Prima sequētem, sicut antea quoque diximus, honestum est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proterue improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire, & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verum ei qui nulla se voti religione obstrinxit.

Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet, vt maxime verum sit, contra naturam eum niti. Siquidē si quis naturam spectet corruptam, & vicio primi parentis deprauatam, non modo carnis, verum & oculorum, & honoris concupiscentia, maxime secun-

dum naturam est. Omnes enim natura & voluptate frui, & diuitiis affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum, contra corruptam naturam hanc? nunquid deſtentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reſiſtendus? Atqui hæc eſt militia noſtra. Militia enim eſt vita hominis ſuper terram. Quid aliud in Baptiſmo factum eſt, quam quod Chriſto nomen dedimus, quam quod illi ſtipendia nos facturos, & contra omnem & carnis & oculorum, & honoris concupiſcentiam fortiter eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? Ne propterea deſpondere nos animum ſtatim oportet, ſi victi quædam fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Præclare Baſilius: Non angeli ſumus, inquit, ſed homines, & cadimus & reſurgimus, idque ſæpe eadem hora. Ambroſius verò contra eos, qui propter infirmitatem non eſſe putabant vouendam continentiam, ne quis forte nõ præſtet quod vouiſſet: Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. Quid, ipſi coniuges, nunquid omnes caſtitem obſeruant coniugalem? Etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe, vel illa Xiſti ſententia ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: Adulter eſt in ſuam uxorem amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus quod eſſe debebat fornicationis remedium, peccati grauioris ſit occaſio, apud quos adulterium ludus & iocus eſt.

Iob. 7.

In homi-
do penit.
Lib. 1. de
viduis.

Lib. 1. cõ-
tra Ioui-
nianum.
Lib. 2.
contra
Iulianũ.

Nunquid ideo malæ ſunt nuptiæ? nunquid ab illis abſtinendum eſt propterea, quod alteruter, aut vtérque coniugum non raro illicito concubitu miſcetur? Et certe cum non diſpar ſit admiſſum, non par tamẽ culpa fuerit adulteri cœlibis, & cõiugati. Nam quo ſanctior eſt res coniugiũ, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam ſanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non eſt honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, ſi quis fidẽ ſuam coniugi obſtringit, ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantum fore promittit, etiam ſi non paucos reperire liceat, qui quod promiſerint non præſtent. Quod ſi difficilius contineat, qui coniugis vti commertio conſueuit, ſi quo caſu longius abſit à coniuge, aut ſi non modico temporis interuallo nullus illius propter diuturnam infirmitatem ſit uſus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiſcentiam à natura ſibi inſitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, ſui corporis poteſtatem alteri facere noluerit? Scilicet ſi iſtos audiemus, ſuperſtite coniuge, quandoquidem illius eſſe non poteſt, ad ſecundas ac tertias aut quartas etiam nuptias tranſibit, ne ſi continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita eſt, nitendo. Quis non videt quanta ſit in iis abſurditas? Et tamen çatti ſibi videntur, qui hæc magno cum ſupercillio pronunciant, ſeque prudentiores eſſe deierauerint, quã vel Apoſtolos ipſos, qui tam fuerunt rerum omniũ imperiti, vt ſimul

atque Christum sequi cœperant, vxores relinquere, neque sui corporis potestatem deinceps illis vnquam facerent, vel eos qui per mille quingentos annos, illos sequuti sunt omnes. Verum huc istos cœcitatæ & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multo grauior est quàm illa carnalis. Despõdi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus, per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multo ante dixerat. Et spõsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia & in iudicio & in misericordia & in miserationibus. Sumus ergo sponsæ Christi, quod quod maxime stipendium est, & omnes vna sponsa, & singule sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnus sponsæ sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Spõsus noster ille est de quo scriptum est, Rex omnis terræ Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quodnam est illud precium magnum? edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptilibus, auro & argento redempti estis, sed præcioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suum fudit, sanguinis sui precio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

I. Cor. II.
Osea 2.

Psal. 46.

I. Cor. 6.

I. Pet. I.

Psal. 21.

tem. Habet ergo vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes dicens, quod erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam nõ diuiserunt impij milites, Christi persequutores: interea diuidunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Cæterum quisquis hanc diuidit, milites qui Christum, in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta Catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit precio, segregatus est, atque illius esse spõsa desinit, tantoque grauius mœchatur, quam qui coniugio irretitus: alienum thorum inuadit, quãto maior est Christus, Deus & homo, quam quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de vno persuasione accedat ad falsam quæ non conuenit opinionem. Et eum sequutus Hieronymus Ezechielem enarras: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ: quibus præcipit sermo diuinus: State in viis & quærite semitas domini sempiternas, & videte quæ sit via bona & ambulante in ea, Moyse videlicet, Iesu, Iudicum & Regum libris, Esaiâque & Hieremia & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis male abytur scripturarum, &

Ioan. 19.

Libr. 6.
stromatum.

Libr. 5.
cap. 16.
Hier. 6.

dicit: hæc ait Esaias, hæc dicit Ozea, hoc loquutus est Moyses, hæc Daniel. Et pulchre, non in medijs viis, nec in viarum terminis, ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio, & vestimenta quibus sceditas nostra, ac turpitudine velatur, dant amatoribus suis vel contrariis fortitudinibus vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtédum, quia ad hoc facti sunt vt fumantur, &c. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum: Et post te non erit fornicatio, collocatione illius omnem deinceps fornicatione leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso, tu prosternaberis meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt & sponsæ ipsius Ecclesiæ membra esse desierunt, vt quanto semel ei fidem datam sefelerunt, eam subinde mutant, ac simul ac viderint collem aliquem sublimam, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, que inflat, quique verbis ornatis & amplis, ea quæ praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se

Ibidem.

Hiere. 2.

tradunt, dū nihil apud eos stabile est & diuturnum. Sed neque apud magistros eorum, sectarumque principes, constans est aliquid & perpetuum, cum quotannis, & ritus & dogmata sua variant. Plerosque videre licuit, qui cum nati vel renati potius fuissent Christiani, facti Lutherani, deinde Sacramentarij, postea temporis causa finxerūt se Lutheri de Eucharistia dogma, quauis falsum, amplecti, vt ne profusus veritate Christi corporis ex Eucharistia tollere viderentur; ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti: nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mæchiæ genere cum primis cauendum est homini Christiano, cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus esse debet, quam vt ab Ecclesia, quam sibi sponsam Christus elegit, in cuius communionem Christi sponsa & ipse efficitur; se diuelli quacunque tandem ratione patiatur; quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet, quo possit ad præmia, quæ sponis suis Christus pollicitus est, peruenire. Ne verò durius aliquid videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est qui vult capere capiat: veterū Orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nā

*Libr. 4.
Theologia,*

*Hom. 67
in Ioan.*

Libet autem Chrysostomi verba adscribere, qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Nō potuerunt, inquit, hoc est, noluerunt. Neque te admiratio capiat: alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquam potestate pro voluntate vitur. Et iterum: non potest mundus vos odio habere, me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cum quis dicit: Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis, potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam & pardus varietatem suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit male. Nō dicit quod impossibile eis sit bene operari, sed quia noluerit, ideo non possunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est, vt singulare iam esse certamen perdiscas, non vt sorte datam necessitatem suspiceris: his enim datum est, qui sponte id eligunt. Quod ita dixit: vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit non omnes possunt, sed non omnes capiunt: id est, omnes quidem capere possunt, sed non tamen omnes capere volūt. Palma proposita est, qui concupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret si omnes periculum pugnae timerent. Hieronymus quoque sententiam sequutus Origenis, Matthæi locum eundē explicans: Non omnes capiunt ver-

bum istud: Nemo putet sub hoc verbo vel factum vel fortunam introduci, quod hi sunt virgines quibus à Deo datum est: sed his datū est qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba: qui potest capere, capiat: Relinquit rē, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat.

Neque diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquam hunc ex Euāgelio locum adferret iis verbis vitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate. intellexit enim esse rem supra naturā, eam tamen laudibus prosequendo eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoque eundē, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendū est, quod nolebant: quemadmodum dictum est, de domino Deo nostro: Negare seipsum non potest: de omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quod dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ.

De septimo Præcepto.

CAP. 23.

QUOD septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet aliis leuius videri, quod cum absque satisfactione & poenitentia peccatum nō remittatur, de furto difficilior est, quam de aliis

P p iij

In epitome diuinarum decretorum cap. de virgini. Tractat. 53. in Ioan.

quibuscunque satisfactio. Nā si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modo iustum animo dolorem accipiat, ieiunio, oratione, eleemofyna placatum sibi Deum reddere, peccati que sui veniam impetrare potest. Cæterum si rem alienam cōtractauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemofynæ: si non vult quadruplum cum Zachæo restituere: saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demū de suo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo sunt eleemofynæ, quæ fiūt de alieno. Si vero fiant ex iis, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea quæ furto siue rapina cōgregata sunt, vocat dēsum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsque quo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluunt vt lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominē, quominus euadere possit, quam ad profundum lutum eum, qui in ipso hæsit. Non est autem existimandum solum illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multo grauius est si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem furti nomine, quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neque putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui fur tum prohibuit, quin à patre potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de pro-

*Eocl. 34.
Abac. 2.*

*In quest.
in Exod.
cap. 71.*

ximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti: quia plus non potuisti, ideo non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. V furam etiā si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est: quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quam hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitū aliquem in negotiis & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo, ab iis qui precia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & iniustis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta. Principes tui inobedientes, socij furum: qui cum per rapinas, miserorumque lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certe socij furum recte vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant, sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohiberi potest eum, qui iniuriam facit, & non prohibet, is non minorem, scribit Chrysolomus, luet pœnam, quam qui iniuriam fecit. Contra vero qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures merito dicuntur. Vix vllum autem crimen est, quod latius quam

*De verbis
Apostoli,
Hom. 19.*

Esaiæ. 1.

Psal. 49.

*In Gene.
Hom. 33.*

hoc pateat: Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deinde verò qui non intrant per ostium in ouile ouium, hoc est magistratus & honores. Ecclesiasticos præsertim, pecunia comparant, eos fures & latrones ipse dominus appellat: Numerant quidam & hæc inter furti genera. Si quis Ecclesiæ præsertim bonis per luxum abutatur, si maiores, quam pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, non sine magno eorum quibus præest, grauamine. Cæterum inter omnia furti genera, multo perniciosissimum illud est, cuius Prophetas quosdam arguit Dominus, qui furabantur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus: Semper inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et: vidi Dominum. Et: verbum Domini, quod factum est ad illum, siue illum: sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumunt linguas suas vt cordis venena ore pronuncient. Neque enim competit hereticis scripturarum possessio, quam quoties inuadunt, sylvam alienam cædunt, fontes alienos transfuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascent: quemadmodum pluribus ea de re verbis,

Joan. 10.

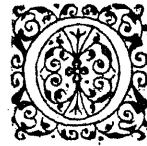
Hier. 23.

Tertulianus differit. Et propterea recte dicuntur furari verba Dei, quorum possessio nõ pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est, quod scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtivas vocat, & panem absconditum,

*Li. de præscriptio-
nibus ad
uersus hæ-
reticos.
Prou. 9.*

De octavo Præcepto.

C A P. 24.

OCTAVO Præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura. Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius nõ est bona. Quantũ autẽ sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est. Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit veritas, mendax est, & pater eius, intellige mendacij. Verum & scriptura quam graue sit hoc facinus, demonstrat dicens. Os quod mentitur, occidit animã, Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium: peccat igitur quicumque mentitur. Cum autem tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest: officiosum quod prodest: iocosum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè quod perniciem adfert proximo: siue quis eum doctrinis variis & peregrinis in aliud Euangelium transferre Dei verbum adulterando: siue capitis aut

Ecol. 7.

*Tractat.
42. i. 10ã.*

Joan. 8.

*Sapient. I
Psal. 9.*

fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimoniū dicendo. Quod si iuri siurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim esse potest facinus magis capitale, quam testem citare mendacij veritatē. Quamobrem cum graue sit crimen mendacium, longe grauisimum est periurium. In veteri lege contra falsum testem, pœnam hanc fuisse constitutam legimus. Cum diligentissime percrutantes, inquit, inuenerit falsum testem contra fratrem dixisse mendacium, reddet ei sicut fratri facere cogitauit, & auferes malū de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas in Exodo sancitam legimus. Neque enim leuius est, falso testimonio, quam ferro, quenquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo, contineri noxa omnis qua proximus per linguam afficitur, quæ nonnunquam est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores Deo odibiles, qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, benevolentiamque mutuam euertere conantur: qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inferunt, sic isti clam detrahentes

*Dent. 19.**Exod. 21**Rom. 1.**Eccl. 10.*

virus sui pectoris infundunt in fratrem. cumque; lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis sit creata, isti eam serpenti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modo ipsi qui detrahunt alienæ famæ, verum & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet scriptura dicens: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras aribus tuis. Offendunt & susurriones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desyderiis animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam cōtra quos dicit Propheta: Popule meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus nunquam satisfieri potest. Offendunt vt vno verbo completamur omnia, quicunque vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas, lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpe mutatas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit & gentes fortes dissoluit, plures vt per linguam interiisse, quam in ore gladij cecidisse videantur, vt recte eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, in quietum malum, plenam veneno mortifero.

*Eccl. 28.**Prov. 6.**Eccl. 18.**Psal. 9.**Esai. 5.**Esai. 3.**Eccl. 18.**Iacob. 3.*

EXPLICATIO

De nono & decimo Præceptis.

C A P. 25.

Fumanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quod illis aut facta puniuntur, vt furta cædesque: aut dicta, vt conuittia, & in fide aduocationes: aut scripta, vt falsa charta & famosi libelli: aut consilia, vt conuittationes & conscientia latronum, Cæterum cogitationis pœnam nemo patitur, modo suis terminis ea sit cõtenta. Deus vero de malis etiã cogitatis pœnas persequitur: Si quidẽ homo videt quæ foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solãque voluntas est, sicut ex Bernardo quoq; docuimus antea, quæ, quoniam pro sui ingenta libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire, nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immerito iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam cõstituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæque consentit. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit, antequam occidat, quasi homicida habetur: & qui peierare paratus est, antequam peieret iam periurus habetur: & qui adulterium committere visus est, antequam committat, iam adulter est, ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostronus, nõ ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis: Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem

1. Reg. 16
Heb. 4.

Hom. 46

NONI ET DECIMI PRÆCEPTI II9
testimonia sunt voluntatis. Hanc igitur, voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus iis præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Falluntur autem qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parëtis nostri vicio nobis infusus est, hoc loco prohiberi censent. Nam sicut antea quoq; fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verum isti nihil non comminiscuntur, quo possint blasphemam suã sententiã de eo quod impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos vero cum Augustino dicamus, quod nec impossibile aliquid, potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus, non prohibuit Deus, cū diceret: Non concupisces: Fomes iste nobis infusus est à natura: quæ vero sunt à natura, nec laudem nec vituperationem merentur. Quamobrem nec peccatum quidem est in renatis concupiscentia: siquidem bapuzma, quemadmodũ ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorũ radices, in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum rescanda peccata. Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christũ vo-

Serm. 61
de tempore.

Contra
duos E-
pistolæ
Pelagiani
norũ li. 3.
cap. 13.

eat peccatum: Nunquid ideo Christū, aut culpā alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium, Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale nō est, quod nos æternę damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnū esse deliramentum scribit Augustinus & peccati reum teneri quenquam, quia nō fecit quod facere non potuit, summę iniquitatis esse putat & infantię: vsque adeo enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quod itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideo sic vocat, quod proprię peccati culpęque alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cū iam in regeneratis non sit ipsa peccatum: Sicut vocatur lingua, locutio quam lingua facit, & manus vocatur, scriptura quam manus facit, itemq; sic vocatur peccatum, quia peccatū si vincit facit: Sicut vocatur frigus pigrum, nō quod à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quam viciosos affectus, ad quos accedit consensus, vt non cōcupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas, quodq; dixit alibi idem Apostolus: Nō regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit passionis: velle autem arbitrij est: frequenter enim concupiscimus,

Rom. 7.
*De damnab' anti-
 mab' cō-
 tra ma-
 nich.*
*De vera
 religione
 cap. 14.*
Ecc. 18.
Rom. 6.
Hom 52.
*operis im-
 perfecti
 in Matt.*

etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat, magis autem gloriosiore facit virginitatis coronam. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Quo magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam non nunquam esse nomen fomitis, & quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quod sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostrę. De hac scribit Iacobus: vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hęc non solum peccatum non est, verumetiam occasio persępe coronę. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitę. Porro concupiscentia hęc cum conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsus tamen mortis nondum incurrimus, Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidem punctus sensuum & incentiuum viciorum. Secundus est cogitatio quę concipit peccatum delectationis. Hoc duos stimulos, quos Gręci Propadeias vocant, scribit Hieronymus Deum non punire, sine quibus nullum hominū esse posse dicit. Cæterum peccatū cum cōsumatum fuerit, hoc est, cum quis facere decreuerit cogitata, aut cum opere perpetraverit,

Hom. 13.
in Epist.
ad Rom.
Gen. 8.
Rom. 7.
Iac. 1.
Iac. 1.
In ca. 18.
Ezech.

tum demum generat mortem. Ex eo colligere licet, quod concupiscentia quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quam bellum, quam pugna, quam rixa quædam est, in qua si quis victor euaserit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis est in eo quod vrimur, quod delectamur, sed si succumbimus delectationi, tum demum peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggesterit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Augustinus, victum non video: Pugna est: Concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium, Fateor, quia delectat: sed spiritus ex aduerso concupiscit, aduersus carnem: delectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnem, aut certe non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat: quomodo vis innotescere, sic viue: quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominū, sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? quare non laudant adulteriū, nec adulteri. Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat & adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: & tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum suggestionibus prauis & delectationibus

*Ho. 43.
de verbis
Domini.*

tionibus genuinis. Fiat quod ait Apostolus: nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, non sit: iam enim est ibi: quod ideo peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in Paradiso caro concupiscebatur aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, postquã homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi vt posset saltè possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus: cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cæterū spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te. Quod autem aliud sit concupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli vt non quæcunque vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq;: Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilominus velimus, nolimus, concupiscentias habemus: velimus, nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant: neq; prius illis liberabimur, quam cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria: Tunc audiētur voces illæ triumphantium: Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus: percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulnerat⁹ est propter me, qui fecit me: O mors õ mors vulneratus est pro me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triumphantium: pugnantium vero vox est. Miserere

*De verbis
Apostoli
ser. 3. vbi sit
pra.*

Psal. 6.

mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea: & anima mea turbata est valde, & tu Domine vsquequo? Hanc vocē emittebat & Paulus, cui & ipsi, ne magnitudo révelationum extolleret eum, datus fuerat stimulus carnis, angelus Sathanæ, qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogavit clamans: Et tu Domine vsquequo? Et responsum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea, virtus in infirmitate perficitur. Vel ex iis verbis perspicuum esse cuius potest, quod infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modo peccatum non est: verumetiam facit ad virtutis perfectionem, quodque ea prohibita non sit, neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore ad obediendum desideriis eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt, sed noli obedire. Arma te, summe instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt: Si bene me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro, mortali corpore: Quid est, non regnet? non obediat concupiscentiis suis: si enim ceperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponā tibi? fac quod audisti. Nō exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato: Dedit tibi de potestatem per spiritum sanctum, vt mēbra tua

I. Cor. 12.

Rom. 6.

NONI ET DECIMI PRÆCEPTI. 122
teneas: surgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato: tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere: te ne oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totū corpus: tene latera: tene summa: tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est vt habeamus illas. Quare non dixit concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cum concupiscimus: ipsum concupiscere facere est. Sed ait Apostolus. Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum est: hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, suggessit, non audiatur: ardet, non se compescit, & velles vt non arderes: & vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis? Noli dare membra, ardeat sine causa, & consumit se: In te ergo fiunt ipse concupiscentiæ: fatendum est, fiunt: ideo dixit ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfecisti: perfecisti etenim, si decernas faciendum esse adulterium, & ideo non facis, quia locus nō est inuentus, quia oportunitas non datur, quia forte illa casta est de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est, & tu adulter es. Quare quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti. Hæc est concupiscentia, quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur, si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati, si quidem femi-

Gala. 5.

Rom. 7.

In *insti-
tutione il-
lorū qui
vitā cu-
piunt du-
cere per-
fectam*
Ho. 27. in
Numeros

na ista cupiditatis, quemadmodū à Basilio quo-
que scriptum legimus: primo motu compesci
nequeunt, quin etiam occasio potius & mate-
ria ad Dei gratiam promerendam exercendam-
que virtutem existunt, vt non sine causa dixerit
Origenes: Sicut caro si tale non aspergatur:
quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur,
ita & anima nisi tentationibus assiduis quodā-
modo saliat, continuo resoluitur ac relaxa-
tur. Si vero blandior aliquantulum in iis mora
fuerit: humana tentatio. Ceterum si ad extremum
certa ratione deliberationeque firmetur, etiamsi
in actum non prodeant, omnino lætifera iam
sunt: tum enim demum ventum est contra præ-
ceptum Dei: Non concupisces. Sic & Ansel-
mus exponens illum Pauli locum: Non regnet
peccatum &c. Non ait, inquit, non sit, sed, ne
regnet. Et si sit peccatum, id est, fomes & dele-
ctatio peccati, tamen non regnet, id est, non fa-
ciat, quod illicite cupit. Inest modo peccatum
cum delectaris, regnat si consenseris. Sed quid
Anselmum commemoramus, virum excellen-
ti quidem doctrina præditum, sed qui quingen-
torum annorum ætatem non exceperit? Etiam
ante mille prope ducentos annos, sic Pauli lo-
cum hunc enarrauerunt, ante Augustinū Chry-
sostomus, & post Augustinum eius discipulus
Primasius, & qui propemodū fuit illius æqua-
lis Petrus Chrysologus, post hunc Theophila-
ctus, atque alij non pauci, Libet autem Petri
Chrysologi verba adscribere: Non regnet pec-
catum in vestro mortali corpore. Non dixit,

serm. 113

inquit, non veniat ad vos, non dixit, non prouo-
cet, non titillet, sed non regnet, nō dominetur.
Confligat, ad vincens gloriam dimicet, & de-
cidat ad triumphum victoris, & tandem se do-
leat impia peccati dominatio à seruis quondam
suis tota securitate calcari, & crudelis tyrā-
nus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus
captiuorum, & ad eorum triumphum, de qui-
bus diu triūphauerat se veteranus hostis, perue-
nisse deploret. Sed & vetustior omnibus iis Hy-
larius, enarrans illud ex Psalmo: Non domine-
tur mei omnis iniustitia. Non inquit, vt à se ab-
sit, sed ne dominetur sui orat: scit per tentatio-
nes ad gloriam perueniri. Ac paulo post domi-
nationem iniustitiæ Propheta metuit, tentatio-
nem vero eius non recusat. Quæ malum igitur
istos agitant intemperix? qui tanto priscorum
patrum cōsensui repugnare, suamque opinionē,
illorum sententiæ anteponere audent? Nam
quod Augustino & Primasio in Africa, idem
Ioanni Chrysostomo in Thracia, Petro Chry-
sologo in Italia, Theophilacto in Mesia, Ansel-
mo in Anglia, & qui sequuti hūc sunt, reliquis
deinceps omnibus, idem visum est, in variis or-
bis Christiani partibus. Sed ipse sensus comu-
nis indicat, non prohiberi à Deo pugnam car-
nis, in qua si quis strenue se gesserit, coronam
assequitur, sed prohiberi, ne concupiscentiæ
carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patia-
mur. Vita nostra militia est: Si præmit nos
hostis, in eo peccatum nullū est, modo ne op-
primi nos ab eo sinamus. Cum igitur prohibe-

In Psal.
118.

Job. 7.

tur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet: vt cum dicit lex: Nō concupisces, hoc velle dicere credenda sit, non diligas quod diligi nō oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cædit iniuriam vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo: Non concupisces: Nam etsi bona concupiscentia quoq; sit, qua spiritus concupiscit aduersus carnem, de qua scriptum etiā legimus: Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum: tamen cum non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur: nō nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaq; non solum opere quod non oportet si perfeceris, verum etiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quam voluntati præmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quod si voluntas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es. Diligis quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Hæ sunt duæ radices, quas attendit Deus: radix malorum omnium est cupiditas, radix bonorum omnium est charitas: ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficitur: hanc in bonorū Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus: Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verum radicem intuetur, verum

Sap. 6.

in Ps. 118
Cōciōe. 8

1. Tim. 6.

ex cupiditate an ex charitate facias, solū id spectandum esse putat: vsq; eō etiam, vt homicidā laudatum, de eo vero qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas experitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat: commendatus à Domino æterni sacerdotij Testamentum accepit: non quod ipsum bonū sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contra Saul non occidit Agag regem pinguisimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cum dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuerit: non quod malus esset affectus misericordiæ, sed quod contra Dei præceptum pepercit; deq; rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, nō quod foris apparet inspicit. Abominatur omne id quod ex radice cupiditatis proficitur: Cōtra quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortaliū iudiciū, deo tamē qui cor nō manū interrogat, grato cūprimis animo ad amplectitur.

Num. 25
1. Mach. 1

1. Reg. 15.

Porro charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus tum dicit: ne concupiscas, quo facilius inserere possit radicem illā, ex qua nascitur, quicquid est rerum bonarum: cuius meminit Christus dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Ex iis colligere licet, quod antea quoque; copiose per nos demonstratum est, quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, si non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quam qui sunt omnis charitatis profusus expertes: cuius generis omnes hæreticos & Schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim heretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita ut montes transferāt, possunt non modo suas facultates omnes in cibos pauperū distribuere: verumetiam tradere corpora sua ita ut ardeant: sola est charitas, quam si habere possent, heretici & schismatici esse non possent: sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filiis, sic secernit Catholicos ab hæreticis: soli est charitas, per quam retinetur spiritus unitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non

Deut. 6.

Matt. 5.

Marc. 12.

Luc. 10.

Eph. 4.

1. Cor. 13.

modo non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, ut alteri se præferat nemo, quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquam segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ nihil sibi non arrogant, nihil aliis non derogant, sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, ut qui tot sæculis in sancta Catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerunt, eos aut cœcitatibus, aut impietatis cōdemnet omnes, qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatē, quod extremæ cuiusdam est impietatis, amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verum de iis hæcenus, Nunc quoniam de interno cultu, quantum præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

De Externo Cultu.

CAP. 26.

QVOD si nuda mens esset nostra, nec villo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus, nec erat quod plura scribendi laborem caperemus. Quoniam vero iuncta est implicata cum corpore, ac illius

adminiculo persæpe mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoque cultu paucis differendum nobis restat, qui corpore, quisque rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantum curare, quæ animæ soli optime conducerent. Quoniam vero geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod est corporis laboribus, & animæ exercitiis absoluat. Ac illud quidem homini Christiano certum, & indubitarum esse debet, quod omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur, ac illius numini maiestatisque dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa interna voluntate consistit. Quæ voluntas cum bona & magna est, charitas vocatur, per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur.

I. Cor. 6. Hac sola coli Deus maxime gaudet: qui cum sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem de sublimi cælo filiū suum in hanc lachrymarum vallem demittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum in terris versari cum hominibus voluit, quam, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes; in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes ad illum, tāquam ad vltimum finem referentes, vnus

De vita solitaria, cap. 7.

*I. Ioan. 4
Ephes. 5.*

cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quæ præcipue Deus à nobis exigit, quem quantum diligimus, tantum colimus. Nam, sicut ab Augustino quoque scriptū legimus, pietas Dei cultus est, nec colitur ille nisi amādo. Cæterum vbi verus est amor, nequaquam sic in ipsa reconditus, & abstrusus esse potest, vt nō per signa quedam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc ille sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuum inflexiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur, quæ, sicut alia externa omnia, ita demum ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei, momenti aliquid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiuntur, imitationes vt sint & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falso per simulationem vsurpata fictaque fuerint & ementita, non esse potest vlla magis nefaria consceleratæ mentis improbitas, cum in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur, qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea quæ fiunt externæ: quæ si Spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeo ad prouocandam, quam ad placan-

Episto.

120.

cap. 18.

Et Epist.

26.

Augu.

in Psal.

63.

Apoc. 2.

Heb. 4.

psal. 44. dam iram Dei facere videbuntur. Verum est enim quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filia regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ sunt intus.

De Cæremoniis Diuiso.

CAP. 27.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quædam enim à veritate mentis profecta, in ipso corpore statim & in iis quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur, cuius generis sunt preces, Deiq; inuocationes, & ea quæ paulo ante, recensuimus: quædam non magis à veritate proficisci, quam ad illam aspirare videtur, quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusque templorum, in varietate ordinu, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dieru celebratione sitæ sunt: quas qui sumptu suo instituerunt, si non alia re quam flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quam laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cum primis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quædrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam. Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipue videtur. Est enim eorum pars multo maxima, qui cum sensu-

Matt. 6.

bus magis, quam intelligentia, mentèque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad pie Deum colendum & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facile queunt excitari. Quamobrem fit non raro, rebus vt iis externis, quæ in oculos incurrunt, quæque sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maxime. Sumuntur autem cæremonia à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ recta ad Deum ipsum referuntur, cui cultus exhibetur, vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes, vt ieiunia, eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes alia, quibus animus hominis ad colendum Deum, præparatur: sunt rursus alia quasi quædam instrumenta diuini cultus, vt sacra vasa, sacra vestes, Chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia. Nobis de singulis dicere, rationemue singulorum explicare propositum non est, verum quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam differemus.

De Cæremoniis quæ sumuntur à personis.

CAPVT 28.

QUAE sumuntur à personis cæremonia, de iis, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cum pleraque dixerimus, tanto

nunc futuri sumus breuiiores. Neque enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ uellet, sumeret, vt que legitimè non uocatus, minus aliquod Ecclesiasticum usurparet. Verum, quod Paulus diligentèr monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solum ordo, uerùm etiam ordinis ordinandi cura retineretur in ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes uoluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Episcopos, non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt uocaretur tanquam Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis uocatus esset: manuum impositione necessariam præterea iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minùsq; considerate statui præcepit. Cui uero manus essent impositæ, signum id erat, quod non iam usurpauerit, uerum approbatione Ecclesiæ, & Spiritu Sancto authore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositione manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruari morem uideamus. Neque enim ordines, quos maiores uocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiuniũ, in quorum collatione solennes etiam ritus præcationum, chrismatum, prælectionum, examinationum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo fa-

1. Cor. 14

1. Cor. 12.

Heb. 5.

1. Tim. 5.

Act. 13.

Citata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quod si successu temporis adiectũ est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in usu fuerunt, factũ id est, quod religiosiores & augustiores ecclesiasticæ functiones redderetur, atque vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur, ne uel ij, qui manus imponunt, parum essent in legendis ministris circumspicendi, uel ij quibus imponuntur, cum se tanta uident obseruatione receptos donum suum contemnerent, & parui facerent. Quod uero non admittuntur ad ministerium ecclesiæ nisi cœlibes, non ideo fit, quod cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tẽpore somnare uidemus: nam & cœlibes reperire licet cuius potius quam Deo seruientes, sed quod qui se propter Dei regnum castrauerunt, multo sunt ad colendum Deum expeditiores, quam qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis quamlibet nolẽtem inuoluit hominem, quibus quantum additur studij, tantum sacris rebus deceditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cum orationes impediri dicat usu coniugij: Quamobrem uult omnes esse sine sollicitudine. Qui sine uxore est, inquit, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cũ uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori & diuisus est. Et mulier innupta, & uirgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, co-

Matt. 6.

1. Cor. 7.

gitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus, dum sic placere Christo satagunt, ut coniugi quisquam suæ, cui debet obsequium: non displiceat, cuius causâ mundi curis, implicari necesse habet: ideo factum est, ut cœlibes tantum ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo piacere queant, nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius, ubi quæ Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modo coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verum & priuarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult, ut sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modo nullas facultates, sed ne voluntatē quidē propriā habeat, quo sic ab omnibus mundi curis liber totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se quantum quantum est, suæque omnia subiiciat. Non est itaque cultus Dei cœlibatus aut monachus, sed est ad colendum Deum via quædam expeditior. Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votāque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cum

non

nōn aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orãdi regula, idem ministerium, non alius ut sit monachus; & cœlibis cultus quàm coniugati, nisi quod magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati. Quod si fide, spe, charitate, recte coli Deum existimaueris, non est aliā monachi fides, aliā coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundē diligunt. Sin autē in contemplando Deo, Psalmis & Canticis, Hymnis & laudibus prosequēdo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid tandem illud fuerit, quo vere Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille vero præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primum animi indictione cum iurasset, earum postea seruandarum necessitate constringeretur: non aliā de causa factum est, quam ut iis, tanquam arctioribus vinculis, in studiis pietatis teneretur, atque curis aliis omnibus vacuus, tanto liberior & expeditior debitum Deo

R r

*Et in li-
bello de
vita so-
litaria,
cap. I.*

cultum præstaret, reiectis omnibus iis, quibus à Deo retardari possit. Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachus, neque peccat contra primum præceptum, quò Deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus: Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quam vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus adhæc vsque nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos Cœnobiorum primos authores fuisse dicant. Certe Casianus à Marco Evangelista monachos normam suscepisse uendi scribit. Verum ut nihil dicamus de Apostolis, nihil de iis, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia, ingenti numero fuisse monasticam professi, nihil de Antoniis, Paulis, Hylarionibus, & multis aliis eorum sectatoribus: certe beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quamplurimos alios qui non doctrinæ magis, quam sanctitatis nomine cum primis in Ecclesia celebres habentur, Monachos fuisse dubium est nemini: qui vero alij monachi non fuerunt, Monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæ precium se facturum esse putauit, si vitam Anthonij monachi conscriberet. Ioannes ve-

*Libr. 2.
cap. 5.
De cœnobiorum institutione.*

In vitam.

ro Chrysostomus, præterquam quod in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, ut eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores ædedit. Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatrias pronunciamus, ut monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos vero potius hæreticos esse censuimus, quos à tam sanctis patribus, inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissentire videmus, qui suo ipsorum iudicio condemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, ut eos è cœtu piorum eiiceret, id priores ipsi fecerunt, seque vltro à Christi corpore, à Sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui verò peruersas istorum hominum opiniones, tanquam Dei verbum suscipiunt & adorant, atque eorum potius, qui ipsi inter se dissident, prauum sensum, quam piuum totius Ecclesiæ tot sæculorum consensum sequuntur, quemadmodum ab Idololatriæ crimine defendi possint, non videmus. Verum nos hic monasticæ vitæ propagationem non suscepimus. Cum igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremoniis quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videamur, ad alia properabit oratio.

R r ij

Libr. 10.
de ciuitate
te Dei,
cap. 4.

Rebus quoque sumi cæremonias diximus: inter quas Principem locum obtinet sacrificium, quæ usque eo proprie deo debita seruitus est, ut neget esse quęquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium alij cuiquam deberi, quam Domino soli. Nam cum de diuino cultu multa sint usurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera, ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeatur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem eis multum additur, & adorandi: quis, ait, vnquam sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium: nam quicumque Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cum hominibus. Quæ causa etiam est, quod cum tantopere Sathanas oppugnat, quod hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus iis, quæ sub aspectum hominũ cadunt, quo proprie Deus colitur, intelligit: nullus ut eximius ei præ mortalibus honos habeatur, neque maior illius, quam aliorum quorumcunque, qui dignitate præstant inter homines ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Sathanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia Diis aliis congruere: vero autem Deo tanquam inuisibili inuisibilia,

Libr. 10.
de ciuitate
te Dei,
cap. 19.

& maiori maiora, meliorique; meliora, qualia sunt puræ mentis, & bonæ voluntatis officia. Ac verum quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quod inuisibilia maiora melioraque sacrificia Deo debentur, sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quod ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quam illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus, quod nisi facti fuerimus, frustra visibile sacrificium offerimus. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem August. scriptum legimus, omne opus quod agitur vt sancta societate inhæreamus deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur: quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verum Deoque gratum sacrificium non est. Cum autem sacrificia multa sint quibus hoc agimus, vt, quod sibi solum Propheta bonum esse dixit, Deo adhærere queamus: nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cum exacta fiat, & accurata cum primis omnium Christi beneficiorum commemoratio, fieri non potest. quin eorum contemplatione mens hominis exardescat, & in eius ineffabilem incorporeumque complexum sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficiis immerentem quin ex-

Libr. 10.
de ciuitate
te Dei,
Cap. 6.

Isa. 72.

trema quæque supplicia merentem potius, affectam esse perspicit: Quamobrem celebraturus hoc sacrificium Sacerdos, illud ante omnia curat, ut sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, Sabbathum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis præciosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cælesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impiis pios, ex inimicis amicos, ex iræ filios Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Quæ cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque beneficio Deo sacrificium offert, atque ut ab eo tantopere amata, tantisque beneficiis affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quo magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit: membra quoque corporis omnia per id tempus ut huic vni rei subseruiant, procurat, ut mentis iudicio voluntatique parentia, & illius veritatem ac sinceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tanquam dominam comitentur, ita ut mentis motum motio semper corporis assequatur, ut siue animus peccati & culpæ conscius, prosternat se atque abiiciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemque actum subeat, atque conficiat: siue agendis pro-

acceptis beneficiis gratiis, mentem ad Deum cogitationemque sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manûsque sequantur: siue quod quoquo modo studeat animus, atque decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquam in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium voluntasque cernatur. Sicut autem Sacerdos, ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à Sacerdote sacrificiû peragitur, ut & ipse non aliis rebus vacet, quam iis quæ per Sacerdotem aguntur contemplandis, atque illius exemplo omnibus & animi, & corporis motibus in Deum feratur: cumque verba illa dicentem audierit. Surfum corda, non ore magis quam intimo corde respondeat: habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentés adsunt, ut quæ sursum sunt quærant, vbi Christus est ad dextram Dei sedens: quæ sursum sunt sapiant, non quæ super terram. Procul itaque tum facessat ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod Sacerdos inuitat, ut quod verbo se facturos promittunt, re præstent, ne si quis aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habuerit, quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto? Non enim es mentitus hominibus: sed Deo: atque ita magis etiam Deus eum execretur, sicut Hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labiis

Colos. 3.

Act. 9.

me honorat, cor autem eorum longe est à me.
Esa. 29. Quamobrem quod lingua profitentur, corda
 re ipsa sursum erigant, ubi Christus est in dextra
 Dei sedens, ibi mens cuiusque, ibi fixa sit cuiusque
Philip. 3. cogitatio, ut cum Paulo dicere possint: Nostra
 autem conuersatio in caelis est, unde saluatorem
 expectamus Dominum Iesum Christum. Cessent
 confabulationes, cessent curae terrenarum
 rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à
 Sacerdote postea geri vident, qui populo ad gra-
 tias deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo
 Deo gratias agere debeamus ostendit, cum quē-
 admodum pro nobis passus, in crucem actus,
 mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in
 caelum ascenderit, non verbis magis explicat,
 quam toti⁹ corporis actione repraesentat, ac sub
 altantium oculis subiicit. In horum igitur tan-
 torum beneficiorum cōtemplatione defixas tū
 esse mentes hominum oportet, ut quod esse di-
 gnū & iustū fatemur, Deo pro illis gratias aga-
 mus, neque verbis modo gratam nostrā voluntatē
Ephes. 5. declaremus, verum etiam sicut Christus dilexit
 nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblatio-
 nem & hostiam Deo, in odorē suauitatis, ita nos
Rom. 12. eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim di-
 ligamus eum, & exhibeamus corpora nostra ho-
 stiam viuentem, sanctam, Deo placentem: ea
 mente, ut sicut ipse posuit animam suam pro
 nobis, & nos animas nostras pro nomine il-
 lius ponere, ac omnia prius & facere & pa-
 ti parati simus, quam ut vnquam ab illius
 nos dilectione separari permittamus. Hoc a-

nimo qui praeditus est, siue sit Sacerdos, siue
 sit aliquis ex iis, qui rei diuinæ praesentes in-
 terfunt, is demum in odorem suauitatis, ho-
 stiam acceptam Deoq; placentem offert. Nam
 externae ceremoniae nullus est vsus, si non sit ex
 hac intestina voluntate profecta. Falsum est e-
 nim, quod filij desertores de matre sua quondā
Philip. 4 Ecclesia commenti sunt, quasi praedicatum in
 illa fuerit, valere coram Deo sacrificium Sacer-
 dotis ex opere operato, sine bono motu vtētis:
 cum Ecclesiae doctrina, cum isto commēto pu-
 gnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine
 bono motu vtētis, vel Sacerdotis, vel populi,
 non modo docuit in Ecclesia nemo, verū illud
 vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per
 fidem, animiq; deuotionem fructum illius in se
 transferre conatus esset, exitio potius illi futu-
 rum sacrificium, quam utilitatis aliquid allatu-
 rum. Quorsum autem admoneret populum Sa-
 cerdos, ut corda sursum erigerent, si valere sa-
 crificiū sine bono motu vtētis persuasum ha-
 beret? ut vel hinc perspicuum cuius esse queat,
 quam sint ab omni veritate auersi, quos ista cō-
 minisci non puduit, cum tamē authorem huius
 commenti proferant neminem. At docuerunt
 Scholastici, Missam ex opere operato valere.
 Docuerunt: verum illud nusquam addiderunt:
 sine bono motu vtētis. Tum autem, longē alio
 sensu docuerunt, quam quem isti sibi cōtinxe-
 runt. Quo magis autem dilucidē cognosci res
 queat, libet planioribus verbis edisserere, quid
 sit illud quod Scholastici docuerunt, ut sic om-

nibus istorum impia calumnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quam verborum studiosiores, hoc habuisse propositum videntur, ut orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum compendio rem explicarent. Itaque cum de eo foret disceptatio, num & mali Sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem aptius intelligendam permultum lucis adferre diuisio consuevit, distinguendum inter opus, & opus esse putauerunt, ut aliud esse dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit siue Sacerdotis actione, quod Anthifiodorensi visum est: siue Sacerdotem ipsum sacris operantem: (Sic enim loquitur Innocentius: Non ergo Sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinae corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum rem immolatam. Quid igitur docent cum scribunt, Missam ex opere operato valere? quid aliud quam non esse personam aut actionem Sacerdotis attendendam, verum ipsam quae praesens est in altari, rem immolatam, ipsum verum corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem merito Sacerdotis, aut actione fieri, ut cum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quae

In i. parte
summa.

Li. 3. my
steriorum
Missae.
cap. 5.

petimus omnia consequamur. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianae magis consentaneum? Quid enim? an non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus) collocari iubent, cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Nolunt ut quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam habeat, verum in agno illo immaculato, cuius precioso sanguine redempti sumus. Hic est qui tollit peccata mundi, hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis: hic est vnus aduocatus, mediator, & reconciliator noster. Homo sacerdos, minister tantum est reconciliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi deus, quemadmodum à Paulo scriptum legimus. Vera propiciatio pro peccatis nostris, verus Sacerdos in aeternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, est ille qui per proprium sanguinem introiit semel in sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster IESVS CHRISTVS. Cuius corporis & sanguinis Sacramentum, cum praesens adsit in altari, cumque subiiciatur sub oculos astantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius Sacramenti praesentia, sicut à sancto martyre Cypriano

Hier. 17.

1. Pet. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 15.

2. Cor. 5.

Hebr. 5.

Hebr. 9.

Rom. 8.

Hebr. 9.

scriptum est, non superuacue medicant lachry-
Ser mone mæ veniam, nec vnquam patitur cõtriti cordis
de cæna holocaustum repulsam. Hoc sensu dixerunt
Domini. Scholastici, Missam ex opere operato valere,
 non propter sanctitatem, aut actionem Sacer-
 dotis, sed propter victimam illam salutarem,
 cuius tum sit immolationis repræsentatio. Quis
 autem est qui sensum huc cum primis pium esse
 negare audeat. Ne quis autem ita sensisse Scho-
 lasticos dubitare queat, ipsa eorum verba sub-
 iungemus. Ac ventilant quidem hanc quæstio-
 nem: Vtrum Sacerdotis mali Missa, tantundem
 valeat, quâ tum boni: Thomas de Aquino: præ-
 ceptor eius Albertus: Bonauentura, Ioannes
 Gerson Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniã
 verò longum esset singulorum verba censere,
 breuitati studentes ex Ioanne tantum Scoto
 quædam adscribemus. Missa non solum valet,
 inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed
 etiam virtute sacrificij & operis operati: vel, nõ
 solum valet virtute meriti personalis Sacerdo-
 tis offerentis, verum etiam virtute meriti gene-
 ralis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum
 cõmunem offertur sacrificium. Alioqui, Missa
 mali sacerdotis, qui in illo actu nõ meretur per-
 sonaliter, sed demeretur, nulli valeret in Eccle-
 sia, quod reputatur communiter inconueniens:
 & rationabiliter, iuxta illud Ioãnis: Panis quem
 ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quan-
 docunque enim Christus vt summus Sacerdos
 offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mun-
 di vita: hæcenus Scotus. Cum de Sacerdotio

Parte. 3.
quæst. 82.
art. 6.
Alb. li. 4.
sentent.
dist. 13.
art. 31.
Bona. In
4 senten.
dist. 13.
quæst. 4.
Ioan. ser-
mo. 2. de
die mor-
tuo.
Scotus In
quodlibet
quæst. 20.
In expo-
sitione sa-
cri Cano.
Missæ. Le-
ctione. 26.
Ioan. 6.

fermo nobis esset, docere nos meminim⁹, quod
 Sacerdos nihil aliud est, quam reconciliationis
 minister: fungitur enim legatione siue ministe-
 rio pro Christo: & capite, & corpore in conse-
 crando siue sanctificando, offerendo, distribu-
 do, manus, lingua, ministerium hominis est mor-
 talis: verum ipsa consecratio siue sanctificatio,
 oblatio, distributio, denique virtus omnis, &
 efficacia, non est nisi æterni Sacerdotis illius &
 immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc
 igitur in loco Christi capitis ministrum agit.
 Cum vero præcatur Deum, vt oblationis in cru-
 ce factæ, cuius sit in altari representatio, fructû
 ad fideles omnes redundare faciat, ministrum
 agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur
 hoc dicere videtur iis verbis, quæ paulo ante
 per nos adducta sunt: siue Sacerdotem consi-
 deres tanquam Christi capitis, siue tanquam
 Christi corporis ministrum, vtroque modo va-
 let Missa. Nã quod ad prius illud ministerium
 attinet, non refert quo sit vitæ merito Sacer-
 dos. Christus est enim summus ille Sacerdos,
 qui semetipsum offert: panis quem dat, id est ca-
 ro eius, est mundi vita. Quamobrem non ho-
 minis Sacerdotis actio, verum Christi Sacerdo-
 tis oblatio, Christi caro, quam semel in ara cru-
 cis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita
 mundi, illa est per quem salutem consequimur:
 hominis autem Sacerdotis nihil aliud est, quã
 ministerium. Virtus omnis penes carnem il-
 lam est, quæ cum propter nostram salutem in
 cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collo-

*Tract. 5.
in Ioan.* cata pro nobis interpellare nunquam intermit-
tit. Recte enim ab Augustino dictum est, qui
fuerit superbus minister, cum Diabolo compu-
tatur: sed non contaminatur donum Christi:
quod per illum fluit purum est, quod per illum
transit liquidum venit ad fertilem terram, p̄ta
quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum fer-
re non potest. Per lapideum canalem transit a-
qua ad areolas, in canali lapideo nihil generans,
sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spi-
ritalis enim virtus Sacramenti ita est, vt lux, &
ab illuminandis pura accipitur, & si per immū-
dos transeat, non inquinatur. Quod vero spe-
ctat ad posterius ministerium, quo Sacerdos
pro Christi corpore fungitur Ecclesia: cum-
primis id optandum foret, vt quibus illa mini-
stris vtitur, ad iram Dei placandam, essent mo-
Esa. 24. ribus inculpatis, ne, si sicut populus, ita Sacer-
dos quoq; factus sit, recte ad vtrumq; dici pōs-
sit, quod à Propheta scriptum est: Iniquitates
Esa. 59. vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum,
& peccata vestra absconderunt faciem eius à
vobis, ne exaudiat. Certum est enim quod mul-
tum valet deprecatio iusti, neq; temere dictum
Iaco. 5. est ab illo cæco nato, cui Christus oculorum
Ioan. 9. risum restituerat, Deus peccatores non audit.
Cæterum in homine Sacerdote sacris operāte,
si nulla sunt ipsius ministri merita: non desunt
tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ merita,
quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen
sui parte, sancta dicitur, & regnum sæpe celo-
rum à Christo vocatur. Quare cuius oratio pri-

uatā nullum pondus habitura: neq; fructum e-
rat vllum allatura, scriptum est enim: Qui decli-
nat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius e-
rit execrabilis, cum is orat in Ecclesiæ persona,
quæ in potiore sui parte sancta est, non potest
eius oratio, nō iis pro quibus orat esse fructuo-
sa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciofa. Mali-
tia enim ministri, non impedit bonitatem, siue
bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bo-
nus aliquis Dominus per manus famuli sui ne-
quam eleemosynam tribuat, non ideo perdit e-
leemosynæ suæ meritum. Et hoc est quod o-
rans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui
dixisti Apostolis tuis: pacem meam do vobis,
pacem relinquo vobis, quæso ne respicias pec-
cata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ. Videtur eius-
modi non esse dissimiles procuratoribus hospi-
taliū aut captiuorum, quibus eorum contem-
platione pro quibus petunt, large datur Elee-
mosyna, cum tamen ipsis pro se petentibus, ni-
hil daretur, forsassis, etiam turpiter abigeretur:
cū tamen ipsi nihilominus partē distributionis
accipiant. Iam ergo quæ Scoti fuerit mens in
iis verbis, quæ per nos producta sunt planum
fatis fecisse videmur. Neq; vero solū in hac sen-
tentia fuisse scotum aut Thomam existimandū
est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui Sacra-
menta & sacrificia ex dignitate ministrorū esse
metienda putarent, quiq; mali Episcopi, aut sa-
cerdotis preces, obesse potius, quam prodesse,
pro quibus fierent, affirmarent. Quos con-
tra Permenianum, Cresconium, Gaudentium
Proph. 18. *Cresco li.
3. cap. 6.*

contraque Donatistas alios scribens Augustinus pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum Ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat, & qui similitudinem, quasi sanguinem porcinum. *li. 2. ca. 9* & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. *Donat. li. 6. cap. 4.* Sed hæc Augustinus cum de schismaticis multo congruentius dici docuisset, iis deinde verbis vitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali Sacerdotes vel collegis bonis, sicut fuit *Esa. 66.* Zacharias, vel popularibus, sicut fuit Nathanael, in quo dolus non erat: quãto magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus, vel *Contra Parme. li. 2. ca. 5.* Coëpiscopis, vel laicis bonis, cum iam ille Sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, & Pontifex noster, sedens ad dextrâ patris, interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerentibus malis, quod verissimè dictum est: Dona ini quorum non probat altissimus. Ac paulo post, cum obiectum esset ab eodem: Sacrificia, mpiorum execratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipsis obferunt, qui offerunt impij. Nam vnus atq; idem sacrificium, propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuiq; fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergo manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud iis verbis Augustinus innuit, quam quod aliis verbis dictum est à scholasticis: ex opere operato, non ex opere operantis,

tis, valere sacrificium siue Sacramentum. Certum est enim, quod mali bona administrando, se tantummodo lædunt: sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, aliis vero lumen in tenebris administrat, & vnde aliis commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cui vero idem Parmenianus protulisset ex Evangelio: Deus peccatores non audit: An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cum pro populo rogat? quod etsi ita esset, non ideo tamen populus, si bonus atque fidelis est, sollicitus esse deberet: securos enim illos facit illa scriptura, quæ ait: Etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris: cumq; posuisset de Balaam exemplum. Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen, non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quam quod postea scriptum est aliis verbis à Scoto: Sacrificiũ siue preces non solum valere virtute meriti personalis Sacerdotis: verum etiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrũ munem offeruntur, cuius fidem, nõ peccata ministri Deus respicit. Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cum ex opere operato valere Missam dicunt, nimirũ eadem quæ quondam Augustini, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholice fuit, est, & erit semper. Qui vero

Sf

Ioan. 8.

I. Ioan. 2.

Num. 23.

sensum illis contrariū affingunt, aut non intelli-
 gunt ipsi, neq; quæ dicunt, neq; de quibus af-
 firmant, aut extremè sunt improbi, qui dum
 quā plurimos à Christi corpore quæ est Eccle-
 sia, segregare student, quod veritate nō possunt
 eiusmodi cōficta calumnia perficere conantur,
 alienum prorsus & absurdum, ac minime pium
 illis sensum affingētes. Verum hæc est potestas
 tenebrarū, quibus in hanc cæcitatē adducun-
 tur. Sed & si quis visus est esse de applicatione
 sacrificij scrupulus, an ea pro aliis fieri possit,
 per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse vide-
 tur. Cum enim isti cōcedant, tantum propicia-
 torium Christi sacrificium applicari posse pro
 aliis, hoc est illud quod in Missa dicimus appli-
 cari. Neq; enim Sacerdos in Ecclesiæ persona,
 cuius minister est, suum cuiquā opus applicat,
 verum applicat opus Christi, sacrificiū, illud ap-
 plicat in ara crucis peractum, passionem appli-
 cat & mortem Christi, per quā cum patre cœ-
 lesti reconciliati peccatorum nostrorū sumus
 remissionem cōsequuti: huius fructū vt fideles
 adipisci, peccatorumq; remissionis & salutis in
 cruce nobis promeritæ participes fieri queant,
 Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sa-
 crificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc
 promeruit, Dominum nostrū Iesum, filium eius
 vnicum. Atq; hoc est, quod applicari dicitur, sa-
 crificium. Applicatur autem non viuis magis,
 quam mortuis, neq; præsentibus modo, verum
 & absentibus: nisi forte pro viuis tatum semet-
 ipsum Christus obtulit, & pro iis qui præsentēs

1. Tim. I.

Luc. 22.

tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus
 quoq;. Atqui cōtradicit scriptura, quæ mū-
 di totius eum asserit propiciationem fuisse: &
 ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit,
 o mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur
 aliud, quam Euangelij vocem negant, qui
 cum impio Aërio pro mortuis recte sacrificiū
 offerri negant? Non enim aliam oblationē, sed
 eandem quam Christus obtulit, offert in Eccle-
 siæ persona minister eius Sacerdos, neq; pro a-
 liis, quam pro quibus Christus obtulit, & obla-
 tione sua Domini mortem annunciat, qua re-
 dempti sunt omnes: cui oblationi & participat
 omnes, qui sunt in vnitāte corporis Christi my-
 stici, siue superstites in hac vita, siue iā ex ea mi-
 grauerint, siue præsentēs, siue sint absentes.
 Quod si nō redemit Christus morte sua Patri-
 archas, Prophetas, & sanctos alios Patres in se
 credentes, qui mortem eius præcesserunt, non
 recte dicitur precium hoc redemptionis pro
 mortuis offerre Sacerdos. Sin autē redemit om-
 nes, quemadmodū certa fides est Ecclesiæ, qui
 sunt isti, qui cum eandē se lingua confiteri pro-
 fitentur: negare tamen audent, quod Christus
 obtulit in omniū redemptionē, æquē mortuo-
 rum atq; viuorum, id recte mortuis applicari?
 Sed isti putāt suū opus applicare Sacerdotē: vi-
 dentur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus im-
 periti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de
 iis quæ pertinent ad fidem Catholicam, insti-
 tuti. Repetendum est igitur iterum atq; iterum,
 & inculcandum, vt ne sint nescij: Nō suū opus,
 scij

1. Ioan. 2.

Oz. ca. 13.

non suam oblationem applicat Sacerdōs: verū opus Christi, oblationem illā quia semetipsum obtulit Christus, in odorem suauitatis, cuius fructus vt perueniat, cum ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur. Quod vero seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit, pro matre sua sacrificium precij nostri. Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelā aut quā clericum nominasset. Vtrog; verustior Tertulianus, etiam anniuersariorum meminit, de vxore dicēs: Marito superstitite, pro anima eius ores, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro. Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas redas. Ambrosius & trigessimum & quadragesimum obitus dicim obseruari solitū scribit, atq; vtramq; obseruationem habere auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cum trigessimū diem compleisset, sui memoriā fieri petiuit. Quod igitur tanto consensu, totū seculis, quam late patet Christianum nomen, obseruatū semper vbiq; locorum fuisse videmus, quid aliud quam Apostolorum hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut

*Li. 9. con
fess. ca. 12.
Libr. 1.
Epist. 9.*

De monogamia.

*De exhortatione castitatis.
De obitu Theodosii in testamento suo.*

existimasse iam ante docuimus, Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysostomum, & Ioannem Damascenum. Verum hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoq; longè gratissima cæremonia, cuius quasi quædam sunt instrumenta sacra vasa, sacræ vestes. Chryisma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ, etiam instrumenta sacra essent, quorum quædam non nisi legitime cōsecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouū nō est, quin ipsis etiā Hieronymi tēporibus & multo ante vsitatum. Sic enim ille scribit, ad Theophilum Alexādrinum episcopū, quæ Epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam à se conuersis: Discant, qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosque calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent, non quasi inanima & sensus carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis domini eadem, qua corpus eius, & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiā in se suscipiant, quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est: sed per consecrationem tamen, vel benedictionem illud efficitur, vt magis idonea reddantur, ad cultum diuinum in eis peragendum: sancta que propterea dicuntur, siue sacra, quod posteaquam se-

*In apolo-
getico.*

mel Deo dicata, diuinoq; cultui destinata sunt, iam deinceps in alios huius quocunq; ca couertere non licet. Hieronymi quoq; præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem, inquit, indumenta Sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuiuslibet contingere saltem aut contrectare fas est, Neq; vero Hieronymi aut Gregorij seculo primū, sacris vasis & vestibus calici præferim: patinæ & pallæ hic honor est habitus: propè centum annis ante Stephanus Papa, idē & martyr, ad quem extant Cypriani quoq; martyris scripta, ad Hylarium scribens iis verbis vsus legitur: Vestimenta Ecclesiastica, quibus domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia & honestate, à Sacerdotibus: reliquisque ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus aliis in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio cōsecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quam Ecclesiasticis & Deo dignis officiis: quæ nec ab aliis debent cōtingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio quæ Baltazar regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruiere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idē in Epistola Soteris ad Episcopos Italię multo ante. Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptū legimus, cuius verba hæc sunt: In hac sancta sede Apostolica, à nobis & reliquis Episcopis, cæterisque domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab aliis quā à sacratis, dominoq; dicatis contrectentur hominibus indignum enim valde est, vt sacra domini vasa,

*Dan. 5.**Epist. 2.
Epist. 2.*

quæcunq; sint, humanis vsibus seruiant, aut ab aliis, quam à domino famulantibus, eiq; dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui nō peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iustus sæpissime pro impio. Cæreorum quoq; & luminariū vsus vetustissimus est in Ecclesia Cum accēderetur pro martyrum honore cærei, visum est Vigilantio minime ferendum, quod idololatriam quandā resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cæreos, inquit, non clara luce accēdimus, sicut frustra calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus & vigilemus ad lumē, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certe religiosarum sceminarum, de quibus vere possumus dicere: Confiteor Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur quondā & Apostoli, quod periret vnguentum, sed domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cæreorum: & tamē illa mulier in honorem Christi hoc fecit, deuotioq; eius mētis recipitur: & quicunq; accedunt cæreos secundū fidem suā, habent mercedem, dicente Apostolo: vnusquisq; in suo sensu abundat. Idololatrias appellas huiusmodi homines: non diffiteor omnes nos, qui in Christū credim; de idololatrię errore venisse: nō enim nascimur, sed renascimur christiani.

*Rom. 10.**Matt. 26**Rom. 14.*

Et quia quondam colebamus idola, nunc Deū colere non debemus: ne simili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hic fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absq; martyrum reliquiis, per totas orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signū læticiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad *Matt. 25*
Luc. 12. Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de *Ioan. 5.* Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio, legimus: Lucerna pedibus meis, verbum tuum domine & lumen semitis meis. Male facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli secundum nos ossa veneranda, secundū te, vilem puluisculum, offert domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Aquæ verò benedictæ vsus ab ipsis Apostolorū temporibus, ortum habere videtur: siquidem qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus, Alexander his verbis illius meminit: Aquam sale cōspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi purificentur, & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mādamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine, populum sanctificabat, atque mūdabat: multo magis aqua sale aspersa,

diuinisq; precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat: Et si sale asperso per Elizeum *2. Reg. 4*
 Prophetam, sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis precibus sacrata, sterilitatem rerū aufert humanarum, & coinquinos sanctificat, atque mundat & expurgat; & cætera bona multiplicat, & infidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis homines defendit. Nam si tactu *Matt. 9.*
 fimbriæ vestimenti saluatoris, saluatos infirmos esse non dubitamus: quanto magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Sed nobis hoc loco de singulis cæremoniis quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est, cum præsertim copiose de iis multa sint ab aliis perscripta. Ante annos centum prope septuaginta, scripsit octo libros ea de re, Guilielmus Duranti Episcopus Miniacensis, quibus titulum dedit: Rationale diuinorum: quem totidem annis præcessit, Rupertus Abbas Tuiciensis, cuius extant de diuinis officiis libri duodecim. Æditus est etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amaralij Treuerensis Archiepiscopi, de officio missæ, ante annos septingentos & amplius scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officiis. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ sumuntur recensere possunt, & ea quæ ad orationes elemosynas & ieiunia pertinent.

Verum alio loco strictim ea de re breuiterque nonnulla dicemus: neque enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt perscribere.

De caeremoniis quæ sumuntur à loco.

CAPVT 30.

Loco quoque sumuntur cæremoniæ: nam oraturi ad templa conuenimus, quæ sunt edes Deo solenni ritu consecrata: Quin & corpora nostra, nõ nisi in templis, aut certe in cæmiteriis, quæ & ipsa consecrantur, sepeliri volumus. Præcipuè verò, tremendum illud sacrificium alibi quam in æde domino sacrata, peragi, per Sanctorum patrum Canones non licet. Neque verò nouum hoc est institutum: Nam præterquam quod in veteri quoque lege, tabernaculi per Moysen, ac templi per Salomonem constructi fuit vsus: etiam Petrum & Ioannem, in templum Hierosolymitanũ ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Antropophagos, Philippũ, Bartholomæum, Thomam, Matthæum & Andream, templa & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus, quos eadem illa consecrasset quoque dubium non est, vt in alios vsus ea transferris fas non fuerit: etiam si primus Higinus referente Gratiano, & ante eum Iuone, templum, vel vt ipse vocat Basilicarum cõsecrationis mentionem facere videatur, qui fuit octauus à Petro

Exod. 26

3. Reg. 6.

Acto. 3.

Libr. 2.

cap. 39.

49. et 41

eccl. hist.

Gratia.

Pontifex Romanus, iuxta supputationem Eusebii in Chronicorum libro, vt Apostolicum hoc institutum fuisse minime sit ambigendum. Philo quoque, qui fuit Apostolorum æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis, quod habuerint sacra domicilia, quæ semnia, siue monasteria vocabant, in quibus manentes, honestæ ac sanctæ vitæ mysteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt, sed leges & oracula Prophetarũ & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus sciẽtia & pietas augetur & cõsumantur. Ac illud quidẽ dubiũ non est, quantum ad ipsum deũ attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cum sit corporis expers, nullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllò: quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cælum, inquit, & cælorum te capere non possunt: quanto magis domus hæc quam ædificauit tibi? Cæterum quod in templis potius orationes, præsertim verò sacrificia peraguntur: hominum id causa constitutum est, quorum ingenium est, eorum præsertim qui sunt de vulgo, quæ peruulgata sunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea despiciatui ducunt. Si quæ vero solenni ritu, proprie diuinæ rei faciendæ, dicata sunt, & consecrata: nescio quomodo maiore quadam habetur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem per multum facere, si domus habitent, quam reliqua multitudo magnificentiores: si vestes etiam induti sint

de conse-
crat. libr.

1. cap. 9 -
mnes.

Iuon. lib.
2. decret.

Vide Eu-
se. libr. 2.
cap. 17.
eccl. hist.

3. Reg. 8.

splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum interesse, vt ædes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquã quæ ad colendum Deum pertineret: quin & vasa, quemadmodum antea commemorauimus, & vestes, & ministri quoque peculiare ei rei designati sunt. Deinde verò cum præcipuus Dei cultus, in eo charitate prosequendo consistat (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certe studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset quantis ille beneficiis mortalium genus affecerit, quo sic illis commemorandis ad colendum, hoc est amandum Deum, facilius homines accederentur. Postulabat itaque ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei, quam maximè clara testatæque cunctis redderentur, cui rei non alia domus visâ est magis idonea, quam ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esset dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio. Neque dubitandum est, quin gratiores Dei sint preces, & ad impetrandum quod velis efficaciores, quæ fiunt in templo deo consecrato: non solum propter loci reuerentiam: sicut Salomon quoque petiuisse deus legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die, super domum de qua dixisti: Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israel, in loco isto: verum etiam quod cum coit cœtus omnis, & aggregatur ad deum, cum qua-

Libr. 10.
de Trini.
cap. 1.

3. Reg. 8.

si manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus: *In Apologetico, cap. 19. Libr. 5. in Lu.* quòdque singulis petentibus negaturus forte fuerat, multorum vnanimi precantium fere tribuit. Fieri namque dicit Ambrosius Ecclesiæ contemplatione, vt quod alicui dominus negare posset, ignoscat, certum vt sit, quod maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quã quouis in alio priuato loco, quod iis etiam verbis testatur Ioannes Chrysostomus. Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Ecclesia nõ potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur: non ira dominũ per te solus orans audieris, vt cum fratribus tuis: hic enim maius aliquid est, puta vnanimitas & consonantia, charitatĩque vinculum & sacerdotum orationes. Propterea namque Sacerdotes propofiti sunt, vt multitudinis orationes cum sint infirmiores, hisce potèntiores adiungentes, pariter cum illis in cælum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit: quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura, fieri non posse dicit, vt domi tam bene quis oret, quam in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re differens. Nobis quoque periculum est, inquit, male obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maxime si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quod ea res indicium haberet con-

Ad popu. An-
tioche.
hom. 29.

Act. 12.

Hom. 3.

De Ba-
ptismo,
sermo.
2. cap. 8.

temptus in celebrante, offendiculū quoque generaret pro varietate affectionū multifaria, propter variam multorum, in rerū diuinarum scientia, infirmitatem. Si verò quisquam obiiciat.

1. Tim. 2.

Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quod dominus ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis posthac, neque in monte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebúsque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatata ac deducit ad orationem Dei, ab arcto Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locū. His verbis indicare Basilii videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibúsque locis Deus adorandus, deóque sacrificia sint offerenda, quod tamen vbíque mente fieri potest: sed quod non solum in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verum in quouis alio loco, ad colendum Deum proprie designato, preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictū est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitur pater, &: Veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquam per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cum Iudæi contenderent, nusquam adorari Deum oportere præterquā Hierosolymis in templo, quasi deus alibi non audiret vota deprecantium: contra Samaritani nega-

Ioan. 4.

rent eum vsquam adorandum nisi in monte Garizin, quod is locus à Moysse decretus esset, vbi patriarchæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multo post, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtrisque, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui non solum huius montis, verumetiam totius orbis Deus est, & dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad adorandum patrem sit locus aptus & idoneus, verum quam longe, quámque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis, templa Deo pie colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantum ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verum spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitatéque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quam certa quedá indicia sint huius fidei, charitatisq; futuri. Est qui dem ita quod in omni loco Deū adorare fas est, qui non locum, sed métem requirit feruidá. Sic Hieremiá in cæno, sic Danielē in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendētem, sic Ezechiam in lectulo decumbētē, sic Paulū in carcere clausum, deū deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illá ipsam métem feruidá ad locū sanctū, ad cōgregationē sanctā attuleris: certū est &

Deut. 27

Hier. 38.

Dani. 7.

Iob. 2.

Iona. 2.

Luca. 23.

Esai. 38.

Act. 16.

indubitatum, quod ex tali mente perfectæ preces, multo tum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ sint efficaciore. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet, Deumq; cum sibi, tum Ecclesiæ vniuersę propitium redere conetur, ac quæ sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat: Neque verò sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quæ proprie dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus: idem enim græcè sonat vox hæc, quod latinè cœtus vocatorum: tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cælestis hæreditatis consequendæ: locum ipsum eòdem nomine, quo cælum in eo congregari solitum, appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult, ædes eas vt frequentet necesse est, in quas conuenire vocatos videt, vt ad eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est quod quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit è cœtu vocatorum: vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cum præsertim cœtus in terris adhuc militantium, ad agendas deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit, illius iucundissime, & eius quidem sempiternæ consolationis beatorum

1. Pet. 2.

torum spirituum, in cælo triumphantium, & absque vlla intermissione deum laudantium, vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atque hic illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum. Porro congressus istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subito quisque è templo se proripiat, neque sibi quicquam præterea in ea negotij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur, cui rei magis etiam, quam audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea, dicit dominus, domus orationis vocabitur: non prædicationis aut auditionis. Hinc est quod Græci quoque templa vocant Euchiria, Latinè dicere possis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Non quod non recte prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quod orationibus Deo placando proprie sunt destinata. Verum est quod à veritate dictum est, quod vnus est magister noster in cælis. Quos enim hic magister spiritus sanctus intus non docet, indocti remanent: siquidem forinsecus magisteria, sicut ab August. scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cælo habet, qui corda docet, qui nisi loquatur nobis intus, frustra foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quam quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam & culturæ diligentiam: verum adhibeat ille forinsecus quæcunque velit, nunquid poma for-

Matt. 12.

Matt. 23.

In Epist. Joann.

Rom. 3.

1. Cor. 3.

mat? nunquid nuditatem lignorum vestit vmbrafoliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus dicens: Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: neque qui plantat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat, deus. Cum itaque sonos tantum verborum, ab homine magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus: quid aliud faciendum nobis restat? quam ut ad illum qui cathedram habet in caelo, confugiamus, illum, ut nos intus doceat, precibus fatigemus, quo & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicimus aliam, quam obrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quam ad obtemperandum Dei mandatis paratos, cum nunc adiutores plurimi, factores vero prope nulli reperiantur: nisi quod illi, cum sonum verborum hominis, est superiore loco Dei voluntatem in ecclesia annunciantis, percipissent, nequaquam ea vna re contenti fuerint, verum sicut antea quoque commemoratum a nobis est, ad eum qui cathedram in caelo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusque fidem implorarunt, ut & sanum eorum, quae a ministro verbi dicta essent, intellectum praestaret, & ad explendam dei voluntatem vires suppeditaret, illud quod ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis. Atque ut alibi quam in templo preces ad Deum recte fundi possint: probanda ta-

Libr. 10.
confess.
cap. 20.
in Epist.

men est illa Faelicis Papae sanctio, ante mille annos lata, quod sicut non alij quam sacri domini sacerdotes debent missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis quam in sacralis locis, Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulo superius: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis ubi fieri non oportet: nisi ut sepe dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vnde scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco, quem elegerit dominus deus tuus. Quem qui praecessit eiusdem nominis Pontifex prope ducentis annis: Mandamus, inquit, ut super memorias martyrum Missae celebrentur, ne memoria eorum a talibus extingui, aut venatio possit prohiberi. Quod in Concilio quoque Laodicensi inter hos duos Pontifices interiecto, ad eundem modum constitutum legimus, & postea in Concilio Cabilonensi, ubi eiusdem Laodicensis Concilij fit mentio. In suis quoque contractioribus regulis Basilius: Quemadmodum inquit, ratio non admittit, ut commune vas in sancta loca inferatur: ita neque permittit, ut sacra in prophanis aedibus celebrentur: Veteri instrumento aperte ex praeepto Dei nihil tale fieri permittente dominoque dicente. Templo maius quid est hic. Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis, laudabo ne vos? in hac causa non laudabo: & quae sequuntur. Nec commune conuiuium in Ecclesiam conferendum, neque do-

Deut. 12.

Epist. 2.

Quaest.
301.

minicam cenam in priuatis ædibus cōtempni
exponendam esse, ex his docemur, nisi quis in ar
ticulo necessitatis delegerit puriorem locum,
aut domum tempore accommo sine peccato
celebrationem fieri vix posse. Quamobrem qui
nulla necessitate adacti, in illis ipsis locis vbi po
ratur sæpe, saltatur, pergræcatur, sacrificium hoc
tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam
reprehensionem effugere possunt. Qui si hunc
honorem habendum Deo non putant, vt domū
Dei, domum orationis conueniant, quæ non a
lij rei, quam Deo placando sacrata est, neq; sub
missum pij Centurionis illius animum imitari
volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius te
ctum Christus intraret, sed quasi pro imperio
Christum ad se venire iubent: multo rectius fa
cerent si ab audienda Missa abstinerēt, quæ pro
phanari certe videtur, cum in prophanis ædibus
extra necessitatem celebratur. Excuterent isti
pigriniam fastūque suum abiicerent potius,
ac quantacūque dignitate præditi sint, ita ta
men se superiorem esse Deum sibi persuaderēt,
vt cum illo comparati ne sint quidē, aut si quid
sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submis
sionem ad orandum Deum non adfert, inane
sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad
quam vt inuitarentur homines, illud quoque
moribus est receptum, & iam inde à multis secu
lis obseruatum, vt pro foribus templorum eos
qui variis morbis confecti, membris etiam suis
mutilati, ac ad extremam egestatem redacti sunt,
collocarent, qui quasi communes quidam ho-

Matt. 8.

minum præceptores essent, per quos vt nec se
cundis rebus efferentur, nec aduersis frangeren
tur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit
atque superbiam, quam si secum aliquis, tem
plum ingrediens, adferat, tantum abest, vt placa
tum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius
indignationem prouocet. Absident igitur isti
foribus diuinarum ædium, vt cum oculos in eos
nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis
nostræ, nos iisdem quibus illos casibus obno
xios esse recordemur. Placet sibi quisquam,
quod ætate florenti, quod forma præstanti, quod
valetudine sit firma: cum in hos aspexerit in ve
stibulis temporū iacentes, fieri non potest, quin
cristas demittat illico, animo secum repetens, ex
iis fuisse quosdam, quos cum æquè Deus iisdem
corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc ta
men squalidi sint, deformes, & grauibus totius
corporis doloribus, miserandum in modum op
pressi. Tumet aliquis diuitiis & potentia: fortas
se inter eosdem reperiet aliquem, qui cum & ip
se locuples aliquando fuerit, neque secūdas res
moderatè ferre potuerit, eo tandem calamitatis
recidit miser, vt mendicare stipem cogatur.

Itaque vicissitudinis rerum humanarum com
monefactus, de fastu suo per multum remitter,
dū quod huic accidit, sibi quoq; euenire posse
putabit. Atq; hæc quidē doctrinæ cuiusdā sunt
& admonitionis: sed & cōsolationis ex illis plu
rimum capere licet. Accidit cuiquam præter vo
luntatem aliquid. At quam leue est illud, si cum
istius casu, stipem pro foribus templi mendi-

cantis, conferatur. Non est eo loco quo velis va-
 letudo tua: at huius miseri morbus prorsus est
 incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquā
 iacturam fecisti: at huius est multo grauior, qui
 ne panem quidem habet, quo vitam sustentare
 queat, nisi tua benignitate sit adiutus, non mur-
 murat tamen, non maledicit, non aliquod impa-
 tientis animi signum dat, sed ærumnam suam æ-
 quo fert animo. Nunquid ea res non magnam
 dolori nostro leuationem adfert, si quem ex re-
 bus contra voluntatem nostram fluentibus acce-
 pimus? Ac nos ad agendas Deo gratias excitat?
 qui quamuis pro paterno suo in nos animo, cas-
 tigandos nos esse putauerit, suæ tamen miseri-
 cordiæ non est oblitus, neque nos extrema illa
 calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, p-
 foribus iacentes ecclesiæ, præmi videmus. Ad-
 monet præterea nos calamitosorū hic aspectus,
 vt & ipsi propenso simus ad misericordiam ani-
 mo, & singularem Dei misericordiam ac beni-
 gnitatem admiremur. Nā si Deus istos non asper-
 natur, neque pudet eum ipsorum, quod suæ do-
 mus vestibulis assidēt, multo minus te fas est car-
 nem tuam & membra tua despiciere, neque eis
 qua possis ratione subuenire velle. Simul confi-
 dera, quā sit longe diuersa ratio eius, quam pos-
 sidet rex mortalis, & eius aulæ, quam sibi con-
 secratam habet immortalis ille rex regum, & do-
 minus dominantium. Illic omnia factus, hic hu-
 militas omnia: non licet illic videre, nisi auro &
 gemis ornatos, & preciosis vestibus indutos: hu-
 aus contra aulici pannosi sunt, situ squalorēque

obducti, quorum sedes & collectio modo non
 admonitio quædam est ad hominū genus, præ-
 claram illam vocē ædens: nihil humana sunt om-
 nia, sumus & vmbra sunt. Si bonū essent diuitiæ,
 deus ante vestibula sua pauperes nō collocasset,
 quos propter eā causam ibi collocasse videtur,
 vt quemadmodum qui ad hominem regē adire
 vult, prius se in alicuius, qui sit ex illius comita-
 tu, familiaritatem insinuat, & eum officiis, obse-
 quis, liberalitatēq; sua sibi demeri conatur, quo-
 per eū & aditus faciles, & aures principis beni-
 gnas habere queat: sic qui vult in Dei domū in-
 gredi, ac orationem ab illo suam exaudiri, prius
 aulicos ipsius, qui pro foribus eius assident, sibi
 conciliet, ac memor illius quod scriptū est: Non
 apparebis in conspectu meo vacuus, eos mune-
 ribus delinuat, certo persuasum habēs, quod sibi
 factum deus interpretatur, quicquid ex minimis
 istis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum pri-
 mum accedat cum fiducia ad thronū gratiæ dei,
 qui cum dixerit: Beati misericordes, quoniā ipsi
 misericordiam consequentur: non potest quod
 promisit non præstare. Cæterum frustra miseri-
 cordiam expectat à Deo, qui prior in proximū
 vltus ea non fuerit erga quem qualem se quisque
 præstiterit, talem Deum erga se vicissim experie-
 tur, qui misericordiam se velle non sacrificium
 disertis verbis pronūciat. Quisquis igitur quod
 vult deus, deo negat, quod ipse desiderat, à deo
 sibi vult negari. Est in cælis misericordia, quem-
 admodum à Propheta dictum est: Domine in
 cælo misericordia tua: ad hanc non nisi per ter-

Exod. 23.

Matt. 25.

Matt. 5.

Or. ca. 6.

Math. 9.

Ezal. 35.

In prima ad Timotheum. Hom. 14

renas misericordias peruenitur. Vocat igitur Chrysoftomus, eos qui pro foribus ecclesiae sedent, stipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum nostrum, non solum quod fastui plerique nostro medentur, quod graue vulnus est animae, quodque si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verum etiam quod per eos peccatorum nostrorum remissionem consequuti, grauius eorum morbis liberamur. Verba Chrysoftomi haec sunt: Nisi essent pauperes, peccatorum difficile sarcinam ponerem, medici illi sunt vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta praestant. Non ita medicus, ut medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, sicut pauper abs te, ut accipiat porrigens manum. Dedisti pecuniam & pecunia simul exiisti. Ad eundem modum Petrus quoque Chrysologus: Manus, inquit, pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, ut accipias caelum, da nummum, ut accipias regnum, da micam, ut accipias totum. Sed quid horum opus est proferre testimonia, quibus referti sunt sanctorum omnium libri? Dixit ipse Christus: Date eleemosynam, & ecce, omnia munda sunt vobis. Omnia, inquit Basiliius, locum hunc enarrans, quae per rapinam & avaritiae studium peccamus, & male agimus. Addit paulo post: Non quod per se ista ad mundationem sufficiant: cum principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi, in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in

Sermo. 8.

Luca. II.

In regularibus conuerti. quest. 27

vno quoque dignos resipiscentiae fructus fecerimus. Fructus autem resipiscentiae dignos intelligi vult idem in eodem libro Basiliius, opera iustitiae, peccato opposita: verbi gratia: Rapuisti aliena, non modo rapere deinceps desine, verum etiam cum Zachaeo dic: Ecce dimidium bonorum meorum domine do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Est igitur eleemosyna cum primis ad id quod velis impetrandum necessaria: scriptum est enim: Bonae est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Oratio pulsata, ieiunium impetrat, eleemosyna accipit. Haec tria vnum sunt, ac sibi inuicem vitam dant. Orationis anima: ieiunium, ieiunij vita est, eleemosyna, siue misericordia: ita sibi connexa haec sunt, ut recte separari non possint. Quamobrem reprehendendi merito sunt, qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitosos homines, à templi, quae domus est & aula Dei, foribus procul arcere conantur: cum non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quod nos ad praestandam misericordiam, quam praestari nobis à Deo velimus, inuitant: verum etiam & vicissitudinis rerum humanarum, casuumque, quibus subiecti sumus, admonemur, & in rebus aduersis non parum ex eorum aspectu consolationis capiamus. Retinendus est igitur laudatus Ecclesiae mos, ut pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi misericordiam ab iis qui Deum sui misereri cupiunt, expectent. Et quauis recte quouis in loco praesens ad Deum funduntur, rectè tamen & illud

Quest. 281.

Luca. 19.

Tob. 12.

creditur, quod quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiunt orationes, multo sunt efficaciores. Recte & illud à sanctis patribus constitutum obseruatur, vt tremendum sacrificiū non alibi, quam in Deo sacratis templis offeratur, ad quod celebrandum, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, vt nihil ibi sit, quod non verbo Dei sanctificatum sit, quo sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maxime venerandum, à populo haberi possit. Est quidem ita, quod vbiq; Deus est: verum non vbiq; tamè æqualiter operatur. Misericordia domini plena est terra. Sed in scripturis tamen legimus, quod certa loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis: piscinam probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honore, vt si quis etiā exul ad illud versa facie oraret, exaudiretur quod priuilegiū nulli alij loco concessum esse legimus. A rege porro tãtam virtutem esse voluit, vt ea præsente funderentur hostes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorsum cõuerteretur. Piscinæ verò probaticæ prærogatiuam hanc fuisse, nobis Euangelium indicat, vt qui primis in eam descenderet, quocunq; tandem, affectus esset morbo, statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandū aliæ quoq; vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli, plena est & terra, nullo vt loco circumscribatur, certa tamè loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo

*Psal. 32.**3. Reg. 8.**Iosua. 6.**Iosua. 4.**Ioan. 5.*

Deus olim respõsa dabat, in templis angelos videre licuit, quos inibi etiā habitare vel illud nobis esse documēto potest, quod à Iosepho memoriae proditū est, cum iam iam Hierosolymitanum excidium instaret, angelos auditos esse qui dicerent: Recedamus ex iis ædibus, Sed hæc dicit aliquis veteris Testamēti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus: Mulier, crede mihi, veniet hora, quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis adorabitis patrem, Atqui ille ipse qui hæc dixit noui Testamenti mediator & auctor, templō tantū honoris habuit, vt cum eiceret ex eo vendētes & ementes, domū illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mundus domus est illius, qui dixit: cœlū & terram ego impleo. Cœlum sedes mea, terra autē scabellum pedum meorū. Et tamen domū sui patris peculiari modo quodam, templū Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & inperscrutabili Dei iudicio fieri videmus, hoc ipso gratiæ tempore vt terribiliora in vno sint, quã in alio Dei opera. Sic ab Augustino factū legimus, cum quidam ex eius sodalicio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argumētis aut refelli posset, aut coargui, quod iusserit ambos ad locū sanctū (iis enim verbis vtitur) peregrinari, nimirū eū vbi beati Fœlicis Nolēsis corpus conditū erat, vt ibi ad confessionē, vel penę miraculo vel timore cõpellerentur. Ac mox ea verba subiicit Augustinus: Vbique quidem

*Ioan. 4.**Matt. 21.**Hier. 32.**Esa. 66.**Epi. 137.*

Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorare, vt in occulto exaudiens, in occulto etiã iustificet, & coronet: verum tamen ad ista, quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perferuari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi Beati Fœlicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent, apud memoriam sanctorum, Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamẽ nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dicit: Non omnes sancti habent dona curationũ, nec omnes habent diiudicationem spiritum, ita nec in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vniciq; propria prout vult. Quare minimẽ nouum ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptum est, quod propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à piis hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam Historiam, Eusebius, Socrates, Zosomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam & ad martyrum sepulchra, religionis ergo peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeo non cõtemnendas putauit Ioannes quoq; Chrysoftomus, vt diceret, cum in vinculorum,

*Euse. li. i.
cap. ii.
Soc. li. 7.
cap. 47.
Zos. li. 2.
ca. 14. et
li. 4. ca. 5
Theod. li.*

quibus ligatus erat Paulus, laudẽ erupisset: vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpufq; robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quo cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vincus est. Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam qui peregre proficiscentes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, cum in eorum quos de cultu scripsit imaginum libro tertio grauitè confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis, verum in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quam affectus. Quemadmodũ dicit ille: Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutũ illius amore ardens, visat reliquias illius, & exosculetur: non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hæc obiter. De Christianorum templis siue Basilicis refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq; Historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fu erit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modo pleraq; commutata, verum & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunq; tandẽ vsus, Deo dicatas domos conuersas: quodque etiam dictu horrendum est, neq; facile creditura po-

*8. de curatione
graciarũ
affectiu-
num.*

*Ho. 5. de
beato Iob*

*August.
li. i. de ci-
uit. Dei.
Ecc. hist.
Zosomen
li. 9. ca. 9*

steritas videatur, in eo ipso loco ubi tremendū Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab iis qui Evangelici quam Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari, si Diis placet, istius Evangelij. Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quod templa diuis eriguntur. Verum hi cui templa cōstituerentur, vel ex Innocentio tertio, Pontifice Romano discere potuerūt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria: & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramque speciem determinat dominus dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinet, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in Concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur: ne forte si secus agatur, non Theosebia, sed Idololatria committatur. Quem qui multis præcessit seculis Augustinus, cum ad eundem modum, si cut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quod ad monumenta martyrum plerique, omnes confugerent maximo concursu, atque illorum intercessione se facile quæ petiissent impetraturos à Deo, confiderent: Nec tamē, inquit, nos iisdem martyribus, templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia cōstituiimus, quo-

*De myste-
riis missæ
cap. II.*

*Lib. 8. de
ciuit. Dei
cap. 27.*

niam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquā sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum, pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis. Itaque videre licet passim apud Augustinum, quod non alio ferè martyrum templa, quam memoriarum nomine dignatur: cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nonne si templum alicui sancto angelo excellentissimo, de lapidibus & ligni faceremus, anathematifaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberem? ad seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Sed quod nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ioannes Chrysostomus, dixit natu gradior Hieronymus, dixerunt qui fuerunt eius æquales, Socrates, Zosomenus, nec ita multo posterior Evangelicus, ac alij multi, apud quos templa martyrum, Basilicas Apostolorum & martyrum, Ecclesiam Apostolorum, Ecclesiam Theonæ, Ecclesiam Dionysij, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet. Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quod ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutem eam exhibendam, quæ soli Deo debetur creatori? Minime getium: æque illi hoc atque Augustinus sciebat, neque secus faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscumque sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro vel Paulo, sed soli Deo dicatum esse,

*Contra
Maximianum
lib. I.
Chrysost.
Ho. 28. ad
populum
Antio-
chenum
Hieron. ad
Riparium
et aduer-
sus Vigi-
lantium.
Soc. li. I.
cap. 16. et
vlti.
li. 2. ca. II
Zos. lib.
4. ca. 9.
Euag. li.
2. cap. 3.*

foliū; Deo sacrificia in illo offerri, etiā si Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquā sanctificat in eo memoria: vt recte Augustinus memorias martyrum, recte cæteri quoque templa, siue Basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem solius Dei templo sunt: quoniam vero vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum, reliquiæ, vel eorum frequens sit commemoratio: recte martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. *Quoniam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissime honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu piissimo, & deuotione fidelissima ad eundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, nõ Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, hæud aliter, quam non fideles, cū & ipsi templa Dei simus, suo tamè quisque proprio nomine vocamur. Quoniam in eo quoque libro, qui sine cõtrouersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, iis ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eufolatus quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum,*

Cap. 73.

rum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirēt & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicenæ proxima, in hæc verba pronunciatum est. Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoque dixere patres, loca & basilicas sanctorum. Zosomenus vero etiam ad honorem Stephani Prothomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quod nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificiis in illis ecclesiis colebatur, sed quod suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dū & res ab eis gestæ recitantur, & ad eorū imitationem homines accenduntur, & deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt. Neque vero Deo tantum precibus & sacrificiis placando, verum & corporibus hominū sepeliendis templa sunt & cœmeteria consecrata, quod qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verum quidem illud est, quod ubique sepeliamur, Domini est terra & plenitudo eius, quodque sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysolostomo traditum legimus. Sed interea tamen etiam antiquorum iu-

Cap. 20.

Li. 8. c. 24. Eccl. Hist.

Li. 9. c. 2.

Psal. 23. Hom. 84. in Ioan.

florum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosq; dum uerent de sepeliendis, vel etiã transferendis corporibus, suis filiis mandasse legimus. Et Theobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, cõmendatur. Ipse quoq; Dominus die tertio resurrecturus religiosã mulieris bonũ opus prædicat, prædicandum que commendat, quod unguentum preciosum, super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter cõmemorantur in Euãgelio, qui corpus eius de cruce acceptũ, diligenter atq; honorifice tegendum sepeliendumque curarunt. Ioannes quoq; Chrysostomus, cũ lau de quadam comemorat, quod Constantinopoli reges magnã gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatorum officiarum reges: neq; hic in morte cõfunduntur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam Homilia, cum docuisset quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, ut pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum, & piscatorem etiã mortuos & protectores orat, qui diademate redimitus incedit, mox subiungit. Audebis igitur quæso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis sunt protectores? Nec hoc tantum Romæ quis fieri uiderit, verum & Constantinopoli. Nam & hic

Gen. 46.
C. 50.

Thob. 2.
C. 12.

Matt. 26.

Ioan. 19.

Tomo. 3.

Ho. quod

Christus.

Dens est,

aduersus

gentes.

Hom. 66

ad popu-

lum An-

tioc.

Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret: & quod in regibus sunt ianiores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges. Zosomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Eulëbiam, quod iuxta eum locum, in quo reliquias quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obstrictis monachis, se quoque condidit curauerit? A Paulino quoque religiosa quedam uidua Flora petiuisse legitur, ut in beatissimi Felici confessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cum ea de re ad Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, ut sepeliantur, non potest nulla esse, quando ubi sepeliantur, attenditur. Sed cum talia uiuorum solatio requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat: non video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, ut dum recolunt, ubi sunt posita, eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud dominum adiuuandos orando cõmendent. Quod quidem facere possent, etiam si si talibus locis eos humare non possent. Sed non ob aliud vel memoriæ, vel monumenta dicuntur, ea quæ insignita sunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui uiuentium oculis morte subtracti sunt, ne obliuionē etiam cordibus subtrahantur, in memoriam re-

Li. 9. c. 1.

2. Eccl.

Hist.

August.

de cura

pro mor-

tuis gere:

cap. 1.

Cap. 4.

uocant, & admonendo faciunt cogitari. Cum itaque recolit animus, ubi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus, qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est iis, qui cum in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Nam quos peccata graua deprimunt, non ad solutionem potius, quam ad maiorem damnationis cumulum, eorum corpora in ecclesiis poni, scribit Gregorius. Nō enim eos sacra loca liberant, sed culpa magis remeritatis accusat, id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea sacris Canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatum, quod qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per scēnus expilatis, rem suam auerunt, qui sine pœnitentia ex hac vita excefferunt, qui vel cū grauē scelus aliquod patrasent, è cœtu piorum sententia iudicis eicēti, atq; à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltro præciderūt, quales sunt Schismatici & heretici, eorum corpora in sacris locis humari nō permittuntur: quod, quemadmodum ad Ruslicum Narbonensem Episcopum scribit verē magnus ille Pontifex Leo, quibus viuentibus non cōmunicauimus, eis mortuis quoque cōmunicare non possumus. Non est cum iis ne mortuis quidem cōmune quicquam habendū, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, suo ipsorum iudicio sunt condemnati, dum quod iu-

*L. 4. dia
lo. ca. 50.
& ali-
quot aliis
sequētib.*

*Epist. 9.
cap. 6.*

dicis fuerant sententia passuri, id vltro ipsi fecerunt, seque à Christi corpore præciderunt, & è cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorum communione separarunt. Sed hæc de sepultura deq; sepulchris dicta sufficiant: neq; enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fufius ab aliis tractata sunt.

De Caeremoniis qua sumuntur à tempore.

C A P. 31.

Temporum in ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quam vel hoc nostro seculo, vel iis quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celeberrandi festi Paschatis, inter Orientis & Occidentis Ecclesias, concertatio, quæ vsque eo etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Asiæ paracias vna cum vicinis Ecclesiis, tanquā aliena sentiētes, à communionis vnitare præciderit, quod, vt monitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis ecclesiis die celebrando, parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hæc tanta Romani Pontificis vehementia non probaretur, cum presertim traditum sibi per manus ab ipsis apostolis morem obseruare se Asiæ Episcopi dicerent, neq; tanti esse hæc festi celeberrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimaret. Verum Leoni Pontifici non leuiter delinqui visum est, cū de festo

*Vide Euseb. li. 5
ca. 25. Ec-
clesi. hist.
Socr. li. 5.
cap. 23.
Nicepho-
rum li. 4.
cap. 36. et
sequētib.*

Epist. 62

Paschatis tractaret, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum celebri scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis, à morte cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorū eos referre, qui quartadecima lunæ Pascha celebrassent: quos quidem quartadecima nos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclare gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maxime laude omnium, prædicationeq; digna esse censet, quod is congregato Niceno Concilio, & Arrij dogma subuertendum, & disceptationem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die, de medio tollendam curauit. Fuitque Nicenum Concilium non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quã propter eos qui in oriente, in celebrando Paschate discrepabant, conciliandos. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodemq; die sanctissimi Paschatis feriæ perageretur, vtque Oriëtis Ecclesiæ, quæ à Romana, & cæteris occidentis Ecclesiis dissidere visæ sunt, eundem quem eaz, diem obseruaret: idq; duplici de causa (sicut ab Ecclesiastica Historia, scriptoribus memoriæ proditū est. Primū quod minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquam consceleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant,

*Hære. 50**Hære. 20**Euse. li. 3
de vita
Constant.*

audientes non audiant, neque quod rectum, quodq; salubre sit, intelligant. Deinde quod graue cum primis & indecorum esse putaretur, *Eph. 4.* quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus dominus noster, vna fides, vnū baptisma, vnus est Deus & pater omnium: non vno eodēque tempore, anniuersariū redemptionis nostræ, diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis mēbris celebrari: sed per eosdē dies, alios quidē ieiuniis exerceri, alios verò conuiuuiis vacare, & hos quidem ferari & conuiuiscere, illos vero corporis afflictionibus marcerari, quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicenam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias, Epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio, proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt nequid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deque Sabbato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cum sextum hebdomadæ diem, tanquam. Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequiciis consumeret solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cum primis lætum, & hylarem ducebant, eum in mœrore luctu traducerent, non solum acerbissimos cruciatus & morrem Christi turpissimam, verum etiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, desistentes.

Altera, quod sicut à sanctissimo Leone scriptū est, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quam si, quod iterum atq; iterum monet Apostolus, id ipsum dicamus omnes, si perfecti sim⁹ in eodem sensū, & in eadē sententia, si eisdem vno atque eodem tempore ritus obseruemus. Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationū dies, de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertuliano scriptum est. Quin & die Dominico ieiuniū, vt idem author est, nefas ducebatur, neq; fas erat de geniculis adorare. Quā de re, Niceni quoq; Concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes, ne quisque genua flecteret, sed stantes ad orationem vota Domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignū duxit Basilus. Obseruabantur ab iisdem vigilia nocturnæ, quibus & à vino & à carnalibus abstinebatur, & aqua sola potum prebebat, obsonium vero fuit panis, cum sale & aqua. In iis populus consurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domū precationis petebat, & cursitabatur ad sepulchra martyrum, à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum, nomen solum superest: nam neque stantes oramus, neque nocturnas vigiliis exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est: ieiunamus tantum pridianis maiorum festorum diebus.

*In libello
de oratione.
De corinthi-
mitis.
cap. 20.*

*De spiri-
tu. ca. 27
ad Am-
phil.
Euseb. li.
2. Eccle-
siast.
Historia.
cap. 17.
Epi. 36*

Deinde vero sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste, qua de re Synodi quoque Romanæ decretum, ante mille trecetos annos intercessit. Contra quod cum ventum à nōnullis fuisset, grauius, à Syricio Papa fuerūt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus, non leuiter eos reprehēdis, qui in die Epiphaniarū baptizassēt: quod sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pascha & Pentecoste, ac nullos alios dies eis miscere licitum esse putaret. Quod ad eundem quoq; modum à Gelasio Papa postea fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuius possit obseruantiores fuisse veteres temporum, quā sit hoc nostrum & proxima superiora secula. In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimæ die sabbati. Quartum mensē vocat Gelasius Iunium, in quem fere sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post lætare, ac deinde sabbatum sanctum Paschæ. Porro quod ad Eucharistiæ Sacramentum attinet, nullis id fuit, aut est vnquam temporum circulis circumscriptū, neque est vllus dies anni, quo non sit fas, cuius volenti Sacramentum Eucharistiæ percipere, quod qui fuerunt æquales Apostolorū, aut eo-

*Cap. 12.
In Epi-
stola ad
Imerin.
Epi. 4.*

*Cap. 12.
in Episto-
la ad vni-
uersos E-
piscopos per
Lucaniam.
Ibidem
cap. 15.*

rum temporibus proximi, quotidie fecisse vixi sunt. Nam cum quotidie mortem suis cervicibus impendentem expectarent, quo paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter optendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synachim accedebant. Fuerunt postea, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescere verò paulatim pietate, cum rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agatenfis Concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt seculares qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen propè ducentis ante annis, itidem a Fabiano Pontifice fancitum, Burchardus, Iuo, Gratianus, in suos decretorum libros retulerunt. Qui vero sub iisdem temporibus, quibus habitum est Agatense Concilium, vixerunt Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, nō obscure in suis scriptis indicant, quod suo quoque seculo, sic refrigeratus erat feruor ille Christianorum, vt vix quo semel in anno vel etiam biennio communicarent, adducerentur, sedque casu magis & consuetudine, siue lege, quam ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauitè obiurgant. Communionis tempus, inquit Chrysostomus, non est festum neque celebritas, sed conscientia pura, vitæque à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere, sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet, eū, nec in festis qui-

dem accedere tutū est. Neque enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indigne accesserimus: quin hoc ipsum potius auget damnationē, quod cū semel tantū accedamus, ne tum quidē purē accedimus. Ad eūdē modū August. quoq;: Si quotidianus est panis, inquit, cur post annum illum sumas? quēadmodū Græci in oriente facere consueuerunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi prodest, sic viue vt quotidie merearis accipere: qui nō meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quæ sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cum viderent elanguisse pietatē hominū, horrabatur eos ad frequentandū Eucharistię sacramentū: non quod reprehenderēt, si quis id semel in anno fecisset, sed quod vt crebrius fieret, satius esse ducerēt. Quod illa quoq; Chrysost. verba nō obscure indicant, cū in hūc modū loquitur: Hæc dico, nō vno & annuo vos prohibens accessu? sed vos semper ad facta accedere volens. Ac paulo superius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui semel, an qui sæpius, an qui raro accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius, neque qui raro, sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedat: qui vero tales non sunt, nec; semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus: Optandum quidē fore, vt quoties tremēdum illud sacrificium peragit Sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi, Sacramentaliter

Cap. 28.

Burr. lib. 5

cap. 17.

Iuo lib. 1.

Gratia.

de conse.

erat. di-

stinct. 1.

Etsi non.

In oratio

ne de bea

to Philo-

gonio.

Tom. 3.

Hom. 28.

de verbis

Domini,

secundis

Lucam,

Lib 5. de

sacramē.

cap. 4.

Serm. 3. t

Epistola.

Ephē. 10

Epi. 118.

quòque manducarent: Sed si defunt sæpe, (sicut hoc seculo deesse fere videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitteri debet. Satis est, si qui præsentibus adsunt, spiritualiter manducant, suo tempore sacramentaliter quoque percepturi: satis est, si manducant corde, etiam si non premant dente. Chrysofomi quoque seculo, sæpe quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod iis etiam verbis ipse testatur, non sine quadam quærimonia: Frustra habetur quotidiana oblatio, frustra stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiã id fieri potest ex eo quod in Agantefi Cõcilio, quod Chrysofomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulo ante meminimus, ter in anno ut communicarent seculares, sancitum est. Cum tamen iisdem ibi præceptum sit, ut die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset. Omnem Missam publicam esse dubium nõ est, cum unicuique volenti, modò sit è coetu fidelium, ei interesse, & cum Sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque

habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica Historia reperire licet. Mille prope anni intercesserunt, cù Leontius vitam descripsit Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes, vocatus est misericors, siue elemosynarius: Narrat de hoc, quod cum sacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosus in cæmiterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, cùmque turba confederit, cùmque tempore affecti esset omnes, iis verbis eos affatus sit. Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intro, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoque manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopo. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat Historia. Gregorium vero ducentis aliis annis præcessit Soter Pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, ut nullus presbyterum, Missarum solennia celebrare, præsumat, nisi duobus præsentibus, sibi que respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantum. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantum præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur. Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione omnes communicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Lib. 9.
cap. 8.

De consecratione
nedistinct.
Hoc quoque.

Epist. i.

Vtinam autem valeret apud istos Anacleti auctoritas: Missam esse sacrificium non negarent: sic enim loquitur Anacletus: Episcopus deo sacrificans, testes secum habeat, & plures quam alius Sacerdos: In solemnioribus, quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaque corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominum cœcitas. Quod aperte scriptum est ab Anacleto non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium. Vident id quod nunquam neque scripsit, neque sensit Anacletus: neque enim fuit vnquam hæc Anacleti sententia, vt omnes præsentés communicarēt, sed ij tantum omnes, qui ministrant Episcopo, atque ij non nisi in solemnioribus festis: quod ita certe fieri æquum est. Sed longe diuersum est Sathanæ ministrorum studium, à Sanctorum Patrum pia sollicitudine. Nam ij, cum iuge sacrificium, nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant. Illi contra, cum videāt refrixisse pietatem, nec eos adduci facile posse, vt crebro communicent: non hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verum illud potius contem-

dunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri commode posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in defectu quendam abeat, perfererint. Sicut enim non vno loco scriptum à nobis est antea, nihil est quod minus ferre possit Sathanas, quàm tremendum hoc sacrificium, in quo Christi beneficia simul vniuersa, grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos, qui præsentés adsunt, subiiciuntur, quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria, prorsus esse cupit sublata. Quamobrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operatur Sacerdos, hi qui præsentés adsunt, semper Sacramentaliter communicare, etiam si crebrius ab id ab eis fieri expediret. Verum illud necessarium iudicatum est, in Concilio Lateranensi, in quo cum alij complures Episcopi, ex variis totius orbis Christiani prouinciis, tum Hierosolymitanus & Constantinopolitanus, Patriarcha, præsentés adfuerunt: vt omnis vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenisset, omnia sua peccata confiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam, pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptione, duceret abstinendum: alioqui viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriens

Cap. 21.

Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista constitutione, quo minus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiæque Sacramentum percipiat: sed quoniam reperire pleròsque licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadã sollicitudine, providendum esse sancta Synodus in Domino congregata putavit, ut si crebrius nõ possent, aut nollent, semel tantum in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistiæ sacramentum perciperent. Sed negant isti quenquam ad bonum esse cogendũ, neque enim placere Deo coacta seruitia. Verus hæc est hæreticorum cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multum vsurpata: quemadmodum ex iis quæ scripsit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Cresconium, contra literas Petilianii, & contra secundam Gaudentij Epistolã, videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quod traheris ad salutem, cum tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminẽ existimas cogendũ esse ad bonum: attẽde quod Apostolus dixerit? Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit, & tamen tam multi ut Episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur, tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo nobis inimici estis, trahendi estis & perducendi ad veritatem, vel cognoscendam, vel eligendam, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessime pereatis.

Dicis

Dicis Deum dedisse liberum arbitrium, ideo nõ debere cogi hominem, nec ad bonum: quare ergo illi, de quibus supra dixi, coguntur ad bonũ? Attende ergo quod considerare non vis. Ideo voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideo qui diliguntur, malæ suæ voluntati, impune & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est liberalitatis: quare Israelitæ recusantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur: Si voluntas mala, suæ permittenda est libertati: quare Paulus non est permissus uti pessima volũtate, qua persequutus est Ecclesiam? sed prostratus est ut excæcicaretur: & excæcatus est, ut mutaretur: mutatus est, ut mitteretur: missus ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati: quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum, non solum verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, ut ad bonam disciplinam coactus, & domitus dirigatur? vnde idem. Tu quidem percutias eum virga, animam autem eius liberabis à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati: quare corripiuntur negligentes Pastores, & dicitur eis: Errantem ovem non reuocasti? perditam non inquisti?

X x

*In Exo-
do multis
locis.**Acto. 9.**Eccl. 30.
et Pro. 23**Exec. 34**Epi. 204**I. Tim. 3.*

Et vos oues Christi estis, caracterem Domini cum portatis in sacramento, quod accepistis: sed erratis & peritis: non ideo vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & querimus perditos: melius enim facimus voluntatem domini monētis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quā consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium vero scribens: Vbi est quod isti clamare consueuerunt: liberum est credere, vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum & postea docentem: prius ferientem & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui poena corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit? & quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas, foras misit timorem. Cur ego non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditii filij coegerunt alios vt perirent, quam uis etiam illos, quos non cogerunt, sed tantum modo seduxerūt, si per terribiles & salubres leges in eius gremio reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quam de iis quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastorem, etiam illas oues, quæ non videntur ab alienis ceperunt possideri, inuentas, ad ouile dominicum, si ereptæ, sed blandæ leniterque seductæ, à grege aberrauerint & ab alienis ceperint possideri, inuentas, ad ouile dominicum, si resi-

Epist. 50.

stere voluerint flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi vero scribit ad Vincentium: suam quoque primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem, Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam prima mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem Catholicam, timore legum imperialium conuersa est, quam nunc videmus, ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquā fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, vt ipsis rebus cognoscerem etiam in hac causa recte intelligi posse, quod scriptum est. Da sapienti occasionem, & sapientior erit. *Prou. 9.* Quam multi enim, quod certo scimus iam volebant esse Catholici, manifestissima veritate comoti, & offensionem suorum reuerendo, quotidie differebant, quam multos non veritas, in qua nunquam præsumpistis sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligebat, vt in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: *Prou. 29.* si enim intellexerit, non obediet. Quam multi propterea putabant, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem, securitas torpidos, fastidiosos, pigros faciebat. Quam multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte christianus sit, ideo permane-

bant in parte Donati, qui ibi nati erāt, & eos inde discedere, atque ad Catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis, reges seruiunt domino in timore ita profuit, vt nunc alij dicant: iam hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant: hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur, gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus, sed gratias domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni deo congruere, vt in vnitatem colatur ostēdit. Sic Leo quoque Magnus cōmendare videtur Principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarū hæreticorum, ita detestati sunt, vt authorem eius ac plerosque discipulos, legum publicarum ense prosternerent. Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi Sacerdotali contēta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spiritale nonnūquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum rescivit in vicis aliquot, adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus vt ex Cæsaris Arcadij edicto qui Marcionis dogma sequebantur aut respicerent, aut in exilium mitterentur. Contra literas vero Petilianī scribēs August. cum ille dixisset: Quod si cogi per legem aliquā

Epist. 93.

*Libro 10.
cap. 3.*

*Hist. tri-
partitæ.*

*Libro 2.
cap. 83.*

vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri à nobis potissimum ad fidem cogi debuistis. Sed absit à nostra conscientia vt ad nostram fidem aliquē cōpellamus. Respondet iis verbis: Ad fidem quidē nullus est cogendus inuitus, sed & per seueritatem, imò & per misericordiam dei tribulationū flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tum malè viuendi vltix disciplina præpottera est, nisi cum præcedens bene viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed male facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit quod est in libera voluntate. Timor autem poenarum, etsi nondum habet, delectationē bonæ conscientia, saltem inter claustra cogitationis coercet malam cupiditatem. Contra Cresconium vero: Reges cum in errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatem ferunt: cum in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernūt. Ira & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulo post: Frustradicis. Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & in stupris & in quibuscunque aliis facinoribus, & flagitiis libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? quæ tamen omnia iustis legibus comprimuntur vtilissimum ac saluberrimum est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. Contra

*Libr. 3.
cap. 51.*

Libr. 2. Gaudentium vero scribens idem Augustinus.
cap. 17. Quod autem vobis videtur inuitos ad veritatem
Marc. 12. non esse cogendos; erratis nescientes scripturas,
Iona. 1. neque virtutem Dei, qui eos volentes facit, dum
 coguntur inuiti. Nunquid enim poenitentiam
 Niniuita inuiti egerunt, quia hoc rege suo com-
 pellente fecerunt? iam enim Propheta iram Dei
 vniuersae ciuitati eam triduo perambulans, prae-
 nunciauerat. Quid igitur opus erat regis impe-
 rio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui non in-
 tuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quida,
 qui nec curarent, nec crederent praedicta diuina,
 nisi territi potestate terrena. Ista igitur iussione
Luc. 14. regie potestatis, contra quam voluntarius fit ves-
 ter occasus, multis ad salutem, quae in Christo
 praestatur occasio, qui etsi violenter adducun-
 tur, ad coenam tanti patrisfamilias, & compellun-
 tur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se late-
 tur intrasse. Haec nos ideo pluribus verbis, ex
 Augustino transcribenda duximus: vt cogno-
 sceret lector: iam inde a mille ducetis annis, eo-
 rum sententiam esse refutatam, qui nec ad verita-
2. Cor. 9. tem ab errore, nec ad vnitatem a Schismate, me-
 tu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quen-
 quam esse cogendum affirmabant. Est quidem
 ita, quod qui diligit hylarem datorem, non pla-
 cent Deo coacta seruitia: sed fit praesertim bene-
 ficio Dei singulari, vt qui cogitur inuiti, postea
 volentes faciant: sicut exemplo Pauli docet Au-
 gustinus: qui cum poena corporis ad Euange-
 lium recipiendum compulsus fuisset, plus om-
 nibus postea qui solo verbo vocati sunt, in Euā-

gelio laborauit, quemque maior timor compu-
 lit ad charitatem eius perfecta charitas foras mi-
 sit timorem. Est enim timor quasi seruus qui-
 dam charitatis, & locum illi praesertim praeparat.
 Cum enim per timorem se continet aliquis, fit
 consuetudo iustitiae: & incipit quod durum erat
 amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo
 iuste viuere, non quia poenas, sed quod amat a-
 ternitatem, ac nisi timore Deum incipiat homo
 colere, non fere peruenit ad amorem. Timor ita
 que medicamentum, charitas est ipsa sanitas.
 Pietas, inquit, Augustinus timore inchoatur, cha-
 ritate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut vide-
 mus, inquit, per setam introduci linum quando
 aliquid sinitur, sed nisi exeat, non succedit linum,
 sic timor primo mentem occupat, non autem i-
 bi remanet timor, qui ideo intrauit, vt introdu-
 ceret charitatem. Quamobrem non modo non
 audiendi, verum etiam valde reprehendendi sunt,
 qui volunt omnem disciplinam, omnem coher-
 tionem ex Ecclesia sublatam, quae tamen ea tan-
 quam indulgens mater admodum vitur mode-
 ratè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranen-
 sis Concilii, quanto cum iudicio, quanta est ad-
 hibita moderatio? Neque enim coguntur om-
 nes, verum tantum qui peruenerunt ad annos
 discretionis, ac ne ij quidem quomodocumque
 tandem affecti, ad Eucharistiae perceptionem
 adiguntur, verum hoc tantum praecipitur, vt ne
 sua voluntate, suoque iudicio se abstineant, sed
 si istam aliquam esse causam existimauerint, qua
 obrem a communione sibi putent abstinen-

*De vera
 religione,
 cap. 17.
 Tract. 9.
 in Epist.
 Ioh. 17.*

dum, ad Sacerdotem prius eā de re referant, neque nisi de consilio illius quicq; statuāt. Cæterū si durum hoc videtur, quod qui semel in anno sub festum Paschatis Eucharistiā non perceperit, is ab Ecclesię ingressu viuēs, à Christiana verò sepultura mortuus arceatur, certe nihilo mitior videtur Elibertini, quod prope mille annis Lateranense præcessit, quodque non ita multo post subsequutū est, Agantēsis consilij sanctio, qua, decretum est, cum inter catholicos non habendum qui non semel, sed ter in anno non cūmunicasset. Quid est autem Catholicum non haberi, quam & ab ingressu Ecclesię viuū, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui Catholici non sunt, eis ad Catholicam Ecclesiam aditus patere non debet, quibus autem viuētibz non communicamus, eis neque mortuis esse cōmunicādum, iam à sancto Leone didicimus. Itaq; non modo non repræhendenda, verum etiam summis præconiis efferenda est, salubris hæc Lateranensis concilij sanctio, Nam quod monet scriptura. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera semper id quidē à pastoribus fieri, aut certe frequenter expediret, sed quoniam homines sumus etiā Pastores, datum hoc est infirmitati nostræ, quod fieri semper à nobis oportebat vt vel semel tantum in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoscet quisque vultum sui pecoris? quo modo considerabit greges suos? Dominus est qui cor intuetur. Cæterum homo non potest videre, nisi ea quę patent, quę sub aspectū cadūt

De conse.
distinct. 2
omnis ho-
mo ca. 18.

Prou. 17.

1. Reg. 16.

quæ sunt oculis mortalium subiecta, Quæ sit & quanta fides hominis soli Deo cognitū est, sed sunt interea quadam externa fidei signa, per quæ fideles, tanquam per tesseras quasdam, ab infidelibus discernuntur, atq; ea præcipua sunt Sacramenta, quemadmodum in iis quæ scripta sunt superius, pluribus verbis docuimus: quæ si quis habet despiciatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit, eorum vsum præcipientem, quo nobis habendus est alio loco? quam quo Christus haberi præcepit eum qui non audit Ecclesiam: nimirum vt sit nobis tanquam ethnicus & publicanus? Est aliquis qui communicare, cū Catholicis nō vult: ne censeatur inter Catholicos, nihil ei cum sacris nostris, nihil cū templis aut cæmiteriis Deo consecratis, vel viuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniditatis, hæc tam salubris Lateranēsis Concilij sanctio? quid non summe potius æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisq; vult, talis censeatur, neq; cōmune cum eo quicquā habent Catholici, qui cum Ecclesia Catholica communicare recusat. Fuit autem maiorum nostrorum cum primis laudatus ille mos, qui nūc à multis non perinde diligēter obseruatur, quo non modo Pastores, quos paræcos, siue Parochos vocamus, sedulo vultum sui pecoris agnoscebant: Verum etiam Paterfamilias quisq; suis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac si vel à pœnitentia vel ab Eucharistiæ Sacramento, præter sui Sacerdotis Concilium, sub festo Paschatis abstinuissent, eos è suis ædibus

Mat. 18.

exigebat, nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit quis est qui sine lacrimis commemorare queat: aded disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, aded frena sunt laxata, tanta permissa licentia dicendi quid vis, & impura lingua Christum blasphemadi & cum alia que cuiusque libido fert, blateraditum, sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahedi, medacitque veritate ipsam arguendi, ut periculum sit, nisi nos Deus oculis misericordie suae respexerit, aliamque mentem Ecclesiae praesidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eo unde deflexit oratio reuertatur. Sicut Euchariisticae Sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tempore fas est. Docemur a Christo, quod oportet semper orare & non deficere, monemur & a Paulo, ut sine intermissione oremus. Neque defuerunt qui Christi haec & Pauli verba, ita accipienda putarent, ut nullum tempus a vocali oratione vacuū esse vellēt: qui quidem propter perpetuū orandi usum, Psalmani siue Euchitae sunt vocati, de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Caeterum quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, ut nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Augustinus & eum sequutus Anselmus, sic haec Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, ut nullo die intermitterentur certa tempora orandi, quae si quotidie quispiam obseruasset, iam si-

*Luce. 18.
1. Thess. 5*

*Epipha.
Marc. 18.
Au. Ha
res. 57.
Ibidem.
In Epist.
Pauli.*

ne intermissione orare diceretur. Peculiaris tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt Sacerdotes & Monachi, quorum proprium est officium iuge sacrificium iugisque Deo preces offerre, non pro suis tantum, verum etiam pro populi peccatis, cuius peccata comedere dicuntur quando ex eius viuunt elemosynis. Sunt hi tanquam publici quidam totius ecclesiae ministri, ut quod a singulis & vniuersis praestari semper non potest, eorum saltē expleatur ministerio: Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate praeditus est Sacerdos, aut Monachus, quā quicquā alius ex iis qui addicti saeculo indicantur? Est reuera. Et ille cibū quādoque capiat, & ille somno temporis non nihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abiiciat, necessē est. Quam obrem & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater Ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei quā praecationi vacaret: has qui diligenter, iuxta ritum Ecclesiasticae traditionis obseruasset, eum semper orare & non deficere, Beda venerabilis interpretatur, ut cum Propheta dicere possit, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quam e scripturis auctoritatem habere videtur, ista certis temporibus orandi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt. Cyprianus, Basilius, Hieronymus: & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus; nam exactius haec omnia persequi, non est praesentis instituti.

Ofsa. 4.

*In Luca
Psal. 33.*

*Cypr. In
expositio-
ne Oratio
dominica*

B. esl. In sermone Ascetico et in Asceticis. cap. 33. Hieroni. ad Eustachium in 6. cap. Danielis. Ieiunandi, ieiun. gratiam promeretur orandi. Epist. 80.

Nunc de ieiunio pauca dicemus, quo plurimum orationem adiuuari, vel illa Christi verba documento sunt, ubi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quod non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiunium, ieiunio multum adfert adiuuenti oratio. Oratio virtutem impetrat, ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat & Domino representat: duas enim alas habet oratio, quibus ad cælum facile perfertur, ieiunium elemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium, in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autē diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaque quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiam homo Catholicus, eius morem obseruare iubet, si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die vero dominico ieiunare, scandalum esse magnum putat, maxime postquam innotuit detestabilis, multumque fidei Catholicæ scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem: per quod factum est, ut ieiunium diei dominicæ horribilius haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiunium fuisse, sed postea tamen, quam late patet Eccle-

sia Catholica, sabbati ieiunium obseruari ceptum est: cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quod cum illo die sepultus iaceret redemptor noster, recte lugubris dies hic habeatur: Est & alia ratio, quod cum præcipue Iudæi sabbatum habeant in honore, nõ est Ecclesiæ visum, ut quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam præterea rationem sabbati ieiunium, eandem nimirum, quam pridiani festorum dies, quas vigiliis vocamus, quibus ut ieiunarem, propterea videtur institutum, quod rectum esse, de cerequæ cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus, & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipue castos, & sobrios accedere, ut expunctione & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipse de nobis meritus sit, quarum agenda- rum & ferendarum gratiarum illi sumus debitores. Potest & hæc assignari causa, quod cum festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mestos ducimus, ut ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia, non nisi per multas tribulationes peruenire nos posse, sociosque nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andræ. Sanctorum, inquit, festa, præcipua patrum sanxit autoritas votiuus præuenienda ieiuniis, vtiliter plane, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat.

In Epist. ad decennium.

Multa siquidem quotidie peccata contrahimus & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænam vera sit via festiuitatis æternæ: Quid est enim quod ieiuniis solennia præuenimus, nisi quod per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Plane in quam si renuis affligere animam tuam in vigilia: indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni Sabbati, quod prætolamur. Ac iterum post pauca: Hodierne ieiunij, & eius quam prætolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cū eo vel ieiunemus, nam & ipsum cū biduo penderet in Cruce, ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo cōmunicantes Passioni eius, & si nō simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio: vt miserate Deo etiam coronę participes simus & in præsentī quoque spiritualium socij gaudiorum. Cur autem quartis & Sextis quoque feriis à carnibus abstinetur, iam ante docuimus ex Augustino, ante quæ ab Epiphano quoque causa eadem est allata.

Epist. 86.

Quarta, inquit & pro sabbato, ieiunium statutum est. Nā illucescente quarta traditus est Dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderunt Apostoli, vt in iis diebus ieiunium fieret, ita vt impleatur dictum hoc: Cum ablatus fuerit ab illis sponfus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, sed vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit, & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaque longe vetustissimum hoc institutum, quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostoli cum esse non dubitet Epiphanius: ad cuius opinionem confirmandam plurimum ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio ad Philippenses scripsit Ignatius, qui tertius à Petro fuit Anthiochenus Episcopus, & post Ignatiū Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare scribit quartis feriis, quod Concilium quarta feria cōuenit: quomodo per dolū cōprehensus occidi Christus possit. Cæterū quod ieiunium quatuor temporū vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum, est tamen & ipsum vetustum cum primis: Nam cum aliquando ter in anno celebratū fuisset, visum est Calixto Papa cōuenientius, ante mille trecetos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne ageremus ieiunium, per quatuor anni tempora, quæ quidem sunt,

*In cōpendiaria doctri-
na fidei
dei Catho-
lica.
Matth. 2.*

*Epist. i.
ad Bene-
dictum.*

Ver, æstas, autumnus, hyems: quæ dicere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo (sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem) Ideo autem ipsa continentia obseruantia, quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiuniis quatuor temporum sermones conscripsit, vt in id ipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indefinenter purificationibus indigere, semperque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis, & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleæmofynis deleatur. Existimatum est præterea, Dei præceptum, de persoluendis Deo primitiis, hoc ieiunio quadam tenus impleri. Nam cum quatuor sint anni tēpora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque tres dies quo ad gloriã trinitatis ieiunamus, atq; ita cuiuslibet Primitias Deo persoluimus, quemadmodum hæc & alia plerãque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata. Porro quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione iniciatum, sed cælesti maiestatis præceptum esse, tradidit, ante Mille centum annos, Vir non doctrina magis, quam vitæ Sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus; (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoq; legitur inscriptus:) Non

*Sermo. 9.
de ieiunio
septimi
mensis.*

*Serm. pri
ori in die
Cinerũ.*

Serm. 36.

tam

tam Sacerdotum inquit, hæc præcepta, quam Dei sunt, atque ideo qui ea spernit, non Sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur Sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium, traditionem esse vult Apostolorum, de quo iridè vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origines. Sed & Canon extat Apostolorum iis verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut Præsbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parasceue non ieiunauerit, deponitor, Præterquam si imbecillitate impediatur corporis, si Laicus sit cõmunione priuator. Tribus autè ex causis, ieiuniũ hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinũ exēplũ & propter diuinũ præceptum, & propter numeri mysterium. Exemplum habemus Moyse ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem, quem nos qui ab illo nomen ducimus Christianique vocamur, tanquam authorẽ & institutorem huius ieiunij sequimur, Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pendamus, visum est igitur, vt etiam annui temporis decimæ penderentur. Cum enim annus constet trecentis sexaginta quinque diebus, si quidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibũ sumpserimus, iã totius anni dierũ decimas persoluimus, tot namque sunt dies quadragesimæ diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias, nam qui primam domini-

Can. 68

Exo. 24.

3. Reg. 19

Matt. 4.

Exo. 22.

Yy

cam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine, continens & perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusus à Gregorio Magno scriptum legimus. Ante quē etiā eandē materiam copiose tractauit, ex Abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysoctomi discipulus. Deinde vero quadragenarium numerum hunc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt: sic in deserto, populus Israel annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nunciij Moysis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur. Sic quadraginta dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finē quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Ægyptios, Ezechiel prædixit: sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus, pro tribu Iuda obdormiuit: sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Ægypto seruiuisse nunciatur vt vel ex iis antiquarum rerum exemplis, & monumentis, facile appareat, hunc præcipue numerum, comprimendæ corporis carnisque luxuriæ, diuino consilio imprimis, quasi consecratū fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimalē relatus esse videatur. Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium

*Hom. 16.
in Euāg.*

*Collatioe
21. cap. 25
et sequet.*

*Lib. 9. in
Ez. ec. 6*

*Amos.
Gene. 7.
Exod. 16.*

*Num. 13.
Iona 3.*

*Ez. ec. 29
Ezech. 4*

hoc obseruetur. Cum enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam, à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem descendisse creditur, ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cum patienti Christo prius compassus fuerit: oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hylario scriptum legimus, de his qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum, in pascha baptizabantur: Venturi ad baptismum prius cōfitentur, credere se in Dei filium & in passione ac resurrectione eius, & huic professioni Sacramento fides redditur, atque vt hanc verborum sponsonem quædam rerum ipsarum veritas cōsequatur, toto in ieiuniis passionis Dominicæ tēpore demorentes, quadā Domino cōpassionis societate iunguntur. Igitur siue ex spōsionis Sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chrysoctomo scriptū legimus Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscēs, vt potest cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, cum domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus, viuit enim viuētis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugeamus quod crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorū qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis, Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius perpēdit corpore in cruce,

Rom. 8.

*Ca. 15. in
Matth.*

*Sermo de
Ieiunio
Tomo.*

non propter seipsum, sed propter teipsum occisus est a ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepti sunt. Concupiscentia victus es fel bibit pro voluptate, ne sis alienus a regno: Nosti quod crucifixus est nosti quod pro te mortuus est, cõfiteri, quod uiuit pro uiuente: fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortẽ, paruũ est ieiunium, habes magna, largire parua, cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiuniũ ueni, delicta sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesię cõsuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionẽ, per humilitatẽ carnis uenit, ut spiritali saginẽ ieiunio corporis præparemur. Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nũc obseruat ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta quæ quidẽ ex quo tẽpore Christus terras reliquit, quã late patet nomen Christianum, tanto semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipue quadragesimale, nulla ut fuerit orbis pars in qua prædicatum non fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, non ciuitas, non gens, non denique locus ullus tam desertus est, ubi prædicatio de quadragesima non fuerit audita, sed & exercitus, & iter facientes terra marique mercatores quoque omnes similiter audiũt libenterque suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tanto mortalium omnium consensu, quam longe lateque Christianus orbis diffusus est uniuersus prædicatũ, receptũ, ac tanta cura diligentiaque semper ab om-

In Matt.
cap. 9.

Sermo po-
steriore de
ieiunio.

nibus fuisse uideamus obseruatũ, id ad unius aut alterius Apostatæ nutum, qui nihil esse uoluerunt, quod incæstam eorum libidinem, cui nomen coniugij pretextunt, retardare possit, reiiciendũ esse putabimus, Prius omnia nobis Deus eripiat, quam ut in hanc nos à Sathana mentem impelli patiatur. Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reiici oportere? Quas alias, quam ueteres illas cantilenas, quas ante mille prope trecentos annos ab Aerio heretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt, productas olim fuisse scribit Epiphanius, sic enim inducit Aerium loquentem. Quid est Pascha quod apud uos perficitur? Iudaicis fabulis rursus adducti estis? non enim oportet Pascha peragere. Pascha etenim nostrum immolatus est Christus. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum, hæc enim Iudaica sunt & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, ac reliquis. Si uero omnino uolo ieiunare, qualemcunq̃ eligã diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studiũ est, ut potius in die Dominica ieiunent, quarta uero & pro sabbatho, hoc est feria sexta, edãt: sæpe uero etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, ut inquit, uoluntate. In diebus autem Paschatibus, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorũ esus preces, uigiliae ac ieiunia, & omnes animarũ salutes, per sanctis afflictiones: ipsi à summo mane obsonantur, carneq; & uino uenas suas ex-

Heret. 75

I. Cor. 5.

I. Tim. I.

*Epist. 93.
cap. 4.*

plentes, cachinnantur, ridentes ac subfannantes eos qui sanctū hunc cultū hebdomadis Paschatis, perficiunt: Vocat autem Hebdomadam Paschatis, sanctam illam hebdomadam, quæ Festū resurrectionis Dominicæ præcedit. Idē de Manichæis quoq; scribit Leo Magnus, Dominicū, inquit, diem, quem nobis saluatoris nostri resurrectio cōsecrauit, exigunt in mœrore ieiunij, soli reuerentiæ hanc continentiam deuouētes, vt per omnia sint a nostræ fidei vnitatis discordes, & dies qui a nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc ipsa & verba & facta audire & videre licet, apud eos, qui nostro hoc infelici æuo cōtra quā ab Apostolis traditum legimus: & temporum & ciborū discrimē omne tollere sunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam esset abstinentia, sed ne quid impedimēto esset, quo minus ab domini semper seruire, corporisq; voluptatibus perfrui liceret. Itaque bachanalium apud istos vsus durat nihilominus: ceterū qui perpetua vult esse bachanalia, quadragesimę ieiunium Sathanas ferendum esse nō putauit. Sed iam quas ab Aërio productas olim, nostri quoq; temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus: Iudaicis nos fabulis addictos, aiunt, qui ieiunantes, vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrās illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & mensis & tempora & annos, timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet, & mensis & tempora &

Galat. 4.

annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbathi obseruantes, & parascheuen, & diem Dominicam & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & pentecostes læticiam, & pro varietate regionum diuersa in honorem martyrum templa constituta. Ad quod qui simpliciter dicit. Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros: Nos enim non azimorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem, Israel numeramus hebdomadas in pentecoste: sed spiritus sancti veneramur aduentum: & ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus, non quod celebrior sit dies illa, qua cōuenimus, sed quod quacunq; die conueniendum sit, ex conspectu mutuo læticia maior oriatur. Qui vero propositæ quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud. Omnes dies equales esse, nec per parascheuen tantum Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci dominica, ieiunia autem et congregationes, inter dies, propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vocant quam Deo, nec possunt, imo nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarū offerre sacrificia. Quotus enim quisque est qui saltē hæc pauca, quæ statuta sunt, vel orandi tēpora, vel ieiunandi semper exerceat? itaque sicut nobis licet, vel ieiuna-

re semper, vel semper orare, & diē dominicam accepto domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multo fuit Hieronymo posterior, Leo Magnus: Cum vos, inquit, ad quædam quæ etiam in veteri Testamento instituta sunt, cohortamur: non iudaicæ vos obseruantia iugo subdimus, nec cõsuetudinem carnalis populi vobis indicimus: excellit super illorū ieiunio continentia Christiana, & siquid illis atque vobis cõmune est in temporibus, non concordat in moribus: habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant otiosa ieiunia, nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec a iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici paritate cohibemus: vt in vsu ciborum modus eligatur, nõ creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit, voluntariis castigationibus proprium corpus efficere, & nunc moderatius, nunc verò districtius repugnantes spiritui, carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiuniū, & tunc est efficacior sanctiorque deuotio: quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debeatur quidē, inquit, tantis mysteriis ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso paschali festo di-

*Ser. 4. de
ieiunio se
ptimi mē
sis.*

*Ser. 4. de
Quadra.*

gnum est inueniri: sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur dūmque per varias actiones vitæ huius sollicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosã corda sordescere: magna diuinę institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent & ieiunia casta decoquerent. Ex iis & Hieronymi & Leonis Magni verbis videre licet: quod & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse, sed cum semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quod semper facere non possumus, certis tamen temporibus faciamus: *Serm. 3. de ieiunio* Quemadmodum ab eodem quoque *septimi mensis.* Leone scriptum est alibi: Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidim⁹: istis saltē diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mundanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod proficit ad bona æterna suremur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt iis certa tamen tēpora sunt præscripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto sim ul celebratur ab omnibus, quam si quis, quod nostri

Sermo. 4.
de ieiunio
septimi
mensis.

temporis Arianum faciendum censent hæretici, qualemcunq̄ue diem eligat à seipso, & ieiunet, propter libertatem: si quidem publica quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt, & ibi intelligenda est præcipua ratio utilitatis, ubi vigilat cura communis: Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiam singulorum, & contra nequitiam spiritualis insidias implo rato diuinæ protectionis auxilio, cælestia quisq; arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus præliis possit fortiter facere, tutius tamen & facilius dimicabit, si contra hostem palam in acie steterit, ubi non suis tantum viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: minore enim discrimine plures confligunt cum hoste quam singuli: nec facile patet vulnere, quem, opposito scuto fidei, non sua tantum, sed aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruationis studia, habet semper priuilegium suum, ut sacratius sit, quod publica lege celebratur, quam quod priuata institutione defenditur. Exercitatio enim continentiam, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad utilitatem cuiusdam pertinet portionis: ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione se iungit, & tunc fit potentissimus Dei populus, quanto in vnitatem sanctæ obedientiam omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiam Christianam similis ex omni parte

præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui, omnia quæ poposcerint, Dominus præstanda promittit: quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeque preciosum, cum totus populus Christi, eisdem simul instat officii, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu, cum in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est, cum in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicuntur. Hinc videre licet, quid spectauerit Dei spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiuniis & precibus, & quibuscunq; aliis pietatis operibus, Deus propicius redderetur: hoc nimirum, ut quicquid eiusmodi fieret à Catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret sibi vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu, & consensu, qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cum primis efficax. Male habet Sathanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quam ut segreget, ut spargat, ut diuidat. Sicut lupus ouem à grege fecerit: sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sicut ille, cum sibi non satis esse virium

Matt. 18.

Matt. 6.
c. 17.

aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit sollicitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facile mortalibus persuaderi posse videt, cum ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? ut ieiunios ferre potest: verum ut fructuosum, ut sit efficax ieiunium tuum, ferré nō potest. Erit autē efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit, Sathanas, ieiunare? ieiuna solitarius, elige tibi diem ipse quem ieiunes, non ieiuna catholicè, non vniuerse, non cum alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die dominico: Ieiunant omnes quadragesimam, quod hunc numerum inscripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus: ieiuna tu quadragesima, qui numerus inscripturis hilaritati consecratus est, animique remissioni. Illud cum primis diligenter observa, ne quid ex humilitate, ne quid ex obedientia fecisse, neue vlla in re catholica consensisse videare: non illa tibi, tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes, & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis ad fabulas Iudaicas esse prolapsos. Videmus igitur, quod Sancti Spiritus in certis diebus præscribendis, quod contra Sathanæ consilium fuerit in iisdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsitæ est, &

vnanimitas, ut quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitæte fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quam dissidium, quam ut dispergi possint, quos præcioso sanguine suo Dei filius congregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantum: verum etiam in aliis plerisque omnibus, sicut de Eucharistia quoque cum tractaremus, paucis à nobis commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum non ignobile Sathanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minime omnium nos vellemus vtrâque specie potiri: imo tunc primùm in despectum concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtrâque potiri, & plane eos anathema habere, quicumque; autoritate talis concilij potirentur vtrâque. Non offendit Sathanam alterius tantum speciei vsus, sed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem si pij, & Catholici omnes vrantur altera tantum, censebit vtendum vtrâque: si per catholicam sit vsus vtriusque permissus censebit altera tantum vtendum: ideo ferre non potest, ut vniuerse & catholice fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant. Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: nos enim sicut dierum, ita ciborum quoque nullam, sed sobrietatis tantum ac temperantiæ nostræ & erga summum Deum honoris, rationem ducimus, cum illa Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc ab-

Leuit. 2. stinentiam facere viderentur. Quid enim, aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacitas? quid squama non correctis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negotij est? Quæ si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, idcirco fuerunt illis interdicta: quid aliud quam Ægyptiorum fuisse artibus Moysem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbrae, sicut Paulus loquitur futuræ veritatis: inducta iam veritate simulachris, & vmbrae amplius non indigemus. Iudæi ergo in differentiis ciborum & temporum insistebant: nos ad Deum & ad spiritum, omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quam vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi consecremus, & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperiū subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recollenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de differentem audiamus. Non ideo negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias & auium pecudumque hostias esse destiterunt: illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauere, finita sunt, ieiuniorum verò vtilitatem noui Te-

*Sermo. 4.
de ieiunio
decimi
mensis.*

Coloss. 2.

stamenti gratia remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam: Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies: & diliges proximum tuum, sicut teipsum, & cætera talium mandatorum, ita quod in iisdem libris, de ieiuniorum sanctificatione & curatione præceptum est, nulla interpretatione vacuatur.

Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hæreticos proferuntur, ea cum in Manichæos à Catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illa retorta fuisse legimus. Sic enim Faustum loquentem inducit Augustinus: De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem porcina, plerique verò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abstinent? ferturque ob hoc in oculis eos omnis ecclesia, & summa veneratione suscipientes, solū non deos existimat: nec videtis indociles, quasi hoc verum, & ab Apostolo dictum testimonium est, dæmoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare? cum cōstet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omnium studio celebretur in cōuentu catholico: dico autē quadragesimam, quā qui inter vos ritè obseruandam putauerit, abstineat necesse est ab omnibus iis, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorū.

*Matt. 4.
Matt. 22.*

*Libr. 30.
contra
Faustū,
cap. 3.*

2. Tim. 4

Quid ergo & vos charissimi, ritu ne tunc demoniorum viuitis, cum hæc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritus fraude decipimini, & cauteritatem habetis conscientiam vestram? Ac rursus: Vos verò, inquit, qua nunc excusatione utimini, Paulo clamante, nihil esse non mundum & doctrinas dæmoniorum appellante, ciborum abstinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinari? non solum abstinētis vt diximus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eo acceptiores vos creditis Christo, quo eritis abstinentiores à cibus, id est, secundum hanc sententiam, quo mētibz inquinati magis, & magis conscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modum respondit Augustinus: Audi ergo quod confiteris te non videre, qua mente & consilio, hoc aduersum vos capitulum proferamus, non quod à carnibus abstineatis: nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras, non tamen ea damnandi sed significandi gratia, quod non intelligitis: & Christiani non hæretici, sed Catholici edomandi corporis causa, propter animam ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam non quod illa esse immunda credant, non solū à carnibus, verum à quibusdam etiam terræ fructibus abstinēt, vel semper sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam fere omnes: vos autem ipsam creaturam negatis bonam & immundam dicitis. Ac paulo post: Si ad virginitatem sic hortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina: qui dat

Libr. 31.
 cap. 2.
 Tit. 1.
 1. Tim. 4.

Lib. 30.
 contra
 Faustū,
 cap. 5.

Cap. 6.
 1. Cor. 7.

dat nuptum benefacit, & qui non dat nuptum melius facit: vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia quæ vere Christi est Ecclesia, non vos Spiritus Sanctus ita pronunciarer, dicens: Prohibentes nubere: ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proxime sequenti libro: Omnia, inquit, munda, mundis, secundum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundum significationem munda, primo populo Iudaico, nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis, apta sunt, sed cum sua cuique redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipue vos estis) nihil est mundum. Et contra Adimantum scribens, cum eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, proprie designat, qui non propterea temperant à cibus talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenēt, aut infirmitati alterius parcant, sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem: quod omnia munda sunt mundis, seruata moderatione Evangelica, vt non grauentur corda nostra cruditate & vinolentia. Docet his verbis Augustinus, quod alia fuit causa cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi

1. Tim. 4.

Cap. 4.

Cap. 4.

Tit. 1.

*Lucæ. 21.
Libr. 2.
contra
Iouinian.*

corporis causa: Hæretici quod ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent, quos notare videtur Apostolus, cum dicit: Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis, quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicēs, cum eadem Apostoli verba per Iouinianum obiicerentur: Reprobatur, inquit, Apostolus eos, qui prohibebant nuptias & iubebant cibis abstinere, quos deus creauit ad vtrudum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat & Tacianum, & ceteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam ad destruenda & contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem faginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoque Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratistis, & Marcionistis, omnique illorum officina hic loquitur: Ambrosius quoque Marcionistas, Patricianos & Manichæos iis verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum Epitome, A vino, inquit, & ab esu carniū, & ab aliis eiusmodi abstinentiam, non similiter vt hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab iis tanquam ab immundis abstinentium esse censent. Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratarum ergo errorem diuinæ literæ pulchre cōpuncunt, Dei autem ecclesia, aduersatur quidem

*Homi. 12.
in priorē
ad Timoth.
Epist.
Cap. de
abstinentia.*

fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Ante mille annos Iustinianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cum fames Bifancij *Libr. 17.* increbuisse, vt secunda statim ieiunij hebdomada *Eccles.* carnes in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: populus autem, inquit, qui pietatem sibi consecandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat, mortem sibi potius ad eundam esse cōsensens, quam vt quicquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem sic loquitur *Homi. 6* Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, nō iurare, vel per totum diem in ediam pati, & aquæ *ad populum An-* potu, & tenui victu sicari? certū est, quod hoc *tiocbe.* illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quod adueniente ieiunio, etiam millies quis exhortetur, & infinita cruciet, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare: omnia quis mallet pati, quam prohibitum tangere nutrimentū, & hoc cum non inuitē nos circa mensam habeamus: tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generose ferimus laborātes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia *Altor. 2.* cōsuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: Nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani, neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manum traditam acceperint. Nam & Thelesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus Pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem Hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in-

fortem domini vocati, à carne ieiunent. Neque fecus in Alexandria fuisse obseruatum, testis est Theophilus eius vrbs Episcopus, Chrysoftomi æqualis: qui grauitè eos infectatur, qui clam vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus diebus quadragesimæ vescerantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo, ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant. Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysoftomum, qui tum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, qui consuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus, abstinenti, non modo non reprehenderunt, verum etiã ad mordicus eam obseruandam, populum tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quam vniuersam Ecclesiam Catholicam sathanismi condemnare? cuius rectius arguuntur, sathaniani nostri temporis, quam seculorum omnium à Christo passo ad hæc vsque nostra tēpora Christiani: qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos neraret Paulus, cum doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibètes abstinere à cibis, quos Deus creauit. &c. quam qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quod bonum esset etiam à

licitis abstinere, & cum castigatius viuendum est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueat non natura damnetur. Etiam ante Chrysoftomum & Theophilum in Ancirano Concilio *Cap. 13.* legimus constitutum vt Presbyteri & Diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipse sibi à carnibus abstinentiã indixerūt, non eas tanquã immundas contemnerent, verum contingerent, & ita demum si vellent, abstinerent: quod si in tantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque Concilio, si qui carnem edetem *Cap. 2.* condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentie student, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesie putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. *Cap. 19.* Quod vtrumque contra eos, qui sequebantur Eustachium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia, contemnenda censuit, & nonnullos cibos carniū, tanquam illicitos reputauit: Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus, carniū esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo postea Concilio decretum est: *Cap. 14.* Si quis immundos putaret cibos carniū, quas *et cap. 32.* Deus in vsu hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immundiciam putans, ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus

& Priscilianus docuerunt, anathema sit. Ac ne quis putet priscis tantum illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore Euangelistæ volunt & extinctam fuisse lucem Euangelij, fuerunt Hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibus, & cætera, quos ille grauiter infectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi, vt prædixit ille, à cibus, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoque hæreticos se probantes, non sane quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent: nam & ego interdum abstinco, sed abstinentia mea, satisfactio est pro peccatis, non superstîtio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria, aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur, postremò omne quod ex coitu procreatur: recte & Christianæ, si non idcirco quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterum quid sibi vult, quod ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur: suspicionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam eorum, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non ni-

*Hom. 66.
in Cant.*

*1. Cor. 9.
Ephes. 5.
1. Tim. 5.*

nia fuerit: Si de disciplina abstinentium, id est spiritualium medicorum schola etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frænas libidinem. At si de infania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modo ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstinens: non plane abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiã & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator, quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traiciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariensis archiepiscopus, Agimnenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibus abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui postea sequuti sunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibus tanquam immundis homines abstine-

rent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quam ut vilius confutationis indigeat, nihil est quod simus longiores. Producent & illud veteres ac noui Ariani, quod à Paulo scriptum est. Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verum interea quis est ille, qui se iustum audeat profiteri? Nos certe qui à magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra, non inuiti verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est in nobis. Dixit CHRISTVS: Non se venisse iustos saluos facere, sed peccatores. Gloriantur hi de sua iustitia, quorum causa CHRISTVS non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus, atque ideo legem nobis esse propositam facile ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quaedam tamen iustitia Christiana, cui lex posita non est, neque desunt viri iusti & boni, participes CHRISTI facti, qui cum ipsi sint lex, ea quæ legis CHRISTI sunt, sponte faciunt. Cum enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri possit commode ista distinctio, æquius est paucos Sanctos legi subiici, quam vniuersos absque lege viuere. Porro Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deique iustificatione, suarum esse partium gloriantur. Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? gehem-

I. Tim. I.

Matt. 6.

I. Ioan. I.

Matt. 9.

Rom. 5.

De ordinatione

nam enim, meruimus, vbi nullus vnquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttâ aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum: sed extirpatio vitiorum: nõ solum obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solum delet peccata præterita, quæ commisimus sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam vero illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus, & Basilius Magnus, quibus præconiis non affecerunt ieiunium & à cibus abstinentiam? Quorum ille cum ieiunium vocat purificationem animæ: cum scribit crapulam post terga ligare manus vitiorum, tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, seruos nos captiuosque reddere, ieiunium vero, seruos existentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere & tyrannide liberare, pristinamque in libertatem reducere. Hic verò: Cum continentiam à cibus, dicit esse peccati ablationem ab alienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitæ conciliationem æternorum: bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti patres illi occidentis Ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insanix palam contradiciunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum pleròsque æditis etiam ea de re sermonibus, maxi-

ieiunio, serm. 4.

Ho. 31. in Ioan. De penitentiâ bo. I.

mis laudibus ieiunium in cælū tulisse legimus, cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam nō ieiunauimus in paradiso, eiectione inde fumus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde fumus eiectione, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quam quod per illud aditum ad cælos patere docuerunt? Age igitur perfrica frontem Phillippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse, dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Leonem, Bernardum, Chrysostomum, Basilium, denique veteres omnes orthodoxos qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem, ieiunandum esse pro peccatum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia, Te verò cum idolo tuo Islebienfi quod adorans, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, vtrunq; Dei verbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse. Verum vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cum tantum ieiunio tribuerent, tantisque que preconis illud afferent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammandas, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis bis annis vixere, quibus isti extinctam

Euangelij lucem fuisse volunt, iam ante docere nos meminimus, quod qui proprie dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu coli, spiritu vult adorari. Cæterum verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitiis, fide, spe, & charitate, quenquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quod non colitur Deus nisi amando, sed hic amor ociosus non est, & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit indicibus, quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui precium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciē, sed puritatē quaerit affectus. Sic ab idiota quoque viro cum primis pio scriptum est: Quod non ieiunium, oratio, eleemosyna est via recta omnino, sed amor vt dilectio est via rectissima absque deuio, via breuis absque tædio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actū, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem senten-

*Iohn. 4.**Epist. 29*

Lib. 1. de officis, cap. 30. Lib. 7. in Lucam. Incōtepl. de amore diuino, cap. 17. Epist. 69 Lib. 3.

Matt. 6.

tiam pleráque scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, ubi tractat de culto imaginum. Quod a deo vulgo fuit etiam non ignoratum, ut in omnium ore passim fuerit, versiculus ille volutatus. Quicquid agunt homines intentio dirigit illos. *Quin & illa Christi verba: Lucerna corporis tui est & oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt posterioris ætatis Augustini, Gregorijque sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, ut per oculum intentionem significari diceret, per corpus actionem cuiusque: Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi sit actio cuiusque: nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malum esse, cui tantum etiam tributum legitur, ut bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum: actionem requiri ad exemplum, Quamobrem non fuit quisquam adeo rerum imperitus, ut ieiunium per se consideratum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet putauerit, per quod honore se iudicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modo sine laude, verum etiam non sine reprehensione fieri, ut quod ex se reprehendum non est, si male fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent vno versiculo visum fuit superiori sæculo comprehendere. Abstinet æger, egens, cupidus,*

*Aug. in sermo. domini in mote, lib. 2.**Greg. lib. 28. mora. cap. 13.*

gula, simia, virtus. Æger abstinet, vel quod fastidit cibum omnem, adeo ut nec odorem illius, aut aspectum ferre possit: vel quod ratio valetudinis eius postulat, ut per abstinentiam illi medietur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtráque abstinentia, et si vicio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & auarus, ut ne quid inuictum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, ut postridie tanto maiore cum appetitu, & maiore cum voluptate cibum sumat, si præsertim ad conuiuium sit aliquod delictius inuitatus. Abstinet simia, hoc est hypocrita, ut ab hominibus videatur, Hæc tria abstinentiæ genera, tantum abest, ut Deo grata sint, ut peccata etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentiæ, solum hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, ut vel magis idoneum se reddat ad feruendum deo, vel pro peccatis suis satisfaciat. Sed iam ipsos Monachos ea de re differentes audiamus: hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas demoniorum docuerint, ieiuniis & aliis id genus corporalibus exercitiis nimio plus tribuentes: si modo corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chryostomus, quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus quam nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chryostomi discipulus, Casianus monachus, alterius monachi vel Abbatis Moyfi viri cum primis cele-

Hom. 12. in primam ad Thim. Colla. I. cap. 7.

bris hæc adfert verba: Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectionis instrumenta sunt, quia non in iis consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. Ac paulo superius: Ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio scripturarum, propter principalem scopum, hoc est, puritatem cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum ex Abbatis Theone sententia, inter ea quæ media sunt numerat ieiunium, quod sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum, nisi forte præcepti transgressio, magis quàm escarum perceptio puniatur. Ac paulo post: Nequaquam ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit, eo quod non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat, rursus ex accidentibus, causis non solum vanum, verumetiam odibile censeatur, dicente domino: Cum ieiunaerint non exaudiam preces eorum. Sed hic vetustior videri possit, atque ideo minus absurde de iis quæ foris geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, postea Cantuariensis Archiepiscopus, is explicans illum Pauli locum: Quorum Deus venter, eos perstringi scribit iis verbis, qui mortem Christi nõ sufficere diceret ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus, qui escas quæ ventris sunt, Deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in escis. Neque secus eadem illa verba, qui fuit non paulo posterior, interpreta-

*Collat. 21
cap. 14.*

Hier. 14.

Philipp. 3.

tus est Thomas Aquinas. Ideo, inquit, hæc dif-
feminant legalia esse obseruanda, propter lucrum
& gloriam propriam, vt satisfaciant veteri. Et paulo
post adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est
iustificare, qui ergo in cibis iustificationem po-
nebant, dicebant Deum ventrem. Quem in e-
iusdem loci explicatione, sequitur eiusdem ordi-
nis monachus Hugo de Prato: Cardinales, in-
quit, obseruantias inducunt, quales erant in lege
veteri: sceleratam asserunt crucem Christi, cum
aliunde salutem expectant: Omnis autem salus
in cruce existit. Nihil autem est necesse aliorum
etiam hac de re monachorum sententias adscri-
bere, quos ab his nequaquam discrepasse certum
est, qui non ab escis, verum a cruce Christi salu-
tem expectabant. Sed quoniam clarius præ cæte-
ris materiam hanc Bernardus tractauit, illius
quoque verba adscribemus: Is quoniam fratres
suos in simulari cognouerat, quod ordini Clu-
niacensi, qui minus habebat austeritatis, detra-
xissent, apologiam quãdam conscripsit ad Gui-
selmum Abbatem: in qua sic suos inducit lo-
quentes. Quomodo inquit, regulam tenent,
qui pellicis induuntur, sani carnibus vescun-
tur, &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra
vos est, hoc est, non in externis vestimentis, aut
alimentis corporis, sed in virtutibus interioris
hominis: Vnde Apostolus: Regnum Dei nõ est
esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in
spiritu sancto. Et rursus, Regnum Dei non est
in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaque
obseruantis fratribus calumniam struitis, &

*In sermo-
nibus ser. I.
Domi. 23.
post trin.*

Luca. 17.

Rem. 14.

I. Cor. 4.

quæ maiora sunt, regulæ spiritualia scilicet insti-
 tuta relinquitis, camelumque glutientes, culicē
 Matt. 23. liquatis. Magna abusio, maxima cura est, vt cor-
 pus regulariter induatur, & contra regulam suis
 vestibus anima nuda deseritur: cum tâto studio
 tunica & cuculla corpori procurentur, quate-
 nus, cui deerunt, monachus non putetur: cui si-
 militer spiritui pietas & humilitas, quæ profe-
 cto spiritualia indumenta sunt, non prouiden-
 tur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos,
 quasi non melior sit pellibus inuoluta humili-
 tas: quam tunicata superbia, repleti deinde ven-
 trem faba, mentem superbia, cibos damnamus
 faginosos, quasi non melius sit exiguo sanguine
 ad vsum vesci, quam vëtofo legumine vsque ad
 Gene. 25. ructū exsaturari, & præcipue cū Esau nō de car-
 ne, sed de lente sit reprehensus: & de ligno Adā,
 Gene. 3. non de carne dānatus & Ionatas ex gultu mellis
 I. Reg. 14. non carnis, morti ad iudicatus sit: Contra verò
 I. Reg. 17. Helias innoxie carnem comederit: Abraham
 Gene. 18. gratissime carnibus angelos pauerit, & de ipsis
 Exodo 29. sua fieri sacrificia Deo præceperit: Ac paucis in-
 teriectis: Quid ergo inquis, sicine illa spiritua-
 lia persuades, vt etiam hæc quæ ex regula habe-
 mus corporalia damnes? Nequaquam: Sed illa
 oportet agere & ista non omittere: alioqui, cum
 ista omitti, necesse est aut illa, ita potius omitten-
 da sunt, quam illa. Quanto enim spiritus corpo-
 re melior est, tanto spiritualis, quam corporalis
 exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de ho-
 rum obseruatione elatus, aliis eadem non obser-
 uantibus derogas, nonne te magis transgresso-
 rem

rem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam
 teneas, meliora deuitas: de quibus Paulus. Æmu-
 lamini charismata meliora: detrahendo quippe
 fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis hu-
 militatem, in quo alios deprimis, charitatē, quæ
 sunt proculdubio charismata meliora. Ac iterū
 post pauca: Nō hoc dico, inquit, quia hæc exte-
 riora negligēda sint, aut qui se ī illis nō exercue-
 rit, mox ideo spiritualis efficiatur: cum potius
 spiritualia, quanquam meliora, nisi per ista, aut
 vix, aut nullatenus, vel acquirātur, vel obtinean-
 tur: sicut scriptum est: Nō prius quod spiritua- I. Cor. 15.
 le, sed quod animale, deinde quod spirituale: Si- Gene. 29.
 cut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desyderato
 Rachelis amplexus, meruit obtinere. Vnde
 rursus in Psalmo: Sumite Psalmum & date tym- Psal. 80.
 panum: quod est dicere: Sumite spiritualia, sed
 prius date corporalia. Optimus aut ille, qui dis-
 cretē & congruē hæc & illa operatur. Hactenus
 Bernardus. Quid autem? An ille remissionem
 peccatorum, an iustificationem carnalibus esca-
 rum aut vestium obseruationibus tribuit? Tan-
 tum ab eo absuit, vt quæ foris geruntur his ali-
 quid eiusmodi tribuendum putauerit, vt de om-
 nibus in genere operibus diceret, quod de iis se-
 pe incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur
 cum multoties minus iustitiæ habeāt, qui ma-
 gis operantur. Charitatem esse dicit cui debentur
 omnia de qua exclamās: O quāta est, inquit
 fiducia charitatis, alius operatur nō amās, & alius
 amat nihil operans: ille quidē suū opus perdit, il-
 lius verò charitas nunquā excidit. Quambrem

cum idem dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi aeterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod & ex charitate procederet, & non alium quam charitatis scopum, sibi propositum haberet: huic enim peccatorum remissio, non ei quod externe fit tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quae cum stans retro secus pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui terisset, osculata fuisset, unguentoque pedes eius unxisset, grata quidem Christo fuerunt haec illius officia, quae, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quaedam erant indicia, veruntamen cum ad Simonem in cuius haec domo gerebantur, dixisset: Quod remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui terfit, quia osculata est quia unguento unxit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa quoniam dilexit multum. Adeo non quid fieret, sed quo affectu fieret, considerandum esse putauit. Charitatem per quam fides operata est, non opera ipsa remuneratus est: cum ei remissionem tribuit peccatorum, quae aliunde etiam quam a charitate proficisci poterant. Ardor charitatis rubiginem in ea peccatorum consumpsit: si quidem uniuersa delicta multitudinemque peccatorum operit charitas. Quemobrem ut caeterae omnes carnales observationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius etsi labor sit idem, non idem tamen fructus est, nec eadem retributio meritorum, quemadmodum a Chromacio memoriae proditum legi-

Lucæ 7.

Prot. 10.

2. Pet. 4.

In 6. ca.
Matth.

mus. Luge enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris, compensatio fit laudis humanae: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriae in futuro seruat. Hoc de oratione, hoc de elemosyna, hoc de ceteris omnibus, quae fiunt externae, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filiae regis intrinsecus, neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem sanctos alios patres sequutus, monet Leo, ut prompta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium, non in sterili inedia, quam plerumque & imbecillitas corporis, & auaritia morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum, ut scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij aut fructuose corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obreccationibus lingua cohibeatur. Ad eundem modum Eusebius quoque; Emisenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam, aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem desertam atque incultam relinquat, ut spinas ac tribulos germinet, quae infestante cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuissent. Agnoscite itaque charissimi, quod ad salutem perpetuam conquirendam, abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animae quoque; ieiunium per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quisquam sit

Psal. 44.

Ser. 2. de
Quadra.Matt. 5.
Ser. 4. de
Quadra.

Hom. 2.

corpore castus & mente polutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat? quem superbia omni Dei gratia spoliat? quem mendacis vel maledictis lingua commaculat, nonne ipse se fallit? nonne ipse se irridet & decipit? si credat se solo ieiunio sanctificandum. Et idcirco dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiuniis, vt mentem purgemus à vitiis. Neque tamen propterea non recte dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quam ipsi ieiunio: alioqui dicere liceret eadem ratione, quod non recte dixerit Christus: Date eleemosinam & ecce munda sunt vobis. Non recte dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna reficit peccatis. Et rursum eleemosyna à morte liberat. Et iterum, Peccata tua eleemosyna redime: quandoquidem non quod datur, sed animum dantis respicit, & remunerat Deus. Neque sicut quidam somniant, cum hæc ita dicuntur, obscuratur lux doctrine, de beneficiis Christi propriis, & de fide, cum non de infidelium, sed de fidelium, omnem suam fiduciam in Christi cruce collocantium ieiuniis, eleemosynis, orationibus loquamur, quæ si per se sunt vilia, Fides, inquit, Leo, ea efficit preciosa, cum si fuerint ab infidelibus ministrata, etiam si fiant magno sumptu, omni tamen iustificatione sint vacua. Non ergo excluditur fides, non excluditur mortis & passionis Christi meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemosynam, ita ad mudationem &

Luca II.

Eccl. 3.

Tob. 12.

Dan. 4.

Serm. 6.

de quadrages.

remissionem sufficere putamus, vt non principaliter opus esse misericordia dei, & sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, si modo dignos respicientia fructus fecerimus, quemadmodum ex Basilio nos docere antea quoque meminimus. Verum isti non intelligentes, neque que loquuntur, neque de quibus affirmant putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum est remissionem peccatorum non tribui. Tantum autem abest vt propria Christi beneficia per hanc doctrinam obscurentur, magis etiam vt illustrantur. Christi enim passionis & mortis beneficium est, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra, deo grata sint & accepta: omne meritum quod illis tribuitur, ex christi beneficio, ex christi pendet merito, quod vbi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarum meritum omne sublatum. Mortem enim suam & crucem Christus non ociosis & nihil agentibus, sed ieiunantibus, sed orantibus sed in omni pietatis genere nos exercentibus prodesse nobis voluit. Quod verò negant isti cultus esse dei, qui non sint à Deo mandati, ac idolatriam esse, sine verbo cultum instituere, iam antea confutatum à nobis esse meminimus, quod Abel, Noe, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent: tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holocaustis, aliisque sacrificiis offerendis pie Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de iis, de quibus scribit Paulus, quod circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, in sollicitudinibus errantes, in montibus

In regulis contrarior. regul. 27. Num. 6.

Heb. II.

in speluncijs, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamen fuisset illud Deo gratum, nequaquã Paulus ita descripsisset: silentio prætereamus Rechabitas quoque, quos nõ Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cum ab alijs rebus nonnullis, tum à vino sic abstinuisse legimus, vt ne iusi quidem à Hieremia Propheta, vt vinum gustarët, adduci potuerint: quos non modo commendandos hoc nomine, verum etiam remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cum nullo essent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi sunt institutũ sectati, ac volũtario se voto obstringentes, Deoque consecrantes, à vino & omni quod inebriare potest abstinebant: vt mittamus Heliam & Elifæum & cæteros prophetas, qui nullo Dei mandato obstricti, & cœlibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubationibus, cæteros victu & habitu duriore præ cæteris corpus suum macerabant: quod non fecissent, nisi Deo gratum existimassent: Quod speciale mandatum habuit Samuel, precibus Deum in Masphat placatur⁹, vt aquam effunderet in conspectu Dei, dieque illa cum Israelitis omnibus ieiunaret? Quod Dauid, vt septem die rum ieiunio & fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio se affligeret? Quod Ezechias, vt ad impetrandam Dei misericordiam, obsessus ab Assyrijs, vestimenta sua scinderet, saccoq; operiretur Quod Sara Raguels filia, vt se triduo an te

Num. 6.

1. Reg. 10

2. Reg. 12.

Esaiæ 38

7. Job. 3.

ieiunio affligeret? Quod fuit speciale mandatũ de ieiunijs, quibus affligebat se populus, cum Hierosolymis Nabuchodonosor excidiũ per Olophernem minaretur? deq; eo, vt sacerdotes ciliciũ induerentur, & cinere caput aspergerët? Sed quorsũ attinet enumerando singulos recensere, Judith, Hester, Danielẽ, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offensum suis, aut populi peccatis, Deum propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod antea quoq; cõmemorauimus, propriũ esse Dei cultũ, nemo fuit etiã ex monachis qui diceret: sed sunt hæc indicia mentis à peccatis auersæ, detestantis ea, deque cõmissis illis vltionẽ sumẽtis, singularẽq; dolorẽ declarantis, simul ad Deũ iuxta prophetæ vocẽ, conuersæ, dicẽtis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente sic ad Deũ per amorem conuersa, proprie Deus colitur, quæ verò sunt externe, signa tantũ quædã sunt & indicia cultus interioris. Atq; ideo haud scio an quisquam vnq; monachorũ dixerit: ieiunium est cultus Dei: cum tribus ex causis ieiunari: memoriæ prodiderint, vel ad concupiscẽtias carnis reprimendas, sicut à Paulo dictum legimus, in ieiunijs, in castitate, quod per ieiunia castitas conseruatur: vel ad mentem liberius ad sublimiorum contemplationem eleuandam: sicut Daniele legimus post ieiunium trium hebdomadarum, à Deo reuelationem accepisse: vel ad satisfaciendum pro peccatis, quemad-

Judith. 4

Hester 14

Dani. 10

Ionæ 3.

2. Mac. 13

Ioel. 2.

2. Cor. 8.

Dani. 10

modum per Iohalem admonet dominus, vt conuertamur in ieiunio ad se, &c. Quamobrē non modo ieiunio vel ab ipsis etiā scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributū non est: sed nec ipsa quidē adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisq; prolatio, nec frōtis vultūq; demissio, ceruicisq; flexus, vera est ab illis dei seruitus existimata, quod hec omnia cōtraria animi voluntate ad simulationē fallaciamq; cōverti possunt: sola credita est esse voluntas quæ si totam se deo dididisset, verus illi cultus, veraque seruitus per hæc etiam externa præstaretur. Itaque pertinere magis ad dei cultum ieiunium videtur, quam quod ipse dei cultus esse putetur. Neq; tamen est inter ea ieiunium, de quibus nullum expressum mandatū haberi, vere dici queat. Nam & in Prophetis & in Apostolicis, & in Euāgelicis literis præceptū esse legitur: Siquidē & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cū à cōmessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quā ad ieiuniū inuitat? Christus autē ieiunādi modū etiā præscribit, ac sicut orationem & eleemosynā, ita ieiuniū appellatione iustitiæ dignatur. Quod si recte iustitia deus coli dicitur, quando quidē iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non recte ieiuniū ad cultū Dei pertinere negatur. Verum offendit istos necessitatis opinio, quodq; nō mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt proindia pastorum, aut indulgentia lenitateq; parentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni

Iohel. 2.

Rom. 13.

Matth. 6.

cælestis, qui contrauerit punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciat. Nos verò quæ fuerint patrum hac de re sententia videamus.

Constat duriores, hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neque id hac nostra modo, vel proxima superiori ætate, verum etiam ante milles ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortalium ab obseruatione ieiunij volebant exceptum, quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducatur, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt ecclesias, eos qui ieiunant describentes. Vide quæso ne ob breuem ciborum delectationem plectaris, neue te reum & desertorem aciei angelo describenti cōstituas: minus sane periculum fuerit aliquem in acie scutum proiicere, quam arma ieiunij detrectare. Deinde quam graue periculum esse putauerint ieiunium violare, cum ex illis Basilij verbis, tum ex iis quæ paulo ante produximus Antiochenorū & Cōstantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquam extrema quæque perferre, parati prius fuissent, quam vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri supplicis, persuasum habuissent. Cæterum Latini maxime verò qui proximis superioribus seculis vixerūt, minus hac in parte seueri valdeque moderati fuisse videntur. Si quidem hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt, excipiebant enim pueros, vel

*Sermo. 2.
de ieiuniis
pridie diei
ei Cincris.*

quod indigent alimento multo, propter caloris vim, quo facile cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quod natura essent imbecilliores, quam ut longioris temporis in ediam ferre possint, ita ut cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantum in illis operatur, ut nutriat, verum etiam ut augmentum præstet. Quamobrem quamdiu eo statu sunt ut crescant, quod fieri creditur, usque ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare, etiam si conducere creditum est, ut intra hanc quoque ætatem, si non omnibus certis tamen quadragesimæ diebus, quod vires cuiusque ferre possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeant, non sua tantum, verum & foetus nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minime sufficere, si semel in die cibum sumpserint: Deinde verò sæpe inordinato quodam desiderio, nunc hoc nunc illud cibi genus appetunt, atque id tam ardent, ut nisi desiderio suo satisfecerint, de foetu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum, atque adeo ieiuniorum legibus non tenentur, ut etiam peccare grauius credantur, si nimis eas arcte obseruantes, de salute foetus quem in utero gestat, minus fuerint sollicitæ. Aegri quoque sunt ad eundem modum legimus ieiuniorum soluti, non quod plurimum proficit abstinentia, his qui morbo aliquo consistantur, sed quod eorum valetudini magis expediat, ut bis aut ter modico, quam semel tantum in

die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoque ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cum naturalis calor plerumque deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiati eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantum velint, sed cum illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregre proficiscentium ratio, qui cum non semper eo tempore quo vellent, in locum destitutum peruenire queant, ieiunij tempus minime tenentur obseruare: quin & oblatis quandoque cibis uti coguntur, si quidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de iis, qui grauibus præmuntur laboribus, quos ut sustinere facilius possent, quominus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quæ sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent, quam illi, quorum grauisimis laboribus fit ut fames à cæteris mortalibus propellatur. Hinc videre licet, quæ clementer cum suis liberis egerit occidentalis ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuiuscunque tandem necessitati, diligenter prouideri curauit, atque id quidem non tam prisca illis seculis, quibus maiorem in hominibus duritiæ & asperitatem fuisse constat, verum trecetis his annis, quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui uolet Vincet. Belua. & qui sequuti sunt eum. Tho. A. qui.

Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum nō tractauit) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eisdem inueniet, nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictū ab Ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re differentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit monachus ordinis Prædicatorum. Docet is: quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positiuo, quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt alias vel bene, vel male fieri: Et ideo, inquit, legislatoris intentio non est, vel esse non debet, in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi: Præcepta enim quæ per modum statuti communis pronunciantur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit, cuius autoritatem si quis transgrediendo, statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quod impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua 147. ad Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco verba

22. quæst.

147. ad

hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intensione legislatoris, quam ex ipsis verbis, & ideo transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quam qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborum. Intentione autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel fine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat: Qui verò in casu in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quod eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat, nec reputandus est statuti transgressor. Et ideo non est necessarium quod quicumque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omnino sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali, & hoc secundum diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendum, eandem sententiam & Abbas Panormitanus & alij plerique scripserunt. Ex quibus colligere licet, quod non aliud in ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quam quod magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cum dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in venter vadit, & in secessum emittitur, quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non aliis quidem verbis, hoc ipsum tamen dicere vi-

tertiu
in 4. sent.
dist. 15.quæst. 3.
artic. 1.Super. 3.
decreta-
lū de ob-
seruat.
ieiunij.
Matt. 15.

*In epi. ad
Lucinū.
Gen. 3.
Gen. 25.*

*Libr. I.
cap. II.*

dentur, qui negant eū peccare, qui quoquo modo diē ab ecclesia institutum ieiunare omitat, sed eum tandem capitalis criminis reum esse doceat, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi sunt, quam non coinquinatibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua qua te solū sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes, contemptus iste tuus, quo fit, vt authoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demum sunt quæ coinquinant te. Quæ obrem sicut Adam non cibum, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotē sancti Abraham, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit cōcupita esca damnauit: Sic te non caro quam sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Quamobrem nihil est, quod nobis obiiciat isti, qui tanto rerum nouandarum studio tenentur. Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo nō pie factum est? Sed Sozomenum ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionē ex itinere quidā instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis cōtinuare, certoque die cibum gustare, ac intermediis diebus, ieiunus persistere solebat. Cum autem peregrinū admodum delassatum cerneret: Age, inquit, ad respondente virgine, nec panem superesse nec alphita, quod talia propter ieiunium parari nō

solerent, præmissa oratione petitæque condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domiale conditas habebat coquere: coctis illis, peregrinum vnā secum ad mēsam sedere fecit, appositisque carnibus vesci cœpit, virūque hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse: Recusanti ac se Christianum esse dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes: mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius ab ipsis Apostolis, nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quam vt ex ea contemnendam esse doceri possit? Nam quod ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quod certo die cibum gustare, quod intermediis diebus ieiunus persistere solebat, quod nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non pararetur: nunquid hæc omnia clare non indicant, Spiridionem Episcopum, sancte quadragesimale ieiunium obseruare? Quod verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eum necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, fecisse, neque solum necessitate, verū etiam christiana quadam charitate, cui legū præscripta cedunt: cum indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamē & ipsa in re, illustris fuit eius pietas, qui nō nisi præmissa oratione, petitæque condonatione, carnes hospiti apponēdas esse putauit: Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet & licebit i eccle-

*Innocent.
lib. 3. de
cretal. cō-
stit. 140*

fia, si quis ardens erga proximum charitate peregre venientem longique itineris labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem ad manum non haberet. Ante trecentos annos Bra carensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium Pontificem Romanum, de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cum tantæ famis inedia ingrueret, quod magna pars populi, propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint, quam illis penitentiam iniungendam cēseret, Rescripsit prudens & doctus Pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minime reperitur.

Non subiacet ergo legi necessitas, sed neq; charitas, modo ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquam nefas est habitum etiam ob societatem ieiunium soluere vel propter infirmū consolandum, vel propter peregrinum reficiendum, vel propter similem causam aliquam.

*Quotlibet. 1. artic. 20.
Tomo. 4.
in sermo.
dominica
1. quadrages.*

Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiam id faciat, aut ex contemptu. Narrat Ioannes Gerson, de fratre quodam, qui cum ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius uti) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optime, plus quam hospes voluisset, quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit

xit hospes fratri, qui excusabat se dicens charitatem comedisse: redeas alias, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis. Nichil est ergo necesse Spyridionis exemplum proferre, cum etiā proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinentiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare, non solum si qua necessitas vrgeat, verum etiam si postulet id fraternæ charitas, ex qua quicquid proficiscitur, tantum abest, vt iniquitatis aliquid iustæque reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cum primis recte facta sunt numeretur. Contra quicquid ex arrogantia, quicquid ex cōtemptu proficiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit: Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi Concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentia conuenire iudicans, die Dominico ieiunauerit, aut in eiusdem die cōtemptum, anathema sit. Sed & multo ante quam id concilium habitum fuisset. Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus, si quis Dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quod abstinere die Dominico tantum sit nefas, cum recte scripserit Origenes, liberū esse Christiano per omne tempus ieiunare quod in

Cap. 18.

Epist. 4.

ad Phil.

Hom. 10.

in Luc.

Ad Lucin. diebus Pentecostes, & die dominico Paulum apostolum & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus: Sed cum Manichæis cum Aerianis, cum Lutheranis, & cum aliis id genus hæreticorum portentis, in contemptum Ecclesiæ die Dominico ieiunare, nõ minus flagitium sit quàm Christum interficere. A deo verum est, quod ait veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore quod exit de corde cogitatio mala, contemptus fastus, arrogantia hæc sunt quæ co- inquinant hominẽ. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate, vel necessitate. Omnia munda mundis, coinquinatis autem nihil est mundum, sed inquina- tæ sunt eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia, neque peccat si ea vrgente non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem quæ munda vidẽtur ei munda sunt. Sic à Grego. scriptum legimus. Maioris enim est meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmiũ deuotione promeruit, & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquisiuit. Quid igitur de his dicemus, qui non aliã ob causam, in quadagesi- ma carnibus vescũtur, quam vt ea re Sanctorum patrum sanctiones & quicquid magno totius or- bis Christiani cõsensu tot seculis in Ecclesia dei receptum, & singulari studio fuit semper obser- uatum, id se contemnere & pro nihilo ducere,

*Tit. 1.**Libr. 2.
cap. 4. in
1. Regum.*

testatum omnibus faciant. Quid aliud quam Sa- thaniana esse huiusmodi nõ Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fra- trem meum, nõ manducabo carnem in æternũ, ne fratrem meum scandalizem: Isti cõtra: Quo- niam esca scandalizat fratrem meum, mãduca- bo carnem in æternum, vt fratrem meum scãda- lizem. Nunquid hoc non est Sathanã esse? Nun- quid hoc non est Christo qui per Paulum loqui- tur aduerfari? Nisi forte Christo nõ aduerfatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, Sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ip- sis Apostolorum temporibus, tanto studio vide- tur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum reiiciendum censet, quia tãto cõsensu videt ob- seruari. Vult Catholica, nolo: Non vult Catho- lica, volo: Citius diem Dominicum ieiunaue- rim, ne cum Catholica resurgente Christo gau- deam, quam vt cum Catholica feria sexta, ob il- lius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mceroris ostendam: Quid est, si hoc non est Sathanam esse? si quidem Sathanam vocant He- bræi, quem aduerfariũ Latini. Digna vox est August. quæ celebretur. Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruẽs: Tu cum te partem, cum Christi corporis membrum existimari ve- lis, quæ tamen ab hoc vniuerso Christi corpo- re, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui Ca- tholici, qui Orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu ob- seruari vides, vt neque temporũ diuersitas, neq;

*1. Cor. 8.**Libr. 3.
confess.*

linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint semp̄q; fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem Symphoniam & sonorum concentum vn̄i emittit. Tu inquam, cum hoc vniuerso vsque eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia, quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest esse nota illustrior quate non Christi colligentis, verum Sathanæ spargētis ministrum esse cuius constare queat? Si quis cum vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostróque conspicuus in medium prodiret, nōne pro insano haberetur? Atqui non dissimiles huic sunt, qui cum videat vniuersam Ecclesiam, externo quodam abstinentiæ signo mœrorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua causam dedisse intelligunt, conceperūt eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt ab omnibus, sibi crapulæ indulgendū læticiamque præferendam esse putant. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus: Vides homines diem hylarem fumentes in memoriam Christi resurgentis, gaude cum illis. Vides mœstitiam præferentes in memoriam eiusdem passi, crucifixi, & mortui, quod omnes facere cernis amore Christi, fac & ipse, neque velis cum vniuerso non congruere. Quamobrem pro paterna sollicitudine nostra, qua liberorum nostrorum saluti prospectum ex

Roma. 8.

animo cupimus, hortamur omnes & obtestamur, vt modis omnibus eorum consuetudinem defugiant, quos non aliam ob causam, vel quadragessimæ diebus, vel sextis feriis, aliisue temporibus, quibus per vniuersam Ecclesiam abstinetur, carnibus vescentes videre licet, quam vt hoc signo se nihil habere cum Catholica commune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquam viperas & basiliscos, ac certò persuasum habeant, qui cum vniuerso per contemptum non congruunt, & indicta ab Ecclesia ieiunia violant, eos reos esse mortis æternæ & ad Sathanæ Synagogam non ad Ecclesiam Christi pertinere. Si quis autem aliqua ex causa earū quas paulo ante commemorauimus ieiunium non obseruauerit, maximè vero si morbus quominus ieiunet in causa sit, quandoquidem dominum habemus mansuetum & misericordem, & nihil super vires nostras à nobis exigentem: non est quod se propterea crimini: alicuius asfinem esse putet, modo id de vtriusque medici consilio faciat. Deinde vero seruet illud, quod in sermone quodam Augustino inscripto legitur. Qui ieiunare non præualet secretius sibi lo-
serm. 62.
De tem-
por.
 li, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & eos qui ieiunare præualet ad prandium non inuitet, quia si hoc fecerit, non solum Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quod ipse ieiunare non præualet & magis cū gemitu & suspirio & animi dolore māducet pro

August.
ibidem
Chryſoſt.
Hom. 10.
in Gene.

Eccleſiaſtici. 37.

eo quod aliis ieiunantibus ille abſtinere non poteſt: ac iuxta eiusdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquiis, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur omne odium & vindictæ cupiditatem, ex animo effuget. Quamquam quod ad valetudinis tuendæ rationem attingit, veriſſimum eſt illud quod à ſapiente ſcriptum eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autem abſtinens eſt adiiciet vitam. Hinc eſt quod medici quoque matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Nam vnde pedū dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaneæ mortes? vnde ceteri morbi plerique contrahuntur? niſi ex crapula? In paradifo non erat vinum, neque carniū eſus, ac ne extra paradifo quidem, ad ipſa vſque diluuij tempora, nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur, vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſſiſſe videretur: poſtea quam vero carniſus veſci, vinūq; bibere mortales ceperunt: facti ſunt dies annorum noſtrorū ſeptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. *Ægre* nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quod centenariis vixiſſe legimus, qui carniū vſum neſciebant: In deſerto fuit populus Iſrael quadraginta annis: donec manna tātum & aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Poſteaquam autem

de carniū ollis quibus alebantur in Ægypto recordati, deſideriſq; ſuis in Ægyptum reuerſi ſunt, à terra promiſſionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi ci-
Num. II.
Psal. 77.
bus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuffit eum plaga magna nimis, vocatūſque eſt ille locus ſepulchra concupiſcentiæ, ibi enim ſepeliuerūt populum qui deſiderauerat carnes. Neque vero tunc ſolum id ita factum eſſe legimus qui vidimus etiam nos, præter neceſſitatem in quadageſima carniſus veſcebantur, eos quoniam compati cum Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiusdem gaudia non perueniſſe, mortemque prius cum vita commutaſſe, quam lætus ille paſchatis dies illuxiſſet. Contra vero de Daniele, deque Anania, Azaria, Mi-
Dan. I.
zæle diuina refert hystoria, quod cum curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, vt eos delicatioribus cibis, qui ſuperuiſſent de menſa Regia paſceret, vltro petiuerunt, vt in ſuos vſus quæ mittebantur à Rege conuerteret, ipſos leguminibus tantum & palmulis aleret, ac ſi quid aliud præterea dare vellet inanime, nã ſe ſatiſcitatis aliis cibos appetere tales. Cùmq; præfectus eorum cupere eſſe quidem illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere ne ſi rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorū extenuatis decoræque vultus immutato, præcipue ſi collati cum hiſ eſſent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen veniret, Daniel ſimul vt in eo quod peteret concederetur.

minus eum fore difficilem animaduertit: fac inquit, periculum per decem saltem dies: quod si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos iisdem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultu nostrorum decore, detractum erit aliquid, non recusamus quin regis precepto satis facias. Fecit praefectus periculum, ac re ipsa comperit, non modo nihil eos maciei contraxisse pulmentorum esu: verum etiam habitiores multo factos & nitidiores, his qui delicatioribus carnibus demensa regia missis vescabantur. Sed quid opus est Danielem, tresue pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet ex his praecipue qui monasticam vitam agunt plerisque cum non tantum Quadragesimae diebus, verum etiam per omne vitae suae tempus a carnibus abstinerint, habitiores multo nitidioresque, quam qui perpetuo carni esu, vinoque venas distenderunt. Quam obrem & priscos illos Monachos recensere superuacaneum ducimus, qui cum admirabili quadam fuissent abstinentia ut alij ne panem quidem, totis annis octoginta gustauerint: alij septem integros dies ieiunando continuauerint & fuerit eorum ingens multitudo, omnes fere fuisse longaeuos, ac caeteros in seculo degentes, aetate longe superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoritus. Quorsum enim attinet externa proferre, cum eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quam religiose nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex iis qui paululum aetate processerunt, quiue sanctae illius antiquitatis adhuc reli-

Libr. 6.
cap. 38.

quias vident ignorat nemo. Atqui multo fuit eorum vita productior, multo valetudo robustior quam sit istorum qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in Quadragesima vescantur, ad paschaliu festorum gaudia, se pertingere non posse persuasum habent, plus in carni esu, quam in Deo, qui solus seruare potest, fiducia collocates. Qui primus ex clarissima Jagellonum familia regnauit in Polonia regis huius nostri proauus Vladislaus, cum annis prope quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulominus quam cetum annos vixisse memoratur. Atqui tanta regem hunc abstinentia fuisse nostris proditum est annalibus, ut aquae solius potu contentus, nec vinum, nec ficeram, per omne vitae suae tempus gustauerit unquam. Sextis vero feriis omnibus pane solo contentus fuerit. Tantum abest, ut is, quae sunt Ecclesiae consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores ut ipse sibi ieiunandi leges, vltro, quam quae praescriptae sunt imposuerit: Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri Regis auus, nihil praeter aquam bibebat. Qui cum & ipse non minus quam pater Vladislaus in obseruandis Ecclesiae ieiuniis religiosus fuisset quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit intervallo, cum ad regni gubernacula per annos, quadraginta sederit: Porro Cazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur: vir cum aliis virtutibus cum primis illustris, tum insigni pietate magnoque animi robore, & in prisca religione, fideque catholica tuenda & con-

seruanda constantia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abſtinentia quem patris auſque exemplo, nihil præterquam potaſſe totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis ſui Frederici Marchionis Brandenburgeniſis, medicorumque conſiliis adductum ſcimus, vt ſue valetudinis tuendæ cauſæ, prandij ſaltem & cæne tempore, vino modico vteretur. Is vero quadageſimam ceteraque ab Eccleſia indiſta, ieiunia, præterea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam ſancte obſeruabat vt priuſquam ad ætatem decrepitam veniſſet, ne medicis quidem vt obtemperaret, perſuaderi ſibi facile paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum veſci iuberent, quod ſolius Dei benignitate, ſi viſum hoc illi fuiſſet abſque carnibus etiam, ſe priſtinam incolumitatẽ recuperare poſſe confiſebat. Quid autem? nõ quid hæc eum ſefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obſeruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeo nihil eorum factum eſt vt illud potius acciderit, quod de Daniele, deque tribus pueris Paulo ante commemorauimus, quanto maior fuit regis abſtinentia, tanto & facies auguſtior nitidiorque, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior. Regnauit annis prope quadraginta duobus, vixit fere bis totidem, tot victorijs clarus, tot rebus a ſe domi foriſque foeliciter geſtis illuſtris, vt earum laude vix vlli maiorum ſuorum, Polonię Regum fuerit ſecun-

duſ. Hæc nos non alte petita, ſed eorum tantum regum exempla, quorum ſtirps adhuc ſuperreſt produximus, vt planum omnibus fieret, magis adeo ad augendum robur corporis, vitamque longius producendam, eorum quæ indiſta ſunt ab Eccleſia ieiuniorum obſeruationem facere, quã vt aliquid adferre detrimenti valetudini videantur. Neque vero id non iuxta promiſſionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. Nam ſicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus, patris & matris nomine, non ij ſolum accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecundum carnem ſumus: verum etiam cum alij qui præſunt, tum hi præcipue de quibus Paulus admonet dicẽs. Obedite propoſitis veſtris & ſubiaceate eis, ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Quiſquis igitur debitũ eis honorem non preſtat, quiſquis eorum dictis audiens non eſt: quiſquis in eorum contemptũ, vel ieiunia, vel quęcunque tandem alia ſunt, admirabili quodam totius Eccleſiæ propoſitorũ conſenſu conſtituta, ſub vno traditionum humanarum nomine, reicienda putat, ad eum hæc promiſſio non pertinet, quæ ſolis illis recte facta creditur, qui Patrem & Matrem honorant, qui Deo patri & Eccleſiæ matri dicto ſe Filios præſtant audientes, qualis fuerunt hi, quos iam cõmemorauimus, pientiſſimi reges noſtri & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam eſſe videmus ex illis prognatum Regem noſtrum, Sigifmundum Auguſtum, qui nihil a

Exod. 20

Heb. 13.

maiorum suorum pietate deflexit: qui cum honoret patrem suum honoret matrem suā, seque Dei patris & Ecclesie matris filium adeo prester obsequētem, vt nullis persuasionebus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carniū esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur vel a quibuscunque tandem aliis Ecclesie matris nostre placitis discederet: ad eū quocunque pertinere promissionem hanc minime dubitamus, quod erit longæuus super terrā, neque minus quā Diuinus pater eius vitā aget scelicem ac diuturnam. Quam spē nostram vt ratā Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proque regni totius & Ecclesie tranquillitate sedulo præcāmur. Quo minus ferēdi sunt qui netam pij quidem regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorū suorum vestigiis incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta quorū etiam si causas ignorarent, tantā tamen apud filios Ecclesie matris auctoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendum non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent: Verum de corrupta Ecclesie disciplina deque sublata prorsus omni, per audaces & sibi placentes homines obedientia queri, non est præsentis instituti: eō vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesie decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ vel quibuscunque tandem statis aliis diebus ieiunassent: & ab interdicto carniū esu sibi tem-

perassent, eos non modo nihil incōmodæ valetudinis ex eo contraxisse, verumetiam robustiores factos, in multo longiorem ætatem, vitam suam produxisse, quam quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentaciuncula fuerit, non alia ratione, quā carniū ieiuniorum diebus edēdis illi se mederi posse persuasum habent. Ac nō protulimus nos quidem exempla nisi regum, idque eorū tantum, qui sunt ex Lagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps super est, ac regno sceliciter præest. Quod si priuatorū, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnū tamen commemorabimus, in oppido srziensko quod viri fuit insigni pietate præditi, Fœlicis à srziensko Palatini & præfecti plocensis, qui nō ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cum catholicæ & orthodoxe fidei cum primis tenax fuerit: in hoc igitur oppido memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet quod is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri cētum quadraginta annos vixisse, quem Ecclesie ieiunia religiose obseruasse, nec ea carniū esu contaminasse dubiū esse debet nemini: cū nō minor hac in parte maiorum nostrorum religio fuerit, quā vel Anthiochenorum de quibus meminit Ioannes Chriostomus, cū esset apud eos præbyter vel regnante Iustiano Imperatore Constantinopolitanorum: Id quod vel ex eo quod nostra factū est memoria colligere licet. Cū enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius

Plocensis Episcopus, ex vrbe rediēs diploma pō-
 tificium attulisset, quo libere omnibus, potestas
 permittebatur feriis quartis carnibus vescendi,
 non est quisquam in toto Polonię regno reper-
 tus, qui confessa sibi potestate hac, vti veller. Tā-
 ta fuit etiam nostrę ætatis hominum grauitas,
 tanta constantia tanta, religio in iis mordicus re-
 tinendis, quę ac maioribus nostris nobis per ma-
 nus tradita accepimus. Sed hęc ista de re iam di-
 cta sufficiant: satis enim ex iis demonstrasse vide-
 mur, quod ad valetudinis tuendę rationem atti-
 net, prodesse magis ad eam rem certis temporibus,
 carnis abstinentiam, quam obesse Cate-
 rum demus illud, si quis a carnibus per quadra-
 gesimam abstineat, de corporis viribus non ni-
 hil detrahi, Verum si Plato cū non esset necius
 quā grauem aduersariū, carnem nostram habea-
 mus. Academiam Athenis in loco pestilēti ele-
 git, vt nimia corporis, ferocitatem vel vt vitem
 palmite luxuriantem amputaret: si fecit hoc ille
 quo liberius ei sapientię vacare liceret, quę stul-
 titia est apud Deum, quanto magis faciendum
 nobis est, vt eo præsertim anni tempore, quo
 plus in carne nostra ferocitatis esse confuevit,
 (cuiusmodi vernum esse tempus creditur) non
 eis qui sunt saluberrimi, qui que maxime nutriūt
 cibis vtamur, quo caro nostra facilius in officio
 contineri neque spiritum impedire queat, quo
 minus, quę sola est vera Philosophia, diuinis be-
 neficiis cotēplandis vacare totus possit Te-
 stantur autem hoc etiam ipsi medicorum libri
 bonam valetudinem quę in summo est, fallacē

1. Cor. 13.

& periculofam esse, quod summis negatum est
 stare diu, vt qui in offenso valetudinis suę cur-
 su ad virilem ætatē peruenerunt, eos postea quā
 aliquo non grauiſimo morbo correpti fuerint
 in extremum vitę discrimen adductos, videre
 sæpe licuerit, nō nisi difficulter ex eo recreatos.
 Cui periculo minus obnoxij videntur, qui sub-
 inde cum leuioribus morbis conflictantur vt
 nō omnino nolle debeamus, interpellata potius
 morbis, quam perpetua quadam incolumitate
 frui, quod hęc plerūque nō solet esse diuturna.
 Sūt itaque longioris æui, quibus athletica illa va-
 letudo perpetua non est. Quamquam Christia-
 nū hominem corporis quam minimam habe-
 re rationem oportet, cum quod illius incolumi-
 tati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cū enim
 qui foris est noster homo corrūpitur, is qui in-
 tus est sicut a Paulo scriptū legimus, renouatur
 de die in diem. Eum qui foris est hominem cor-
 pus nostrū, eum, qui intus est, animū Paulus
 intelligi vult, vt quantū illi detractum fuerit, tā-
 tū huic viriū accedat. Quid autē aliud est corp⁹
 nostrum quam carcer noster de quo educi ani-
 mum suam Propheta petit? Quanto lautioribus
 & delicatioribus cibis curatum & saginatum a
 nobis corpus fuerit, tanto duriores nobis carce-
 rem præparamus. Non sunt igitur omnia cor-
 pori tribuenda, nō est nimis delicate fouendus
 hostis noster domesticus, quo vix vllus vel peri-
 culosior vel nobis est infestior: quin castigandū
 illud potius, & in seruitutem redigendū est:
 quęadmodum fecitasse Paulum scimus quomi-

2. Cor. 5.

Psal. 14.

I. Cor. 9. nus rebellare spiritui queat. Verum hæc de ieiuniis, de que ceremoniis dicta sufficiat. Quonia vero sub vno traditionum humanarum nomine, omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci, hoc infælici æuo nostro videmus, operæ precium esse duximus, vt quid sentiendum de illis sit breuibus explicemus.

De Traditionibus humanis.

CAP. 32.

*In Epist.
sta. 70.*

Vi temporis statum deplorans Magnus ille Basilius: Vnum inquit, iam crimen est, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ splendorem, non propter aliud aliquid rerû temporalium, sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem, in acie ac certamine stamus. Domus præcationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant, nulli amplius Christianorû cœtus, nulla amplius doctorum præsentia: cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres, hymnodix nocturnæ non habentur, neque super est beata illa exultatio, qua domino creditium animæ, in synaxi & communionem spiritalium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quod in hoc tẽpore, non sit neque princeps, neque Propheta neque præses neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo co-

ram

ram domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri, Quæ sint autẽ ex eo cõsequuta in ea quæ proximæ præcedit Epistola narrat idẽ dicens. Interea vident nos infideles, nutant quæ modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur, propterea quod formam ac speciẽ veritatis prætexũt, qui versute sermonem adulterant. Silent enim pie docetiũ ora, resoluta vero est quæuis blasphemata lingua, prophanata sunt sacra, domos orationũ fugiunt, vt pote in quibus impia docentur. In solitudinibus vero degẽtes manus suas ad dominũ de cælis, cum gemitibus & lachrimis extollunt. Ac rursus in alia Epistola. Spreta sunt patrum decreta, traditiones apostolicæ nihili sunt, recentiorum hominum ad inuentiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur, ex artificio denique iam loquuntur homines, non theologicæ: Sapientia mundi primas obtinet neglecta crucis gloria pelluntur pastores, sub introducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes, ædes oratoriæ contionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines referte sunt plangentibus, seniores lamentantur vetera præsentibus conferentes, iuniores hoc sunt miserabiliores, quod quibus bonis priuati sint ignorant. Hæc sunt & alia pleraquẽ quæ scribẽs ad suos in Italia & Gallia cõministros, grauiter deplorat Basilius. Cæterum si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status non minus, certe nunc infælix est & calamitosus neque magis illis quã nostris temporibus his hæc Basiliij deploratio cõueni-

Epist. 61.

CC

re videtur. Graue piaculum visum est Basilio, quod clausæ tum fuere domus orationum, at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euerfas, & quod horrendum est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurum, crucem in quam furti aut alicuius scæleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis qua redempti sumus, & mortis Christi, iugis representatio, recordatioque fiebat. Altaria tum spiritali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta, vt in plerisque locis, ne vestigiũ quidem illorum supersit vllum. Quod autem spiritali cultu altaria tum vacabãt, non ideo factum est quod eũ improbandum quisquam esse diceret: Verum ob eam potius causam, quod in graui Sacerdotũ orthodoxorum persecutione, non facile reperire licebat, qui spiritalium cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritalis, quam proprie Deo debitam seruitutem vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisque locis esse videtur. Neque dubitant blasphemii homines, tremendum illud misse sacrificiũ, (hoc enim per spiritalium cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriã appellare. Ac quicumque tunc fuerit Ecclesie status, plãgere tamen his qui agebant in similitudine, Deũque suis precibus, citra cuius quã interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt qui persecutionem patiuntur grauiorem, quique magis hominũ ludibrio

sunt expositi, quam qui salutarium vitam degentes, Deo pie colendo, se totos dicauerũt. Quod si nunc Basilius viueret; si quod vix etiam immanes Barbari facerent in Christi crucifixi simulachra eos qui Christiani censerent volunt, haud aliter seuire cerneret, quã fuit olim à Iudeis in viuẽtẽ Christũ sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: si horrenda alia patrari aspiceret: quã tandẽ illi lacrimã? qui plãctus? quã lamẽtationes ad præsentem Ecclesie statum deplorandum sufficerent? Quod autem nobis quoque nunc obiicitur crimen grauius, quã quod ille suo tempore piis obiectũ esse queritur. Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauiissimi criminis idololatriã, quod paternas traditiones retinemus, quod non temere discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nonne quibus verbis populum Israel, per Prophetam dominus olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cum sibi quẽ adorarẽt, vitulũ aureum in deserto cõflauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultũ deterrere conantur, quo maiores nostri, pie Deũ sunt prosequuti, quorũ nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcẽtos annos in Polonia vixerunt, rectẽ illi sanẽ: nam in illorũ præceptis absit vt incedamus: certo enim scimus, quod illorũ corpora post idola gradiebatur; à quorum cultu grauique Diaboli seruitute, nos per Dei misericordiã liberatos esse gaudẽs, &

*Ex ec. 20
Exod. 32:*

2. Pet. 2.

Rom. 12.

Heb. 12.

eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno, quod aiunt, ore, libenter prædicamus, simul suplices clementiam eius, precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerſi ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, neue doctrinis variis & peregrinis abduci & à quatuor euangelis quæ vnum sunt, in quintum aliud, quod ignorauit hæctenus Ecclesia Christi, transferri patiatur, Sin autem patrum nomine, vel Apostolos vel eorum successores, adhæc vsque nostra tempora, quorum nos qui iam non carnis, verum promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: Si Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, si Basilium, Athanasium, Gregorium, Nazianzenum, si sanctos martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi, per longum sacerdotum & Episcoporum successione, sibi per manus traditum, sanguine suo signatum nobis reliquerunt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe vt in eorum semper præceptis incedamus, da vt ab eorum vestigiis nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuersationis exitum intuemur, eorum fidem imitemur, ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus eripi velimus, quam in hanc nos mentem impelli patiamur, vt in sanctorum horum patrum nostrorum præceptis non esse nobis incedendum existimemus quam nos isti docuerunt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verum non est

illa idololatria, sed est pia cum primis, & salutaris doctrina, quam illi, quos vere patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt, Ea vero est ipsissima idololatria, quæ isti tradunt impij qui nos iubent sequi Deos alienos, hoc est, noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata quæ si recepta semel fuerint, necesse est vt fides beatorum patrum nostrorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur, necesse est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes Clerici, Leuitæ & sacerdotes, tot Confessorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta Urbium, tanta Populorum celebritas & multitudo, tot Insulæ, Prouinciæ, Reges, Regna, Gentes, Nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis, Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorù tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quæ est si non hæc est ipsissima idololatriæ propagio, cum tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas, cum tuarum opinionum commenta, sic incipis admirari, vt ea tanquàm diuina quædam oracula velis ab omnibus adorari, ceteros omnes desipere, te solum sapere, cæteros omnes sæcos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus quo facilius imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur: vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei. Profert suam ad eundem modum Zuinglius

aut Caluinus, vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthasar^s aut quicumque tandem alius de grege Anabaptistarum vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem, vt in mentem veniat vnquam homini Christiano prohibere dignetur Deus) nos Ecclesie catholice tederet si ab ea segregati, sententias istorum, nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei, quot hæreticos, tot sequuti Deos esse videretur? In qua fraudem, qui miseros mortales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quam quod à pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoramus & seruiamus eis. Nobis vero prius omnia Deus eripiat, quam hæc mentem, quam semel nobis deliberatum est omnia prius & facere & pati, quam vt sequamur Deos alienos, hoc est errores extraneos, nouos & inauditos quos hæcenus ignorabamus: vt seruiamus, hoc est credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba prophetæ illius, qui iubet sequi Deos alienos, vnū Deū sequemur, vni Deo seruiemus, vnus Dei verbo credemus eius qui multifariam multisque modis olim locutus in Prophetis postea locutus in Filio, locutus in apostolis, loquutus est deinceps semper & loquitur adhuc, in vna, Sancta, Catholica, Apostolica, Ecclesia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum est, siue scriptū id est, siue traditum, tanquam Dei verbū ob-

uūis quod aiunt, vnus amplectemur, & qua summa possumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos, qui si quid in scripturis reperitur, etiam si totius Ecclesie quodam admirabili consensu rebecum sit & approbatum, sub vno tamen traditionum humanarum nomine, statim reiiciendū esse censent: verum Dei spiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaque fratres stete, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Sed videre libet, quid ab istis tandem adferatur quamobrem traditiones humanas reiiciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: in præceptis maiorū vestrorum nolite incedere: Quid eò potuit proferri ineptius magisque ridiculum, ad pios maiorum nostrorum cultus euertendos: eorum dico quos sexcentis his annis quibus in Polonia Christi receptum est Euangelium, in fide & confessione Christi nominis ex hac vita migrasse constat. Quæ autem est istorum hominum cæcitas, qui non vident, si quis verbis velit vrgere, suis hoc quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis multo dici posse rectius: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quam in auorum, proauorum, attauorum nostrorum præceptis incedimus, qui mille iam & quingentis annis eadem qua nos ratione Christum coluerunt, eiusque colendi rationem partim scripto, partim traditionibus, ad nos transmiserunt. At istorum liberi (nisi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorū alio-

rum quam in patrum suorum præceptis incedunt: auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt: nisi forte non habet sua quoque præcepta, nõ habet suas quoque constitutiones, ista disgregata congregatio, & vndique dissecta secta. Atqui præter alios quosdam scribit de horum constitutionibus, is, qui vitam suam inter eos transegit, Erasmus Roterodamus, his verbis: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vbi sunt, qui submerserunt ceruicem suam suauis iugo Christi? & interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imo parum humanis mutantur: titulus modo mutatus est vocantur enim verbum Dei: cæterum res adeo nihil est mitior, vt cum plures boni viri, præferant vltro neum exilium isti magnifice decantant libertati. Atque adeo proceres & antesignani istius factionis, cum nondum ad Episcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiufmodi specimen de se præbent, vt ego me malim in Episcoporum, quam in horum potestatem tradere, si detur optio malimque Cæsaris potentissimi ferre iugum, quam quorundam magistratum Evangelicorum, quamuis humili forte: Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro Evangelio submitunt ceruices: magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli: Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita vt ne prophanis quidem magistratibus parcat. Hæc ille de constitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quam Chri-

*In episto.
cont. Psen
do euag.*

stiani, qui que tanto conatu constitutiones humanas euertere moliantur: qui certe propheticum illud: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, suis posteris multo verius occinere possunt, quam nobis, qui traditiones Apostolicas retinemus. Cæterum quæ certa, stabilis, & fixa futura est religio, si nunquam filiis in patrum suorum, qui catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Nisi forte hoc isti volunt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eosdem ritus obseruent, quo vel hac ratione, se quidvis esse potius quam catholicos, testatum faciant omnibus. Verum aliud nos docet diuina scriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi: Non te prætereant narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis discis intellectum: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, atque confundit, sicut Alexander quartus à Petro Põifex Romanus in prima sua decretali scribit Epistola. Sed habent interim isti, alia quoque scripturæ loca, quibus recte persuaderi putat hominibus, vt ne traditiones patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quod olim ab Arrianorum Episcopo Maximino productum fuisse legimus, cum aduersus Augustinum differens, nihil se præter scripturas canonicas recepturum esse diceret: Sine causa colunt me docetes doctrinas & mandata hominum: Ad quæ ne respõde-

*Deut. 32.
Eccles. 8.*

Prov. 22.

Libr. I.

contr. Ma-

ximin.

Matt. 15.

re quidem dignatus est Augustinus, quod nihil ad causam pertinere iudicasset: Quis enim ignorat de quo traditionum genere Christus ibi loquatur? nimirum de eo quod aut leue prorsus est ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus māducare, qua de re tum sermo fuerat: aut quod præceptis Dei palam aduersaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Christus meminit. Quicumque dixerit patri aut matri, munus quodcumq; est ex me tibi proderit, &c. quoties verbis hoc significare velle videbantur, in templo munus offerre satius esse, quam necessitati parentum subuenire: Quod aperte fuit illi præcepto Dei contrariū: Honora patrem tuum & matrem tuam. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quam, quod adnotatum est à Basilio, traditionibus humanis ad mādatum Dei reprobandum, obsequendum non esse: Hoc illa ipsa Christi verba satis indicant, cum dicit: Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. Atqui de quibus traditionibus paulo ante verba fecimus, tantum abest, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultū dei promouendum facere plurimum videantur: cuius generis traditiones, non modo non reiiciendas, aut etiam reprehendendas esse Christus putauit: verum etiā quas ipse obseruaret dignas indicauit. Encæniorum festum non à Moysē, qui Dei sequester & interpretis fuit, sed à Machabæis institutum esse legimus: & tamen quod recens adeo fuit institutum, id sua præsentia Christus

Exod. 20

In Ethio-
eij dif-
fin. 12.

Matth. 7.

Dent. 5.

2. Mala. 8

Ion. 10.

honestare dignatus est: vsque eo ne recētes quidem traditiones siue constitutiones contemnēdas esse duxit. Verum est & illud quod produ-
cunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquā quod accepistis, anathema sit, quod cum antea productū à Grecis quoque, Petrus Lombardus author est, & ex ea dis-
putatione quam habuit Anselmus Hauelburgē-
sis episcopus, æqualis Petri Lombardi cum Ne-
chita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestum
est: tum in Concilio Florentino, quo tempore
de processione sancti spiritus cōtrouertebatur,
obiectum ab eisdem fuisse, concilij eius acta te-
stantur; fuitque plane Græcis etiam ipsis postea
fatentibus, ficulneum in hac scriptura præsi-
dium. Quoniam verò proprium semper hoc
fuit hæreticorum axioma, nihil esse recipiēdum
præter scripturas: dubium non est quin priscis
etiam seculis, ad probandum illud, hæc Apосто-
li verba detorserint. Quamobrem illum ex euā-
gelio locum enarrans Augustinus: Adhuc mul-
ta habeo vobis dicere, sed non potestis portare
modo: Admonitio, inquit, beatissimi Aposto-
li de vestris cordibus non recedat: Si quis vo-
bis euangelizauerit, præterquam quod acce-
pistis, anathema sit. Non ait, plusquam acce-
pistis, sed præterquam quod accepistis: nam si il-
lud diceret, tibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat
venire ad Thessal. vt suppleret, quæ illorum fidei
deerāt. Sed qui supplet, quod minus erat, addit,
non, quod inerat, tollit: qui autē prætergreditur
regulā fidei, nō accedit in via, sed recedit de via.

Galat. 1.

Libr. 1.

distin. 11.

Libr. 2.

contrapo-

sitor. cap.

21. & 22.

Tract. 48

in Ioan.

Ioan. 16.

I. Thess. 3.

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: adicienda illis fuerant, quæ nesciebant, non quæ didicerant euertere. Quis non facile perspicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pauli mentem, ut his quæ per se tradita fuerant & annuntiata, nihil adiciendum existimaret, sed hoc eum tantum cauere voluisse, cum hæc scriberet, ne quid contrarium his reciperet quæ prius à se tradita accepissent. Post hanc ad Galatas scriptam epistolam, scripsit præclarum illud euangelium suum Ioannes, nunquid quot quot illud receperunt, eos, vel authorem ipsum anathema Paulus esse voluit? Quare vel cæco perspicuum esse potest, quam inepte colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adiciendum, nihil præter scripturas recipiendum nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum ædendum: In quo tamen non præterquam quod scriptum est a nobis, sed præterquã quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepistis traditum, & annuntiatum à nobis, disertis verbis expressum est ut magis ad traditionem, quam ad scripturam referri queat. Cum primis absurdum esse Tertullianus existimat, ut diabolo semper operante, & adiiciente ad iniquitatis opera, opus dei aut cessauerit, aut proficere destiterit cum propterea paraclatum miserit dominus, ut quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur & ad perfectum perduceretur disciplina ab illo vicario domini, spiritu sancto. Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, se nōdum

*De velâ.
virginibus.*

Ioan. 16.

potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lyrinensis: Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, ut nullum in Ecclesia Christi profectum haberi velit religionis? Sit sane: verum ita, ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio: siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem verò, ut aliquid ex alio in aliud transfueratur. Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat tam singulorum, quã omnium, tam vnius hominis, quam totius ecclesiæ ætatum ac seculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ erant permanent. Multum interest inter pueritiæ florem, & senectutis maturitatem: sed iidem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: ut quamuis vnius eiusdemque hominis status habitusque mutetur, vna tamen nihilominus eademque natura, vna eademque persona sit: Parua lactantium membra, magna iuuenum, eadem ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum, & si qua illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in feminis ratione proferta sunt, ut nihil nouum postea proferatur in senibus, quod nō in pueris iam ante latitauerit. Anselmus Hauelsburgen. Episcopus in ea disputatione, quam cum Niceta archiepiscopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca Ca-

stri Hielsbergensis, nec dum quod scimus typis mandatum, reperimus, adferens & ipse hunc Euangelij locum: adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis ea portare modo: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnē veritatem, his verbis vtitur: Spiritus sanctus procedens ab ore veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius cōdidit, postea sanctorum patrum conciliis, auctor, & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit, fidem quam ipse idē in Euangelio breuiter condiderat, in conciliis sanctorum patrum explanauit, & quæ filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit, vt quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundū diffusā. Itaque sicut dixi, spiritus sanctus, sicut promissus fuerat, vt veniēs doceret, tunc, & nūc, & semper omnem veritatem, sanctorum patrum conciliis interfuit, & tanquam doctor omnium præfuit, fidem sanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arrij, qui diuinam substātiā separauit, & impietatem Sabellij, qui personas confudit, docens paulatim omnem veritatē, tradidit, sacramenta Ecclesiastica instituit, formam Baptismi, quem Dominus instituerat conueniēti moderamine ordinauit, & ritum quem in cōsecratione corporis & sanguinis domini tenet sancta Ecclesia, disposuit: Patriarchas, Metropolitans, Archiepiscopos, Presbyteros, Diaconos, & alios inferiores ordines Ecclesiasticos in ministerium diuinum, & ad decorem domus

Ioan. 6.

Lib. 2. contra
postulantes,
cap. 23.

Dei instauravit, Chrismales vnctiones, nec non sacramentum pœnitentiæ, & impositionis manuum ordine sacratissimo & bono distinxit, misfarum solennia, & cætera diuina officia in laudem Dei apposuit: per Catholicos Doctores, quasi per organum suum, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquam extrinsecus pluendo aperuit, arcana quoque diuina sub sigillo diuinarum scripturarum mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquam intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit, leges Ecclesiasticas, ad cōseruandam religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit, & vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ scientiæ illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippe promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi, videlicet per inhabitatē spiritus sancti gratiam. Sed nūquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, vt humanis præterea legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: verum est enim quod à Ioāne Chrysof. scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia & futura, honorem, pietatē, fidem: simul omnia prædicationis verbo conclusit. Verū hæc ipsa lex Euangelij docet nos, vt Ecclesiam,

Hom. 1. in
epistol.
ad Titum.
Matt. 18.
Exod. 20

Matt. 15. audiamus, vt parentes honoremus, vt præposi-
Heb. 23. tis obediamus, vt quæ dicunt nobis in cathedra
Mat. 23. Moyfi, cui successit cathedra Petri, sedentes ea
Luce. 10. faciamus, etiam si, quod fit non raro, non faciant
 ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio, tamque
 graui comminatione præcipit, vt qui non audie-
Roma. 13. rit ecclesiam, eum velit haberi tanquam ethni-
 cum & publicanum, vt Christum non audiri,
 Christum sperni dicat, si quis præpositum non
 audiat, vt apertis verbis affirmat, damnationem
Epist. 6. acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter
 scribens ad Magnefianos Ignatius, qui Ioannis
 Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit
 Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit,
 vos obedire episcopo vestro, & in nullo ei con-
 tradicere: terribile est enim tali contradicere: nõ
 enim istum visibilem quis spernit, sed illum in-
 uisibilem in eo contemnit, qui nõ potest à quo-
 quam contemni: hic enim non ab homine, sed à
 deo habet promotionem: dicit enim Deus Sa-
 mueli de contemptoribus eius: Non te spreue-
 runt sed me. Hæc Ignatius etiam in aliis Episto-
I. Reg. 8. lis subinde pluribus verbis inculcat. Nam & ad
Epist. 1. Thalianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti es-
Hebr. 13. sote sicut domino: ipse enim vigilat pro anima
 bus vestris, tanquam rationem redditurus. Sicut
 domino sic Episcopo vult obediri. Quorsum
 autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet
 Episcopus præcipiendi facultatem? aut cum ha-
 beat, si nulla penes eos, qui recta præcipiunt nõ
 obtemperauerint, culpa residet? Continentur
 in Euangelio quæcũque sunt ad salutem neces-
 saria

saria præcepta omnia, sed tanquam in semine:
 multoque maxima pars Euangelij peruenit ad
 nos traditione, per exigua literis est mandata.
 Quamobrem & Chrysof. Nihil hic de scriptu-
 ra, verum de Euangelio loquitur. Euangelium
 autem quid intelligi velit indicat ipse cum dicit:
 Omnia verbo prædicationis conclusit. Non
 quod atramento scriptum, sed quod verbo præ-
 dicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis
 autem negat omnia per Christum esse prædica-
 ta, quæ sunt ad salutem necessaria? Quod autem
 quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia,
 quis est qui affirmare audeat? cum in extrema
 Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere
 videatur. Quod in ecclesia docere mulieri fas
Ioan. 20. non est: quod vir nudo, velato capite mulier ora-
1. Tim. 2. re debet: quod Episcopum vnus vxoris esse vi-
1. Cor. 11. rum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Epi-
1. Tim. 3. scopo esse minime liceat, etiam si non totos tres
 dies cum ea vixerit, vbi sit ea de re vlla in Euan-
 gelio mentio? At horum tamen suorum præce-
 ptorum, adeò nullam adfert rationem Paulus, vt
1. Cor. 11. si quis contradicere velit, ei solum hoc respon-
 deat: Si quis autem videtur cõtentiosus esse, nos
 talem consuetudinem non habemus. Non scri-
 pturas, contradicentibus, nõ rationem aliquam,
 sed solam opponit consuetudinem. Et tamen
 alio loco scribit: Qui hæc spernit, non hominem
 spernit, sed Deum. Quod si nemini fas est cõsti-
 tuere quicquam, præter id quod in scripturis aut
 Euangelio continetur: cur Ioãnes Baptista præ-
Luce. 3. scripsit suis discipulis cerras preces, certaq; ieiun-
Act. 13.

nia? Cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffucato, sanguine, & immolato simulachris? quod nulla scriptura gentibus præscripserat: Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ dominus non vetuit? cur adiecit postea quædam de ritu Eucharistiæ? Quod si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem fuisse volunt: cur illis ipsis authoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in ecclesia? Denique cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, cum id ipsemet scripturâ prohibere dicant, cum ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi no uas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quædam constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ spiritu sancto nõquam destituitur: etiam si quæcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea plenè sunt in euangelio cõstituta. Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tũ quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo Ecclesiastica instituta

Tit. I.

I. Cor. IO.

I. Cor. II.

Deut. 4.

12.

inuenta esse dicit (loquitur autem præcipuè de monasticis) non quod aliter viuere nõ liceat, sed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud quàm ad lucrum & custodiã charitatis. Quãdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt? At si è cõtrario contraria forte aliquando charitati visã fuerint: his dũtaxat quibus hoc posse videre datũ est, & providere creditũ est, nõne iustissimũ esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerũt, pro charitate quoq; vbi expedire videtur, vel omitterantur, vel intermitterantur, vel in aliud forte cõmodius commutentur? sicut è regione iniquũ proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Teneit ergo fixã firmamq; immobilitatem, etiam apud prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Ex hoc Bernardi loco docemur, cum vnicum sit Christi præceptum charitatis, ad quam reliquã referuntur omnia: instituta ecclesiastica nihil aliud esse, quam custodes quosdam & ad ministros charitatis, & eatenus tantam esse fixã debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille quam ipsam conatur exterminare charitatem? Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est angusta porta, quã itur ad cœlũ, eam angustiorẽ etiam, ac ingressũ magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleręq; omnes, nec in aliũ sunt finẽ institutę

Matth. 7.

quam vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ac expeditiores ad ea diligentius recolenda facti vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficiis affectos cernimus. Ad hunc finem sexti septimique ieiunium, ad hunc finem dierum festorum obseruatio, piorum in templis deo dicatis conuentus, hymnodia, sacerdotum quando sacris operatur vestitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referuntur: nimirum vt expeditius vacare soli deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atque ideo ipsa vi veritatis adacti, tantum abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta Ecclesiæ non laudare. Verû hoc in illis ferri negant oportere, quod penes quos instituendi potestas est, hi statim iræ Dei sempiternæ reum faciunt, ac perpetuis gehennæ suppliciis conderant eos, qui contra constitutiones eiusmodi venerint. Cæterum non potestas hoc facit Ecclesiastica, verum hoc ipsi faciunt, qui potestatem non audiunt, vt aditu regni cœlestis exclusi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nûquid quia mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus: tantum abest vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem resistunt potestati: non dicit causam condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationem acquirunt. Non est igitur quod in potestatem culpam conferas, quæ condendis

Rom. 13.

legibus nihil aliud, quam salutem tuam prospectum cupit: te ipsum accusa, qui rebellionem tuam, & contumacia, quasi tuo tibi ipse iumento mortem accersueris sempiternam. Falluntur autem qui cum audiunt Paulum dicentem: Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationem acquirunt, eum de illa tantum damnatione dicere putant, qua temperaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æterna, qua fontes punit Deus. Nam quod Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ statim sequuntur verba planum faciunt, cum ait: Subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quæ sic enarrat Ambr. Recti dicit subiectos esse debere, non solum propter iram, id est ultionem præsentem, parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudiciû, quia si hic euaserint, illic eos pœnæ expectant, vbi accusante conscientia ipsa punietur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanæ præcepta, subiectos legi, secundum præcipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conscientia, ita vt eorum transgressio, sine causa rationabili, reum facit mortis æternæ, si præsertim ex contemptu fiat, qui non tam in hominem præcipientem, quam in ipsum deum, à quo præcipiendi potestatem nactus est homo, recte refertur. Sic Samueli dixit deus: Non te abiecerunt sed me, ne regnum super eos. Et apud Lucam Christus: Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Apud Matth. verò: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, tollerabilius erit terræ Sodomom-

I. Reg. 8.

Lucæ. 10.

Matt. 10.

rum, & Gomorrhœorum in die iudicij, quam illi ciuitati. Et apud eundē: Si ecclesiā non audierit, fit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid potest esse hisce scripturis locis euidentius, ad ostendēdū capitalis criminis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modo iusta præcipiant, dicto audientes non sunt? Neq; mouere quenquā debet illud, quod à Gersono scriptum quidam proferunt: Nulla transgressio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, est, de facto peccatū mortale. Nam si Gersonis, hæc sententia sanè fuerit intellecta, minime cum eo, quod à nobis dictum est, pugnare videtur. Neq; enī sine causā addit, vt naturalis & humana: quia, sicut paulo post subdit, eadem lex talis, sepe communicat cum diuina, quatenus ista est. Alio verò loco, vocem legis dicit esse vocē Christi, pastoris & Episcopi nostri, ac proprie quidē vocem euāgelicam, vocem esse Christi pastoris nostri, quæ ex ore altissimi p̄diit, cuius est oues errantes regere, & formare: sed esse nihilominus legem quoque canonicam, vocem Christi, per quamdam analogiam & attributionē, quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis, Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum est, quod nos capitalis criminis reos nō faciat: sed quoniam cōmunicat cum diuina, quæ præcipit audiendam ecclesiam, obediendū prepositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, dei ordinationi resistit: non pure humanam, sed diuinā legem trās-

De vita spirituali, anima, lectio 4. corol. 1.

In collatione pro licentia-tis in facultate decretorum.

greditur, quisquis iustam legem, quāuis ab homine latam, transgreditur, quæ si iusta non sit neminem ligat: nam & lex esse non videtur, dicit Aug. quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera alij qua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina: simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur: quæ præstarentur nec ne, nihil prius intererat, ea posteaquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeūt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domū custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur: sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Sic Aug. cum ait: Aliud est grauare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est, aliud autem est modestia & temperantia custodita, relaxare ieiunium, quod certe cū fit die Dominico, reprehensionem non habet. Nōnne manifeste satis indicat, quod illicitū per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiuniū, hoc est, vel carnib⁹ vesci, vel bis in die cibū sumere: id si fiat his diebus, quibus per interdictum Ecclesiæ non licet, malum esse, iustaq; reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernar. *De præceditū est: Licet ipsa per se iniūcti operis qualitas pro obnoxia sit: adiunctæ tamen authoritatis pondus dispensatione.* obnoxii mandato, mādaturūq; peccato facit noxiū. Dicit hic aliquis: quod si peccat, si quis etiā

Epist. 66

De præceditū est: Licet ipsa per se iniūcti operis qualitas pro obnoxia sit: adiunctæ tamen authoritatis pondus dispensatione.

contra humanum præceptum venerit, quis ergo iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legis satisfacere non possumus: si præterea tot accesserint humanæ, quid aliud quam aditum nobis omnem ad regnum cælorum præcluserint? cū præsertim scriptum sit: Quasi peccatum arioladi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quæ spes nobis erit salutis: qui etiam quo ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hæc scripturæ verba diligentius excutiat, facile perspiciet, non quamuis inobediētiam esse capitalem: Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est nō acquiescere, sed nolle tē acquiescere: vt non simplex ipsa iusserit trāsgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: hoc quippe nōnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiose pertinaciæ, aut minime ferendæ contumaciæ, quod & ipsum repugnare & resistere est spiritui sancto, & si ad mortē vsq; perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittēda. Nō ergo qualiscūq; mandati præteritio facit criminalē inobediētiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortassis hoc Paulus quoq; voluit indicare, cū diceret: Qui resistūt, ipsi sibi damnationē acquirūt. Nō dixit, qui nō obediūt, sed q̄ resistūt, hoc est, qui nolūt obedire, qui recalitrant, qui repugnant, qui se cōtumaciter opponūt, sicut ille qui dixit. Si quo casu cōciliū statueret, in despectū cōciliij

I. Reg. 15. fertim scriptum sit: Quasi peccatum arioladi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quæ spes nobis erit salutis: qui etiam quo ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterum si quis hæc scripturæ verba diligentius excutiat, facile perspiciet, non quamuis inobediētiam esse capitalem: Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est nō acquiescere, sed nolle tē acquiescere: vt non simplex ipsa iusserit trāsgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: hoc quippe nōnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiose pertinaciæ, aut minime ferendæ contumaciæ, quod & ipsum repugnare & resistere est spiritui sancto, & si ad mortē vsq; perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittēda. Nō ergo qualiscūq; mandati præteritio facit criminalē inobediētiam, sed repugnare, sed nolle obedire. Fortassis hoc Paulus quoq; voluit indicare, cū diceret: Qui resistūt, ipsi sibi damnationē acquirūt. Nō dixit, qui nō obediūt, sed q̄ resistūt, hoc est, qui nolūt obedire, qui recalitrant, qui repugnant, qui se cōtumaciter opponūt, sicut ille qui dixit. Si quo casu cōciliū statueret, in despectū cōciliij

Iacob 3.

Matt. 18.

Rom. 13.

contrarium facerem, Hoc est nolle acquiescere hoc est, resistere, hoc est, idololatriæ scelus committere, hoc est in spiritum sanctum peccare. Sicut etiam ad Aureliū Carthagenensem Episcopum scribens testatur Damatus, cum ait: Violatores voluntarij Canonum, grauitèr à sanctis patribus iudicantur, & à spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, aut protèrue agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt: talis enim præsumptio manifeste, vnum genus est blasphemiarum in spiritum sanctum. Quamobrem recte Bernardus. Omnis quidem, inquit, inobediētia, est inexcusabiliter culpabilis nulla tamē eternaliter damnabilis, nisi quam remedium penitentia non sanat: nulla est letaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filiis obediētia, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obediētia, sola damnatur in penitētia quæ nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facile cauet qui timet gehennā, non ipsa peccati species adeo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est quemadmodum antea nos ex eodē Bernado docere meminimus quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionem aut per obliuionem, aut per infirmitatē admittitur, nō facit aliquē culpæ grauioris affūnem: sed si quis prudens & sciēs cōtra

In eodem lib.

legem venit, etiam humanam, si contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat, is demum est, qui longe grauissimi criminis idolatriæ reus tenetur: qui si vsque ad extremum vitæ suæ diē in hac sua contumacia perseuerauerit peccatū in spiritū sanctū, nec in hoc, nec in hoc futuro sæculo remittendū vnquā, recte putatur admisisse. Quamobrē obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces qui contra manifestum Dei verbum, docent ecclesiam non audire potestati resistere, parentibus non obedire, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moyfi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaque doctrina, quos fructus attulerit videmus licet iam videre non Ecclesiasticam tantum disciplinam collapsam, sed & ciuiliū in multis locis magistratuum, non maiorem rationem haberi, sitque iusto Dei iudicio quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatem erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autē, quibus præes, ab iis, obedientiā exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua tã quã rationē reddituri Deo? Procul itaque procul ab iis doctrinis demoniorum, & aures & mētes nostras auertamus, ac Paulum Potius monentem audiamus: State & tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per Epistolā

2. Thess. 2

nostram. Et in eo, quod proxime sequitur, capite. Subtrahētes vos ab omni fratre ambulāte inordinate, & non secundū traditionē, quā acceperunt à nobis. Quid ad Corinthios quoque scribēs: Laudo vos, inquit, fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cum scriberet modo, verum etiā cum pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erāt decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis. Nemo fuit veterū orthodoxorū, qui siue cum hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionū vsus fuerit autoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sancte putauerit obseruanda. In Concilio 12. Toletano sic à patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario cōtraire, & sanctorum patrum decreta conuelle- re, & superiorum suorum: effrenata libidine cōtra sanctissimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quam vinculum societatis Christi abrumpere & usurpatæ præsumptionis licentia statum Ecclesiæ dissipare? Et in septima synodo vniuersali: Si quis traditionem Ecclesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauisissimus author idem & Episcopus & martyr Cyprianus: Non minus ratum est, inquit, quod dictate spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quam quod ipse Christus tradidit. Et eum qui proxime per nos adductus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Hinc patet, inquit, quod non om-

I. Cor. II.

Actu. II

Cap. 4.

Actu. 7

In ser. de ablutione pedum.

Hom. 4.

*In expla.
l.c. Epist.
ad Tit. sicut
citatur à
Philomari
tyre in
Apol.
Ori.*

*In lib. de
corona mi
lit.*

nia per Epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quam ista. Itaque traditionem quoque Ecclesie dignam fide putamus. Traditio est nihil quaras amplius. Origenes verò doctorum omnium iudicio semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit, ut etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christiane credat, quam habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticum pronunciare non dubitet. Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum & Origenem proferimus, &c. Omnis orthodoxorum scriptorum cœtus iam inde a mille quingentis annis, eodem prope loco quo scripturas, traditiones habendas existimavit, eas præsertim, quorum consuetudo confirmatrix, ut Tertulliani verbis utamur, & fides esset obseruatrice. Contra quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hæc usque nostra, cum de verbo Dei subinde gloriarentur, cum ad scripturas nunquam non prouocarent cum sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cæteris omnibus detraherent nihil maiore studio, quam traditiones oppugnare sunt conati: Hos itaque filios Belial, tamquam viperas & Basiliscos fugiamus: illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerenter pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus vel ipsa præcepta discernamus: sed Chrysostomum dicentem audiamus Traditio est, nihil quaras amplius: hoc unum bonum credamus

ut præceptis obediamus. Nam recte Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hæere ad singula, de quibusque rationem exigere, & male de omni præcepto suspicari cuius causa latuerit. Delicata satis imo molesta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est in astu cordis non in auditu auris obedire. Quod si nec vnus patris alicuius in monasterio præcepta discutere, fas illi esse putauerunt: quanto minus id nobis licere velle debemus, de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu, receptis ab omnibus & approbatis? Nos vero quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura, fartas tectas, quod aiunt, eas perpetuo conseruare studebimus. Hoc ut ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens: *Stete super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ nãque sunt aliæ semitæ antiquæ, quam semite patrum nostrorum, quam præcepta in quibus ambulauerunt, quæ obseruationes, quas nobis à suis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari qua illi obseruauerunt diligentia non modo retinendas, verum etiam ad posteros nostros transmittendas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, ut ne variis & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, ut nescimus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant*

*Li. 2. c. 4.
in li. Reg.
de præceptis
et discussionibus*

Hiere. 6.

*Heb. 13.
Thes. 4.*

nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere querunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri quam ostenderunt; quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quæ docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quod si dixerit nobis aliquis: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in similitudine non exeamus, ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est ubi corpus eius est Ecclesia, Præclare locum hunc Euangelij tractans origenes. Dicet, inquit, qui seducere uoluerit, & defendere cõtraria veritati: Ecce hic Christus: demonstrans uerbi gratia hunc Euangelij locum, alterius autem erroris author dicit: Ecce hic Christus, adferens, exempli gratia, alterum textum, qui defendere uidetur illius mendacij uerbum quod proposuit uindicare: & sic ex lege & Prophetis & Apostolis profert unusquisque, quæ mendacium illud defendere uidentur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere uidentur: Ecce in domibus est uerbum ueritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in prohemio periarchon, sicut multis apud græcos & Barbaros pollicentibus ueritatem, desineuimus apud omnes eam quærere qui eam falsis opinionibus asserbant, postea-

Matt. 24

*Hom. 29.
in Mattheum.*

quam credidimus filium Dei esse Christum, ita cum multi sint qui se putent sentire quæ Christi sunt & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur uero Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis, tradita, & usque ad præsens in ecclesijs permanes, illa sola credenda est ueritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem tenemus, ab hac nos auelli nunquam patiamur, quæcunque per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod cõtra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicumque se catholicum & orthodoxum esse profiteretur. Sic autem ille loquitur. In Catholica Ecclesia, ut omittam syncretissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac uita perueniunt, ut eam ne ex minima quidem parte quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: ceterum quippe turbam non intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit, ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse Catholica non creditis, multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium. Tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, uetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues, suas post resurrectionem dominus commendauit, usque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum. Tenet postremo ipsum Catholicæ nomē quod nō

*Can. Manichæos.
Epi. quæ uocant fundamenti.
cap. 4.*

sine causa, inter nullas hæreses, sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cum omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum, vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis clarissima vincula, recte hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia: etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissime ostendit. Apud vos autem, vbi nihil horum est, quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c. Aurea sunt hæc Augustini verba digna quæ non legantur modo: verum etiam ediscantur, & in ore semper à Catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod Afferit Augustinus: in Ecclesia Catholica ibi demum sincerissimam esse sapientiam: in ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falso arrogant. Nam extra eam esse scripture possunt: Dei verbum, hoc est scripturarum omnium verus intellectus, esse non potest. Et enim nauis illa in qua sedit Christus, non est alia, si quid Hylario credimus, quam Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbū vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim, hanc qui sunt, & arenæ modo steriles atque inutiles adiacent, nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaque sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt: in qua non licet eam videre, nisi per

*Cano. 13.
in Matt.*

1. Cor. 13.

si per speculū & in ænigmatē. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cætera vero turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte sincerissimam illam sapientiam cognoscat, tutam nihilominus imò tutissimam illam facit non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas. Præclare idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita necessarium est ad salutem; omnem habere scientiam, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorum non penitus, perspectum habuerint, statim de salute sua veniant indubium. Non vocamur gnostici, non scientes, nec sapientes, vocamur fideles: credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus nihil aliud prædicemus, quam Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram: etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem cætera non assequamur, modo charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed non omni homini credit scriptum est enim: Charissimi nolite omnino spiritui credere. Cui ergo credendum est Ec

*Epi. 102.
ad Eud.
dium.*

Roma. 4.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 4.

ce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse auctoritati, credendum successioni, credendum esse postremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocumque tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem est ista catholica? nam & hæretici se catholicos dici volunt: volunt quidem, ait Augustinus, verum vsque eo non est obscura catholica, vt si querat peregrinis aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui Basilicam aut domum suam audeat ostendere: Neque enim ignorant suas Ecclesias, heri quod aiunt, & nudius tertius natus esse: quæ causâ etiam fuit nostri temporis hæreseon Architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis latinis mala facit Germanica, vocem hæc sustulit catholicam. De qua sic Augustinus: Catholicam dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideo catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: hæc vero à solis ortu vsque ad occasum vnius dei splendore diffunditur. Non est igitur obscura Catholica: Non potest abscondi ciuitas, super montem posita, non potest ignorari mons, qui impleuit vniuersam faciem terræ. Sed si tam clara tam illustris, tam est omnium oculis exposita Catholica, qui fit vt de ea cõtrouertatur hoc die, vt à nonnullis etiam ignoratur videatur?

Serm. 131
de tẽpore.

Matth. 5.
Esaï. 2.

Nolite mirari, dicit Augustinus: quia ignorari ab iis, qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant; & nesciunt quo eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? quia tenebræ excæcauerunt eos, vnde probamus? quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, quia tenebræ excæcauerunt eum. Dicit hæc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo periisse, ac in sola Africâ, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoque seculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatistarum hæresis, quam qui sequuntur; Græco nomine dicuntur Anabaptistæ. Cæterum non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cum se primi nostræ memoria segregassent, tot sectarum, quot hunc videre licet, auctores aliis fuerunt. Quid enim? sectarum qui nostri princeps nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipue cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus, vt id ipsum dicamus, id ipsum sentiamus, idem sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersæ præficatur Ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei possit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, læderias, maledicta, quibus & hunc & cæteros minores pôtifices, omnemque

Hom. i. in
Epist. 10.
annis.

2. Ioan. 2.

Sacerdotum & Monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam infectatur petulantia, quātula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius confitentem audiamus, quid maxime propositū habuerit, cum in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur. Hoc diffiteri nec possum nec volo, quod si Carolstadius, aut alius quispiā ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in Sacramento, præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac executenda materia multum desudabam, omnibus nervis extensis me obtricare, & expedire conatus sum, cū probe perspiciebam hac re Papa tui valde me incommodare posse. Vides quid ille sequutus fuerit, peregrina sua doctrina populo iuculanda: Certe non ut Christi gloriā propagaret, verū ut eo qui vnus in Ecclesia index est ad tēpus vice Christi, quibuscunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adduco, atque ita scissa vnitāte, gubernatore sublato atrocius atque violentius, circa Ecclesiæ naufragia grassaretur: cum odio ipse excæcatus, eodem odio cæteros in flammasset, effecissetque ut in tenebris ambulantes, nescirent quo irent, neq; ciuitatem istam super montem positam, quæ impleuit vniuersam faciem terræ, cernere possent. Cuius itaque mēs tanta fuit infuscata malevolentia, Christum ut præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modo Papatui per hunc modum incommodare liceret: quomodo videret is Eccle-

siam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrū esse desiisset? Quare nihil est quod miretur quispiā, si quorū oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardēt erga fratres odio, Catholicam Ecclesiā videre nō possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est ut illorum, qui non vident, cæcitatem satis mirari nequeunt. Horum enim oculos, nulla perstrinxit malevolentia, nullum excæcavit odium sed charitate flagrant potius, quæ cum patiens & benigna sit omnia suffert, omnia credit omnia sperat omnia substinet, & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quam ut segregare se velit: credit omnia, verum ut diximus, nō omni homini, credit catholicę quā ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi authoritas miraculis inchoata, spe nutrita charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio Sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad præsentem Episcopatum has enim tres Ecclesię notas ponit Augustinus: quæ certe ita sunt illius propriæ, ut eas nulla sibi hæresis possit vëdicare. Ac quod ad primam notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantum qui nunc sunt populorum in Christum credentium verum etiam qui multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus vel in obseruationibus consensio: quis est qui non videat & obstat? In quacūque veneris orbis Christiani partem, vbi in præceptis patrum nostrorū inceditur: siue sit ea princeps terrarum, Italia siue Gallia siue Hispania, siue bona pars Germaniæ,

I. Cor. 13.

quàm nondum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit, siue quæ nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Húngaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunque sunt illi nationes aliæ subiunctæ tantam populorum omnium consensione videas licebit, vt non modo nullum sit in eis fidei, religionisque dissidium, verum & ritus iidem ex magna parte, eadẽ obseruantur ceremoniæ, vna & eadẽ lingua sacra peragantur omnia. Idem credunt omnes, iisdẽ temporibus & ieiunant & orant omnes, eodem ritu sacris operantur omnes vt facile quibus perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnum & animam vnã. Execratur enim vera confessio pietatis iuxta diuersitates temporum variari, sic vt nec ipse variari, veritatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum & non sum mutatus. Quemadmodum in Epistola quadam ad Constantinum, quæ actis sextæ Synodi Cõstantinopolitanæ inserta est scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se à Catholica segregarunt: quantum inter eos & opinionum & animorum dissidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se. Quod imprecat talibus Propheta. Præcipita Domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguæ, per superbos istos Pseudoapostolos diuisæ sunt linguæ: Spiritus sanctus congregauerat linguas. Spiritus superbiæ disperfit linguas. Cũ

*Acto. 4.**Malac. 3.**Acto. 4.**Psal. 54.**Actu. 2.*

descendisset supra Apostolos Spiritus sanctus omnium linguis loquuti sunt ab omnibus qui conuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus, intellecti sunt, & quæ dispersæ linguæ fuerant, cum Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ sunt. Nũc isti se mutuo non intelligunt: & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus, per diuersitatem linguarum multarum in vnitatem fidei congregati, mirandũ in modum linguas eorũ dispersas videmus, vt eos agitari Sathanæ spiritu, dubitandum nõ sit. Ac interest sane Ecclesiæ, vt eorũ qui segregauerunt se, linguæ sint diuisæ. Volunt vnã linguam habere, dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam, quia & in diuersitate linguarũ carnis, vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus qui cum à Catholica semet ipsum segregasset, dogma suũ rudi plebeculæ p̄ puro puto Euãgelio, proq; ipsissimo Dei verbo venditauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadẽ cum eo sententia permansit discessionẽque facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterq; sit alteri factus plusquam hæreticus. Interea tamen vterque sibi gloriam hanc vendicat, quod primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in Epistola quadam ad Saxoniam Ducem scripta se primum Euangelium in lucem produxisse, quod ipse & Carolstadio & aliis author fuerit, non verbo magis, quàm exemplo, vt Monachatum relinquerent. Quasi vero docere perfidiam, & vt vio-

In Psal. 54.

letur iusiurandū Deo præstitutum hominibus, persuadere, id sit Dei verbū in lucem proferre. Potuit ne dici quicquā impudētius sequuti sunt zuinglius, & Oecolampadius ipsi quidē ab invicem in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiam grauius oppugnarunt & qui fuerant Lutherianæ factionis, eorum non paucos, in suam hæresim pertraxerunt. Exortus est postea Balthazarus, cui fuit ingens cum zuinglio certamen. Primus hic ætate nostra veterem Donatistarum errorē retulit, ac non prodesse paruulus baptismum docuit, atq; idē rebaptisandos cepit. Extiterunt postea qui tollerent baptismum, qui de templis imagines eiicerent, qui nudis corporibus incædentes, primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsequutum est genus quoddam propheticum vulgo Schuermers vocāt, qui reuelationibus niterēt. Quis autē singulos enumerādo recensere queat? quotīdie noua dogmata, noua videmus existere dissidia: nec interea tamē quicquam est inter hos omnes, quamlibet dogmatibus discrepantes qui sibi Christi spiritū nō vendicet, qui se purum putum Euangelium asserere non gloriatur: quod tamen ab orbe condito, nunquam impurius nunquam obscurius, quam ab istis factum est, fuisse constat. Quanquam ipsum quidē Euangelium nihilominus purum in Ecclesia Catholica retinetur, cum nihil eo sit impurius, quod extra catholicā docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquam ibi ca-

tholica esse potest. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino cōsentientem auctoritatem ecclesiæ sequi, quam istos ita dissidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo scius, inter se grauisimis de rebus dissentiant? Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet vbi sit catholica, quēque tedeat huius Ecclesiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi, cum videat idem ex vna secta complures in dies nasci: nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius cōueniat sectarios, expectauerit, quam vt huic aut illi se addicat? cum præsertim non ipsi modo inter se, sed ne secum quidem ipse eorū aliquis per sæpe consentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarij, quos quot annis fere novos ædunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiam vnius sectæ varietas, & inconstantia vt crebro discutere solitum ferant Illustrem olim Principem Georgium Saxonie Ducem, qui fuit ad extremum, vique vitæ suæ diem catholicæ semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidē quid hoc anno crederent vicini sui Vitenbergenses, cæterum quid essent anno proxime sequenti credituri, se nescire. Neque mirum: sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulo ante meminimus, scriptum est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est, vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immutari nō poterit, nec aliter nunc, aliter post modum prædicari: Quia

fit sermo vester, vt Apostolus docet: Est est, nō non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quæ sunt hæcenus tradita, non sunt, etiam & nō: sed etiam tantum sunt in veritate, manentque infracta, minimeque ficulnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstãtia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videm^{us}, qui fieri potest, vt ibi catholica esse recte credatur. Aliam quasi notam Ecclesiæ Catholicæ ponit Aug. auctoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret, qua parte a deo sunt destituti, qui se veritatem Euangelicã, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum quisquam adhuc sanauerit. E contrario quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiæ nostræ, non ex annalibus modo scriptis: verumetiam ex tabellis, & cæreis quibusdã simulachris, ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cæterum isti cum nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentia prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimūdum archiepiscopum Auerfanum scripsisse legimus: Quod sic miracula non recipiūt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quã maxime & propagata est, & adulata. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre? Tertiam

*Libr. 3. de
veritate
corporis
& san-
guinis do-
mini Eu-
charistia.*

commemoratur, successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad præsentem episcopatū. De qua & alio loco sic scribit. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque; videamus, dubitabimus nos eius ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successionem episcoporum, frustra hereticis circumlatratibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim cõciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summę profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantia. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cū eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingraturū esse opī atque auxilio diuino quam tanto labore præditę auctoritati velle resistere? Et si vna quęque disciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi possit doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius, quam diuinorum sacramentorum libros & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cum careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariam Episcoporum & sacerdotum successionem Ecclesia dicatur alligata. Contra vero non solum Augustinus, verumetiam Ireneus, Tertulianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Opratus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quam hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret illustriorem esse iudicauerunt, quæadmodū vbi de apostolica nobis eccle-

*August.
de utili-
tate crede-
di, capite
17. 10. 6.*

In qua-
stionibus
veteris et
noui te-
stamenti
Quaestio.
110.

fia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus. Neque vero nouum hoc est, quod ordinem hūc successionis impugnant haeretici. Describens Augustinus pestilentiae cathedram, his verbis vtitur. Quoniam cathedram pestilentiae non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra Ecclesiam vel contra Ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentiae dicimus. Qui enim inconcessa praesumptione reus est, quanto magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro coeptum, & hucusque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes, vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiae appellari. Nec enim ideo impunes erunt, quia sub Dei nomine hoc agunt: constat enim suas illos causas sub Dei nomine agere: non enim Zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere: Cum sciamus Corae & ducentos quinquaginta viros per praesumptionem Deo offerentes, hiatu terrae absorptos esse, & Oziam regem cum Deo illicite obtulisset, lepra in fronte percussum esse. Verum hic isti dicunt. Ergone ad hominum commentauis alligatam Ecclesiam? nunquid non multo nos rectius? qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum Ecclesiam esse volumus alligatam? Atqui vnde scripturae? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in

quorum vos praecipis incedere non oportere, falso vobis persuadetis: quorum si vos traditiones omnes, putabitis esse respuendas, etiam Euangelium necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangelium? quis illud in corruptum tot seculis asseruit & ad nos vsque transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nunquid non à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quam autoritate segregastis patres nostri? Quibus autem authoribus, hoc Matthei, illud Marci, aliud Lucae, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod isti scripserunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripserunt putantur à spiritu sancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquam iuris in eam vindicare potestis, nisi prius à quibus discelsistis, ad nos patresque nostros redeatis.

Quamobrem auferre ista, verbum dei: Euangelium: Euangelium non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euangelio pugna sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quod contra Christum portant, signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur: hoc toridem verbis de vobis dicere nobis licet, verbum Dei toto pectore veneramus & exosculamur, sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei constanter negamus. Et cum eodem Augustino di-

Tract. 18.
in Ioan.

cimus, quod ab aliis antea quoque dictum esse
 cōmemorauimus, quod non aliunde nata sunt
 hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illa-
 queantia animas & in profundum præcipitãtia,
 nisi dum scripturæ bonæ, intelliguntur non be-
 ne, & quod in eis non bene intelligitur etiam te-
 mere & audaciter asseritur. Non pugnat ipsum
 secum Dei verbum, sed hominum interpreta-
 tio, cum hominum interpretatione colliditur,
 deque eo inter nos agitur, vtrum constantis ani-
 mi sit, deficere ab opinione, quam tot viri, do-
 ctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tanto cō-
 sensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Eccle-
 siæ decretis, & animam vnus alicuius fidei com-
 mittere, qui nuper cum paucis exortus est, cum
 nec ipse congregationis proceres, vel secū, vel
 inter ipsos consentiant, imo cum nec ipsi quidē,
 secum persæpe consentiant, qui aliud plerunq;
 stantes aliud sedentes loquuntur. Nos qui per
 Dei gratiam sumus catholici, si minus omnes e-
 rudite, saltem timide cūmque reuerentia sacras
 literas tractamus, ac quo magis constare possit
 omnibus, nos esse catholicos, à sapiente moniti
 non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur
 visiones cordis nostri, non solitariam aut nostrã,
 aut vnus alicuius mortalis opinionem sequi-
 mur, memores illius, quod ab eodem sapiente
 scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens
 videtur, spes est de stulto, quam de eo longe
 maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserūt,
 vestigiis inhærentes, in eorum interpretationi-
 bus acquiescentes, ab eius quæ columna est &

Proter. 3.
Prov. 36.

firmamentum veritatis Ecclesiæ decretis, recē-
 dere cum primis religiosum ducimus: atque ita
 quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dice-
 re scripturam, hoc esse Dei verbum credimus,
 nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, e-
 tiam si millies per mēbra sua Sathanas occinat,
 quod ipsum aliquando Christo cecinisse legi-
 mus. Scriptum est enim. Vos contra, violenter
 irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vul-
 tis, quodque vestris dogmatibus commodum
 est, hoc sentire scripturam contenditis: denique
 sic rem geritis quasi non esse dispensatores, ve-
 rum domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc
 vestram tyrannidem ferre non possumus, quod-
 que dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id
 à nobis quoque contra rectè dici posse persua-
 sum habemus: An à vobis verbum Dei proces-
 sit? aut in vos soles peruenit? vsque eo certe non
 processit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius
 habere vos existimatis, à nobis traditum, à nobis
 tanta fide custoditum habeatis, vt ne tota qui-
 dem aut apicem vnum, in scriptura mutatū esse
 vere dicere possitis: à nobis in quã & à patribus
 nostris, à quibus vosmetipso temere segregastis.
 Nam quod S. Episcopus & martyr ille Cypria
 de Nouacianis dixit aliquando: Nō nos ab illis,
 sed illi à nobis recesserūt, id nos nō minus vere,
 quã illi de Nouacianis, de vobis dicere possum⁹:
 nō enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis,
 quod ipsi velitis, nolitis, fateri necesse habetis. A
 quo autem recessistis, quãdo à nobis recessistis:
 Recessistis à nostris & vestris non ita pridem pa-

Matth. 4.
I. Cor. 14.
Tractatus de simplicitate prælatorum.

tribus, nondum enim quadraginta anni interceserunt, cum eisdem vtrique patres agnoscebamus, in eorundem Patrum præceptis incedebamus, à quibus (ô filij desertores) vos certe, vos recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, Confessorum, Sacerdotum, qui quod nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quam vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus: Recessistis vt vno verbo complectamur omnia, recessistis à Catholica. Cuius ergo nisi nostrum proprium est Euangelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores, & ab illis nostræ fidei traducem, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos Ecclesiarum nostrarum origines edere, nos episcoporum nostrorum ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille episcopus aliquem ex viris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseverauerit, habuerit authorē, ab iis in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & vnde venistis? quid in nostro agitis non nostri? quo iure syluam nostram ceditis? qua licentia fontes nostros transuertitis? qua potestate limites nostros commouetis? Nostra est possessio, quid hic vos ad voluntatem vestram seminatis & par-

scitis?

scitis? nostra est possessio: olim possidemus, priores possidemus, habemus origines firmas ab ipsis authoribus, quorum fuit res, nos Apostolorum sumus hæredes sicut cauerunt testamento suo sicut fidei commiserunt, sicut adiurarunt, sicut per manus aliis tradiderunt, sicut per longam Episcoporum & Sacerdotum successionē, ad nos vsque transmiserunt, sic tenemus: vos certe exhæredauerunt semper & abdicauerunt, vt extraneos, inimicos. Cæterum, quod antea quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cum ad scripturas prouocant, cum eas sibi tanquam proprias vendicant, cum earum possessione ceteros excludunt, cum sibi solis eas interpretandi ius arrogat, idque nouo more, contra quā à patribus nostris intellectæ fuerint. Verū hoc illis ius per catholicos concessum fuit nunquam, qui semper quidem scripturas tanquā diuinitus inspiratas, reuerenter accipiebant, sed vbi de sensu earum cōtrouertebatur, ad patrū interpretationes prouocabant, quos isti vsque eo aspernantur & respuunt omnes, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas, sed sic, vt penes se solos certam esse velint, authoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi hoc sensisse volunt Spiritum Sanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Sathanae & ab alienata mente profectum esse blasphemant, Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter se variant, cum inter istos paucos, tanta sit controuersia, de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de Baptif-

FF

mo, de Eucharistia, de iustificatione, de quæ cæ-
 teris ad religionem pertinentibus. Et volunt ni-
 hilominus credi suis dogmatibus, cum ea tamen
 quotidie noua expectemus: Quod si quæ fuisse
 videtur inter veteres dissensio, non de magis ea,
 neque de necessariis rebus, verū de iis fuit, quæ
 cum non ita magni essent momenti: liceret vni-
 cuique abundare in sensu suo, stylo illo diuerso
 non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ
 fuerunt ad religionem nostram pertinentes, a-
 deo nulla fuit inter eos de illis controuersia, vt
 cum iisdem plerique tēporibus vixerint, ac ma-
 ximis locorum interuallis disiuncti & distracti
 fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de il-
 lis sententiam ad posteros transmiserunt, quam
 si vno in loco de iisdem collatis sententiis, vnum
 idēque sensisse & quasi conspirasse videren-
 tur. Quæ vel sola res documento nobis esse po-
 test, illos ab eo magistro qui facit vnanimis in
 domo sua habitare, quæ scripserunt excepisse,
 vt nullo sit pio dubitandum: hoc sensisse spiri-
 tum sanctum, quod illos esse legimus interpreta-
 tos, præsertim quoties in vnam aliqua de re sen-
 tentiam conueniunt omnes. Nam vt labi singu-
 li tanquā homines potuerint, certe si quid à plu-
 ribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ postea
 fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum
 non est. Quoties igitur aliqua de re ambigitur,
 ad quos alios quam ad istos rectius prouocabi-
 mus, quorum iam inde à mille & amplius annis
 in vniuersa Ecclesia, maxima semper fuit au-
 thoritas? quam illis non doctrina magis excellēs,

psal. 67.

quam admirabilis quædam vitæ sanctimonia
 comparauit. Sic enim in illis cum eruditione
 certabat integritas, neutra vt alteri concedere
 velle videretur. Si quibus causa est iudicio dis-
 ceptanda, nonne tales dari sibi iudices optant,
 qui suæ voluntatis, non in hanc maiori quam
 in alteram partem inclinatione propendeant,
 neque vel odium aliquod vel amorem erga al-
 terutram præ se ferant, quod affectiones istæ ple-
 rumque in causa sunt, vt illis mens hominis im-
 pedita, quid verum sit haud facile perspiciat.

Qui possunt autem alij reperiri magis ab omni-
 bus hoc genus affectionibus remoti, quam fue-
 runt sancti patres nostri, qui cum ante tot secu-
 la, mortalem hanc vitam cum beata illa & im-
 mortali commutauerint, literarum monumenta
 relinquerunt, in quibus testatas & consignatas
 animorum suorum sententias, de rebus hodie
 controuersis ad nos transmiserunt nihil vel gra-
 tiæ, vel odio tribuentes, cum tanto seculorum
 interuallo, inter quos hæc esset futura discepta-
 tio, scire tum non potuerint. Hos igitur si du-
 ces sequemur, nunquam aberrabimus: horum
 iudicio si causam nostram permittemus, dictum
 ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pu-
 gnare videmur, & æquitatem & veritatem inue-
 niemus. Fecerunt hoc (sicut iam non in vno lo-
 co demonstrauimus) hi quorum vestigiis libèter
 incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasti-
 cæ traditioni, quam scripturis inhærentes, præ-
 cæteris Augustinus contra Iulianum scribens,
 ad istos iudices prouocabat, tanquam ab omni

Libr. 2.

FF ij

odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimum fidelissimum atque optimum factu visum fuisse narrat Vincentius Lyrinensis, ut in medium sanctorum patrum sententiae praeferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes vero Catholicos Sacerdotes fuisse & permanisse constaret, ut scilicet rite atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia, exemplum eius rei proferre: verum est enim quod dixit sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim praecessit in seculis quae fuerunt ante nos. Itaque nec haereses istae, quae nunc Ecclesia dei tantum exhibent negotij nouae sunt, cum eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec est ita deploratus nostrorum temporum ista tus quin fuerit etiam olim deploratior, praecipue quibus temporibus Arriana viguit impietas, quae tam longe tamque late grassata fuerat, ut non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odiis committeret, nec ipsis etiam imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates Catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, ut motus in causa religionis concitati tranquillari, omnique non opinionum magis, quam animorum dissidium ex

Eccle. I.

Libro 5.
cap. 10.
Eccle.
hist.

Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui possit. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit, consilium ab eo sibi dari postulat, quemadmodum effici queat, ut sedatis procellis & tempestatibus, quibus tum Ecclesiae nauis vehementer iactabatur & agitabatur, adoptatum tandem aliquando quietis portum, peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quam si quaestiones & controuersiae, quae motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussae forent. Haec posteaquam audiuit ex imperatore Nectarius, cum primus anxius & sollicitus, cum Algero primum, deinde cum Sifinio rem communicat. Erat Sifinius, egregia quadam dicendi facultate & minime vulgari sacrarum literarum cognitione praeditus: huc accesserat ingenium solers, & rerum usus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facile perspiciebat, disputationes, non modo nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verum illud effecturas potius, ut res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, ut omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse, sed priscorum tantum interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quaerat ex haeresiarchis imperator, quo loco, quoue numero doctores illos habeant, quorum nomina, quam longe lateque patet Christianus orbis, cum primis celebria semper fuerunt, nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, an tanquam alienos a fide

FF iij

Christiana, reiiciendos censeant. Quod si, inquit, tanquam alienos reiecerint: audeant igitur eas anathemate damnare: quod si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos illos doctores, minime se reprobare testati fuerint, nostrum erit libros eorū proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisiniij consiliū Nectorio probabatur. Itaque nihil cunctatus ad aulam properat, imperatori rem exponit: Is cupide rem amplexus, accitis hæresiarchis, percunctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim, nunc probandos eos, an reiiciendos censeant? Illi cum quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco, quam quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator. Num eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primū olfecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos disidiū, cum alij recipiēdos, alij minime recipiendos esse censerent. Atq; ita quorū hætenus vna tantum fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quam ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concursus improbitas (inquit Socrates) haud aliter quam veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euerfa. Vel ex hac historia videre licet, minime nouum esse, vel quod hæretici priscorum patrum sententias &

spernantur & respuant, vel quod ad eas Catholici libenter prouocant. Est autem illud cum primis admiratione dignum, quod eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimoniiis, quoties ipsis commodum fuerit libenter vtuntur, Contra, quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimoniiis erubescunt. Nam non deest illis quoque sua successio, verum non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridè sopitis, ac nunc demum hoc nostro seculo refuscitatis planum facere: verum vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulū ipsum esse persuasum habet, in præsentia contenti erimus, vt successionem illius indicemus. Docet ille, nostrum arbitrium non esse liberum sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectū est? & non à Simonis Magi potius qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem si quid Clementi credimus, ita Petrus Apосто. confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis inreriectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post ceterum demū annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verum & huius furorē ita compefcuit Augustinus, vt octingen-

tis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam, sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit: Post quod temporis interuallū, exiit Ioānes Vuicleff, in Cōstantiensi & Basiliensi Consilio cōdemnatus. Huic post annos centum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon Magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum aliis & triginta interiectis Manichæus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadringenta, Ioannes Vuicleff: Ioanni Vuicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus, Cuius successio adeo pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionē, nullum ex his authorem citare audeat: citius adeo, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi cōmodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorū Catholicorum, in aliam quam ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: sic suo ipse tanquam forex periit iudicio. Catholicos, velit, nolit, fateatur necesse est, quorum sententiā oppugnat: quorum verò dogma tucetur, eos hæreticos fuisse negare non potest.

Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vuicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus, quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum Sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui si sancti fuerunt, non fuit ergo sanctus Petrus Apostolus non alij multi qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt: non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri fede se nunquam auelli passi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore liberum esse non seruum arbitriū docuerunt. Atque hæc est successio sacerdotū & Episcoporū, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ catholicæ gremio iustissime tenet. Cuius quidem successio, vsque eo nos non pudet, vt quos isti nunc errores suscitauerunt siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia: siue dum & sacerdotiū & sacrificium abrogare, & modo non Deum ipsum è medio tollere conatur: siue dum solam fidem ad salutē sufficere docent siue dum sanctos inuocandos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent: dum ieiunia, vel ciborū in illis delectum, dierumque discrimen habendum non esse putant: dum imagines è templis eiciunt: dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negāt dum semel baptis-

tos rebaptisandos esse censent, adeo nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem errores alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tanto vehementius detestemur, quod is ipsis authoribus de quorum successione gloriamur, ante tot sæcula, Christiani totius orbis applausu, videmus eos esse condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in iis tanto & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorū tot sæculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria, quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent, quæ vel ipsi hæretici adeo non sunt ausi prorsus reiicere, vt quoties id suo commodo facere posse videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suā sententiam confirmandam, ea pertrahere conentur: quod ea re suis quoque scriptis per multum authoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeo vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse præcones intelligunt veritatis, eorum testimoniis ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica?

Matt. 28.

Ephes. 1.

Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quam quorum iam fecimus mentionem, san-

ctos illos Episcopos & doctores? quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripserunt, comprobant. Quamobrem vbiunque videris illas aquilas cōgregatas, ibi Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris: sic ubi vnam aliquam in sententiam conuolant, ex variis & longo locorum interuallo disiectis totius orbis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ, Dionysius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius, Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus, Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Pontifex, Beda, Isidorus, Bernardus, & qui sunt eos sequuti, quos omnes enumerare longum foret, quin hæc Ecclesiæ catholicæ sententia sit, nihil est quod ambigas. Verum hic isti contradicunt: Nunquid etiam hi quamlibet docti & sancti viri, nō aliquādo spiritu Dei destitui potuerunt, vt suo plerique, hoc est humano spiritu scriberent? Potuit sane seorsum eorū aliquis: at non in eo in quo cum ceteris idem sentit omnibus: non in eo quod est tot seculorum consensu comprobatum. Quoniam verò de spiritu mentionem fecimus, neque nostra hæc ætate fere quisquam est hæreticorum, qui sibi Dei spiritum ita non vendicet vt aliis detrahat omnibus: libet pro libelli huius conclusione, quem admodum dignosci spiritus oporteat, paucis demonstrare. Præclare monet Ioannes Apostolus & Euangelista: Charissimi, nolite omni spiritui

1. Ion. 4.

credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit: dicens quoniam multi Pseudoprophetae exierunt in mundum. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur, quo probare spiritus cum primis est necessarium: qua vna re quicquam esse potest difficilius ut inter alia, quae Paulus enumerat, non minimum Dei donum sit discretio spirituum. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos ut spiritus probaremus admonuit: In hoc inquit, cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est. Haec verba Ioannis enarrans Augustinus, cuius interpretationem potissimum sequi libet: Quasi eriguntur, inquit, aures ad discernendos spiritus: & tale quiddam audiimus, unde nihilominus non discernamus. Quid enim ait? Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est ergo spiritus quid est apud hereticos ex Deo est, quia confitetur Iesum Christum in carne venisse. Quare ab Arrianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse: quare ab Eunomianis: confitentur Iesum Christum in carne venisse: quare à Macedonianis: confitentur Iesum Christum in carne venisse: interroga Cathaphrigas, confitentur Iesum Christum in carne venisse interroga Nouacianos: confitentur Iesum Christum in carne venisse, Omnes ergo istae haereses spiritum Dei habent? non ergo Pseudoprophetae sunt: nulla est ergo ibi deceptio, nulla seductio: Certe Antichristi sunt, qui

1. Cor. 12.

In prima
Canonica
Ioan.

ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergo facimus unde discernimus? Audiuitis quia dictum est: Qui negat Iesum Christum in carne venisse, hic est Antichristus, & ibi quaesiuimus, quis neget? quia nec nos negamus, nec illi negant: & inuenimus quosdam factis negare iuxta illud Apostoli. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Quaramus igitur in factis, & non in lingua: Quis est spiritus qui non est ex Deo, & neget Christum in carne venisse: & quis est spiritus, qui ex Deo est, & confitetur Iesum Christum in carne venisse: Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguae: quaeramus quare venerit in carne Christus & inueniemus, qui negat Deum in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas haereses auditorus es confitentes Christum in carne venisse: sed conuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit ut traderetur gentibus, ut illuderetur, ut flagellaretur, ut conspueretur, ut occideretur, venit ut mereretur pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum: Charitas illum de caelo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, ut acerbam & ignominiosam crucis mortem oppeteret, impulit. Maiorem hanc charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis posuit ille pro inimicis. Quisquis ergo non habet charitatem, negat Christum in carne venisse. Nunc iam haereticos omnes interroga Christus venit in carne? Venit: hoc credo hoc profiteor. Imo hoc negat. Unde nego? audis quia hoc dico. Imo ego con-

1. Ioan. 2.

Tit. 1.

Matt. 20

Ioan. II.

Ioan. 15.

uinco quia negas: Dicis voce negas corde: dicis verbis negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia Christus ideo venit in carne, vt meretur pro nobis, ideo mortuus est pro nobis, quia multam charitatem habuit, per quam filios Dei qui erant dispersi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia nō modo non congregas: verum etiam quæ precioſo Christi sanguine congregata sunt eā dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergo nunc intelligite spiritum ex Deo, pulsate tangite vasa fictilia, ne forte crepuerint & male resonent videte si integre sonant: Videre si est ibi charitas. Tollis te ab vnitatem orbis terrarum, diuidis ecclesiam pro schismate, dilanias corpus Christi. Ille venit in carnem, ille mortuus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu ideo clamas, vt congregatos dispergas. Ergo ipse est spiritus dei, qui dicit Iesum in carne venisse, qui dicit non lingua, sed factis qui dicit non sonando, sed amando: ille autem non spiritus Dei qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum ex deo non est, & hic est Antichristus: soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrupis Ecclesiam, quam ille congregauit? contra Christum venis, Antichristus est. Hæc pluribus verbis ex Augustino transcribere visum est vt qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo, spiritus cognosci possit. Qui etiam alibi eadem ver-

ser. 31. de
verbis A-
postoli.

ba Ioannis explicans: Quid est inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus. Quemobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur quod vnus ipse mediator Dei sit & hominum, quod sit propitiatio pro peccatis totius mundi: quod non sit aliud nomen sub cælo datum hominibus in quo nos oporteat saluos fieri, non omnis, qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est: si voce tantum clamat nō opere: si lingua confitetur, non factis: si non habet charitatem, per quam cum Christo congreget, sed flagrans odio, quos congregauit Christus, eos cum diabolo dispergit: habeat Christū in ore quantum velit, gloriatur de verbo Dei, iacet se de Euangelio: dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verum quid nos hæc Augustinum dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo cōgregauit, spargis: quid hoc est aliud quam Antichristū esse? Meminimus hoc quoque nos iam ex Augustino docuisse, quod sicut à Paulo traditum accepimus totus Christ⁹ & caput est & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est ecclesia. Nō satis est si de capite credas quæcūq; de eo sanctę scripturę nobis prodiderūt, si te segregas à corpore capitis huius à sancta catholica Ecclesia. Si nō cōmunicas eius vnitati, si cōtra eū quę tot seculis illa recepit sensū scripturas interpretaris, si tibi soli pl⁹, quā illi vniuersę credi

1. Tim. 2.
1. Iuan. 2.
Act. 4.

Matth. 12.

De vni-
te Eccle-
sia, cap. 4.

vis: quid aliud, quam in te est, soluis Iesum: atque ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiã à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus vere dici meretur, quia scindit, quod Christus vnitũ esse vult. Habemus ergo iam, qui sit ex Deo spiritus: qui non sit ex Deo. Quicumque soluit Iesum, hoc est qui diuidit corpus eius, Ecclesiam non est ex Deo, sed est Antichristus: non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demum ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat: nest est aliud quicquam, æque noxium, atque remota charitate scientia. Quam obrem recte monet Augustinus: Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat: quia verò charitas ædificat, non permittit scientiam inflari, quam si scientiæ coniunxerimus, futurum est sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusque spiritales œconomi, cum nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificant: sibi ergo inflat scientia, vbi charitas non ædificat, vbi ædificat, solidata est: Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cum primis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones, qui non aliunde nomen apud Græcos, quam à scientia traxisse creduntur: qui sicut ipsi superbi sunt, & arrogantes, ob quod etiam vitium, tanquam fulgur de cælo

1. Cor. 8.

Serm. 53.
de verbis
domini.Centuria
4. ca. 59.

Luc. 10.

de cælo ceciderunt: ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis dæmon, quo facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, sicut dij scientes bonum & malum. Videte infantem scientiam vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumere calamitates & miseriarum redundarunt. Quod si quod Paulus monet, noluisent illi altum sapere, vel plus sapere: quæ oportet sapere si contenti fuissent sapere ad sobrietatem: si non esse Deo similes, inflante scientia contendissent: si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuisent, nec ipsi, nec nos eorũ proles ex illo tam foelici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cum in honore esset, non intellexit, & ideo comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cælo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti & eieci te de monte dei, & perdidisti te à Cherub, protegēs de medio lapidũ ignitorum: & leuatum est cor tuum in decore tuo predidisti sapientiam in pulchritudine tua in terram proieci te ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere mysterio non videtur. Significatur enim hac re quod lapsus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris verum scientiæ suæ, excellentia: Cherub enim

Ro. II. 12.

Psal. 48.

Ecc. 28.

plenus scientia, Seraph plenus amore interpreta-
tur: Quid autem? qui nunc ecclesiã conturbant,
qui Christi corpus dilaniãt, qui pro honore suo
diuidunt vnitatem, qua nam aliã reputamus eos
ad id faciendum adduci, præterquam inflante
sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit
diabolus, quam quod suggessit olim parentibus
nostris, dicens: Eritis sicut dii scientes bonũ &
malũ. Nunquid non se deos esse sibi persuadēt,
qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de
conciliorum decretis productũ aliquid audie-
rint, quòd suis dogmatibus aduersetur, illico tã-
quam hominum commentũ reiiciunt, tanquam
homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se fi-
lios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In
cœlum conscendã, super astra Dei exaltabo so-
lium meũ, ascendã super altitudinem nubiũ, &
ero similis altissimo: qui postea in infernũ detra-
ctus est, in profundũ lacu. Certe quicũque sunt
hoc ingenio præditi, quãlibet glorientur se cer-
tos esse, quod habent spiritũ Dei: certũ est quod
non Dei, sed fathanã spiritu agũtur: non ex Dei
spiritu quã inflat scientia, sed quã per charita-
tem ædificat, ea demum est ex Dei spiritu: Cæte-
rum quã charitate vacua est, haud aliter se ha-
bet, atque cibus sine digestionem. Sicut enim ci-
bus indigestus, cum nõ fuerit bene cõcoctus, ge-
nerat malos humores, & corrũpit corpus nõ nu-
trit: sic & multa sciẽtia ingesta stomacho anime
si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud
quam tumores parit & inflationes? Quamobrẽ
recte monet Apostolus: vbi de scientia memi-

Esã. 14.

nit inflante: Qui se existimat aliquid scire, non-
dum scit quomodo oporteat eum scire: nescit
enim quomodo vtẽdum sit scientia quod præ-
scribit ea, quã non inflatur charitas. Quisquis
igitur ad ædificationem, non ad destructionem
habere vult scientiam, primum seipsum scire
studeat: sic enim futurum est, vt faceffat omnis
tumor & arrogantia. Porro spirituale ædificium
stare non potest, nisi stabile iactum sit humili-
tatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciẽ
suam homo; suam secum reputet imbecillita-
tem: mox illud consequetur, vt sit non inter al-
ta sapientes, sed inter humilibus consentien-
tes. Nihil agit per contentionem, neque per in-
anem gloriam: sed in humilitate superiores se
alios arbitrabitur, atque aliorum, præsertim ve-
rò maiorum: plus quam suo ipsius iudicio tri-
buendum esse putabit: non modo non se præ-
feret vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Si-
quidem sicut qui per ostium tráfit, cuius demis-
sum nimis est limen, quanto se demiserit magis,
tanto facilius effugiet, ne impingat: quod si vel
transuerso digiti spacio, se, quam ostij men-
sura patitur, altius erexerit, euestigio quassa-
to capite collidetur: ad eundem plane modum
habet se mens hominis quanto se demiserit mag-
is, tanto facilius cauebit, ne offendant quod
cauere non poterit: simul vt se vel paululum
erexerit. Hoc est quod à Christo quoque
dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine
cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapienti-
bus & prodentibus & reuelasti ea paruulis. Et

I. Cor. 8.

Rom. 12.

Philip. 2.

Matth. 23.

Prouer. 2.

in prouerbiis: clamat sapiētia. Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergo scire vult, discat quemadmodum eum, scire oporteat. Docet autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus, ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse contendat altissimi: sed secum sui potius generis mortalis comparat, ac non modo non se illis, verum sibi potius illos anteponat. Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego non minus, ac fortasse magis etiam, quam eorū aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi peccato, res fuere, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quæ super gresse caput meum, & sicut onus graue, grauatae sunt super me. Fieri potest vt halluciner vt error sit quod mihi verum nunc esse videtur. Quamobrem non committam, vt ab eo temere discedam, quod tanto omnium consensu tot sæculis receptum, quod ab iis etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano viro doctrina & pietate præ ceteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregata fuerunt, vnanimi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum: fortassis si præsens in eorū consensu adfuissem, & quibus illi rationibus hoc ita statuerūt audiuissem, idem quod illi, sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

I. Pet. 5.

De parænesis cum totius operis peroratione.

CAP. 33.

Hunc spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi censerent volūt, quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis iisdem verbis affari, quibus Philippenses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si qua, inquit ille *Philipp. 2.* consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudiū nostrum. Scripsit hæc ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quauis ita lōge nos esse remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam quidem calciamenti soluamus, nos dignos ingenue fateamur: quibus tamen aliis, quam doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorū cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa, eos præsertim quibus nihil quod receptum est placet, qui nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitatem, in fraterna charitate gaudere, sed ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica secundum Prophetica & Euāgelica promissa, diffunditur, se dirimentes in parte esse, & pars dici, quam à Catholica nomen ducere malunt nec, amant nobiscum idipsum, ad quod nos toties hortatur Apostolus, cum tamen eundem se dicant nobiscum confiteri Christum: quin altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram

Hebr. 13.

GG iij

dram constituere conantur. Hos itaque præ cæ-
 teris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit
 nos paterna cura & sollicitudo nostra: quã pro
 salute eorũ gerimus: Si qua cõsolatio in Christo
 si quod solatium charitatis, si qua societas spiri-
 tus, si qua viscera miserationis implete gaudiũ
 nostrum. Quatuor sunt, per quæ Paulus Phi-
 lippenses obiærat. Primo loco: Si qua, inquit,
 consolatio est in Christo. Non cuiusuis, verum
 eius, quæ est in Christo, consolationis meminit
 in Christo, qui pater est misericordiarum, &
 2. Cor. I. Deus totius cõsolationis, qui consolatur nos in
 omni tribulatione nostra: ipse enim sol^o est, per
 quẽ abũdat consolatio nostra: ipse solus est qui
 Matt. II. dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & one-
 rati estis, & ego reficiam vos & inuenietis re-
 quietem animabus vestris. Quærat qui volet ex
 auro & argento, quærat ex amplitudine posses-
 sionum, quærat aut ex doctrina excellenti, aut
 ex eloquentia singulari, quærat ex quacunque
 tandem earum rerum consolationem, quæ mul-
 titudinis imperitiæ iudicio cum primis esse vi-
 dentur expetendæ: nos extra Christum mole-
 stias multas, consolationem scimus nullam. So-
 lus Christus est consolatio nostra, pax, quies &
 Ioh. 16. tranquillitas nostra: sic enim ipsum iam iam ex
 hoc mundo migraturum, suis dixisse legimus.
 In mũdo pressuram habebitis, in me verò pacẽ.
 Quamobrem ò filioli, quos iterum in Christo
 parturimus, si vultis in Christo pacem, si vultis
 Galat. 4. in Christo consolationem habere quam ipsi cu-
 pitis obtinere, nobis eadẽ in Christo & præ-

pter Christum consolationem adfert. Conso-
 lemmini nos: qui pro Christo legatione fungi-
 mur apud vos: vt vicissim Christus consoletur
 vos: consolemini nos, implete gaudium nostrũ.
 Dicit secundo loco Paulus: Si quod solatium
 charitatis. Nulla ex re maius esse potest, quam
 ex charitate solatium: si quidem vbi charitas est,
 ibi Deus est: Deus est enim charitas. Quapro-
 I. Ioh. 4. pter quod ex charitate, hoc ex Deo solatiũ est.
 Si quod igitur est solatium, quod habet frater-
 na charitas, quæ tristitia pariter & læta facit cõ-
 munia implete gaudium nostrum. Addit tertio
 Ephes. 4. loco: Si qua societas spiritus. Societas spiritus a-
 liud nõ est quam coniunctio fidelium, quã effi-
 cit spiritus sanctus, per quã vnũ corpus vnus spi-
 rit^o sum^o omnes. Hac societate nulla esse potest,
 neque firmior, neque iucundior: de hac societa-
 te si esse vultis, si ad corpus Christi pertinere, si
 membra eius esse cupitis, implete gaudium no-
 strum. Subdit quarto & postremo loco: Si qua
 viscera miserationis. Si nondum obriguerunt
 sensus vestri, si piis ducuntur adhuc affectio-
 nibus animi vestri: implete gaudium nostrum.
 Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam
 Matth. 5. cõsequuntur. Capiat itaque vos, nunc nostri mi-
 sericordia si extremo illo die misericordẽ iudi-
 cium habere vultis: nam qua mensura mensi fue-
 ritis: eadem remetietur vobis. Quare si quæ sunt
 Matth. 7. in vobis viscera miserationis, implete gaudium
 nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium
 hoc antè annos prope sexcentos, & ad hæc vs-
 que nostra tempora continuatum, sed prohdo-

lor proximis his annis superioribus, est non leu-
tristitia contaminatum. Quantam nos ex eo læ-
titiā accepisse putatis, quod cum iam à sexcen-
tis annis prope Christi receperit Euangelium
Polonia, tantam in eo tuendo gentis nostræ cō-
stantia videre semper licuit, vt ab eo nunquam
in aliud se cuiusuis, quam Christi potius Euan-
gelium transferri passa sit? Verum gaudium hoc
nostrum valde est imminutum, posteaquā pau-
cis his superioribus annis ab eo, quod nobis tra-
ditum est, sancto Dei verbo plerōsque recessis-
se videmus: quibus melius erat non cognosce-
re viam iustitiæ, quam post agnitionem retror-
sum conuerti. Currebatis bene: quis vos fasci-
nauit nō obedire veritati, quam semel amplexi
fueratis? Quare si qua consolatio in Christo, si
qua solatiū charitatis, si qua societas spiritus, si
qua viscera miserationis, implete gaudiū nostrū
date operam, vt quod magna cū laude fuit à ma-
ioribus vestris inchoatum, & ab illis quidē con-
stanter ad extremum vsq; vitæ diem, à vobis au-
tē aliquandiu continuatum, optato fine termi-
netis, & sicut à maioribus accepistis, ad poste-
ros transmittatis. Quod ad nos attinet, qualescū-
que sumus, indigni quidem, sed ministri tamen
Dei sumus, pro Christo legatione fungētes: eo-
rum loca tenemus, qui primi gentē hanc nostrā
voluntariē Deo genuerunt verbo veritatis. Nō
ignoratis Apostolos vestros Adalbertum &
Stanislaum, quorum admirabilis vitæ sanctimo-
nia toti est orbi testata. Quod illi nobis Euan-
gelium sanguine suo signatū reliquerunt, quod

2. Pet. 2.
Galat. 5.

miraculis propagarunt, quod ipsi ab Apostolis,
quod nos ab ipsis per longum Episcoporum &
Sacerdotū successionem accepimus hoc & non
aliud annunciamus vobis. Quod si vita nostra
lōge dissidet ab eorum vita, agnoscimus peccata
nostra, sed certe doctrina nostra ab illorum do-
ctrina non dissidet. Nam quod ab illis creditū,
non quod à nobis inuērum est: quod ab illis ac-
cepimus, non quod ipsi excogitauimus hoc vo-
bis tradimus. Res est non ingenij, sed doctrinæ:
non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditio-
nis: nō à nobis prolata, sed ad vos perducta: quā
ita vt perducta est ad nos, adferimus ad nos, non
institutores ipsi sed sectatores: non ducentes, sed
sequentes: non authores, sed custodes, memores
illius, quod verum veri Dei cultorem Paulus ad-
monet: Depositum custodi, deuitans prophanas
vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis
scientiæ: quod apud nos ab his qui præcesserunt
nos sanctis patribus fuit depositum, id iuxta Pau-
li monita, fideliter à nobis custoditū, vobis nunc
reddimus. Quamobrem si nullas ad vos propa-
nas vocum nouitates adferimus, si à Paulo docti,
quod à Patribus depositum fuit apud nos fidei
talentum, id magna fidei custoditum vobis red-
dimus, iterūque atque iterum rogamus vos, &
obsecramus, implete gaudium nostrum. Sed vos
iam pridem nosse proculdubio cupitis, quānam
tandem ratione gaudium nostrum per vos im-
pleri velimus. Non est cur anxio sitis & sollicito
animo: nihil difficile, nihil durum & molestum,
nihil quod non cum voluptate potius quam cū

1. Tim. 6.

labore coniunctum sit vobis præscribemus: neque enim aliter nos à vobis, quam sicut magister noster Paulus olim à Philippé sibus impleri gaudiū nostrum postulamus. Principio, vt. idem sapiatis omnes deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur. Est ne aliquid in hoc laboris & molestiæ? nunquid non dulcè potius cum primis & iucundum est, quod à vobis exigimus? Non vt maria transmittatis, nō vt partem aliquā terrarum orbis peruagemini, nō vt aut opes abiciatis, aut sanguinem vestrum profundatis, aut aliquam corporibus vestris molestiam adferatis, nihil horum aut similiū præcipimus: Ac si quid tamen huius generis pro Christo legatione fungentes præciperemus, certe Christi causa, non modo detrectare, verum etiam summa cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam si nullos non perfert labores & molestias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis non discriminibus vitam suam obicit miles, dū exiguo lucro potiri queat, quo tamen an sint potituri, certum adhuc non est, & si maxime potiti sint, per se tamen citius opinione sua dimittat necesse est: si mox perituri commodi causa perferrant isti tam acerba multa, tā alacriter, vos nō multo maiore alacritate eadē omnia laturo essetis vt infinitum, nec vllō vnquā tempore vobis periturū thesaurum ibi cōsequi liceat, vbi neque erugo, neque tinea demolitur neque fures effodiūt aut furantur: vbi qua semel potiti fueritis vita beata

Matth. 6. ea perpetuo frui licebit? Sed tamen nos nullum

Deut. 20. vobis grauius onus imponemus. Mandatū quod

nos pro Christo legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non supra vos est, neque procul positum, nec in cælo situm, vt possitis dicere, quis nostrum valet ad cælū ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque compleamus: neque transmare positum vt caufemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est? sed iuxta vos est sermo valde in ore vestro & in corde vestro, vt faciatis illum. Breue verbum est, & expeditum. Hoc tantum hortamur vos, oramus & obsecramus, vt id ipsum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid est facilius, quam credere? quid dulcius, quam amare. Quid autem vtroque fructuosius? Videtis quam sit expeditum, quod à vobis postulamus: modo voluntas ad sit, dictum ac factū, gaudium nostrum per vos erit impletum. Neque enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere. Sed hic dicet vestrum aliquis. *Philip. 2.* Quid hoc rei est, tanquam cum infidelibus ita nobiscum agitis? Nunquid non credimus? Nobis vero, quin credatis dubiū nō est, sed minime sufficere putamus si quomodo cunque tandem vos credere profiteamini, verum sicut iubet Paulus ita vos credere velimus, vt idem credendo sapiatis. Non vt singularem siue solitariam quisque suam, non vt Vviten. nō vt Tigurinam, non vt Augustanam, non vt aliam quacūque; (iam enim prohdolor luditur fidibus, nō vna fides retinetur) sed vt catholice fidei cōfessionē christianā vnanimiter oēs ap̄lectamini.

Act. II. stolis Antiochiæ primum eorū vñ discipuli leguntur, quam nouum aliud heri (quod aiunt) & nudius tertius à nouarum rerum studiosis vsurpari cœptum: vt idem sapiatis quod vestros vel communes nostros potius maiores, christianos citra dubitationē vllam sapuisse cernitis: qui nos præcesserunt cum eodē signo fidei, & dormiūt in somno pacis. Procul à vobis absit, hæc impietas, vt patres vestros, auos proauos, atauos, idola coluisse & nunc demū Christum prædicari cœptum esse: nunc demū vestris oculis euangelij lucem affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animū inducatis. Quingenti iā sunt octoginta sex anni sicut annalibus nostris memoriæ proditum legimus, cum per Christū Deum nostrorū ab idolorū errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionem perducti, qui postquam semel nos ab idolorū culta reuocauit, quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia, non permisit, deinceps vnquā sanguine suo nos ablutos, eodem luti volutabro fedari. Idē igitur sapiatis quod parentes, quod aui quod proau, quod attau vestri, qui pie Christū coluerunt iā inde à sexcentis annis prope sapuerunt, quando quidem & ipsi nō diuersum ab eo sapuerūt, quod reliquus orbis christian⁹ ab ipsis Apostolis receptū & per longam episcoporū & sacerdotū successionē ad nos vsque perductum sapuit semper, & sapit etiā nunc, & sapiet deinceps vniuersus. Nō est Polona fides, nō Lithuana, nō Germana, quā vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur: nō est huius vel illius nationis

aut prouincię, vt nationalis aut prouincialis diceat: est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarū orbem, quam late patet Christianū nomen diffusa: neque triginta his aut quadraginta annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis cōditus est, initiū habuerit. Fuit ante legē obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quā illustrioribus aliquib⁹ notis expressa, posteaquā vero apparuit gratia dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, vt nihil iā ad eius perspicuitatem deesse videatur. Hęc igitur fidei catholicæ cōfessionem christianam vobis cōmendamus, vt quod audistis ab initio, id in vobis permaneat, quia si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatem habebitis nobiscū, & societas nostra erit cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Hęc & Paulus vobis cōmendat, cū vt idē sapiatis monet. Quid enim est aliud idē sapere, quam catholicam fidē retinere? Qui catholicus est, idē sapit. Qui schismaticus est aut hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere ad sobrietatē: hoc est diuersum sapere, sapere pl⁹ quā oportet. Certe non oportet sapere plus quam omnes sapiūt, nā sic sapere desipere est. Sicut etiā dicit Paulus, Dicētes se esse sapiētes, stulti facti sunt. Credere sanctā ecclesiā catholicā hoc est idē sapere. Quis quis hanc non credit, etiam si cetera credat omnia, quæ in simbolo continentur, inanis est fides eius, quando non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessarium ad salutē habere

*Tit. 2.**1. Ioan. 1.**1. Ioan. 1.**Rom. 12.**Rom. 1.*

Luce. 10.

I. Cor. 13.

Prophetiã, nosse mysteria omnia, & omnẽ scientiam, vt si quid alicui forte parum perspectũ sit, de salute animæ suæ periclitetur. Vñ est necessarium dicit Christus. Vnum est ad salutem necessarium, quo si quis vno fuerit destitutus, nihil est, quod se salutem cõsequi possit, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens. Eadem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut angelorum, si charitatem non habuerit, factus est velut æsonans, aut cymbalum tinnies. Habeat prophetiam, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiam, habeat omnem fidẽ ita vt montes transferat, si charitatem nõ habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum omnes facultates suas: tradat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem nõ habuerit nihil ei prodest. Sola est charitas, quam qui habet, nihil ei deest eorum quæ ad bene beatẽque viuendum pertinent, quam qui non habet, frustra habet cetera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium legimus, vnum Psalteriũ recitamus, vñ Amen respõdemus, vnum Alleluia resonamus, vnum Pascha celebramus, quid causæ est, quod vos foris estis, nos intus sumus: quid causæ est, quod altare contra altare erigitis, quod cathedram, contra cathedram constituitis? Quid causæ est, quod Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cum nostris maioribus, idem cum vniuersa catholica Ecclesia sapiatis, verum ab orbe terrarum vos præciditis? Eadem Sacramenta nobiscum, eadem scriptu-

scripturas habetis, hoc solũ minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Adest charitas, nulla esset præcisio, nihil esset quod impediret, quo minus idem saperemus omnes. Nulli schismata facerent dicit Aug. si fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Amb. quoque. Nouatianus inquit & alij non parvæ scientiæ fuerunt, sed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Si charitas adestet, quandoquidem non inflatur charitas, nõquam eo tumoris ventum esset à quibusdam, totum vt orbẽ christianum desipere, se vero solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adestet, quandoquidem non cogitat malum charitas, nõquam hanc de nobis opinionem nonnulli concepissent, quod fecus quã intelligimus ipsi, scripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adestet, causæ nihil esset, quam obrem idẽ non saperemus omnes. Obsecramus vos per Christũ, nunquid non eundẽ nobiscum in cælis patrem inuocatis? nõquid inuocantes non eadem ab eius filio nobis præscripta formula vtimini, dicentes, Pater noster qui es in cælis? Atqui pater hic noster, vnam tantum coniugem habere voluit. Qui patrem vnũ agnoscimus, quare matrẽ etiam vnã nõ agnoscimus? Si primogenit⁹ noster frater diuisus nõ est Christ⁹, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur dissingimur? Si mēbra sumus vnus Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atque iterum per Deum vos obtestamur immortalem,

HH

In I. epistola ad Corinth.

cap. 3.

De baptismo parvulorum contra Donatistas. lib.

I. cap. 11.

I. Cor. 13.

Matth. 6.

I. Cor. 1.

implete gaudiū nostrum, consonate paci, cohærete vnitati, acquiescite charitati, credite veritati quo lætari queamus de concordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra, quam non potestis habere, nisi in Ecclesia Catholica : extra ecclesiam catholicam, omnia potestis habere, præter salutem. Potestis habere honorē, potestis habere sacramenta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respondere Amen, potestis euangelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spiritus sancti fidem habere & prædicare, sed nusquā nisi in ecclesia catholica, salutem potestis inuenire: Extra hæc haberi possunt omnia, sola ea, quæ sola salutem adfert charitas, extra Ecclesiam haberi non potest : neque enim diuidit vnitatem quisquis habet charitatem. Hæc est quæ facit vnanimis, quales vt sitis, cum Paulo vos hortamur, vt vno sitis & eodē animo, quo sumus nos, quo fuerunt olim & nostri & vestri maiores, qui piè Christum coluerunt, vt de vobis quoque dici queat, quod de nostris aliquando maioribus dictum legistis. Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in vnum. Quæ iucundum accidit auribus, & suaue, cum legitur. Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati, quasi vir vnus, Stans omnis populus, quasi vnus sermone respondit. Conuenit vniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus, eadem mente, vno consilio. Congregatus est populus, quasi vir vnus in Hierusalem. Vnum est necessarium, vnum est ad salutem necessarium, vnum

Acto. 4.

Psal. 132.

Indicum

20.

Ibidem.

Ibidem.

1. Esdr. 3.

hoc illa ipsa hora, qua iam traditurus erat semetipsum pro nobis oblationem hostiam & Deo, *Ephes. 5.* in odorem suauitatis, petiuit à patre Christus di *Ioan. 17.* cens, Pater sancte, serua eos, in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et paulo post. Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, vt sint confirmati in vnum. Neque vero petiuit hæc à patre modo repetitis vicibus, verum etiam hæc fuit causa potissima, sicut à Ioanne scriptum legimus, quam obrem turpissima morte condemnari voluit, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnū. Quæ cum ita sint, cū ex hac vita migraturus ad patrem suum cælestem, nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit quam pacem, cū non aliud sit patrem præcatus diligentius, quam vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus, cū & mortis illius tam acerbæ tam etiā ignominiosæ nõ alia causa fuerit, quam vt dispersos cōgregaret in vnum, cur vos quod nobis Testamento legatū est, id repudiatis? cur Christi, præcationē ex incredibili quadā erga nos charitate profectā nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod antea dispersum, postea sanguine illius fuit precioso congregatum, id vos iterum dispergere conamini. Estne hoc christianos esse? Estne hoc Euāgelium Christi profiteri? Christus ex duobus

Ioan. II.

Ioan. 15.

Ephes. 2. fecit vnum. Fecit enim vtraque vnum dicit Apostolus: vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quam duo: Altare contra altare erigitis, cathedrâ contra cathedrâ constituitis. Obsecro vos, quid est hoc aliud, quam Antichristos esse? quam non Christi Euangelium, sed Sathanæ Cacangelium propagare? Sicut enim Christus est, qui congregat, ita sathanas est, qui spargit. Nolite charissimi, nolite spargere cum Sathana, sed congregate potius cum Christo, vel saltem, quod semel est precioso Christi sanguine congregatum, id nec ipsi spargite, nec ab aliis dispergi patiamini. Sitis vnanimis, vt quamuis corpora diuersa sint, eadē tamen in illis mens, idem animus, eadem voluntas, idem sit sensus omnium. Nolite suam quisque propriam confessionem adferre, suam quisque solitariam, aut vnus alicuius ex his opinionem sequi, qui sicut propria sua temeritate segregauerūt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem segregati, & in tot sectas dissecti, vt earum vix iam etiā numerū inire liceat. Verum, non est nisi vnum. Hoc vnū retinete: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis vt Paulus monet vnanimis, & id ipsum sentientes. Nam hi dēnum sunt vnanimis, qui sentiunt id ipsum. Sicubi vero scinditur, incertum studia in contraria vulgus, sicut (proh dolor) in hac nostra prouincia fieri non ita pridem ceptum esse videmus, ibi vnanimis esse non potest. Nihil est autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenses scribens tam frequenter inculcet Apostolus, quem vnum hoc, vt id ipsum

Roma. 15.
1. Cor. 1.
2. Corinth. 13.
Philipp. 4.

dicamus, id ipsum sentiamus idem sapiamus omnes. Quo dicitur ille, vel Deus potius per illum toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parum ipsi dicto audientes fuisse videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hierusalem *Psal. 121.* ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hierusalē legitis quod ædificatur vt ciuitas, cuius participationi id ipsum. In Babylone contra, sicut *Gene. 11.* linguarum, ita & sensuum & rerum omnium horrenda quædam fuit confusio. Ciuitas Hierusalē vnum corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, vt inquit Hylarius, neque singulis indiscretum acerrum, & informem cumulum vnitis, sed per fidei vnitatem, per charitatis societatem, per operum voluntatisque concordiam, per Sacramenti vnum in omnibus donum efficiuntur omnes vna ciuitas Hierusalem, efficiuntur vnus cætus sanctorum, efficiuntur vnū corpus Christi: à quo dissidentes, & se peccatis suis precipitantibus separantes, participationem sanctæ huius domus non habent, in qua nõ facit habitare deus, nisi vnanimis, cum sit participatio ciuitatis huius in id ipsum. Quapropter vbi idem sapiunt omnes, eadē charitatem habentes, vnanimis, id ipsum sentientes, ibi ciuitas Hierusalem, ibi domus dei viui, ex viuis lapidibus ædificata, ibi est vna sancta catholica, apostolica ecclesia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaque ciuitatē ædificate charissimi, vel vt ipsi potius hæc esse ciuitas queatis elaborate. Fugite vero, fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam. Neque enim ignoratis quā horrenda per

Psal. 67.
In Psal. 121.
Hiere. 51.
Esai. 13.

Hier. 50. Prophetas suos deus Babyloni cōminetur. *Quæ*
et libr. quidem non illi tantum, de qua proprie scripte-
Esai. 136. runt, verum etiā ei, quam illa significauit euenisse
 videmus omnia. Ædificauit memoria nostra
 Babylonem in Germania Martinus Luthè, quid
 superest malorum ex his omnibus, quæ Prophe-
 tæ ventura prædixerunt, quod in ea iam nõ eue-
 nerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet
 vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon,
 quæ iam per Dei gratiam ædificatur iterū vt ci-
 uitas, cuius participatio in idipsum, quibus non
 fuit regnum illud iactatum procellis & tempe-
 statibus? quæ non pertulit naufragia? quibus nõ
 est maceratum infortuniis, quoad in ea Babylon æ-
 dificabatur? Agite o fratres quorum exitus per-
 horrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Nõ po-
 test esse falsum, quod dixit veritas. Omne regnū
 in seipsum diuisum desolabitur. Sic ignis in sti-
 pites congregatus, extinguitur: domus in lapides
 diuisa corrui: nauis in tabulas discissa, demergit-
 tur. Quamobrem tāquam pestem vnā omnium
 terribilissimam, fugite diuisionem, fugite schismata,
 fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui
 patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna
 nostra erga vos charitate nullius rei maiorem,
 quam vestræ salutis curam & sollicitudinem ge-
 rimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & iis
 dem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab
 vniuerso terrarum orbe, quam longe, quam late
 patet in eo Christiana religio, sed implete gau-
 dium nostrum, vt idem sapiatis, eandem chari-
 tatem habentes, vnanimis, idipsum sentientes.

Matt. 12.
Lucæ II.

Cæterum quo minus gaudium hoc nostrum im-
 pleri possit, duo potissimum obfata videntur, à
 quibus vt vobis diligenter caueatis, cū Paulo nõ
 stro paternè vos hortamur & monemus, qui sta-
 tim subiungit. Nihil per contentionē, neq; per
 inanem gloriam. Nihil est quod perinde obfata,
 quominus homines idem sapiant eandem chari-
 tatem habentes, vnanimis, idipsum sentientes: at-
 que contentio. Hæc enim animos irritat, mentes
 perturbat, odia accendit, ac tantā persæpe caligi-
 nē oculis mortalium offundit, vt cæca mens, quod
 rectū est videre nõ possit. Quamobrè etiam alio
 loco Paulus, pugnas legis, & verborū vitare iu-
 bet, quod ex his oriuntur inuidiæ, contentiones,
 blasphemias, suspitiones malæ, cōflictationes ho-
 minum mente corruptorum, & qui veritate pri-
 uati sunt: Et iterū his, qui sunt ex contentione &
 qui non acquiescunt veritati: credūt autem ini-
 quitati, ira & indignatio, tribulatio, & angustia.
 Et ad Cor. scribēs: Siquis autē videtur cōtentio-
 sus esse, nos talē consuetudinē nõ habemus, neq;
 ecclesia dei. Ad eundē modū & Iacobus, vbi ze-
 lus amarus habetur & cōtentiones in cordibus,
 negat eā ibi reperiri sapiētiam, quæ desursum est
 descēdēs à patre luminū: sed terrenā, animalē, dia-
 bolicā, Vbi em̄ zel⁹ & cōtētio, ibi inconstātia &
 omne op⁹ prauū. Quæ autē desursum est inquit,
 sapiētia, primū quidē pudica est, deinde pacifica,
 modesta, suadibilis, bonis cōsenties, plena mise-
 ricordia & fructib⁹ bonis. Sectemini charissimi,
 sapiētia, q̄ desursū est à patre luminū: hæc enī est
 pudica, qm̄ caste itelligit, est pacifica qm̄ à pxi-

1. Tim. 6.

Rom. 2.

1. Cor. I

morum societate propter elationem se non diiungit, est modesta, suadibilis, bonis cōsentiens, quoniā nihil habet in se præfracti, sed facile cedit veritati. Contra vero terrenam illam, animalem, diabolicam sapiētiā, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putāt, modis omnibus auerfemini, cum ipsi vestris oculis videatis, ac modo non manibus etiam contrectetis inconstātiā & omne opus prauum, vbi zelus est & contētio. Quid enim apud illos cōstans, quid fixum & stabile cernere licet: apud quos altercationes istæ de fide vigent maxime? Satis iam à nobis est superius indicatum, quemadmodum subinde variant sententiis, dogmata sua mutant in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore quæritur Gregorius Nazianzenus, cum seruerent maxime disputationes, tū refrixisse maxime charitatē, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimum altercando veritas amittitur. Neque enim vllum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigandam, quam si supra quam scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Præclare Deum alloquens Augustinus, veritas, inquit tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum, quos ad eius communionem publice vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi proprie vedit

*Libro. I.
Theolog.*

*1. Cor. 4.
Libr. 12.
confess.
cap. 25.*

cat, & suum vult esse quod omnium est, à communi propellitur ad sua hoc est à veritate ad mendaciū. Qui enim loquitur mendaciū, de suo loquitur. Obscramus vos, quod ab Augustino scriptum est diligenter vobiscum expendere velit. Non est, inquit Augustinus huius aut illius sed est omniū veritas: omnes ad eius communio nē vocauit Deus publice. Quod publicū est, ne mo faciat priuatū ne priuetur: quod omniū est per charitatem, nemo sibi proprie vendicet, aut suū esse velit per cōtentionem. Nā qui de suo loquitur, mendaciū loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atque hic est fructus cōtentionis quod dū suā quisque vult esse veritatem, quæ omniū est, amittitur veritas, quam non alibi, quam apud omnes hoc est in Ecclesia catholica reperire licet. Qui loquitur alio quā omniū quam Ecclesiæ catholicæ sensu de suo loquitur mendacium loquitur. Quare fugite contentionem, quæ priuatū, quæ suum esse vult quod publicū, quod cōmune est omniū. Cuius mater sicut ab eodē Augustino scriptū est, est superbia & humanæ laudis auuiditas. Quā obrē fontē ipsū tanti mali cū obruere vellet Apostolus: posteaquē dixit, nihil per cōtentionem: adiūxit statim, neque per inanē gloriam. Tolle gloriam inanē, sublata simul erit omnis cōtentionis, cuius nō alia fere causa est quam quod quæritur ab hominibus gloria: vere nāque dictū est à sapiēte. Inter superbos semper iurgia: Atque superbiæ filia est inanis gloria, quæ plerūque facit è stultis insanos. Cessabūt iurgia, facessent cōtentiones, simul vt fa-

Ioan. 8.

Epist. 60

cesset inanis gloria. Faceffet autē inanis gloria, si fuerit illud obseruatū, quod apud Paulū sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicē arbitantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriā inanē: succedat in locum eius humilitas qua statim vt accesserit faceffat illa necesse est. Sicut mater hæreticorū superbia, sic mater piorum omnium est humilitas. Vultis audire loquentē superbiā? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres, theologorū scholæ, autoritas conciliorum & pontificū, consensus tot seculorū ac totius populi Christiani: Nihil recipim⁹ nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos, sit certa autoritas interpretādi: Quod nos interpretamur hoc sensit spiritus sanctus, quod adferunt alij quāuis magni, quāuis multi, à spiritu satanæ & alienata mente profectum est. Quod orthodoxi docuerūt, quod autoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod Scholæ defendunt exitiabile venenum est Sathanæ. Quod ego doceo, spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quod egeat iudiciē: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: nam conscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciū sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat, multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas. Ecclesiæ sanctorū: omnes perierunt si senserunt: vt scripserunt, nisi qui forte recipuerunt ante supremum vitæ

diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum, & subuertūt Christianismum. Hæc est superbiæ vox. Nunquid autem hic hominem præ se quenquam iudicat? Tantum abest, vt se superiorem alium arbitretur, vt ceteros omnes præ se fungos esse iudicet. videtis autem vt hic nō omnium sed suam priuatam esse vult veritatem? vt quod omnibus adfruentum Deus proposuit, id sibi proprie vendicet, & suum esse velit, quod est omnium. Itaque à communi propellitur ad sua, à veritate ad mendacium, nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere suum, Quod omnium est, quod catholicū est: quod orbis totius Christiani consensu receptum est in eo libenter acquiescit, id verum, id rectum id amplectendum esse censet, etiam si propter intelligentiæ tarditatem pleraque nō assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate forte tutam persuasum habet: ac non modo se non præfert cæteris, verum sibi potius cæteros ante ponit, se cæteros esse superiores arbitrat eos præsertim de quibus tot seculis tantā doctrinæ, tantā & sanctitas opinionem fuisse videt. Nihil est quod vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æque noxium, atque laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicam, quicquid commune cum multis est, id tanquam tritum iam ab aliis &

vulgare, quodq; nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellētis alicuius ingenij vel doctrinæ sit opinionem allaturum reiecit & aspernatur, sed singulares quosdam exquisit intellectus, insolitos & hactenus inauditos excogitat sensus, nouas & solitarias profert opiniones, quo possit digito monstrari & dicior hic est. Hic est ille qui nobis Euangelium, quod ita multis sæculis sub scamno iacuit, ingenij sui fœlicitate nunc tandem in lucem protulit, qui verum illius & germanū sensum aperuit, qui mentes nostras post tantā, quæ tam diu nostris oculis offusa fuit, caliginem, nunc demum luce veritatis illustrauit. Quod ita lōgo seculorum interuallo, nemo vidit orthodoxorum, vnus hic vidit vnus hic prope mille iam annis ignoratū orbi Christiano, Christum clare nobis demonstrauit. Papè, quam longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic est ille, qui de cælo descendit, qui nos iam tandem ab idolorum seruitute liberatos, Dei pie colendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infœlix homuncio, dum quod Christi proprium est id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult minime contentus est eo, si vna aliqua de re singularem intellectum, & solitariam suam opinionem proferat, sed cum in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruerit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponeit, cum eo qui sedet in throno dicens. Ecce ego noua facio omnia, Videtis quanta sit hæc pestis ina-

Apoc. 21

nis gloriæ. Hæc est, quæ Cherub angelum, qui cæteris præstare scientia visus est, de cælo deicit: hæc est quæ primos parentes nostros, de paradiso deturbauit: hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cælorum, hoc est, de Ecclesia Dei in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorū est regnum cælorum præcipitat: hæc est, quæ facit hæreticos: hæc est, quæ facit schismaticos: ac quos nunc separat à cœtu piorum hos postea separabit ab eo, quod piis promissum est, regno cælorum. Sic enim hæreticū describit Augustinus: Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatūque sui gratia, falsas & nouas opiniones vel gignit vel sequitur. Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatē amplecti iubet, qua qui præditus est, non modo se nulli, sed sibi potius anteponeit omnes, nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnifice sentiat, vt orbem Christianū totum cecutiuis se, Christū tot sæculis ignorasse, idola pro Deo coluisse credat, se vero solum videre, se solū sapere, se solum veram veri Dei colēdi rationem tenere persuasum habeat: Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verum est enim quod ab Augustino scriptum est, eam

*De utilitat.
cred. ca. 1.*

*Serm. 213.
de tempore*

Iacob. 4.

Psal. 137.

Esai. 66

Prov. 11.

quam non inuenerit humilem, veritas fugit me-
tem. Resistit superbis Deus, humilibus autem
dat gratiam. Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Ad quem respiciā, inquit nisi ad humilem, & quietū & tremen-
tem sermones meos. Vbi humilitas, stulti facti

Roma. I.
Matth. II

& inflatio, ibi stultitia. Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Abscondit misteria sua Deus à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis: Vultis Dei mysteria cognoscere: Vultis ad veram sapientiã? Vultis ad scripturarum intelligentiam peruenire? sitis in oculis vestris paruuli, sitis nõ alta sapientes, verum humilibus consentientes, Sitis conualles potius quam montes, nam in cõuallibus emittit Deus fontes gratiæ suæ. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cunctis qui per orbem Christianũ sunt diffusi, & Christi fidem profitentur, existimare: quod aut fungi quidam & stipites sint & fuerint omnes, aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum & nostra sit improbitas, vt agnitã veritatem profiteri & præ nobis ferre nolimus, ac secus quam intelligamus ipsi vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantiae, ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de piis omnibus tam impiam opinionem concipere. Nunquid quia vos catti vobis & prudentes videmini, ideo stupidi, bardi, trunci sunt omnes quotquot à vobis ipsis inter se disidẽtibus dissentiant? Certe non ita vos Paulus docet, sed in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitran-tes, non modo, inquit Paulus, non præ se stupos, bardos, truncos alios iudicet. Verum præstantiores arbitratus, se potius plerãque non assequutum existimet, atque ideo minus præfractẽ suam opinionem tueatur: ac sicubi videret consensum omnium, sicubi videret vnanimitèr

aliquid ab Ecclesia catholica definitum, tanto seculorum interuallo, constanter ab omnibus obseruatum, ne velit orbis totius iudicio priuatum suum antepone, neque sic sibi soli Dei spiritum antepone, neque sic sibi soli Dei spiritum vendicat, vt cui proprie promissus & missus est, eum Ecclesiæ detrahat vniuersæ: quin illi se submittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatem redigat intellectum suum, in obsequium Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod Paulus, quod nos à vobis tanto studio petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, id ipsum sentientes: fieri autem id alibi non potest, quam vbi præsto adest humilitas, animique modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commẽdare studet omnibus, ac quominus quẽquam illius pudere possit, Christi proponit exemplum, quo libentius illius vestigiis incedamus. Hoc sentite, inquit in vobis quod & in Christo Iesu qui cum in forma Dei esset nõ rapinã arbitratus est esse se equalẽ Deo sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo, humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriũ & infernorum, & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris, Vultis, inquit Paulus, ad verã vitã, vultis ad veram & eã sempiternã

nam gloriam peruenire? Christum ducem sequa-
mini: quam vobis ille viam præeundo muniuit
eam ingrediamini. Quid enim ille? Cum natu-
ra Deus esset, cū se factis etiam ipsis Deum esse
deklarasset, vt qui vel nutu mortuos vitæ resti-
tuebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo
morbis quoslibet propulsabat, qui verbo tem-
pestates quoque sedabat, qui dæmonibus impe-
rabat, ac alia multa faciebat, quibus aperte se
Deum esse demonstrabat: hic itaque talis cū esset
nunquid per contentionem, nunquid per inanē
gloriam sibi vendicauit, vt haberetur æqualis
Deo? Nihil minus quin humiliavit ac deiecit se-
metipsum apud homines à patre gloriam expe-
ctans, vt non per ambitionem, sed per humilita-
tem aditum ad eam esse demonstraret. Vsq̄
eo autem se deiecit cum esset summus omnium
vt non modo velut homo versatus inter homi-
nes esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret,
ac omnibus iniuriis; quibus cæteri mortales o-
portunus fieret: verumetiam serui speciem in se,
qui dominus est omnium, susciperet, & quidem
serui nocentis, cū ipsa esset innocentia. Nā quod
mari serui est, capi, alligari, flagris cædi conspu-
i: id ipse suscepit in se. Nec eo se demisisse contē-
tus fuit verumetiam ad mortis vsque suppliciū
ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem o-
mnium probrosissimæ crucis mortis. Quid autē
ex eo præmij consequutus est? quid aliud nisi
quod ipse dixit aliquando. Qui se humiliat exal-
tabitur. Nihil sibi ipse quidē apud homines vsur-
pauit, nec ante tēpus maiestatem suam iactauit,
sed quo

Luce 14.

sed quo se magis ipse deiecerat, hoc eum eue-
xit magis deus pater, in summam sublimitatē: ac
per humilitatē & ignominiam crucis, illustrato:
largitus est nomen quod excellit omnem huma-
nā gloriam, nimirū, vt iam ad illius Iesu conspu-
ti & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat
omne genu, non solū eorum, qui sunt in terris,
verumetiam eorum, qui apud inferos, vel apud su-
peros degunt in cælis, nec vlla sit vsquā lingua
siue hominū siue angelorū, siue dæmonū, quæ
nō confiteatur Iesum omnium rerum principē
ac dominū à dextris assidere Deo patri, vt regni
cōmunis gloriæq̄; omnis consorti. Quotquot i-
gitur eiusdē gloriæ participes esse cupitis, in hūc
aspiciatis authorem fidei & consumatorem
Iesum: huius vobis exemplum ad imitandum
proponite: sanctis huius vestigiis incedite: per
vitæ contemptum ad vitam: per inanes gloriæ
despicientiam, ad gloriam æternam: per morta-
lia dispendia, ad immortalia compendia viam
affectare. Vultis similes esse Deo? Pium est &
honestum, quod cupitis: nam propterea Deus
factus est æqualis nobis, vt nos illum in terris
versantem imitati, Deo vicissim similes esse pos-
simus. Sed ad hanc similitudinem ne velitis ea
via grassari quam ostendit serpens primis pa-
rentibus nostris: nec ea, quæ Cherub ingressus
est, vt elatis animis plusquam oportet scire & sa-
pere, ac super nubium altitudinem ascendere,
ac sic demum esse similes altissimo contendatis.
Non hæc est via, qua itur in cælum, non hæc est
via qua peruenitur ad veram gloriam ad præci-

Hebr. II.

Prov. 16. pitium hoc iter est. Cōtritionem enim inquit sapiens, præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Viam vobis ostendit is, qui via nostra dignatus est dominus noster Iesus Christus, humiliari ac deiici prius necesse est, vt tandem liceat exaltari. Hoc est quod nos Petrus monet. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltem in tempore visitationis: Hoc est quod à sancto Iob quoque scriptum legimus.

Iob. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, et qui inclinauerit oculos suos ipse saluabitur: hoc & sapiens docet dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur. Et iterum. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Non sumus hi qui vos quominus scire contēdatis prohiberi velimus. Verum quod Paulus in hac ipsa Epistola scribit cuius vos verbis ad idem sapientum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni scientia vestra. Priore loco posuit Paulus Charitatem quam scientiam, illam abundare vult in scientia. Nam qui se scire putat, si charitas in eius abundauerit scientia, sublato per illā tumore, superiorem se alium arbitratus, cū eum recta præcipientem audierit, facile de suo sensu cedit. Cæterum qui vel à se verbum dei processisse, vel in se solum peruenisse persuasum habet, eiusque possessione cæteros excludit, adeo sibi ip si plerūque placet vsque eo sui cordis visiones admiratur, totum vt orbem Christianum errasse, blasphemasse, quid crederet, nesciuisse, ci

tius existimauerit, quam vt sibi parum aliquid in scripturis intellectum esse credat. Quamobrē scientiam vobis inuidemus, sed vt nihil eque respectum habeatis atque instantem scientiam etiam atque diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc est enim, quæ segregat, quæ diuidit: quæ dispergit, sicut cōtra charitas, est quæ edificat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapidibus architectus vnā domum, sic hæc ex multis fidelibus vnā facit Ecclesiam. Charitas hæc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic non tenetur, nisi in vnitate. Non illam habent diuisores sicut dicit Apostolus. Hi sunt, qui se ipsos segregant, animales spiritum non habentes. Qui se ipsos segregant, quærit Augustinus? Spiritum non habentes, ideo defluunt, quia coagulum non habent charitatis. Ipsa charitate plena est gallina, illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suam, extendens alas suas. Quoties inquit, volui colligere filios tuos: colligere, non diuidere: quia habeo inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor. Merito nō audiuit fratrem interpellantem & dicentem. Domine dic fratri meo diuidat mecum hæreditatem. Domine, inquit, dic fratri meo: Quid? diuidat mecum hæreditatem. Et dominus: Dic homo quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cum enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autem, Ego Apollo, nonne homines estis? Dic homo. Quis cōstituit me diuisorem hæreditatis inter vos? col-

Ser. 6. dominica post ascensionem domini in fine decimæ Tomi.
Matt. 23.
Ioan. 10.
Luc. 12.

I. Cor. 3.

ligere veni non dispergere, ideo inquit, dico vobis. Cauete ab omni cupiditate, cupiditas enim cupit diuidere sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate? nisi implemini charitate. Nos charitatem pro captu nostro habentes interpellamus dominum contra fratrem, sicut & ille contra fratrem, sed non hac voce, non hac postulatione, Ille enim dixit Domine dic fratri meo diuidat hereditatem. Nos dicimus. Domine dic fratri meo teneat mecum hereditatem. Hæc recte quidem ab Augustino contra Donatistas dicta sunt, sed à nobis quoque non minus recte possunt usurpari contra vos qui diuisionem hereditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondam à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnū nobiscū caput Christū cōfidentes, ab eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamē nostros agnoscimus, velitis, nolitis fratres nostri estis. Tūc esse desinetis fratres nostri cum dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetæ locum illum Augustinus, quem ex Esaiā citat Ambrosius. His qui dicunt vobis nō estis fratres nostri, dicite fratres nostri estis, Circumspicite, inquit, de quibus hoc dicere poterit. Nūquid de Paganis? nō neque enim dicimus eos fratres nostros secūdū scripturas & Ecclesiasticū loquendi morem. Nūquid de Iudeis qui in Christū non crediderunt? Legite Apostolū & videte quia fratres, quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, nō vult intelligere nisi Christianos. Isti ergo qui dicūt, nō estis fratres nostri, Paganos nos dicunt. Ideo & rebapti-

*In ca. 14.
prioris ad
Corint.*

fare nos volūt, vnde consequēs est error ipsorū vt negēt nos fratres suos esse. Vos & si Donatistarū exēplo rebaptisare nos nō vultis, tamē sicut illi patres nostros sic vos paganos & idololatrias nos, à quibus verū veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quādoquidē eadē sacramenta celebratis, & si nō nobiscū eadē vnū amen responderitis, & si non nobiscū vnū amen eundē Deū proinde inuocatis & si non nobiscū eundem patrem pro fratribus vos nostris libenter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus: & vestram tanquā fratrum nostrorum salutem quærimus. Quamobrē præcæmur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscū hereditatē. Vos verò fratres nostros adiuramus, per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur cuius pane solidamur, per Christū dominum nostrum, per mansuetudinē eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiscum velit hereditatē. Etenim dominus Deus noster non diuisionis, non dissensionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus nō est sic charitatē suā. Ecclesiā suā diuidi non vult. Vultis scire quis est qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas quod ille inter fratres diuidit. Fugite per Deū immortalem, fugite diuisorem istum, ad eum autē vos cōuertite, qui quemadmodum sollicita gallina congregat pullos suos, fouētque sub alis suis, sic & ipse quos præcioso sanguine suo redemit, eos cōgregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraq; vnū nō duo de vno. Nolite maceriā iterū

1. Cor. 14.

1. Cor. 4.

Ozeas 15.

Ephes. 2.

interponere velle, quæ semel per ipsum pro nobis mortuū est sublata. Si communiter possidemus, si de eodē Euāgelio gloriamur, quid causæ est, quāobrem & Christum & corpus eius hæreditatē eius Ecclesiam non itidem communiter possideamus? quid causæ est, quo minus idē sapiamus omnes, eandem charitatē habentes, vnanimes, idipsum sentientes. Verum hæc his dicta sufficiāt qui sunt adeo diuisiones & segregationis cupidi? pro quibus Deū supplices precamur vt charitatē in cordibus eorū diffundat, per quā ad ecclesiā redire possint vnitatē. **Qui** verò nōdū quidem discessistis, verū quod vos plerāque offendunt in ecclesia ideo vacillitatis animis ac foras prospectare videmini. Oramus vos & obsecramus per viscera misericordiæ Dei, ne velitis esse paruuli fluctuantes, neue circumferamini omni vëto doctrinæ, quodque semel à maioribus vestris traditum accepistis ab eo vos in aliud Euāgelium trāsferri ne patiamini. **Consistite firmi** in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in spiritu sancto. **Cōtinere** vos in arca, ne pereatis regnante diluuiō. **Manete** in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeant: perseuerate in ouili ecclesiæ ne fiatis prædæ lupis. **Quod** ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non est ea priuata nostra, nihil de nostro loquimur: quod omnium est, quod catholicum est quod orthodoxū est, quod Christianum est, quod ab ipsis apostolis, per longū Episcoporum & sacerdotum successionē, per manus nobis traditum est id vobis offerimus, vt

*Ephes. 4.**Galat. 1.**Ephes. 2.*

sine vlla dubitatione recipere possitis. Si verò sunt in moribus nostris nōnulla quæ vos offendunt, si doctrinæ professioniq; nostræ vita non respondet, ita vt sermones hominū effugere nō possimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, si modo displiceant neque iustam propterea separationis causam habetis. Sed quo maior sit doctorum fides, non nostris, sed illius verbis vtendum existimamus, cuius non doctrina magis quam vitæ sanctimonia, in toto terrarum orbe, quam latè patet Christiana religio prædicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur, non temere Chrysostomus appellatus. Sed longe inquires à dignitate Apostolorum tu abes. Fateor, nec vquam negabo non solū non illis, sed vmbra quidem illorum, me dignum esse sed tamē, si vestrū officium vos cōseruabitis, nullam iacturam hinc facietis imo magnam etiam vtilitatem consequi mini. Nam cum vel erga indignos, magna fitis affecti charitate, cum singularem præstetis illis obedientiam, maiora tunc præmia maiorque vobis debetur retributio. Nō enim nostra prædicamus, quoniam est nobis doctor in cœlis, sed quæ recepimus, ea tradimus, & tradētes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quam vt diligamur. **Quod** si etiam diligimus sumus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos cito facietis: quamuis mādātū sit non amicos solum verum etiam inimicos diligere. **Quis** ergo sic durus atque agrestis est vt cum huiusmodi mandata sibi tradita sint nihilominus amicos auersetur atque oderit etiam si mille vitiis mētem irretitam

*Ho. 32. in
Matth.*

atque oppressam habeat? Communicamus eadē mensa spiritali, communicemus & spiritali charitate. Nam si latrones cum alteri alteris sale comunicauerint, latrocinandī ferocitatem depouunt, quibus nos rationibus excusabimus, domini corpore communicantes, & latronum cōsuetudinem atrocitate superantes? præsertim cum multis gentilibus, non quoniam vna mensa vterentur, sed quoniam vnus essent ciuitatis, satis ad amicitiam fuerit. Nos autem, qui eiusdē sumus ciuitatis vna nobis dominus est, eadem mensa, eadem via ianua, radix, vita quibus idem caput est idem pastor, idem rex, vnus & idem magister, iudex conditor, pater, quæ omnia nobis æquali quadam in sunt communitate, qua erimus ira digni, si mente diuisi, alter alterum nō diligimus? Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis esse putate. Narrat ille non solum Apostolis, sed ne umbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiam fatemur, quod multo longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti quam ille fuit ab Apostolorū dignitate disiunctus sed num propterea non audire nos, nū propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendū existimat Chrysostomus, quin quāto nos minus digni, tanto maiore in cœlis mercedē vobis esse positā affirmat, qui nō in personarū acceptione fidem habeatis, neq; qui simus nos (eadē enim sumus nos, quæ estis vos infirmitate præditi) verum quis & quantus ille sit, pro quo legatione

Iacob. 2.

fungimur, dominus noster Iesus Christus attendendum, atque illi in nobis indignis loquenti, parendum esse putetis. Nihil est quod metuatis, modo sitis ipsi boni, quicquam vobis obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumentis? donec veniat dominus areæ, ferens ventilabrum in manu sua, vt mundet areā suam, frumenta recondat in horreum suum, paleas vero comburat igni inextinguibili. Nunquid obfuit bonis tanta multitudo sceleratorū qui per Ezechielem Prophetā dicti sunt, nimirum illis, qui gemebant & merebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorum. Ab ipso etiam orbe condito, semper bonis mali permixti fuerunt, neque tamen illis quicquam obfuerunt. Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores, sacrilegi, quos Deus à facie sua, semper se perditurum esse minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas: ibi Zacharias & Simeō & cæteri boni: vbi Saul, ibi Dauid: vbi Esaias, vbi Hieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi sacerdotes mali & populi mali: Sed facinorā suam vnusquisque portabat: Vbi cun que boni fuerint, nouit dominus, qui sunt eius dicit Apostolus; & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat nomen domini. Non dicit, recedat ab iniustorum & malorum communionē, sed recedat ab iniustitia, recedat à peccatis eorum, quibus si per consensionem non communicauerit, etiā si societatem eorum corporaliter non deseruerit, securus est, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt, fugiat paleam ne hoc sit, non fugiat aream, ne nihil sit. Nihil itaque vos moueāt pec-

Matt. 9.

Ezec. 9.

2. Tim. 2.

cata nostra, ut propterea vobis vnitatem ecclesiae relinquantem esse putetis. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt: Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec sacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipse dominus tolerauit Iudam, diabolum, furem, & venditorem suum, usque ad condignum eius exitum & eum omnium nocentissimum, sacramentum cum innocentibus communicare, & precium nostrum accipere permittit. Sicut tolerauit Apostoli eos, qui per inuidiam, quod ipsius diaboli vitium est Christum annuntiabant: & inter sua quærentes, non quæ Iesu Christi: Paulus non sua quærens, sed quæ Iesu Christi, cum summa tolerantia laude conuersatus est. Sicut tolerauit sanctus Episcopus & martyr Cyprianus, collegas suos Episcopos, de quibus plurimos, quos & ornamento oportebat esse ceteris, & exemplo, diuina procuracione contempta, procuratores rerum secularium fieri quæritur, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæstuosam nundinas aucupari: esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum largiter, velle fundos infidiosis fraudibus rapere, vlturis multiplicantibus scenus augere. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores & ferte nos sicut vultis, ut Christus ferat vos. Peccatores sumus, peccatores esse nos libenter agnoscimus. Sed nunquid sanctiores hi sunt, qui discesserunt à nobis? nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet?

*Philip. 1.
C. 2.
sermo. 5.
de lapsis.*

nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipsi coniugia castiora sunt, quam nostrorum sacerdotum cœlibatus? Deinde verò. An non extreme cuiusdam dementia fuerit, sic sacerdotes, Episcopos, & monachos, odisse, ut ipse te reddas illis deteriore, nec illos tamé efficias meliores? Nullum est enim vitium hæresi vel schismate deterius. Congerantur in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid præterea criminum est, omnem hanc vitiorum lernam, vna superat hæresis aut schisma. Longe enim sunt grauiora trabes schismatis, quas in oculis gerunt, qui segregauerunt semetipsos, quam qualiacunque tandem peccata manentium in vnitatem Ecclesiae: quæ schismati comparata, sicut festuca in oculis fratrum esse videntur, ut non immerito dixerit Aug. quod consilia separationis, & inania sunt, & perniciofa, atque sacrilega, quia & impia, & superba fiunt, & plus perturbant infirmos bonos, quam corrigunt animosos malos, qui quanto sit grauius schismatis crimen, vel ex eo cuius constare posse docet, quod cum prioris populi temporibus & idololatriæ sacrilegium fuisse commissum, & à rege contemptore librum propheticum incensum esse legamus; vtróque crimine malum hoc non puniretur atrocius, nisi grauius penderetur. Siquidem schismatis authores viuos dehilicentis terra forbuit, & eos, qui confenserant, cælo irruens ignis absumpsit. Sic nec fabricatum & adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindicari. Itaque diuersitate poenarum cuius diuersitatem agnoscere licet, meritorum.

*Lib. 3. cõf.
Epistol.
Parmeniani,
cap. 2.
Epistol.
162. C.
172.*

Libet autē etiā quid schismaticus ipse, vel schismaticorum & hæreticorū princeps potius Martinus Lutherus de consilio separationis eiusmodi senserit, paucis adscribere. Nam qualis qualis sit, digna tamē est vox hæc eius quæ celebretur, & quam omnes qui se catholicos profitētur, nō in ore magis quā in pectore semper habeant. Obiectum illi fuerat ab Ecclesia in disputatione Lipsica quod esset fautor & patronus Bohemorum schismaticorū. Tum ille dicitur in hæc verba prorupisse. Nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunque schisma. Iniquè faciunt Bohemi quod se autoritate propria separant à nostra vnitatē: etiam si ius diuinum pro illis staret: cum supremum ius diuinum sit charitas, & vnitās spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans. Alter alterius onera portare. Hi sane peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt sua onera portare & solum commodis aliorum frui vel vehi, vt qui indoctos, inutiles, iracūdos, ineptos, difficiles, morosos dedignantur habere socios vitæ. Sed quærent humanos, suauēs, benignos, quietos, & sanctos homines. Hoc est volunt non in terra, sed in paradiso, non inter peccatores, sed inter angelos, non in mundo sed in cælo viuere. Quibus quoque timendum est, ne & hic recipiant mercedem suam & in hac vita suum regnum cælorum possederint. Nam cum sponsa nolunt esse liliū inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucē Christi in semetipsis, & ocio-

sam & stertentem, aliisq; humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quam vt pessimi omnium fiant, quod tamen non credunt, quia propter charitatem fugiunt germanū officium charitatis: propter salutem fugiunt verum cōpendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quando agebat inter pessimos. Horum enim onerum tolerantia, mire rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit. Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbæ christianæ, quæ per dorsi posteriora significatur, tota rutilantissima in aurea charitate. Alioquin cur non Moyses quoque reliquit duræ cervicis populum? Cur non Eliseus & Prophetæ, reges Israel idololatrias? Consequens est, quod Bohemorum dissidium à Romana ecclesia, nulla possit excusatione defendi, quin sit impiū, & Christi omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges sumantur perstat. Nam hoc quod vnice allegant, sese timore Dei, & conscientia defecisse, ne inter malos sacerdotes & Pōtifices viuerent, hoc eos maxime omnium accusat. Et alio loco: Hæc idec, inquit, commemoro, ne Pighardi nostri vicini hæretici, infelix populus fœtore Romano gaudeat sicut Phariseus super Publicanum, non autē cōpatitur. Ne inquam illi nos crederent nescire vitia & labes nostras, & immensum aduersus nostram miseriam superbirent, si nos ista tacere & approbare videremur. Simus heu nostrū casum, & dolemus, non autem sicut hæretici fugimus,

psal. 67.

In resolutio. Superpropositio. nes. 80.

& femiuuum transimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei & proditores Christi, si Christus fecisset, sicut vos facitis, quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione quorundam articulorum, sic ait: Quod Romana Ecclesia sit à Deo præ aliis omnibus honorata non est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, Pontifices quadraginta sex Romani, ac tot centena millia martyrum, sanguinem suum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpari queat, quam singularem habeat ad eam ecclesiam respectum Deus. Quod si nunc pro dolor res habet Romæ vt expediret habere melius, attamen neque hæc, neque alia causa vlla, tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio aut discussio vlla fieri debeat. Imo quo peius res ibi habet, tanto magis accurrendum & adhærendum est. Per separationem enim & contemptum, nõ fit melius, nec dimittendus est Deus propter diabolum, nec vitæ reliqui boni propter turbam prauorum. Imo propter nullum peccatum aut malum quodcunque excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil nimium graue est. Modica enim charitas & vnitas est quæ sinit se propter aliena peccata diuidi. Et in libro contra Anabaptistas. Audio inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui

nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ arbitantes se hoc pacto recte subuertere posse papatum. Profecto friuolum est hoc fundamentum supra quod nihil boni ædificaturi sunt, hoc enim pacto negare eos oporteret, totam quoque scripturam sacram & prædicandi officium, hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum, nam & CHRISTVS in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub papatu plurimum esse boni Christiani, imo omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse: Quippe, fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum Altaris, veras clauas ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, vt sunt, Oratio Dominica: Decem Præcepta, Articuli Fidei. Dico insuper, sub papatu veram Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse. Videtis charissimi, quid de separationis consiliis senserit ille ipse qui primus ætate nostra separationis ab Ecclesia dei consilium est amplexus, qualem ipse cõtra Figardos, & se suis; similes hæreticos, vi veritatis coactus sententiã protulit.

Quamobrem fugite, fugite separationis confilia, & in unitate ecclesiae permanete. Quales sumus, quamdiu tamen catholici sumus, parata est semper in ecclesia catholica remissio peccatorum, simul ut ex animo patratrorum criminum poenituerit. Ac in haeresi vel schismate, male viuunt, etiam qui bene viuunt: nec est, nisi prius vnde discesserit eo redeat, quod quisquam se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab ecclesia catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quod à Christi corporis unitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum. Quisquis autem in hac ecclesia bene vixerit, nihil ei praedudicant aliena peccata, quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit: Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas relinquat aream domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atque hircos in iudicis aduertu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in cõrumeliam facta, migret ex magna domo domini. Quin illud secum potius quisque reputet, cum in Euangelio dicat dominus: nõne duo passeret assẽ uenient, & vnus ex illis nõ cadit super terram sine patris vestri voluntate, si passeret non cadunt in terram absque voluntate dei, multo minus sacerdotes aut episcopos dari terris, vel non sciente, vel non permittente Deo.

Epist. 151

Galat. 5.

Matth. 3.

Matth. 13.

Ibidem.

Matth. 15.

2. Tim. 2.

Matth. 10.

Deo, Siquidẽ Deo in cuius manu cor est regis, & qui quocũque voluerit inclinatur, aliquã do regnare pmittit hominẽ hypocritã propter peccata populi, vt sit sicut populus, ita & sacerdos. Hoc p Prophetã denũciat, dicens: Dabo tibi regẽ in favore meo. Dat quãdoque deo improbis potestatem, vt & honorũ patietia pbet, & malorũ iniquitas puniat. Per potestatem enim diabolo datã, & Job pbatus est, vt iustus appareret, & Petrus tẽtatus est, ne de se presumeret, & Paulus colaphisatus est, ne se extolleret, & Iudas dãnatus est, vt se supederet, Vsq; eo autẽ secũdũ merita subditorũ tribui scribit Gregorius, personas regẽtiũ, vt sepe qui videtur boni, accepto mox regimine, permittetur sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor cũ dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorũ disponuntur acta regẽtiũ, vt sepe pro malo gregis etiã vere boni, deliquat vita pastoris. Ille enĩ Deo attestatẽ laudatus, ille supernorũ mysteriorũ cõsciũ Dauid Propheta, tumore repẽtine elationis inflatus, populũ numerãdo peccauit, & tamẽ vindictã populus, Dauid peccatẽ suscepit: Cur hoc? Quia videlicet secũdũ merita plebiũ, disponuntur corda regẽtiũ, Mutet igitur populus vitã suã, mutabit etiã Deus eorũ cordã, qui praesidẽt. Qui potes est ex lapidibus filios Abrahã suscitare, qui potuit ex persecutore Paulũ Apostolũ, qui potuit ex Mattheo publicano facere Euãgelistã, potest is ex mercenarijs malisque praesidibus bonos facere pastores. Nõ enĩ est ab breuiata manus domini, neque aggrauata auris ei, vt nõ exaudiat, dũmodo nos declinemus, à malo

Osea 13.

Job. I.

Mat. 26.

2. Cor. 12.

Mat. 27.

Li. 26. mo

ral. ca. 20

2. Re. 24.

Matth. 3.

1. Tim. 1.

Matth. 9.

Esa. 59.

Psal. 30.

Ephes. 4. & faciamus bonū, vitāq; nostra in melius cōmū-
tata vnanimiter omnes maiestātē diuinā supplic-
ces deprecemur, vt suam nobis gratiā impartiat,
quo posim⁹ vtriq; digne ambulare vocatione,
qua vocati sumus, vt & vos, oves vos esse recor-
dati, minime vobis licere velitis, eos iudicare, &
in eorū vitā anxie nimis inquirere, à quibus ipsi
iudicādi venitis. Sed etiā si aliquo fuerimus in de-
Matt. 23. licto præoccupati, Christū nihilominus audiatis
præcipiētē. Quę dicūt facite, quę autē faciūt, fa-
cere nolite: & nos eius muneris memores, ad q̄
arduū nimis & periculosū vocati sumus, ita vitā
nostrā instituamus, vt ne quod verbo edificam⁹,
moribus nostris destruere videamur. Quoniā ve-
rò homines vtriq; sumus, & hoc ipso nomine
peccatores, quia homines, si qua nos apprehēde-
Ephes. 4. rit humana tētatio sicut Paulus monet, cū omni
humilitate & māsuētudine, cū patiētia sup-
portemus inuicē in charitate: ac si qui sūt infirmiores,
imbecillitates infirmorū, sustineāt nec alia magis
de re solliciti simus omnes, quā vt seruare possi-
mus vnitatē spiritus in vīculo pacis. Hāc enī ad
Ioan. 15. patrē suū migraturus Testamēto nobis reliquit
Hebr. 12. Christū. Hāc sectari nos iubet Paulus quod si-
ne ea nemo videbit Deū, Quod si monēti obtē-
perauerimus, futurū est, vt ex hoc exilio ad ma-
nētē illā ciuitatē cœlestē Hierusalē, que visio pa-
cis interpretatur peruenire mereamur, in qua vi-
dere licebit, sicuti est, eū, qui est pax nostra, om-
nē intellectū nostrū exuperās, Dominū nostrū
Iesum chri. Gratia & misericordia eiusdē domi-
ni nostri Iesu christi, cui laus, honor & gloria in
seculorum. Amen.

INDEX RERVM ET VER-
borum præcipuē memorabilium in hoc
secundo tomo: in quo numerus fo-
lium, b verò posteriorem pa-
ginę faciem designat.

A.

A bstinentia Iudeorum, a- lia quā christianorum. 177.	Amor arguit cuius ciuitatis ciues simus. 19
Abstinentia mala, abstinen- tia bona. 183	Amor Christi fortissimus. 12. b.
Academia Platonis in loco pe- silenti posita. 199. b	Amor mundi, laboriosus. 12.
Ad peccati vis quanta fue- rit. 37. b	Amoris causa, visio. 85
Adulterium etiam in ipso cō- iugio committitur. 111. b	Amici causa frangitur ieu- nium. 192
Adultery pœna capitalis erat & Romanis, & Hebræis. 109.	Anabaptistarum Hæresis. 218.
Aequitas simulata, duplex est iniquitas 126	Angeli in templis habitant. 148.
Aeternam vitam condigne promereri non possumus. 46	Anglica Babylon. 243. b
Aetij & Eunomy hæresis. I	Anniversary sacrificij testi- monium. 138. b
Agonis extremi pulchrum exemplum. 64. b	Anomæi heretici. I
Altercando veritas amitti- tur. 244. b	Apostoli præ diuinarum re- rum contemplatione quan- doque vix sexto aut septimo die cibum capiebant. 81. b
Ambrosii moriētis verba. 66	Apostoli uxores reliquerunt propter Christum. 112. b
	Applicari vt dicatur sacri- ficium missæ. 137. b. 138. b.

KK ij

I N D E X.

Aqua furtiva, doctrina hereticorum. 117
Aqua potores, reges quidam Poloni. 197
Arbitrij serui auctor Lutherus. 228
Arca virtus quanta fuerit apud Iudgos. 147.b
Armobius Augustinum precepsit. 68
Arriana heresis pestis quam late serpsit. 226.b
Arrogantia in recte factis vitanda. 73.b
Auditores verbi hodie multi, factores pauci: contra qua olim. 143. numero repetito.
Aues humani sermonis dociles. 94

B.

Babylonis Lutherana mala. 243.b
Balthazaus Anabaptista. 220.b.
Baptizandi tempora olim. 157.
Baptismus aufert non radit peccata. 119
Baptismimersio olim una erat. 98

Baptismi mira efficacia. 31
Bohemorum schisma. 255
Bona opera qua sint. 49.b
Boni natura, omnibus se proponere. 28.b
Bonus mali permixti nihil nocent. 253.
ad Bonu cogi, & a malo prohiberi. sanctum est. 161
Bonus ut quis dici possit. 67.b

C.

Cacangelicorum blasphemia. 41
Celum quomodo a nobis emi possit. 74
Carnis pugna a Deo non prohibetur. 123
Carnum esus consideratio. 178. 179. 184.
Carnum esus quam noxius. 195. b. 196.
Carnibus vescentes in quadagesima ex contemptu. sathanæ mancipia. 193.b
Carolstadius Lutheri aduersarius. 220
Catena Pauli quanto in honore fuerint Chysostomo. 149
Catholica ecclesia cur dicta. 217.b.

I N D E X

Catholici qui dicantur. 217.b
Catholici cum hereticis nihil habeant commune. 97.b
Cachimiri regis abstinentia. 197. eiusque item filij. *ibid.*
Cereorum vsus in ecclesia qua antiquus. 140
Cerimoniarum diuisio. 126.b.
141. 155.
Cerimonie a loco. 141.b
Cerimonie a tempore. 155
Charitas numisma nostrum. 74.b.
Charitatis diuina lex, regula omnium actuum humanorum. 9.b.
Charitatis efficacia. 18.b
Charitatis habitus inest etiam paruulis. 42.b
Charitatis perfectio. 240.b
Charitatis preceptum in hac vita expleri potest. 76.b
Cherub, plenus scientia. 233
Christiani Antiochie primi dicti. 178
Christiani non nascimur, sed renascimur. 140
Christianus tato magis quisque est, quanto magis Christi particeps est. 30
Christianismus quid. 30.b
Christus cur in carne uenerit. 231. 29. 231.
Christus & ecclesia duo sunt in carne una. 106.b
Christus in hunc mundum uenit etiam ut se nobis imitandum proponeret. 29
Christus peccatum factus ut sit, & nos uicissim iustitia Dei. 28
Christum induere, quid. 30.b
sine Christo nemo nascitur. 85.
Chrysostomi laus. 252
ciborum delectus non idem christianis, quid Iudeis. 175
coacta seruitia Deo non placent. 163.b
coactio ad bonum, salubris. 160.b.
celibes multi vitam suam exegerunt. 110.b
cena dominica in priuatis gradibus celebranda non est. 144.
numero repetito.
cenobiorum authores. 129.b
collecte omnes fidem habent, Per dominum nostrum Iesum Christum. 62.b
Communicare passionibus christi ut possimus. 27
communio tempus quod sit 157.b

I N D E X.

Concilium Tridentinum bis inchoatum. 51
 Concordiam fidelium diabolus scindere studet.
 Concupiscentia fomes. 119.120
 Concupiscere, facere est. 122
 ex Condigno merendi vitam aeternam, cause octo. 58.b
 Conformari Christo debemus, si cū illo regnare volumus. 8
 Coniugatis qua liceant. 100
 Conscientia bona, nisi aduigilemus, facillime superbiam gignit. 73
 Conscientia pro spe. 22.b
 Consensum nostrum in bonis operibus duntaxat Deus requirit. 13
 Constituere suam iustitiam, quid. 26
 Constitui iustos, & reputari iustos, differunt. 37.b
 Consolatio nostra Christus. 235.b
 Consuetudo obseruanda. 209
 Contemptus Ecclesie mortale peccatum est. 191.b
 Cornelij opera quomodo dicebantur bona. 50.b
 Corp^o nostrū, carcer noster. 200
 Credere, commune est & christianis & demonibus. 44.b
 credere, nostrum est, non Christi. 53.b
 per Crucem in calum ascendere bebemus. 8
 cultus extremi Deo debiti consideratio. 125.126
 cultus Dei, qualis esse debeat. 91.182.187.
 Cyrilli commendatio. 28.

D.

D A quod iubes, & iube quod vis. 143.b. numero repetito.
 Demones a scientia dicti. 232.b
 Dammandis in extremo iudicio non obicietur quod non crediderunt, sed quod opera pietatis non exercuerunt. 4
 Danielis & sociorum abstinentia. 196.b
 Debitorem ut faciamus nobis Deum. 58.b. 63.b
 Detractionis malum. 117.b
 Deus ubique adorari potest & debet. 144
 Dei colendi præceptum quale sit. 91
 Dei notitia omnibus natura inest. 85
 Deum se credi cupientis p̄-

I N D E X

phonis v. s. ramentum. 94
 Deus & proximus ut diligendi sint consideratio. 86
 & dein.
 Dij alieni, qui. 92.95.103
 Aliter cū diabolo loquimur, aliter cum in conspectu diuinæ maiestatis sistimur. 64.b
 Dies festi in quibus operibus transgendi. 101.b
 Dierum & temporum obseruationes quales esse debeant. 97.172.
 Difficultas in Paulianis epistolis ut tollatur. 49
 Dilectio Dei quid operetur. 21.b
 Dilectionis præceptum, præceptum iustitiæ. 77
 Dilectionis mandatum quatenus in hac vita expleri potest. 84.b. 101
 Disputationum perniciēs. 244.b.
 Distinctionum commoditas. 133.b.
 Doctrinam sanam hæretici non sustinent. 39.b
 Dominicus dies cur octauus electus. 98
 Dominico die non ieiunandū. 166.b. 171.b. 193.

Dominico die ieiunare non licet. 193
 Dona virtutū, & Dei sunt, & nostra sunt. 53.b.

E.

Ecclesia, mater nostra. 105.b.
 Ecclesia si non à maiore parte, certe à meliore sui parte san-cta dicitur. 135.b
 Ecclesia nota tres. 219
 Ecclesia oratio quam efficax. 143.
 Ecclesia occidentalis clementia erga filios suos. 190
 Ecclesie status deploratio. 201. 202.
 Ecclesia unitas seruanda. 256.b.
 Enceniorum festum à Machabais institutum. 205.b.
 Episcopi mali sibi plus nocent in orando Deo pro populo, quam populo. 136.b
 Erasmi testimonium de pseudeuangelicis. 40.b. 204
 Esse sempiternum, Dei semper est proprium. 35
 Euangelici quam Christiani vocari quidam maluit. 238.b
 KK iij

I N D E X

Euangelium extra ecclesiam non habetur. 106
euangelij perfectio. 208
euangelium, patrum nostrorum traditione accepimus. 223.
Eucharistia Sacramentum, frequentandum. 158
Euchyta heretici. 165.b
Eustatij heretici error condemnatus. 153
extrema opera, signa sunt interioris cultus. 188

F.

F *Acta narratio Ioannis Gersonis de fratre quodam ieiunante.* 192.b
Facit in nobis Deus ut faciamus. 13.b
Feria sexta abstinentia à carnibus. 105
Feria quarta & sexta ieiunium. 167.b
Festa sanctorum ieiunij praeuenienda. 167
Fides, quae intelligenda sit apud Paulum. 3
Fides sine operibus quomodo intelligenda sit iustificare. 1.b.
& de in.

Fidei à spe & charitate distinctio. 6
Fidei anima, charitas. 5.b
Fidei etiam profectus est in ecclesia. 207.
Fiducia quorundam sanctorum. 65.b.
Filij Dei & nominamur, & sumus. 38.b
Fomes nobis à natura insitus, non imputatur. 119.
Fornicatio leuior quam adulterium, sed mortis rea. 110.
Fornicatio spiritalis. 113 114
Fratres nostri, Christiani. 250.b.
Fratres sumus omnes homines. 103

G.

G *Emitum peccatoris etiam extremum deus non auersatur.* 69.
Gentes iam iudicatae sunt. 4.b
Georgij Saxoniae ducis dictum de Viteburgensibus. 221.
Gigantes in caelo. 88.b
Gloria inanis fugienda. 245.
Gloria soli virtuti debetur. 8.b
Gratia an praecedat culpae remissionem, an sequatur, curiosa est disputatio. 44

I N D E X.

Gratia prima. 2.b. secunda. ibidem.
Gratiam primam mereri non possumus. 51.
Gratia pro gratia, merces pro iustitia. 2.b.
Gratia pro gratia quomodo datur. 69
Gratia triplex diuinitus nobis datur. 69.b
Gratia incrementum. 60
Gregorij pontificis & monachi calumnia ab hereticis. 45.b.

H

H *Heresis aut schisma, omnia scelera superat.* 254
Hereticos à Catholicis charitas discernit. 124.b.
Heretici apud suos tanquam idola coluntur. 94
Heretici secum pugnant. 38.b.
Hereticorum etiam optima vita illis nihil proderit ad salutem. 256.b.
Hereticorum fluctuatio. 113.b
Hereticorum peruersitas obstinata. 104.b.
Hereticorum progago. 220, 228
Hierusalem vnitatis, Babylonis confusio. 243.
 homo quomodo ad imaginem Dei sit factus. 23
Hominis dignitas unde sit. 70.b.
Homicida laudatus, misericors multatus. 124
Homicidium quam graue scelus sit. 107.b
homicidij genera plura. 108.b
Honos in scripturis quis intelligatur. 104
Hugo, sui seculi Augustinus 47.b
Humanitas unde dicta. 103
Humiliter de se sentiendum. 72.b.

I

I *Agellonum familia.* 199
Idem sapere, quid sit. 240
Idololatria, hereticorum est, non catholicorum. 203, 239
Ieiunij consideratio. 169.b, 175.
b. 176.
Ieiunium ut sit celebrandum 186.
Ieiunij efficacia. 181
a ieiunio excusati. 189.b.
Ignatius Ioannis baptistae discipulus. 208.b
Imago Dei in nobis per Adam primum deformata, ut per secundum Adam reformata sit. 87.b, 88

I N D E X.

Imitari Christum in quo de-
beamus. 32.b
Impossibile nihil Deus praece-
pit. 9.b. & dein. 119
Imputationis verbum, odium
significat. 39
Imputatiua iustitia, noua vox
& catholicis inaudita. 37
non Imputari peccatum, quid
sit. 39.b
Inedia apostolorum praefere
platione. 81.b
Infirmis in extremis constitu-
tis proponenda. 65
Iniquitatis pondus. 10.b
Innocentia, simplicitas. 79
Inobedientia peccatum. 212.
213.
Intentionis propositum discer-
nit culpas & merita. 182
Ioannis baptista actus. 46
Ioannis euangelium post epi-
stolam Pauli ad Galatas scri-
ptam. 206.b
Ioannis Gersonis professio fidei.
61.b.
Iudaeo & Christiano nihil ef-
se commune debet. 97.b
Iudicium extremum ad quid
futurum sit. 4.66.
Iuramentum quatenus permit-
tatur. 96

Iustificari quid. 21
Iustificatus gratia dei, nisi ve-
lit, ab ipso non deseritur. 15.
b. 16.
Iustiniani imperatoris edictum
de carnibus publice venden-
dis ac edendis in fame, a ca-
tholicis contemptum diebus
ieiunij. 278
Iustus quomodo adhuc iustifi-
cetur. 32
Iusti propterea non sumus, quod
peccatis non careamus. 77.b
Iusto non ex est lex positum in-
telligatur. 180.b
Iustum esse, Christi participem
esse. 30
Iustum esse melius est quam ho-
minem esse. 27.b
Iustitia iustificas, & iustitia
iustificata. 33.b. & Iustitia
fontana. ibidem.
Iustitia nostra non est sola si-
des. 1.
Iustitia perfecta, & iustitia
imperfecta. 87

L

Labor in iniquitate ma-
ior, quam in Dei praece-
ptis. 10.b
Lac abhorret haereticus. 179.b
Lapsus hominis sancti, & la-

I N D E X.

psus hominis peccatoris, differ-
runt. 78
Latria & dulia. 149.b
Legislator etiam noster Chri-
stus, non solum redemptor. 7.b.
Libellus de seruo arbitrio quam
perniciosus. 107
Libertas arbitrij ad quid da-
ta. 163
Lingua, locutio qua lingua sit
119.b.
Lingua detractricis malum. 118
Linguarum dispersio & con-
gregatio. 219.b.
Locis etiam variantur Dei o-
pera. 148
Loquitur spiritus sanctus in san-
ctis, loquuntur & ipsi. 52.b
Lutheri contra se testimonium
de schismate. 254.b. et inde.
M
Magister unus quid sit
143. numero repetito.
Magistratibus parendum.
211.b.
Magistri auribus prurientes
nunquam quam hodie plu-
res. 40
Mali bonis semper permixti.
253.
Mali sacerdotes non minus sa-
crificatur, quam boni 136.b

Mandati praeteritio non om-
nis capitalis est. 212.b.
Manus, scriptura qua manu
fit. 119.b
Martini Lutheri haereseos or-
tus. 220
Martius olim principium e-
rat anni 157
Martyrum memoria, templa
& basilica. 150
Memoria humana labefacta-
tio. 24
Mensis decimus, December.
168.b.
Mensis septimus, September o-
lim. 168.b.
Mentis humana a primo suo
statu degeneratio. 24
Meritum congrui, & meritum
condigni. 50.b
Meritum omne bonorum ope-
rum, ex Christi merito pen-
det. 187
Merita nostra duo. 61
Merita nostra sine Deo, mala,
et supplicio aeterno digna. 29
Miracula sine fide non fiunt.
3.b.
Miracula locis variantur.
148.
Miracula nulla apud haereti-
cos. 221.b

I N D E X.

Missæ mali sacerdotis an proinde vitilis sit atque boni.

134.b.

Missæ omnis publica est. 158.b

Missæ die dominico tota audienda. 101.b

Missam ex opere operato valere, ut intelligatur. 133

Missæ non nisi in ecclesia celebranda. 144. numero repetito. 147.b

Mæchia consideratio. 109

Monachi miræ abstinentiæ. 82. 196.b.

Monumenta mortuorum ad quid extruantur. 154

Moribundus proponenda & inculcanda in agone 65

Mulieris Ediffena mirum desiderium moriendi pro Christo. 17

Multa peccata multum diligenti remittuntur. 48

Mutari in virum alium, quid sit. 43.b

N

Natus in qua Christus sedet, typus ecclesiæ. 216.b.

Natura carcorum sanctitas. 187.b.

Necessitas legi non subiacet. 192.b.

Nicenum concilium cur sit habitum. 155.b

Nomen Dei quomodo frustra usurpetur. 96

Non concupisces, ut intelligatur. 82.b. 123.b

Non est scriptum, hæretici frequenter exclamant. 37

Non occidendi præceptum ut sit intelligendum. 107.b

Non posse, hoc est nolle. 114.b

Nova creatura. 25

Novitates vocum vitanda. 37

O

non Obedire, & nolle obedire, differunt. 212.b

Odiū proximi, Dei amorem excludit. 89

Omnia munda mudis, ut intelligatur. 177. 180

Omnia possumus cum Christi gratia. 15.b

Omnia quæ naturaliter divina insunt nature, creaturis per gratiam innata sunt 28

Opera bona externa qualiter indicanda sunt. 186

Opera nostra quatenus meritoria sint. 70.b.

Operatur in nobis Deus. 14

Operatio personarum in divinis. 20

I N D E X.

Operum fiducia, ac patrociniū 65.b. 72. 73. 75.b.

Operum merita qualia sint, consideratio. 49

Operum nostrorum, non fidem ratione reddiduri sumus. 4.b

Opus operans, & opus operatum. 133.b

Orationes efficaciores sunt in templo. 142.b

Orationi magis quam prædicationi destinatae sunt ecclesiæ. 143. numero repetito.

Ordinum sacrorum conferendorum cerimonia 127.b.

P

Palpones. 118

Panis noster quotidie à nobis petitur. 33.b

Papatus nullo modo relinquendus. 256

Pascha quando celebrandum. 97.b

Paschatu celebrandi tempus. 155.

Passiones Christi, passiones nostræ. 53.b

Paulus sub sua persona de quovis homine nonnunquam loquitur. 82

Pauli amor in Christum quæ vehemens. 81

Peccata regi, remitti, non imputari differunt. 39.b

Peccatum cum fide stare potest. 4.5.b.

Peccatum, cur dicatur concupiscentia. 119.b. 120

Peregrinationes religionis erogo. 148.b.

Perfectio fidei, quæ sit. 85.b.

Perfectum & imperfectum ut se dixerit Paulus. 83.b. 84

Perfectus discipulus quis dicitur in evangelio. 83

Periurij scelus. 117.b

Philippi Melancthonis inconstantia in iustificationis negotio. 42.

Phimees zelus laudatus. 124

Piscine probatice prerogativa 147.b.

Pœna timore cogendi quidam ad rectam fidem. 162. 163

Posse, hoc est velle. 114

Possibilia omnia sunt credenti 77.

Potestatis auctoritas non contemnenda. 210.b. 211

Præceptorum decalogi confidentia. 89.b. & deim.

Privatas etiam missas fuisse. 159.

Preces multitudinis, quæ pri

I N D E X.

uati alicuius, facili exaudiuntur. 143
 Pronitas ad peccatum, peccatum non est. 121.b
 Proximus qui sit. 88.b. 103
 Proximus noster, omnis homo. 103.
 Proximus odium, odium Dei. 89. eius dilectio legis impletio. ibidem.
 Psalmi in rythmos redacti ab hereticis. 209
 Psaphonis cuiusdam mira impostura. 94
 Pseudeuangelicorum mores. 40.b.
 Publica & communia preferenda sunt priuatis. 173.b

Q

Quadragesimus numerus, afflictionis est. 169.b.
 Quadragesima ieiunium. 168.b. & dein. 176.
 Quadragesima obseruatio. 176.
 Quatuor euangelia, unum sunt. 41.b.
 Quatuor cruces purpureae. 38.

Quatuor temporum ieiunium. 168.
 Quorum Deus uenter est, ut intelligatur. 184

R

Radices duae in cordibus hominum. 90
 Radices duas attendit Deus. 123.b.
 Rationale diuinorum. 141
 Rationis humanae obtenebratio. 24
 Rechabita absternij. 187.b
 Regula omnium actuum humanorum, lex charitatis diuina. 90.b
 Renouari quando dicamur. 24.b.
 Res omnis in se habet unde ex-terminetur. 72
 Romana ecclesia praestantia. 255.b.

S

Sabbatarij. 220.b
 Sabbati requies. 96.b. 99. 98.b. 99. 100.
 Sacerdos futuras quid meditari debeat. 128.b

I N D E X

Sacerdotes Iudaicis, presbyteri erant Christianis. 97.b
 Sacerdotis mali missa tam est sacrificium, quam boni. 135
 Sacerdotis cuiusdam pseudeuangelici testimonium de ea secta. 41
 Sacerdotibus cur sit nuptiis interdictum. 102.b. 128
 Sacra uasa & sacra vestes & huiusmodi ad sacrificium missae pertinentia, quo in honore habenda sint. 139
 Sacrificium, proprius & peculiaris est Dei cultus. 130. b. 131.
 Sacrificium quod offerimus, Christi passio est. 134
 Sacrificium verum quod sit. 131.
 Salis aspersio quam efficacem. 141.
 Salutis precium charitatis. 75.
 Sana intelligentia lux soli ecclesiae promissa. 55.b.
 Sanctificare sabbatum, quid sit. 101.b
 Sanctificatio à quo sit. 20. 35.
 Sanctificatio unde sit. 35.b
 Sanctus nemo est sicut dominus. 67
 Sapientia diabolica. 244.b
 Sarcina Christi leuis est. 12
 Satanus nihil tam odit, quam Eucharistiae sacramentum. 160.
 Saulus inobediencia quam grauius punita. 124
 Schismatis crimen quam graue sit. 254
 Scholasticorum theologorum studium. 132.b
 Schuermeri heretici. 220.b
 Scientia inflat. 232.b
 Scripturae interpretationes quae sint accipiendae. 223.b.
 Semel saltem in uita nostra ad Deum conuerti debemus in toto corde nostro. 101
 Semen arboris, gratia sancti spiritus comparatum. 54.b
 Semina uirtutum nobis innata. 85
 Senes à ieiunio excusati. 190.
 Sentiendum de se humiliter. 72.b.
 Sententiarum doctores. 57
 Sepeliri in sacris locis qui sine prohibiti. 154.b
 Sepultura cura. 153.b.
 154.

septimus dies sabbatismi tu-
dorum in octauum die Chri-
stianis mutatus. 97.b
seraph; plenus amore. 233.b
sextus dies hebdomadae cur ab-
stinencia dicatur. 156.
sigismundi regis Poloniae pie-
tas. 198
similitudo, causa dilectionis.
32.
societatis causa fragi ieiunium
potest. 192.b
sol, operationis spiritus sancti
imaginem gerit. 32
soluere Iesum quid sit. 232.b
spei definitio à Petro Lombardo
tradita defensa. 75.b. &
76.b.
spes nostra ut ne inanis sit,
quid agendum. 7
spiridonis episcopi praeclarum
exemplum. 191
spiritus Helia, idem & spiri-
tus Dei. 26
spiritus sanctus cur peculiari-
ter dicatur tertia persona in-
diuina. 20.
spiritus virginis. 42
spiritus ut probadi. 230.b. 231
& inde.
sponsa Christi omnes sumus.
112.b.

stando orabant olim Christi-
ni à Paschate vsque ad Pen-
tecosten. 156.b
stationum dies in ecclesia. 156.b.
stipem mendicantes, superbi, mi-
fastuosorum deprimant. 145.b
successio episcoporum in eccle-
sia. 222
Successio etiam quaedam here-
ticorum est. 220. 222. 228
superbia in recte factis cauēn-
da. 72.b
superbia, mater haereticorum.
245.b.
superbie fastus ut ponatur.
145.
sursum corda, dum cantatur
à sacerdote, quid meditan-
dum. 132
suscurreones. 118.

I

Tabulae Moysi. 90
Tantum mereris, quantum
vis. 47.b.
Templa cur constructa. 141.b
147.
Templa, non sanctis ad honorem
Dei, sed Deo potius ad hono-
rem sanctorum dedicantur.
149.b. 150.
Templi Salomonici honores.
147.b.

Templorum Dei contemptus. 167.
apud pseudonagelicos. 149
Temporis nostri calamitas. 40
Temporum obseruatio quid mo-
menti habeat. 155. 156
Testis falsi poena. 117.b
Theotocos vocanda diua vir-
go, non Christotocos. 97.b
Thomas Aquinas. 57.b.
Timor, seruus quidam chari-
tatis. 164.
Traditionum humanarum con-
sideratio. 200
Transformari in Deum ut pos-
sumus. 85.b
Trinitatem quoque mens no-
stra habet. 24

V

Valeudo athletica non
omnino optima. 200
Vasa sacra quo in honore ha-
beri debeant. 139.b
Verbi Dei pretextu se vendi-
tat heretici. 94 b. 203. 223
Veneratio à vulgo, ut pareatur
142.
Vernum tempus carnem plus
excitat. 199.b
Vigiliæ nocturnæ ut obserua-
rentur olim à Christianis.
156.b. 167.
Vigiliarum institutio in eccle-
sia. 167.
Vir unde dictus. 109.b
viro non plus, imo minus, ma-
chari licet quam femina.
109.b.
virga Dei, postea virga Aa-
ron, dein, Moysi. 26
virginalis castitas optima.
111.
virtus principaliter Deus est.
35.b
non virtus, sed causa virtutis
mercedem apud Deum ha-
bet, 47
virtutes in omnibus operatur
Christus. 55.b
visibilia etiam sacrificia Dei
deberi. 130.b
vizio, amoris est causa. 85
visum D. Bernardi in excessu
mentis extremum iam spiri-
tum trahentis. 64.b.
vita æterna cur gratia vocetur.
69.b.
vita æterna nullo modo à no-
bis promereri potest. 63
vita nostra bona, Dei gra-
tia. 2
vltimus in regno Dei. 61.b.
vnitatis Christianæ laus. 242
b. 242.
vocabulary non temere mutantur.
E

I N D E X

da.	79.b.	vsure malum.	116
Voluntas mala sua libertati promittenda non est.	161	Vvadislai regis Polonię absti- nentia ac viuacitas.	197
Voluntas, omnium factorum meritorumque mensura est.	47.118 b. 213.	vulgata despectui vulgo ha- bentur.	142
Voluntatis humana à Deo a- uersio.	24	vixeres qualiter habenda.	111.
Voluntati premia aut suppli- cia constituta.	123.b.		
Voluntatem nostram Deus at- tēdit, non facultatem.	46 b.		

Z
Zvinglius & Oeclopan-
dus. 220.b.

F I N I S.

SECUNDI TOMI INDEX

Capitum.

Caput.	Folio.	
j.	Quòd iustitia nostra non sit sola fides.	1
ij.	Quòd peccata quolibet mortali fides non amittatur.	3.b
iiij.	Quòd fides à spe & charitate nõ modo vocabulo verumetiam rationali differentia distinguitur.	6
iiij	Quòd fidei vt prodesse queat, spem & charitatem iungi necesse est.	ibidem b
v.	Quòd nihil impossibile Deus præceperit.	9.b
vj.	Quòd non tam natura mandatorum, quàm nostra fiat ignaui, vt implere mandata nõ possimus, cum quæ timori grauiã sint, leuia sint amori.	11.b
vij	Quòd operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verum cõsentientibus & simul operantibus nobis.	13
viiij.	Quòd semel iustificatum gratia sua Deus nõ deserat, si non ab ipso deferatur, quòd-que charitati non modò non impossibile, verum ne difficile quidem quicquam est.	15 b
ix.	Quòd Christiana iustitia charitas est ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.	18
x.	Quòd per fidem, spem & charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago	

Dei restauratur.	23
xj. Quod iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus ipse iustus est, sed qua nos iustos facit.	25
xij. Quod nõ sola iustitiæ Christi impu- tatione, sed verè & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus.	36
xij. Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibus- dam proferuntur.	45
xiiij. Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.	76
xv. Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.	86
xvj. De præceptis decalogi.	89
xvij. De primo præcepto.	91
xviiij. De secundo præcepto.	95
xix. De tertio præcepto.	96.b
xx. De quarto præcepto.	103
xxj. De quinto præcepto.	107
xxij. De sexto præcepto.	109
xxiiij. De septimo præcepto.	115
xxiiij. De octavo præcepto.	117
xxv. De nono & decimo præceptis.	118.b
xxvj. De externo cultu.	125
xxvij. Cæremoniarum diuisio.	126
xxviiij. De cæremoniis quæ sumuntur à per- sonis.	127
xxix. De cæremoniis quæ sumuntur à re- bus.	130.b
xxx. De cæremoniis quæ sumuntur à lo- co.	141.b

xxxj. De cæremoniis quæ sumuntur à tem- pore.	155
xxxij. De traditionibus humanis.	200
xxxiiij. Parænesis cum totius operis perora- tione.	235

P R A E S I D E N T E R E V E R E N -
disimo in Christo patre, Domino, D.

*Nicolao Dzierzgouski Dei gra-
tia Archiepiscopo Gnesnen.*

*Legato nato, & re-
gni primato.*

❧ S C R I P T V R A E S A C R A E

Loca in hoc secundo Tomo
explicata.

Deuter. 5. Roma. 6. Non concupisces, &c.	83
2. Paralipom. 26. Elatum est cor Ozia.	73
Pfal. 7. Iudica me domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.	79
Pfal. 142. Non intres in iudicium cum seruo tuo.	68
Prouerb. 1. Audi filij mi disciplinam patris tui, & ne di- mittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.	105
Prouerb. 24. Septies in die cadit iustus.	78
Abac. 2. Væ ei qui multiplicat non sua, vsquequo non aggrauat contra se densum lutum, &c.	115. b
Matth. 15. Marci 7. Sine causa colunt me, docentes, &c.	205
Matth. 19. Qui potest capere capiat.	III. & dein.
Matth. 24. Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.	192. b
Lucæ 12. Dic fratri meo, diuidat mecum hæredita- tem.	250
Lucæ 21. Cælum & terra transibunt.	106
Ioan. 1. Et de plenitudine eius omnes accepimus gra- tiam per gratia.	69
Ioan. 4. Venit tempus quâdo veri adoratores, &c. 143.	
Roma. 3. Arbitramur hominem iustificari sine operi- bus legis.	1. b
Roma 6. Ne regnet peccatum in vestro mortali cor- pore.	121. b
Roma. 13. Qui resistunt potestati, sibi damnationem	

acquirunt.	210. b
Roma. 7. Video aliam legem repugnantem legi men- tis meæ.	82.
1. Corin. 4. Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus.	15. 81. b
1. Corin. 11. Oportet hæreses esse.	93
2. Corin. 4. Eum qui non nouerat peccatû, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur, &c.	28
Galat. 4. Dies obseruatis & menses & tempora.	171
Galat. 5. Spiritu ambulate, & carnis desideria ne per- feceritis.	122
Philip. 2. Siqua consolatio in Christo si quod solatiû charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera misera- tionis, implete gaudium nostrum.	235
1. Timo. 2. Volo viros orare in omni loco.	143. b
1. Timoth. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici ho- nore digni sunt.	104
Iacobi. 2. Fides sine operibus mortua est.	5. b
1. Ioan. 2. Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est, &c.	230. b
1. Ioã. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spi- ritus si ex Deo sint.	230. b

F I N I S.

